MEMÒRIA CES SOBRE L'ECONOMIA, EL TREBALL I LA SOCIETAT DE LES ILLES BALEARS 2011

PRESENTACIÓ

Un any més m'honora presentar la Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears, aquesta referida a l'any 2011 i confegida, com sempre, amb molta cura, malgrat les circumstàncies de present i manca de futur de la nostra institució.

Les presentacions de les Memòries referides als anys 2007, 2008, 2009 i 2010 han fet un acurat seguiment i una crida d'atenció sobre la importància de la crisi econòmica internacional i els seus efectes sobre la nostra societat al llarg d'aquests darrers anys. Així, en la presentació de la Memòria de l'any 2007 es constatava "un canvi de cicle econòmic, que ja es reconeix com l'ull d'un cicle de forta desacceleració econòmica, els efectes del qual avui en som tots plenament conscients" (pàgina III).

En el desplegament de les Memòries referides als anys 2008 i 2009 ja vàrem dedicar cada vegada més una preocupació creixent a l'hora d'analitzar les polítiques anticrisi i els seus efectes sobre les nostres societats de benestar. Com dèiem a la presentació de l'any 2009: "Totes aquestes polítiques no són de curt termini, tampoc són de gestió fàcil i requereixen de grans dosis de consens social, per tal de poder assolir l'estatus de polítiques de Pacte d'Estat. Aquesta nova generació de polítiques actives consensuades requereixen d'un nou capital social, on la base de la seva capitalització se sustenta en institucions joves com el CES de les Illes Balears. Per això, la consolidació de la nostra institució no deixa de ser un element prou important per ajudar a consolidar el futur més competitiu i equitatiu per a la nostra societat" (pàgina VII).

I a la presentació de l'any 2010 fèiem constar que "el CES es brinda de nou a contribuir de forma positiva a trobar sortides i solucions als greus reptes plantejats per la crisi econòmica internacional mitjançant el diàleg i el consens social, ja que aquests elements formen part del seu ADN institucional, tal com es pot comprovar amb la feina feta al llarg d'aquests darrers deu anys per la via dels seus dictàmens, de les seves *Memòries,* dels seus estudis, informes, publicacions i seminaris" (pàgina IV).

Malauradament, la presentació d'enguany es fa en el context del tancament de la nostra institució per un acord pres per part del Govern de les Illes Balears. Aquest és un fet prou rellevant per si mateix i per produir-se en el bell mig d'una llarga, greu i dolorosa crisi econòmica, que a tots ens afecta. Justament per això, en el CES sempre hem defensat que, per trobar una sortida justa i equitativa a la crisi actual, la nostra societat necessita, més que mai, preservar i defensar organismes que ajudin a transitar pels camins del diàleg i el consens social.

La Memòria del CES 2011 s'inscriu en aquest context de crisi i de forts ajustos pressupostaris que ha vingut patint la nostra institució, especialment en els dos darrers anys. En el cas que ens afecta, la Memòria d'enguany ha sofert un notable retall pressupostari que ha obligat a realitzar una modificació substancial i molt important del seu índex i de l'equip de col·laboradors, així com la supressió de l'edició impresa, ja que aquesta només es pot consultar a la web del CES, així com també l'annex estadístic que cada any l'acompanyava.

Les modificacions de l'índex i col·laboradors de la Memòria del CES 2011 s'han fet atenent a tres criteris: restricció pressupostària, importància i idoneïtat. De fet, el pressupost inicial del CES per a l'any 2012 no contemplava una dotació mínima per fer front als treballs de la Memòria. Això va provocar que la proposta de retalls per a la Memòria del CES 2011 fos molt agosarada, per tal de poder negociar, amb Vicepresidència, una partida de mínims per a la seva realització, cosa que finalment es va aconseguir. Per tant, la forta restricció pressupostària ha estat el criteri bàsic que ha condicionat als altres dos, que passem tot seguit a comentar.

Els criteris d'importància social i d'idoneïtat dels diferents apartats de la Memòria es varen definir a partir del nombre de visites que han rebut els diferents apartats de la Memòria a través de la pàgina web de la nostra institució, prioritzant-ne, de manera general però no exclusiva, els apartats més visitats respecte d'aquells menys consultats.

La selecció final ha donat com a resultat que, pel que fa referència al capítol I dedicat al "Panorama econòmic", els apartats relatius al "Panorama internacional", "Unió Europea" i "Economia espanyola" s'han integrat en forma d'una breu introducció de l'apartat "Les macromagnituds i anàlisi regional". Els apartats sectorials dedicats al "Comerç", "Transports i comunicacions", "Institucions financeres" i "Economia social i solidària" s'han hagut de suprimir. En conjunt això representa, respecte d'edicions anteriors, haver reduït l'extensió del capítol I a la meitat, sense afectar, però, la informació essencial del capítol ni el rigor amb el qual sempre s'ha elaborat.

Aquest criteri de reduir a la meitat l'extensió dels capítols també s'ha aplicat al capítol II, dedicat al mercat de treball, i al capítol III, que s'ocupa de la població i benestar social. El capítol II manté en bona part l'índex de l'edició de l'any anterior, en canvi el capítol III introdueix més modificacions. Així, l'apartat d'habitatge s'inclou com un subapartat de l'apartat de construcció inclòs al capítol I. Igualment, l'apartat de justícia i arbitratge només comprèn unes referències a les estadístiques de justícia que publica l'IBESTAT i uns breus comentaris sobre l'estat de la justícia dins la nostra comunitat autònoma. L'apartat de cultura ara s'inclou com un subapartat al final de l'apartat d'educació. La resta d'apartats mantenen la seva estructura, si bé incorporen també les reduccions de contingut corresponents.

Malgrat tot, bona part dels apartats suprimits de la Memòria d'enguany s'han pogut recuperar gràcies a la bona voluntat, comprensió amb la situació pressupostària que ens ofega i fidelitat a l'esperit de la Memòria del CES d'alguns col·laboradors, que han brindat la seva participació voluntària, desinteressada i altruista per reconduir la seva feina a una nova línia documental, que hem anomenat "Documents de treball del CES" i que són treballs d'autor, molts d'ells col·laboradors habituals de les Memòries, editats pel CES, amb la qual cosa hem pogut salvar bona part de la informació que inicialment s'havia retallat.

En els onze anys de funcionament del CES, mai amb tants pocs recursos econòmics s'han pogut fet tantes publicacions com enguany, i això no es pot entendre sinó es pensa que el CES, tot i ser una institució poc coneguda pel

públic en general, sí que és apreciada i estimada per qui la coneix, hi col·labora o simplement se'n serveix com a font d'informació seriosa, rigorosa i contrastada.

I, segurament, aquest és un intangible molt difícil de valorar quan es té en mà i no té un cost tangible i real servir-se'n, però que quan no està disponible la societat se'n ressent, per quant la manca d'informació fiable i consensuada, que pot servir de referent, pot fins i tot dificultar el pacte o la negociació entre els agents socials. I això, en el bell mig d'una duríssima crisi econòmica, on més que mai es necessiten punts de trobada, referents, opinions fonamentades i consensuades, basades en fonts d'informació creïbles a partir de les quals poder construir el consens com a única via per trobar una sortida equilibrada i justa a l'hora de repartir els sacrificis que s'han de fer per superar les dificultats de la crisi econòmica que estem patint i que, com diem a la Memòria d'enguany, no té visos de remetre en els propers anys.

Llorenç Huguet Rotger

President del Consell Econòmic i Social de les Illes Balear

PREÀMBUL

Tal com s'ha apuntat en la introducció, la presentació d'enguany es fa en el context del tancament de la nostra institució per un acord pres per part del Govern de les Illes Balears.

En aquest moment s'està tramitant el dictamen que preceptivament el Govern ha sol·licitat al CES, la qual cosa em dóna peu a dur a aquesta Memòria algunes de les reflexions que s'hi exposen:

Pel que fa les tasques dutes a terme per aquest Consell, hem de recordar que les executa en compliment d'un mandat legal. És a dir, ha estat el Parlament qui ha considerat convenient que el CES existeixi i que dugui a terme determinades tasques. No es tracta d'un centre de documentació ni d'un institut d'estudis, sinó d'un lloc de trobada de la societat civil organitzada on aquesta pot donar a conèixer els seus punts de vista, que és el que dóna un plus al valor de les feines que ha elaborat al llarg dels seus 11 anys d'existència.

Les memòries anuals del CES sobre l'economia, la societat i el mercat de treball de les Illes Balears expressen justament l'opinió consensuada de la nostra societat civil organitzada i representada en el CES sobre el batec que segueix cada any la nostra societat, i s'han convertit en una eina indispensable d'investigadors i de tot aquell que vulgui conèixer l'evolució de la nostra societat, eina que es perdrà si el mateix Govern no posa els mitjans necessaris per continuar aquesta anàlisi. Encara que fos així, un document tècnic elaborat pel Govern mai no pot substituir la veu de la societat civil.

Consideram que, ara més que mai, tenir accés a un document com la Memòria del CES, que aporta l'opinió de la societat civil, és de vital importància per conèixer els resultats de les polítiques públiques adoptades i corregir els efectes no desitjats. La importància de la Memòria del CES pot resumir-se en tres raons principals:

La singularitat de la Memòria, ja que no és només un Informe elaborat amb tot el rigor tècnic per un elenc de més de cent professionals - des de professors de la UIB, passant pels cossos superiors tècnics de les Administracions autonòmica, insulars i municipal, fins a professionals de reconeguda vàlua, així com organitzacions cíviques i socials -, sinó també, i aquest és el gran valor afegit de la Memòria, reflecteix l'opinió consensuada de la societat civil organitzada de les Illes Balears a través de les aportacions dels consellers dels grup I (organitzacions empresarials), grup II (organitzacions sindicals) i grup III (societat civil) que formen la Comissió de treball de la Memòria de cada any i la Comissió Permanent, opinió que, finalment, és aprovada pel Ple de la institució format pels seus 36 consellers.

La complexitat, diversitat i exhaustivitat de la informació de tot tipus que conté la Memòria, compendiada en els seus tres capítols, que abasten el panorama econòmic (capítol I), treballat en més de 15 apartats i 300 pàgines - amb més de 277 quadres estadístics i 144 gràfics -, que dedica la informació més exhaustiva a l'apartat de turisme; el mercat de treball i polítiques d'ocupació (capítol II) que, amb unes 100 pàgines, compendia una visió completa sobre la dinàmica laboral - amb 65 quadres i 13 gràfics - i el capítol III, dedicat a la qualitat de vida i estat del benestar, amb més de 200 pàgines, 282 quadres i 57 gràfics.

La Memòria no només ha esdevingut l'Informe públic econòmic, laboral i social més complert de les Illes Balears, amb dades oficials tancades de cada any, sinó perquè, a més a més, s'hi troba informació generada directament per les investigacions originals generades per la pròpia institució, com ho són els Índexs de Qualitat del Treball (IQT), l'Índex de Posició Competitiva Turística de les Illes Balears (IPCTB), l'Indicador Global d'Activitat del sector de la construcció, la càrrega fiscal per municipis i els treballs de camp realitzats per elaborar cada any els apartats de l'economia social i solidària, els serveis socials i l'àmbit de la cultura, entre d'altres.

Els dictàmens del CES constitueixen la tasca consultiva, que s'ha traduït en uns 200 dictàmens sobre les normes que s'han anat aprovant en les nostres illes, la qual cosa col·loca el CES de les Illes Balears en llocs capdavanters, en termes absoluts, i el primer, en termes relatius, com a emissor de dictàmens del conjunt de CES autonòmics.

Cal destacar que la força de l'opinió del CES ve determinada per l'autoritat dels membres que formen el Consell. I això és així perquè els dictàmens no són vinculants per l'òrgan que els demana, i, per tant, en poder el Govern i els consells insulars ignorar el seu contingut, el cert és que al voltant d'un 50% de les observacions que s'han fet al llarg de la vida del CES s'han incorporat a les normes que regeixen la societat balear, cosa que demostra la utilitat, i per tant la necessitat, d'aquesta institució.

Al marge de la Memòria anual i dels dictàmens elaborats a sol·licitud del Govern i dels consells insulars, el CES ha elaborat tota una sèrie d'estudis, dictàmens a iniciativa pròpia i informes, que han sumat un total de 50 publicacions, en les quals s'han analitzat aspectes d'interès per a la societat de les Illes, amb la voluntat i la intenció de col·laborar en el coneixement de la nostra societat i, alhora, aportar eines útils per a l'adopció de polítiques públiques eficaces.

Per donar una imatge més acurada de l'impacte de les tasques d'aquesta institució, els comentarem a continuació.

Dictàmens d'iniciativa pròpia sobre:

El sistema estadístic de les Illes Balears (2004).

El sistema d'indicadors per a la gestió integrada de la zona costanera (2009).

L'eficàcia del sistema educatiu, a les Illes Balears (2009).

L'esport a les Illes Balears (2009).

El sistema sanitari de les Illes Balears (2011).

Aquests dictàmens han aportat una anàlisi detallada i la construcció d'una opinió debatuda i en gran mesura consensuada en benefici de la societat de les Illes Balears. Tots aquests dictàmens s'han basat en rigorosos informes que s'han publicat com a annexos.

Els informes que s'han dut a terme han estat destinats a analitzar les situacions concretes de determinats sectors econòmics o institucions bàsiques del nostre sistema econòmic, com:

Bones pràctiques de gestió agrícola (2003).

La competitivitat del sector turístic de les Illes Balears (2005).

El sector de la construcció a les Illes Balears (2008).

El comportament de la productivitat i la competitivitat a les Illes Balears (2004).

Diverses enquestes de serveis (publicades al 2005, 2006, 2007 i 2008).

Sobre aspectes del mercat de treball o socials, com ara:

El treball fix discontinu a les Illes Balears (2003).

La qualitat en el treball: una proposta d'indicador (2004) i la seva actualització, Indicadors de qualitat del treball (2008).

La negociació col·lectiva a les Illes Balears (2005).

El CES ha organitzat diversos seminaris i jornades, de les quals volem destacar:

El seminari sobre avaluació del I Pla de recerca i desenvolupament tecnològic, en el què varen participar experts de nivell internacional i que va donar lloc al Dictamen del CES 2/2003, amb el qual el Govern de les Illes Balears va preparar el II Pla de recerca, desenvolupament tecnològic i innovació. D'aquesta col·laboració va sorgir també l'encàrrec d'organitzar uns seminaris pel III Pla de recerca, desenvolupament tecnològic i innovació, que varen tenir lloc el 2008.

La jornada sobre els Pactes locals d'ocupació: experiències i futur (2005).

Les I i II Jornades sobre l'Euroregió Pirineus Mediterrània (2005 i 2008).

Els seminaris duts a terme l'any 2008 sobre: *Business Angels* i emprenedoria; Universitat, R+D i polítiques públiques; Capital social, governança i territori.

S'han atorgat dos premis d'investigació del CES (2008 i 2009), que han generat quatre publicacions:

Sistema de Interacción Natural Avanzado : el ordenador al alcance de todos

El mercado de trabajo en el sector turístico en las Islas Baleares: ley y convenio colectivo

Las cláusulas de empleo en los convenios colectivos de Baleares en tiempo de crisis: problemas de legalidad.

La pesca de recreo y el turismo

Finalment, i en relació amb les tasques del CES, ens queda per destacar el increment continu del nombre de visites a la pàgina web (http://ces.caib.es), que el 2011 varen sumar un total de 188.844 visites. Només la Memòria va rebre més de 28.000 visites i els dictàmens, més de 30.000 visites.

En aquest punt no podem oblidar la rellevància que ha tingut i té el personal del CES. La plantilla, que - a més del president i de la secretària general -, consta de 8 funcionaris, sempre ha contribuït de forma extraordinària a facilitar i fer possible les tasques que hem enumerat, així com les de les comissions de treball.

Però tampoc no hem d'oblidar una important contribució immaterial aportada per aquest Consell Econòmic i Social en aquests quasi 11 anys d'existència. Ens referim, òbviament, al decisiu paper exercit pels consellers del CES que amb un esforç de contenció i harmonitzador d'opinions, han desplegat per al desenvolupament i el manteniment del clima de diàleg social entre els agents econòmics i socials de la nostra Comunitat Autònoma, esforç que es reflecteix

en l'alt grau de consens, quan no d'unanimitat, amb què s'han aprovat els diversos treballs de la institució.

En síntesi, i pel que fa a la tasca del CES, consideram que aquest tancament provisional suposarà, d'una banda, privar la societat civil organitzada d'una eina fonamental de diàleg i participació en les polítiques públiques a les quals té dret, en virtut de l'article 9.2 de la Constitució espanyola i, de l'altra, privar al Govern, als consells insulars i, indirectament, al Parlament de les Illes Balears, d'una font d'informació sobre l'opinió dels agents econòmics i socials, representants dels diferents sectors econòmics i socials sota els quals s'agrupen els ciutadans de les Illes.

Els agents econòmics i socials són conscients de la necessitat de fer sacrificis, de la necessitat d'analitzar l'estructura institucional de la nostra comunitat autònoma i estan disposats a fer-ho. Però consideren que aquests sacrificis i aquesta anàlisi s'han de fer dins el marc estatutari i legal que ha aprovat el Parlament i, per tant, amb participació dels agents polítics, econòmics i socials.

És cert que a vegades s'ha adduït que el CES no és una institució prou coneguda per la majoria de la societat de les Illes Balears, i això fa difícil que aquesta pugui fer-se una idea acurada i raonada sobre si el balanç que aporta el CES a la societat compensa, en èpoques de crisi, l'esforç que aquesta fa per contribuir al seu funcionament. Però el mateix es podria dir sobre les altres institucions consultives o de control amb les quals s'han dotat les societats més avançades en els seus drets democràtics per garantir a la ciutadania el seu bon funcionament democràtic..

En el cas del CES, cal dir que tota la seva tasca ingent de funció consultiva dels poders públics és oberta i transparent i que tota ella es pot consultar fent només un clic per entrar en la seva pàgina web, que sí que es visitada i consultada contínuament i profusament pels ciutadans i institucions de les nostres Illes i de fora de Balears interessades en consultar els seus dictàmens, estudis o memòries. Igualment com ho són les nostres publicacions, moltes d'elles exhaurides.

També és cert, que el CES voluntàriament ha desplegat una política de contenció davant de no prendre un excessiu protagonisme mediàtic ja que, quan això s'ha produït al bell mig de la seva tasca consultiva, ha anat en detriment del consens intern, que és el valor més preuat de la nostra institució i el que dóna valor i força a l'opinió que emet a través dels seus dictàmens.

És per tot aquest conjunt de raons que l'acord del ple del CES, de 30 de maig de 2012, sobre el tancament provisional del CES afirma que: "és un error molt greu considerar que el CES és part del problema i no una part de la solució, perquè com a organisme consultiu de la CAIB, consagrat a l'article 78 de l'Estatut d'autonomia, mitjançant els seus dictàmens fruit del debat i del consens, canalitza la veu dels representants de la societat civil" i en el qual, acabàvem dient: "el CES sempre ha estat una institució de participació, de consens i punt de trobada dels distints sectors socials i considera imprescindible negociar amb el Govern per tal de trobar una alternativa al tancament provisional que possibilités dur a terme l'objecte de les seves funcions institucionals".

Esperem que el Govern sigui receptiu a les nostres propostes i la continuïtat del CES sigui encara possible.

Llorenç Huguet Rotger

President del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

COLABORADORS

COMISSIÓ DE TREBALL DE LA MEMÒRIA DEL CES 2011 SOBRE L'ECONOMIA, EL TREBALL I LA SOCIETAT DE LES ILLES BALEARS*

DAVID PONS FLORIT*
(Grup III, UIB)
*President

ISABEL GUITART FELIUBADALÓ
(Grup I, CAEB)

MIQUEL VIDAL FULLANA
(Grup I, CAEB)

CARLOS MORENO GÓMEZ
(Grup II, UGT)

DIANA BORRÀS RHODES
(Grup II, CCOO)

GABRIEL JOVER ARBONA
(Grup III, expert Govern de les Illes Balears)

IGUALMENT, PARTICIPEN EN AQUESTA COMISSIÓ, AMB VEU I SENSE VOT:

JOSÉ OLIVER MARÍ
(Grup I, CAEB)
President de la Comissió de treball d'Economia, desenvolupament regional i medi ambient

CRISTÒFOL SOLER CLADERA
(Grup III, Consell Insular de Mallorca)
President de la Comissió de treball d'Ocupació i relacions laborals

CARMEN ORTE SOCIAS
(Grup II, UGT)
Presidenta de la Comissió de treball de l'àrea social

**Nota:*

Les sessions d'aprovació de l'índex i col·laboradors de la Memòria tenen lloc els dies 18 i 28 de novembre de 2011 i 16 de gener de 2012, i les sessions d'aprovació de la proposta dels capítols tenen lloc els dies 15 i 29 de juny i 30 de juliol de 2012. La Memòria del CES 2011 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears és aprovada pel Ple del CES en la sessió de 13 de setembre de 2012.

ÍNDEXS DELS TÈCNICS I COORDINADORS DE LA MEMÒRIA DEL CES 2011 SOBRE L´ ECONOMIA, EL TREBALL I LA SOCIETAT DE LES ILLES BALEARS

DIRECCIÓ I SERVEIS TÈCNICS

DIRECCIÓ

Ferran Navinés Badal (Assessor econòmic del CES)

SECRETARIA GENERAL

Àngels Bellinfante Torres (Secretària general del CES)

SERVEIS TÈCNICS DEL CES

SERVEIS ECONÒMICS

Ferran Navinés Badal

SERVEIS JURÍDICS

Sonia Fernández de Alba

BECÀRIA

Antònia Grimalt Mas

COL·LABORADORES

Araceli García Ros

Catalina Pol Matheu

Carmen Santos Oliver

ÍNDEXS DE COORDINADORS DE LA MEMÒRIA DEL CES 2011 SOBRE L´ ECONOMIA, EL TREBALL I LA SOCIETAT DE LES ILLES BALEARS*

Antoni Barceló Veny **Catalina Barceló Horrach**	Construcció i Habitatge	Capítol I.4
Silvia Carretero Quevedo **Ferran D. Lluch Dubon**	La població	Capítol III.1
Ángeles Esteban Moreno **Antonio Luís Alcover Casasnovas**	Medi Ambient	Capítol I.8
Javier Franconetti Manchado	Indústria i energia*	Capítol I.3
Araceli García Ros **Erik José Monreal Bringsvaerd** **Antònia José Puiggròs Rebassa** **Maria del Mar Ribas Mas**	Mercat de treball.	Capítol II i III.3*
Francisco Martínez Espinosa	Justícia*	Capítol III.8
Martí X. March Cerdà (coordinador) **Lluís Ballester Brague** **Belén Pascual Barrio** **Lluís Vidaña Fernández**	Educació i cultura*	Capítol III.5
Josep Ll. Oliver Torelló	Serveis socials.	Capítol III.6,
Llorenç Pou Garcías	Benestar econòmic, distribució de la renda i pobresa.	Capítol III.2
Joan Rosselló Villalonga	El finançament de les administracions publiques.	Capítol I.7
Martí Sansaloni Oliver (coordinador) **Miguel Bennàssar Veny** **Isabel María Borrás Rosselló** **Margalida Buades Feliu** **Antoni María Fuster Miró** **Antònia Galmés Truyols** **Marta Gil de Sola Rullàn** **Francisca González Porcel**	Salut i serveis sanitaris.	Capítol III.4

Andrea Catalina Mariano Soler **María José Santos Terrón** **María del Mar Torres Rosselló** **Josep María Vicens Gómez**		
Bàrbara Terrasa Pont **Joana Aina Campomar Orell** **María Díaz Codina** **Gemma Jiménez Jiménez**	Societat del coneixement i de la informació.	Capítol I.9
Caterina Thomàs Vanrell	El sistema d'atenció a la dependència.	Capítol III.7

** Nota:*

Els apartats de la Memòria que no figuren en aquest índex han estat elaborats pels Serveis Tècnics del CES, i els que incorporen (*) han comptat amb la seva col·laboració.

Índex

PRESENTACIÓ **3**

PREÀMBUL **7**

COLABORADORS **14**

CAPÍTOL I. EL PANORAMA ECONÒMIC DE LES ILLES BALEARS **26**

1. LES MACROMAGNITUDS I ANÀLISI REGIONAL *28*
1.1. INTRODUCCIÓ 28
1.2. EL PANORAMA INTERNACIONAL 28
1.3. LA UNIÓ EUROPEA 31
1.4. L'ECONOMIA ESPANYOLA 35
1.5. ANÀLISI DE L'OFERTA PRODUCTIVA DE LES ILLES BALEARS 37
1.5.1. L'ANÀLISI DE L'OFERTA PRODUCTIVA DE LES ILLES BALEARS PER ILLES 37
1.5.2. L'ANÀLISI DE L'OFERTA PRODUCTIVA DE LES ILLES BALEARS PER COMUNITATS AUTÒNOMES 39
1.5.3. EL TEIXIT EMPRESARIAL BALEAR 42
1.6. L'ANÀLISI DE LA DEMANDA DE LES ILLES BALEARS PER COMUNITATS AUTÒNOMES 42
1.7. LA INVERSIÓ ESTRANGERA 45
1.8. ELS PREUS 45
1.9. L'EVOLUCIÓ DE LA RENDA REAL PER CÀPITA I ELS SEUS DETERMINANTS 46
1.9.1. L'EVOLUCIÓ DE LA RENDA REAL PER CÀPITA 46
1.9.2. L'EVOLUCIÓ DELS FACTORS DETERMINANTS DE L'EVOLUCIÓ DE LA RENDA REAL PER CÀPITA: LA PRODUCTIVITAT I ELS FACTORS DEMOGRÀFICS 47
1.10. L'ESTALVI, LA INVERSIÓ I LA CAPACITAT DE FINANÇAMENT 49
1.11. LA DISTRIBUCIÓ FUNCIONAL DE LA RENDA 50

2. EL SECTOR PRIMARI **53**

2.1. INTRODUCCIÓ 53
2.2. ELS RECURSOS HUMANS EN EL SECTOR PRIMARI 53
2.3. EL SUBSECTOR AGRARI 54
2.3.1. ELS TRETS GENERALS 54
2.3.2. L'AGRICULTURA 55
2.3.3. LA RAMADERIA 56
2.4. EL SUBSECTOR FORESTAL 57
2.5. LA PESCA 58

3. INDÚSTRIA I ENERGIA **59**

3.1 INTRODUCCIÓ 59
3.2 L'EVOLUCIÓ DEL PIB, DE L'OCUPACIÓ, DE L'ÍNDEX DE PRODUCCIÓ INDUSTRIAL (IPI), DE L'ÍNDEX DE PREUS INDUSTRIALS (IPRI), DE LA CAPACITAT INDUSTRIAL I DEL CLIMA INDUSTRIAL 60
3.3. L'EVOLUCIÓ DE LES EMPRESES INDUSTRIALS 61
3.4. EVOLUCIÓ DE L'OCUPACIÓ 62
3.5. L'EVOLUCIÓ DE LES BRANQUES INDUSTRIALS 63
3.5.1. DADES GENERALS DE L'ENQUESTA INDUSTRIAL 63
3.5.2. PRINCIPALS RESULTATS DE L'ENQUESTA INDUSTRIAL PER BRANQUES D'ACTIVITAT 64
3.5.3. L'ENERGIA 65
3.5.4. LES INDÚSTRIES RELACIONADES AMB EL SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ 66
3.6. LA INVERSIÓ INDUSTRIAL 67

4. CONSTRUCCIÓ I HABITATGE **69**

4.1. INTRODUCCIÓ 69

4.2. FACTORS DE PRODUCCIÓ 70
4.2.1. MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ 70
4.2.2. OCUPACIÓ 71
4.2.3. COSTOS DELS FACTORS 72
4.3. L'OBRA PÚBLICA 72
4.4. L'EDIFICACIÓ RESIDENCIAL I ALTRA EDIFICACIÓ PRIVADA 73
4.5. L'HABITATGE I EL MERCAT IMMOBILIARI 76

5. ELS SERVEIS PRIVATS 81

5.1. INTRODUCCIÓ 81
5.2. PRINCIPALS MACROMAGNITUDS 82
5.3. PRINCIPALS COEFICIENTS 83
5.4. PRINCIPALS RESULTATS D'EXPLOTACIÓ 84
5.5. L'OCUPACIÓ 84
5.6. L'ESTACIONALITAT 85

6. EL TURISME 87

6.1. INTRODUCCIÓ 87
6.2. EVOLUCIÓ DELS PRINCIPALS MERCATS TURÍSTICS INTERNACIONALS COMPETIDORS DE LES BALEARS 87
6.3. L'EVOLUCIÓ DE LES BALEARS EN RELACIÓ AMB LES COMUNITATS AUTÒNOMES COMPETIDORES EN EL SEGMENT DE SOL I PLATJA EN TURISME NACIONAL I INTERNACIONAL 89
6.3.1. L'EVOLUCIÓ DE LES ILLES BALEARS EN RELACIÓ AMB LES COMUNITATS AUTÒNOMES COMPETIDORES EN EL SEGMENT DE SOL I PLATJA EN TURISME NACIONAL 90
6.3.2. L'EVOLUCIÓ DE LES ILLES BALEARS EN RELACIÓ AMB LES COMUNITATS AUTÒNOMES COMPETIDORES EN EL SEGMENT DE SOL I PLATJA EN TURISME INTERNACIONAL 91
6.4. ANÀLISI SINTÈTICA DELS PRINCIPALS INDICADORS DE DEMANDA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS: TURISTES ARRIBATS, ESTADA MITJANA, ESTADES TOTALS I DESPESA DELS TURISTES 92
6.5. LA DEMANDA TURÍSTICA A LES BALEARS DES DEL PUNT DE VISTA DE LES ARRIBADES 93
6.5.1 EL NOMBRE DE TURISTES ARRIBATS A LES BALEARS 93
6.5.2. EL HUB DE L'AEROPORT DE PALMA I EL TRANSPORT AERI DE BAIX COST I BAIX PREU 95
6.6. LA DEMANDA DEL TURISME ESTRANGER A LES ILLES BALEARS DES DEL PUNT DE VISTA DE L'ESTADA MITJANA I LES ESTADES 96
6.6.1. L'ESTADA MITJANA PER TEMPORADA MITJANA-ALTA I MITJANA-BAIXA PER PAÍS DE RESIDÈNCIA I PER TIPUS D'ESTABLIMENT 96
6.6.2. L'ANÀLISI DE LES ESTADES DELS TURISTES ESTRANGERS 97
6.7. LA DESPESA TURÍSITICA DE LES BALEARS 98
6.7.1. LA DESPESA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS PER PAÍS DE RESIDÈNCIA, PER TIPUS D'ALLOTJAMENT I ORGANITZACIÓ DEL VIATGE 98
6.7.2. DESPESA MITJANA DIÀRIA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS 99
6.8. L'ESTACIONALITAT 100
6.8.1. L'ESTACIONALITAT DE LES ARRIBADES A LES BALEARS 100
6.8.2. L'ESTACIONALITAT DE LES ESTADES DELS TURISTES ESTRANGERS A LES BALEARS 103
6.8.3. L'ESTACIONALITAT DE LA DESPESA ECONÒMICA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES BALEARS 105
6.8.4. ELS PROGRAMES DESESTACIONALITZADORS 107
6.9. EL PERFIL DEL TURISTA 108
6.9.1. EL NIVELL DE SATISFACCIÓ DELS TURISTES ESTRANGERS ARRIBATS A LES BALEARS 109
6.10. L'OFERTA TURÍSTICA A LES BALEARS 109
6.10.1. LA CAPACITAT DE L'OFERTA D'ALLOTJAMENT PER ILLES 109
6.10.2. EL NIVELL D'OCUPACIÓ DELS ESTABLIMENTS TURÍSTICS 111
6.10.3. EL TOT INCLÒS 112
6.10.4. L'OFERTA COMPLEMENTÀRIA 112
6.10.5. LA DIVERSIFICACIÓ DELS PRODUCTES TURÍSTICS 113

6.11. L'OCUPACIÓ LABORAL EN EL SECTOR DE L'HOSTALATGE I LA RESTAURACIÓ 113
6.11.1. TREBALLADORS D'ALTA A LA SEGURETAT SOCIAL PER TIPUS D'OCUPACIONS EN EL SECTOR TURÍSTIC I PER ILLES 115
6.11.2. LES OCUPACIONS MÉS CONTRACTADES EN EL SECTOR TURÍSTIC 115

7. EL FINANÇAMENT DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES 117

7.1. INTRODUCCIÓ 117
7.2. ADMINISTRACIÓ AUTONÒMICA 118
7.2.1. SITUACIÓ DE PRÒRROGA DE PRESSUPOSTS 2011 118
7.2.2. EVOLUCIÓ OBJECTIU DE DÈFICIT I EVOLUCIÓ DÈFICIT REAL 2010 I 2011 121
7.2.3. PROBLEMES DERIVATS DE L'INCOMPLIMENT DELS OBJECTIUS DE DÈFICIT I DEL TANCAMENT DELS MERCATS FINANCERS: L'INCREMENT DEL DEUTE A PROVEÏDORS I INSTITUCIONS PÚBLIQUES I PRIVADES 124
7.2.4. EVOLUCIÓ DE L'ENDEUTAMENT DE LA CAIB 127
7.3. ADMINISTRACIONS LOCALS 128

8. MEDI AMBIENT 131

8.1. INTRODUCCIÓ 131
8.2. RECURSOS NATURALS 131
8.2.1. EL TERRITORI 131
8.2.2. L'AIGUA 132
8.2.3. L'ENERGIA 133
8.3 ELS RESIDUS SÒLIDS 134
8.4. EL LITORAL 136
8.5. EL PATRIMONI NATURAL 136
8.5.1. LA VEGETACIÓ 136
8.5.2. LA FAUNA 138
8.5.3. ELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS 139
8.6. ALTRES ÀMBITS 139
8.6.1. LA QUALITAT DE L'AIRE 139
8.6.2. L'EDUCACIÓ AMBIENTAL 140
8.6.3. L'AGENDA LOCAL 21 140

9. SOCIETAT DEL CONEIXEMENT I DE LA INFORMACIÓ 141

9.1. INTRODUCCIÓ 141
9.2. ANÀLISI DEL SISTEMA D'INNOVACIÓ DE LES ILLES BALEARS 143
9.3. RESULTATS DEL SISTEMA D'INNOVACIÓ DE LES ILLES BALEARS 146
9.4. LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ A LES ILLES BALEARS 148

CAPÍTOL II. MERCAT DE TREBALL 151

1. INTRODUCCIÓ 153

2. PANORAMA GENERAL DEL MERCAT DE TREBALL I LES POLÍTIQUES ACTIVES D'OCUPACIÓ 155

2.1. INDICADORS D'AVALUACIÓ PER A L'ESTRATÈGIA EUROPEA D'OCUPACIÓ 2020 155
2.2. ELS INDICADORS DE LAEKEN 158
2.3. ANÀLISI COMPARADA DE LES TAXES D'ACTIVITAT, D'OCUPACIÓ I D'ATUR DE LES BALEARS I D'ALTRES COMUNITATS AUTÒNOMES 159
2.4. L'ÍNDEX DE QUALITAT DEL TREBALL (IQT) 162

3. TRETS I TENDÈNCIES DEL MERCAT DE TREBALL DE LES ILLES BALEARS: RESUM DE LES DADES GENERALS 167

3.1. EL MERCAT DE TREBALL SEGONS L'ENQUESTA DE POBLACIÓ ACTIVA 173
3.1.1. L'OCUPACIÓ PER SITUACIONS LABORALS 173

3.1.2. ELS OCUPATS I ELS ASSALARIATS PER TIPUS DE JORNADA, PER GÈNERE I PER SECTOR ECONÒMIC 174
3.1.3. LA TEMPORALITAT 176
3.1.4. L'ESTACIONALITAT 177
3.2. LES AFILIACIONS A LA SEGURETAT SOCIAL I EL MOVIMENT LABORAL REGISTRAT (CONTRACTACIÓ, DEMANDANTS D'OCUPACIÓ I ATUR REGISTRAT) 178
3.2.1. L'ATUR I LES DEMANDES D'OCUPACIÓ 183
3.2.2. LA CONTRACTACIÓ 185

4. LES POLÍTIQUES ACTIVES D'OCUPACIÓ 189

4.1. LES POLÍTIQUES D'OCUPACIÓ 191
4.2. LES POLÍTIQUES DE FORMACIÓ 192

5. LES RELACIONS LABORALS 197

5.1. EL MARC NORMATIU DE LES RELACIONS LABORALS 197
5.2. DESCRIPCIÓ DE L'ESTAT DE LA NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA A LA CAIB 199
5.2.1. ANÀLISI COMPARADA DE LA NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA DE LA CAIB EN RELACIÓ AMB LA DE LA RESTA D'ESPANYA 200
5.2.2 LES PAUTES DE LES REFORMES LABORALS 2011-2012 A LA NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA DE LA CAIB 200
5.3. LA CONFLICTIVITAT LABORAL I LA SOLUCIÓ DE CONFLICTES 206
5.3.1. LA CONFLICTIVITAT JUDICAL 206
5.3.2. LA CONFLICTIVITAT EXTRAJUDICIAL 207
5.4. LA SEGURETAT I LA PREVENCIÓ DE RISCOS LABORALS 209

CAPÍTOL III: POBLACIÓ I BENESTAR SOCIAL 213

1. LA POBLACIÓ 215

1.1. INTRODUCCIÓ 215
1.2. L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ 217
1.3. L'EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA MUNICIPAL 218
1.4. REPERCUSSIONS DEMOGRÀFIQUES DE L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ 219
1.5.L'ÍNDEX DE PRESSIÓ HUMANA A LES ILLES BALEARS 222

2. DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA 225

2.1. INTRODUCCIÓ 225
2.2. EL NIVELL I LA DISTRIBUCIÓ DE RENDES 228
2.3. LA POBRESA RELATIVA A LES ILLES BALEARS 232

3. EL SISTEMA DE LA SEGURETAT SOCIAL 236

3.1. INTRODUCCIÓ 236
3.2. ELS INGRESSOS PER LA RECAPTACIÓ DE QUOTES DE LA SEGURETAT SOCIAL 236
3.3. LA DESPESA EN PRESTACIONS DE LA SEGURETAT SOCIAL 236
3.3.1. LA DESPESA EN PENSIONS CONTRIBUTIVES 237
3.3.2. ANÀLISI DELS SUBSIDIS I ALTRES PRESTACIONS 244
3.3.3. LES PRESTACIONS DE PROTECCIÓ PER L'ATUR 245
3.3.4. ALTRES PRESTACIONS SOCIALS A LES ILLES BALEARS 246

4. SALUT I SERVEIS SANITARIS 248

4.1. INTRODUCCIÓ 248
4.2. SALUT I QUALITAT DE VIDA 249
4.2.1. ELS DETERMINANTS DE SALUT 249
4.2.2. MORTALITAT I SALUT 251

4.2.3. VIGILÀNCIA EPIDEMIOLÒGICA I MALALTIES TRANSMISSIBLES 254
4.3. SERVEIS SANITARIS 256
4.3.1. DESPESA I FINANÇAMENT DE LA SALUT 256
4.3.2. ELS SERVEIS ASSISTENCIALS. RECURSOS I ACTIVITAT 258

5. EDUCACIÓ 262

5.1. INTRODUCCIÓ 262
5.2. LA SITUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU A LES ILLES BALEARS 263
5.3. L'ESCOLARITZACIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER 270
5.4. L'ATENCIÓ A LA DIVERSITAT 276
5.5. ELS ESTUDIS UNIVERSITARIS 283
5.5.1. CONTEXT 284
5.5.2. ALUMNAT UNIVERSITARI 285
5.5.3. EVOLUCIÓ DE LA MATRICULA 286
5.5.4. LA UNED I LA UOC EN L'OFERTA I DEMANDA DE L'ALUMNAT DE LA CAIB 289
5.5.5. ESTUDIS DE TERCER GRAU I INVESTIGACIÓ A LA UIB 289
5.5.6. PROFESSORAT DE LA UIB 293
5.5.7. PERSONAL D'ADMINISTRACIÓ I SERVEIS 294
5.5.8. PRESSUPOST 295
5.6. CULTURA 297
5.6.1. ELS PRESSUPOSTS 299
5.6.2. LES DADES DEL MINISTERI DE CULTURA 299

6. ELS SERVEIS SOCIALS 302

6.1. INTRODUCCIÓ 302
6.2. SERVEIS SOCIALS, CONDICIONS DE VIDA I INCLUSIÓ SOCIAL: LES PERSONES DESTINATÀRIES DELS SERVEIS SOCIALS A LES ILLES BALEARS I LA POBLACIÓ BENEFICIÀRIA 304
6.3. EL SISTEMA PÚBLIC I PRIVAT DE SERVEIS SOCIALS: ELS SERVEIS SOCIALS COMUNITARIS: RECURSOS ASSISTENCIALS I PRESTACIONS TÈCNIQUES I ECONÒMIQUES 305
6.3.1. LES PERSONES BENEFICIÀRIES DELS SISTEMA DE SERVEIS SOCIALS 306
6.4. PRESTACIONS ECONÒMIQUES 307
6.4.1. TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES A FAMÍLIES I LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ (RMI) 307
6.4.2. PRESTACIONS ECONÒMIQUES D'EMERGÈNCIA SOCIAL 309
6.5. ELS SERVEIS SOCIALS ESPECIALITZATS: RECURSOS ASSISTENCIALS I PRESTACIONS 310
6.5.1. ATENCIÓ A LA INFÀNCIA I JOVES 310
6.5.2. ATENCIÓ A LES PERSONES AMB DISCAPACITAT 312
6.5.3. LA GENT GRAN 313
6.5.4. LA DONA 314
6.6. FINANÇAMENT DEL SISTEMA PÚBLIC DE SERVEIS SOCIALS 314

7. EL SISTEMA D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA 316

7.1. INTRODUCCIÓ 316
7.1.1. CRITERIS MARC 317
7.1.2. CALENDARI DE DESPLEGAMENT 317
7.1.3. DESENVOLUPAMENT NORMATIU 319
7.1.4. CARACTERÍSTIQUES DEL TERRITORI I LES INSTITUCIONS 322
7.2. PERSONES AMB MANCA D'AUTONOMIA PERSONAL 322
7.2.1. L'ATENCIÓ A LES PERSONES GRANS 322
7.2.2. PERSONES AMB DISCAPACITAT 324
7.2.3. MENORS DEPENDENTS: GRUP DE 0-5 ANYS 324
7.2.4. FAMILIARS CUIDADORS 325
7.3. DESPLEGAMENT DEL SAAD A LES ILLES BALEARS: POBLACIÓ BENEFICIÀRIA DEL SAAD 326
7.3.1. SOL·LICITUDS 328
7.3.2. VALORACIONS 330
7.3.3. DICTÀMENS 330

7.3.4. PROGRAMES INDIVIDUALS D'ATENCIÓ (PIA). PRESTACIONS RECONEGUDES DURANT EL 2011 332
7.3.5. EVOLUCIÓ DE LA DEPENDÈNCIA SEGONS GRAUS 332
7.3.6. PERSONES CUIDADORES NO PROFESSIONALS DE PERSONES EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA 333
7.4. PLACES DEL CATÀLEG DELS SERVEIS DE DEPENDÈNCIA I PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA. 333

8. JUSTÍCIA 336

8.1. INTRODUCCIÓ 336
8.2. ESTAT DE LA JUSTÍCIA 337

CAPÍTOL I. EL PANORAMA ECONÒMIC DE LES ILLES BALEARS

1. LES MACROMAGNITUDS I ANÀLISI REGIONAL

1.1. INTRODUCCIÓ

A diferència d'anys anteriors aquest apartat s'inicia amb dades relatives al panorama internacional en què es presenta un resum breu dels informes internacionals principals de primavera de l'OMC, FMI, OCDE i OIT. A continuació es presenten les principals macromagnituds per a la zona euro i per als països que representen els principals mercats emissors de turisme cap a les Balears (Alemanya, Regne Unit i Espanya) a partir de l'informe de primavera de la Comissió Europea, i se segueix amb una anàlisi breu de la situació per la qual travessa l'economia espanyola a partir del Programa d'estabilitat del Regne d'Espanya 2012-2015 presentat pel Ministeri d'Economia aquesta primavera. La resta d'apartats, referits a l'anàlisi econòmica regional de les Illes Balears, segueixen les mateixes pautes metodològiques dels anys anteriors pel que fa referència a l'anàlisi de l'oferta productiva, l'anàlisi de la demanda regional, la inversió estrangera, els preus, l'evolució de la renda real per càpita, l'estalvi, la inversió i la capacitat de finançament regional, i, finalment, la distribució funcional de la renda.

1.2. EL PANORAMA INTERNACIONAL

L'evolució del comerç mundial està fortament condicionada pel pes predominant que en la seva estructura té Europa, ja que en el total de les exportacions i importacions mundials de mercaderies de l'any 2011, Europa representa a l'entorn del 37% del total mundial, més del doble del pes que representa Amèrica del Nord i set punts per sobre d'Àsia, la segona regió mundial en importància dins el comerç mundial de mercaderies, i amb relació a les exportacions i importacions mundials de serveis comercials, Europa representa més del 42% del total mundial, més del triple que Amèrica del Nord i més de 20 punts per sobre d'Àsia, la segona potència mundial en el comerç de serveis comercials (*vegeu el quadre I-1*).

Així, segons l'informe de primavera de l'Organització Mundial de Comerç (OMC), el comerç mundial va créixer a una taxa del 5% el 2011, 8,8 punts per

sota de la taxa de 2010. Aquesta forta desacceleració encara s'accentuarà més enguany, en què es preveu només un creixement del 3,7%. Aquest afebliment en el creixement del comerç mundial es deu en gran part a la caiguda del creixement a la zona euro motivada per les polítiques de fort ajust fiscal, que han comportat que la zona euro hagi entrat de nou en taxes negatives de creixement al darrer trimestre de 2011 i nul·les al primer trimestre de 2012. En contraposició, les exportacions asiàtiques continuen mostrant una forta expansió amb taxes de creixement superiors al 16% per l'Índia i del 9,3% per la Xina (*vegeu el gràfic I-1*).

Aquest menor creixement de les exportacions mundials de mercaderies és reflex d'una menor demanda mundial de béns i serveis, resultat d'un alentiment del creixement mundial del PIB, ja que de créixer un 3,8% el 2010, ha passat a créixer un 2,4% el 2011 i a un 2,1% el 2012, amb probabilitats certes que aquestes previsions puguin ser pitjors si es dóna una major contracció en el creixement de la zona euro, que pugui motivar una crisi financera internacional, o que puguin continuar les tensions en el preu del petroli o que es deteriorin encara més els riscos geopolítics en l'àmbit internacional. Així, les taxes de creixement de 2011 i 2012 es continuen situant per sota de la mitjana del 3,2% corresponent als darrers vint anys anteriors a la crisi financera de 2008. Un cop més són les economies asiàtiques les que presenten les majors taxes de creixement, entre les quals destaca la Xina amb un creixement del 9,2% el 2011.

Amb relació als tipus de canvi internacionals, cal destacar que malgrat la crisi del deute de la zona euro, aquesta moneda es va revaloritzar un 5% respecte del dòlar, la qual cosa va permetre que les exportacions mundials dels Estats Units hagin pujat un 7,2% el 2011, mentre que les de la Unió Europea només ho han fet en un 5,2%.

L'FMI, en les seves previsions de primavera presentades a l'abril de 2012, ha millorat, per als anys 2012 i 2013, les seves pròpies previsions fetes a principi d'any fins al 3,5% i 4,1% respectivament, amb un augment d'un parell de dècimes. Aquesta petita alça en les previsions del creixement econòmic mundial es fonamenta sobre els senyals més positius de l'economia dels Estats

Units i de les economies emergents. En canvi, les previsions per a Europa, i més concretament per a la zona euro, són encara negatives i preveuen una recessió del 0,3% el 2012 i d'un lleuger repunt per al 2013 que no arribarà a l'1% (0,9%, una dècima per sota de l'estimació feta per la Comissió Europea).

Aquests pitjors registres de la UE respecte dels Estats Units i de les economies emergents han propiciat que l'FMI alerti que s'evitin mesures excessivament contractives que puguin comprometre la feble i fràgil recuperació[1].

L'informe també destaca els diferents ritmes de sortida de la crisi econòmica internacional, per a l'horitzó 2007-2017, en els països avançats, i els agrupa en cinc categories atenent a la seva capacitat de recuperar per primera vegada el nivell de PIB que havien assolit l'any previ a la crisi.

En primer lloc es troben els països que no han patit cap contracció del seu PIB des de l'any 2007, entre els quals hi destaquen pel seu dinamisme Israel, Austràlia i Corea del Sud. En segon lloc s'agrupen els països amb una recuperació ràpida a partir de l'any 2009: Singapur, Taiwan, Hong Kong, Suïssa i el Canadà. En tercer lloc hi ha els països amb una recuperació discreta a partir de les caigudes del seu PIB al llarg del bienni 2009-2010: Eslovàquia, Malta, Àustria, Alemanya, Bèlgica, Noruega, Suècia, els Estats Units, Nova Zelanda i França. En quart lloc hi ha els països amb una recuperació lenta a partir de 2013: República Txeca, Finlàndia i el Japó; a partir de 2014: Luxemburg, Xipre, Holanda i el Regne Unit; i a partir de 2015: Islàndia, Dinamarca i Estònia. Finalment hi ha els països amb una recuperació molt lenta: Irlanda a partir de 2016; Espanya, Eslovènia i Portugal a partir de 2017; i més enllà de les previsions de 2017 Itàlia i Grècia. Per tant, en el cas d'Espanya es pot parlar d'una dècada perduda en termes de PIB, però en termes d'ocupació l'informe de l'FMI no preveu nivells d'ocupació superiors als de 2007 fins al 2022 o 2023 en el millor dels casos, és a dir, estaríem parlant, en termes d'ocupació, d'una dècada i mitja perduda.

---

1 *En aquesta mateixa línea el CESE en el seu Dictamen sobre "Presupuesto 2014-2020" aprovat el 30 de maig de 2012 ha reiterat que la manera de sortir de la crisi es centrar-se en el creixement i l'ocupació.*

L'Informe de primavera de l'OCDE també preveu un creixement positiu per al bienni 2012-2013 dins l'àrea de l'OCDE del 1,6% i 2,2% respectivament, clarament per sobre de les esperades per la zona euro (-0,1% i 0,9%). És per aquesta raó que l'OCDE es mostra favorable a un pacte de creixement per a Europa i critica les polítiques de consolidació fiscal excessiva aplicades dins l'àrea euro. Igualment defensa l'emissió d'eurobons i anima el BCE a mantenir el programa de compra de deute públic en els mercats secundaris. L'única nota positiva que destaca sobre la zona euro és la que fa referència a la millora del seu saldo per compte corrent, ja que al llarg del trienni 2011-2013 ho farà en un punt percentual de PIB, i se situarà el 2013 en un saldo positiu de l'1,5% del seu PIB, mentre que el Japó el reduirà en 0,2 punts i els Estats Units en 1,2 punts.

Les tendències mundials de l'ocupació 2012 de l'OIT expressa igualment la preocupació per l'alentiment del creixement mundial i els seus efectes negatius sobre l'ocupació i l'atur i alerta que el món es troba amb el desafiament d'haver de fer front a la creació de més de 600 milions d'ocupacions en el proper decenni si no vol veure's implicat en una espiral cada vegada més degradada de les condicions de treball en l'àmbit mundial. Així, entre els 900 milions de treballadors pobres en el món, n'hi havia 456 milions que vivien en situació de pobresa extrema el 2011, amb uns ingressos inferiors al llindar dels 1,25 dòlars dels Estats Units per dia. En aquest sentit l'OIT estima que fa falta una inversió mundial equivalent als 1,2 bilions de dòlars per estimular el creixement, i considera que en èpoques de demanda feble, infrautilització massiva dels equips productius i taxes d'atur elevades, seria recomanable ampliar el paper dels governs via l'increment de la despesa pública, ja que en aquestes situacions, els multiplicadors de pressupost equilibrat, és a dir, amb creixements de la despesa pública (via inversions) ajustats als creixements de la renda, poden ser de gran magnitud.

1.3. LA UNIÓ EUROPEA

Si deixam les previsions per països de l'FMI i ens centram en les previsions de primavera que ha fet la Unió Europea per a la zona euro, s'estima que, després de créixer un 1,5% el 2011, ara es troba en el seu conjunt en una recessió lleu

amb una caiguda del PIB per a enguany del 0,3%, mentre que les previsions estableixen una recuperació lenta a partir de la segona meitat d'aquest any 2012, que permeten visualitzar una recuperació feble per al conjunt de l'any que ve amb una estimació positiva de l'1%, en tot cas, registres inferiors als esperats per als Estats Units (2%) i per al Japó (1,9%), els quals han aplicat polítiques econòmiques més expansives que la UE.

Per altra part, s'espera que diversos factors segueixin pesant sobre la recuperació precària, entre d'altres, les fortes polítiques de consolidació fiscal i els esforços necessaris de la banca per millorar els balanços de situació, que mantindran ajustades les condicions de crèdit, i que afectaran el consum de les famílies, el consum públic i la inversió. Així, el consum privat passarà de créixer un 0,2% el 2011 a caure un 0,6% el 2012, ja que, entre d'altres raons, l'atur es mantindrà en taxes superiors al 10% (10,2% el 2011 i 11% el 2012), es perdrà ocupació (d'una taxa encara positiva del 0,1% el 2011 es passarà a una pèrdua d'ocupació del -0,5% el 2012) i la inflació es mantindrà per sobre del creixement salarial amb taxes del 2,7% el 2011 i del 2,4% el 2012. Igualment, les dures polítiques de consolidació fiscal retallaran el consum públic en un 0,1% el 2011 i un 0,8% el 2012, mentre que la inversió en equips, per manca de demanda, es contraurà (del 4,3% el 2011 al -1,4% el 2012). L'única contribució positiva al creixement econòmic només podrà venir del creixement de les exportacions netes fora de l'àrea euro i de la reducció de les importacions, que permetin millorar el saldo per operacions corrents, que sí que es preveu que pugui millorar en passar del 0,1% del PIB de superàvit el 2011 a un superàvit del 0,6% el 2012 (*vegeu el quadre I-2*).

En contrapartida a les polítiques de consolidació fiscal les necessitats de finançament del sector públic passaran del -4,1% el 2011 al -3,2% el 2012, per situar-se ja per sota del 3% de dèficit públic el 2013 amb un -2,9%. En canvi l'endeutament públic continuarà augmentant i passarà del 88% el 2011 a un 92,6% el 2013.

Amb relació als principals mercats emissors de turisme cap a les Illes Balears (Alemanya, el Regne Unit i Espanya) les previsions de primavera de la UE ens permeten fer un breu resum de la seva evolució econòmica.

D'acord amb els indicadors macroeconòmics principals de l'evolució de la situació econòmica internacional elaborats per la Comissió Europea, començarem primer per fer l'anàlisi en relació amb els indicadors relatius al PIB i a la demanda interna: consum i inversió. Seguidament, s'analitza el comportament del sector exterior: saldo de la balança per a operacions corrents amb la resta del món. A continuació, s'incideix en els dos indicadors de mercat de treball: ocupats i aturats. Finalment, es comenten els tres indicadors principals de convergència i polítiques d'estabilitat, que són els preus, la necessitat de finançament de les administracions públiques (–) (dèficit públic) o capacitat (+) (superàvit fiscal) i el deute públic com a percentatge del PIB.

El creixement del PIB d'Alemanya ha estat del 3% el 2011 per caure al 0,7% el 2012 i recuperar-se de nou a l'1,7% el 2013. El Regne Unit també presenta registres positius els tres anys: 0,7%, 0,5% i 1,7%. En el cas d'Espanya, només és positiva la dada de 2011 amb un creixement del 0,7% i negativa per al bienni 2012-2013 del -1,8% i -0,3%.

El creixement del consum privat per a Alemanya al llarg del trienni 2011-2013 supera la mitjana de la zona euro i és positiu per als tres anys i superior a l'1% excepte per al 2012 (0,9%). Les previsions al Regne Unit només són negatives per al 2011 (-1,2%) per retornar a taxes positives i creixents al llarg del bienni 2012-2013 (0,3% i 1% respectivament). Les pitjors previsions són per a Espanya, amb registres negatius els tres anys amb una caiguda màxima el 2012 del 2,2%.

La inversió en capital fix en béns d'equip també mostra resultats millors per a Alemanya on tots els anys puntua clarament per sobre de la mitjana de la zona euro, amb una taxa màxima del 7,6% el 2011, caiguda al 2,7% el 2012 i recuperació de nou al 7,2% el 2013. El Regne Unit presenta taxa negativa el 2011 i nul·la el 2012, per assolir de nou registres positius significatius del 5% el 2013, mentre que en el cas d'Espanya les taxes de creixement són inferiors a la mitjana de la zona euro al llarg del trienni, amb una caiguda significativa el 2012 del 6,1%.

La balança per a operacions corrents presenta un superàvit notable al llarg de tot el trienni en el cas d'Alemanya amb taxes no inferiors al 4,5%, que permeten consolidar també el superàvit per al conjunt de la zona euro. En el cas del Regne Unit, no registra cap superàvit al llarg d'aquest trienni 2011-2013 amb taxes negatives entre e l'1% i el 2%, mentre que Espanya mostra una correcció molt significativa del dèficit per a operacions corrents, ja que des de l'inici de la crisi el 2007 ha recuperat 9 punts de PIB de dèficit per operacions corrents fins a situar-se en una taxa negativa de l'1% el 2013, igual que la del Regne Unit. Només Grècia, dins l'àrea euro, ha fet un ajust més important que el d'Espanya en reduir en 15 punts de PIB el dèficit per operacions corrents per al mateix període 2007-2013.

En relació amb l'ocupació Alemanya manté taxes positives a l'entorn de l'1% el bienni 2011-2012 i del 0,4% per al 2013. El Regne Unit també presenta taxes positives a l'entorn del 0,5% els tres anys, mentre que Espanya no mostra recuperació de l'ocupació en cap dels tres anys. Destaca la caiguda de 2012 amb una taxa del -3,7%.

Pel que fa a la taxa mitjana d'atur, Alemanya no arriba en cap cas al 6%. El Regne Unit present taxes a l'entorn del 10% els tres anys i Espanya presenta les taxes d'atur més altes de tota la UE amb una previsió de superar el 25% el 2013.

La variació anual de la inflació a la zona euro presenta una tendència a caure a taxes a l'entorn del 2% per a tots els països de la UE. Aquest també és el perfil per a Alemanya, que el 2013 se situa ja en un 1,8%. El Regne Unit passa d'una inflació del 4,5% el 2011 a una taxa del 2% el 2013 i Espanya, passa del 3,1% a l'1,1% per als mateixos anys, i se situarà el 2013 amb un diferencial negatiu respecte de la zona euro de 0,7 punts.

La crisi econòmica ha comportat un esclat generalitzat de dèficits públics creixents provocats per les polítiques fiscals expansives d'estímul a la demanda aplicades el 2009 al començament de la crisi i pels efectes que, al llarg del 2010 i 2011, aquesta ha tengut en la davallada dels ingressos fiscals i l'augment de les despeses socials, per la qual cosa s'han hagut d'augmentar

les necessitats de finançament de les administracions públiques i s'han acabat per arbitrar polítiques de consolidació fiscal a partir del segon semestre de 2010. En el cas d'Alemanya, el dèficit públic ja aconsegueix l'objectiu d'estabilitat pressupostària de no sobrepassar el -3% al llarg de tot el trienni 2011-2013, i se situa aquest darrer any en un -0,7%. Ni el Regne Unit ni Espanya compliran aquest objectiu d'estabilitat durant el trienni 2011-2013. Es preveu que Espanya acabi el 2012 amb un dèficit del -6,4% i del -6,3% el 2013, mentre que aquests valors per al Regne Unit serien del -6,7% i -6,5%, respectivament. En el cas d'Espanya, cal destacar que segons l'OCDE, és l'economia de l'àrea de l'OCDE que al llarg del trienni 2011-2013 farà el major esforç d'ajust pressupostari, amb una reducció del dèficit públic de set punts de PIB, aproximadament sis punts en termes de retalls de la despesa pública i només un punt i escaig més en pujada d'imposts. La segueixen Portugal i Grècia que només ho faran a l'entorn de cinc punts i escaig de PIB. En qualsevol cas, són ajusts històrics no vistos des dels anys de la Gran Depressió.

En relació amb l'endeutament públic, cal referir-se a la dificultat que la crisi planteja per complir amb els criteris de Maastricht, que estableixen que no pot superar-se el 60% del PIB. Dins aquest àmbit, Alemanya no compleix el criteri al llarg del trienni 2011-2013, amb taxes del 81,2%, 82,2% i 80,7%. El Regne Unit tampoc no el compleix, amb un 85,7% el 2011, un 91,2% i un 94,6% el 2012 i 2013. Espanya presenta un deute públic inferior al d'Alemanya i el Regne Unit del 68,5% el 2011; 80,9% el 2012 i es preveu que arribi al 87% el 2013.

1.4. L'ECONOMIA ESPANYOLA[2]

L'economia espanyola ha acumulat desequilibris econòmics i financers significatius. Aquests desequilibris es retroalimenten entre si i es localitzen en tres àmbits: desequilibris financers, creixement negatiu i forta destrucció d'ocupació.

---

2 *Vegeu: El programa d'estabilitat del Regne d'Espanya 2012-2015. Ministeri d'Economia, maig 2012. Sobre el resum de les principals macromagnituds referides a l'economia espanyola vegeu l'apartat 1.3.*

Per una banda, existeixen desequilibris financers destacables. Al 2011 es registrà un dèficit públic del 8,5% del PIB mentre que l'objectiu era d'un 6%. El deute públic ha passat de representar el 36,3% del PIB el 2007, a situar-se en un nivell esperat del 80% del PIB el 2012. L'endeutament privat ha arribat a un nivell molt elevat, que està principalment associat al sector de la construcció, i en major mesura a l'immobiliari, i ha arribat a un endeutament extern del 165% del PIB el 2011.

D'altra banda, l'economia espanyola està mostrant una capacitat de creixement limitada. Després de la crisi de 2008, tan sols va viure una etapa de lleugera expansió breu, i va esgotar l'inici de la dèbil recuperació a mitjan de 2011. Aquesta caiguda de l'activitat s'explica per l'esgotament de l'impuls fiscal previ i per la contracció del crèdit.

Finalment, al llarg dels últims anys, l'economia espanyola ha registrat un fort procés de destrucció de llocs de treball, i ha passat d'una taxa de desocupació pròxima al 8% el 2007, a un 22,85% de la població activa a final del 2011.

Aquests desequilibris estan relacionats entre si. L'alt nivell de dèficit públic que manté un ritme de creixement elevat del deute públic minva la confiança dels inversors. No obstant això, al llarg dels últims anys s'han produït ajusts importants. S'estima que aquest any l'economia espanyola registrarà un dèficit per compte corrent de l'1,4% del PIB, fet que contrasta amb el 10% del PIB el 2007. El que és més important, es preveu assolir un superàvit per béns i serveis el 2013.

Per tant, aquesta forta correcció del dèficit corrent s'explica pel bon comportament de les exportacions de béns i serveis, que han anat guanyant quota en els mercats internacionals[3]. Així, des de 2008 Espanya supera en creixement de les exportacions la resta de països de la zona euro, excepte Estònia, 9,5% versus 1% de mitjana a la UEM.

Simultàniament, s'ha registrat una moderació en els preus apreciable, i al març d'enguany s'ha assolit una inflació de l'1'9%, cosa que representa un diferencial

3 *Vegeu: Jorge Rodríguez-Vález: Obsevatorio Económico. BBVA Research, 10 d'abril de 2012.*

a favor d'Espanya de vuit dècimes, respecte de la zona euro, la qual cosa representa un guany apreciable de competitivitat en preus.

Tot i aquestes correccions, els desequilibris de partida segueixen tenint una magnitud important, i que, a més a més, s'han agreujat per la crisi del sector financer. En conseqüència, incideixen negativament sobre les expectatives de l'economia i sobre la confiança dels inversors internacionals en l'economia espanyola, i la prima de risc del deute espanyol se situa en uns nivells que es consideren excessivament elevats.

1.5. ANÀLISI DE L'OFERTA PRODUCTIVA DE LES ILLES BALEARS

En aquest apartat analitzam, en primer lloc, l'estructura productiva de l'oferta de les Balears per sectors econòmics i per illes a partir de les estimacions macroeconòmiques que ha fet la direcció general d'Economia del Govern de les Illes Balears per al període 2004-2011.

A continuació, i a partir de la comptabilitat regional d'Espanya elaborada per l'INE, que utilitza fonts diferents de les usades per la direcció general, es presenta l'oferta productiva de les Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes.

1.5.1. L'ANÀLISI DE L'OFERTA PRODUCTIVA DE LES ILLES BALEARS PER ILLES

Segons les dades de la Direcció General d'Economia, el valor afegit brut a preus corrents de l'economia de les Illes Balears l'any 2011 se situa en 22.202,2 milions d'euros. La distribució del valor afegit brut per sectors econòmics mostra una estructura productiva en què el 82,2% de l'activitat econòmica es concentra en el sector terciari, mentre que el 9,6% restant es genera a la construcció, el 6,7% a la indústria i l'energia, i el sector primari representa el 1,5% del PIB regional (*vegeu els quadres I-3 i I-4*).

Com a conseqüència dels efectes d'una certa recuperació de l'activitat econòmica internacional al llarg de l'any 2011, especialment a la zona euro i en

els nostres principals mercats turístics emissors de turisme cap a les Balears d'Alemanya i el Regne Unit (*vegeu l'apartat 1.3*), el creixement regional real de l'economia balear el 2011 experimenta una petita recuperació després de la caiguda de l'any passat, amb una taxa del 0,6% (-0,9% el 2010). El mateix ha passat a Espanya, amb un creixement positiu del 0,7% (-0,1% el 2010), respectivament. Com ja s'ha dit, la zona euro experimenta, ja el 2010, una recuperació de l'1,9% i per a l'any 2011 segueix amb aquesta recuperació amb un 1,5%. En termes relatius, i per al 2011, les Balears presenten una menor recuperació respecte d'Espanya en 0,1 punts i en 0,9 punts respecte de la zona euro (*vegeu el quadre I-5 i el gràfic I-2*).

Les estimacions sobre el creixement econòmic regional de les Balears l'any 2011 fetes pels diferents serveis d'estudis es mouen en una forquilla compresa entre el 0,3% (CRE-UIB) i l'1,8% (INE) (*vegeu el gràfic I-3*).

Si analitzam el creixement econòmic de les Balears al llarg del darrer trienni 2009-2011, és a dir, dins de la crisi econòmica internacional, i el comparam amb Espanya i la zona euro, resulta que les dades per a les Balears (-1% en taxa mitjana de creixement) són pitjors que les de la zona euro (-0,3%), però millors que les de l'economia espanyola (-1,03%)[4].

Si analitzam l'evolució del creixement econòmic real per sectors econòmics, veim que al llarg del 2011 s'ha experimentat una millora de tots els sectors econòmics, bé sigui perquè s'han començat a recuperar o perquè la caiguda del seu PIB ha estat menor que la de l'any anterior. Així, el sector primari ha augmentat un 0,3% el 2011, després de dos anys de caiguda. El 2011 el sector de la indústria i l'energia presenta un decreixement de l'1,4%, amb un guany percentual d'1,4 punts en relació amb l'any passat. El sector de la construcció disminueix un 4,4%, amb un guany percentual d'1,9 punts percentuals en comparació amb l'any passat. Finalment, el sector serveis presenta un creixement respecte del 2010 de l'1,3%, amb una millora d'1,2 punts, a

[4] Ja hem dit abans que les fonts estadístiques usades per la direcció general d'Economia i l'INE difereixen a l'hora de fer les estimacions sobre el creixement del PIB. Per tant, aquesta afirmació només es pot sustentar a partir de la informació de la direcció general d'Economia.

conseqüència del millor comportament del sector turístic (*vegeu el quadre I-6 i els apartats 2 al 6*).

Aquestes dades es poden complementar amb les que ha elaborat Hispalink, que a diferència dels altres anys, enguany han estat elaborades a partir dels quatre gran sectors d'activitat. Per a l'any 2011, els sectors de la indústria i el de la construcció presenten creixements negatius, -3,1% i -0,6%, respectivament. El sector primari presenta un creixement positiu, 0,5%. Quant al sector serveis segueix presentant un creixement positiu de l'1,3% i superior a la mitjana regional, 1,1% (*vegeu el quadre I-7*).

Si analitzam ara el valor afegit brut per illes, es pot comprovar que en valors absoluts i en euros constants del 2011 Mallorca assoleix un valor afegit brut (VAB) real de 14.750,3 milions d'euros. A les Pitiüses i a Menorca, ha estat de 2.355 i de 1.523,8 milions d'euros, respectivament. Quant al valor absolut en euros corrents, Mallorca arriba a un VAB de 17.579,4 milions d'euros, mentre que a les Pitiüses i a Menorca ha estat de 2.806,7 i de 1.816,1 milions d'euros, respectivament (*vegeu els quadres I-8 i I-9*).

L'estructura econòmica per illes identifica el pes preponderant de Mallorca entorn del 79,2%, mentre que les Pitiüses i Menorca es distribueixen el 20,8% restant (el 12,6% les Pitiüses, i el 8,2% Menorca).

La lleugera recuperació del PIB el 2011 es deixar notar a totes les illes. A les Pitiüses es dóna un creixement del 2,1% amb una recuperació d'1,2 punts percentuals. Mallorca presenta un augment del 0,4% i una recuperació d'1,5 punts percentuals, i, finalment, Menorca creix un 0,2%, amb una recuperació d'1,6 punts percentuals respecte de l'any 2010.

1.5.2. L'ANÀLISI DE L'OFERTA PRODUCTIVA DE LES ILLES BALEARS PER COMUNITATS AUTÒNOMES

Les dades de la comptabilitat regional d'Espanya, en base a l'any 2008[5], que elabora l'INE, permeten estimar la recuperació del creixement relatiu de les Illes Balears en comparació amb la resta de comunitats autònomes. Aquestes dades mostren que per a l'any 2011 el creixement de les Illes Balears és, després de les Canàries, el segon més alt per comunitats autònomes; així, amb un PIB d'1,8%, presenta un creixement que suposa més del doble que la mitjana espanyola, que va ser del 0,7% (*vegeu el gràfic I-4*)[6].

També es pot indicar que el decreixement del període 2008-2011 ha estat de -0,9%, per la qual cosa les Illes Balears presenten la novena taxa real de decreixement anual acumulatiu del període per comunitats autònomes, però és un resultat que se situa 0,12 punts per sobre de la mitjana espanyola (*vegeu el gràfic I-5*).

A partir de la base de dades de la comptabilitat regional de l'INE, s'analitza a continuació l'evolució comparativa regional per sectors productius de les Illes Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes. Pel que fa a l'anàlisi sectorial, cal tenir en compte que les estimacions per a les Balears poden mostrar —pel poc pes relatiu que té l'economia sectorial balear en el conjunt espanyol- un biaix a l'alça o la baixa elevat en les estimacions que en resulten. Per això, aquestes dades s'han de prendre amb precaució i reserves, ja que

5 *La base 2008 suposa l'adaptació de la Comptabilitat Regional d'Espanya a les noves classificacions d'activitats i productes aprovats en el si de la Unió Europea. Aquest canvi normatiu es realitza de forma transversal en tots els estats membres de la Unió Europea, com a conseqüència de l'aplicació del Reglament 715/2010 de la Comissió, de 10 d'agost de 2010, que modifica el Reglament (CE) 2223/96 del Consell pel qual es refereix a les adaptacions dels comptes regionals, després de la revisió de la nomenclatura d'activitats econòmiques NACE rev.2 i de la classificació estadística de productes per activitats (CPA).*

6 *El primer informe de l'Observatori Balears del BBVA Research de 10 de maig de 2012, justifica aquest bon resultat del creixement relatiu del PIB regional de les Illes Balears el 2011 respecte de la resta de comunitats autònomes en base a la primavera àrab que ha beneficiat especialment les Balears. Ara bé, aquest impacte positiu s'està reduint el 2012, i s'estima una caiguda del PIB per enguany del 0,4%, que es veu afectat també per la minva dels fluxos turístics nacionals i estrangers, i pels desequilibris interns de la seva economia. En tot cas, es preveu ja de nou una recuperació de l'1% per a 2013, i en conjunt per al bienni 2012-2013, amb millors resultats respecte de l'economia espanyola, amb creixements estimats del -1,3% i 0,6%.*

difereixen respecte d'altres aportades per les pròpies conselleries del Govern o per distintes institucions d'estudis regionals.

1.5.2.1. El sector primari

Segons l'INE, el sector primari balear presenta un pes estructural en l'economia regional del 0,8%, la qual cosa representa 1,6 punts per sota del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta, Melilla i les Balears són la tercera comunitat autònoma després de Madrid i País Basc amb un menor pes sectorial del sector primari (*vegeu el quadre I-10 i l'apartat 2, Sector primari*).

1.5.2.2. La indústria i l'energia

La indústria i l'energia a les Illes Balears presenten un pes estructural del 7,6%, la qual cosa representa 7,9 punts per sota del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears són la comunitat autònoma amb un menor pes sectorial de la indústria i l'energia seguida per les Canàries (*vegeu el quadre I-11 i l'apartat 3, Indústria i energia*).

1.5.2.3. La construcció

La construcció a les Illes Balears presenta un pes estructural del 10,7%, la qual cosa representa 0,2 punts per sobre del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears, juntament amb Castella-Lleó i La Rioja, són la tercera comunitat autònoma després de Madrid, Catalunya i Navarra, amb un menor pes sectorial del sector de la construcció (*vegeu el quadre I-12 i l'apartat 4, Construcció i habitatge*).

1.5.2.4. Els serveis

Els serveis a les Balears presenten un pes estructural del sector terciari i a les Balears és del 72,9%, la qual cosa representa 9,4 punts per sobre del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears són la comunitat autònoma més terciaritzada de l'Estat, després de Madrid i les Canàries (*vegeu el quadre I-13 i els apartats 5 i 6, Els serveis privats i el turisme*).

1.5.2.5. El creixement regional

Les Balears presenten un creixement monetari del 3,1%, igual que Castella-Lleó, la qual cosa representa un punt per sobre del que ha registrat l'Estat. Aquesta taxa només ha estat superada per les Canàries, Navarra i el País Basc (*vegeu el quadre I-14*).

1.5.2.6. El creixement diferencial sectorial

El gràfic de convergència sectorial entre les Illes Balears i Espanya mostra els decreixements diferencials sectorials, en què es veu clarament que el major creixement relatiu del PIB a preus de mercat a les Balears al llarg de l'any 2011 està motivat exclusivament pel major creixement relatiu del sector serveis, ja que la resta de sectors presenten un creixement diferencial negatiu, especialment en el cas del sector primari (*vegeu el gràfic I-6*)[7].

1.5.3. EL TEIXIT EMPRESARIAL BALEAR

A partir de les dades DIRCE de l'INE, es pot comprovar que l'any 2011 el nombre d'empreses a les Illes Balears ha disminuït en 2.101 (–2,3%), amb un total de 87.461empreses. Les quatre principals branques d'activitat pel nombre d'empreses són: comerç al detall, amb 11.647 empreses i una disminució de 548 empreses (–4,5%); construcció d'edificis, amb 10.413 empreses i una disminució de 654 empreses (–5,9%); serveis de menjars i begudes, amb 8.271 empreses i una disminució de 162 empreses (-1,9%); activitats de construcció especialitzada, amb 5.248 empreses i una disminució de 281empreses (-5,1%); i comerç a l'engròs i intermediaris del comerç, excepte vehicles de motor i motocicletes, amb 4.364 empreses i una disminució de 16 empreses (-0,4%).

L'activitat que creix més són la recollida i tractament d'aigües residuals (37,5%) que passen de 8 a 11 empreses, i la que creix menys són les empreses

---

7 *Igualment, el primer informe de l'Observatori Balears del BBVA Research alerta d'aquesta dependència excessiva del creixement regional de les Balears respecte dels serveis, ja que en termes de la contribució neta al creixement del PIB el 2011, pràcticament en la seva totalitat (2,2 punts) es deu a la contribució que hi han fet les branques de comerç a l'engròs i a la menuda, reparació de vehicles de motor, transports i hoteleria, que en el seu conjunt representen el 34,3% del PIB regional amb un creixement del 6,4%.*

dedicades a R+D amb una caiguda del 75% i passen de 497 a 126 (*vegeu el quadre I-15*).

1.6. L'ANÀLISI DE LA DEMANDA DE LES ILLES BALEARS PER COMUNITATS AUTÒNOMES

Les Illes Balears presenten un superàvit comercial positiu per un valor de 2.132,1 milions d'euros, la qual cosa s'explica pel superàvit comercial referit a l'estranger, que és de 351,4 milions d'euros, i pel superàvit comercial interior amb la resta de comunitats autònomes, que és de 1.780,7 milions d'euros. Aquest fet s'explica perquè en la balança comercial, s'hi inclou la de serveis, que comptabilitza el superàvit turístic balear respecte de la resta de comunitats autònomes *(vegeu el quadre I-16).*

Així, les Balears, gràcies al turisme, presenten el segon saldo comercial net exterior respecte de l'oferta interior (7,8%), després de Navarra (9,1%). Les altres comunitats autònomes que també presenten un saldo net exterior positiu són, per ordre d'importància, Madrid (6,50%), Catalunya (5,85%), el País Basc (5,60%),la Rioja (0,47%) i la Comunitat Valenciana (0,09%). Aquests percentatges mostren una estabilitat estructural al llarg del període 2000-2010.

Igualment, es pot observar que hi ha una gran correlació entre les comunitats autònomes que tenen un superàvit comercial important respecte de l'oferta interior i l'elevat rànquing en el seu grau de desenvolupament regional.

Aquest saldo comercial net exterior elevat comporta un percentatge més baix pel que fa als diferents components de la demanda final. Així, l'anàlisi de l'estructura de la demanda final per comunitats autònomes mostra comportaments diferents de les Illes Balears, com el fet que és la comunitat autònoma que mostra el percentatge més baix de demanda interna en relació amb l'oferta interior o renda interior bruta, amb el 90,3% (0,5 punts per sobre de Navarra). Aquest fet s'explica perquè és la comunitat autònoma que mostra una participació relativa més reduïda del consum públic, amb el 12,3%, la més baixa de l'Estat (*vegeu el quadre I-17 i l'addenda*).

Aquesta baixa participació relativa del sector públic balear dins la demanda interior, és a dir, la seva grandària relativa reduïda respecte de la resta de comunitats autònomes, permet explicar que les Balears se situïn, dins les desset comunitats autònomes, en dotzena posició pel que fa a la participació de les remuneracions dels assalariats públics sobre el total d'assalariats, en penúltima posició en l'estoc de capital públic sobre PIB, i en antepenúltima posició en l'estoc de capital públic per càpita, la qual cosa, és un factor negatiu que li detreu competitivitat i productivitat global des del punt de vista de la dotació de recursos públics i d'infraestructures (*vegeu l'apartat 1.9.2*).

En el cas de les Balears, podem ampliar aquesta informació sobre el saldo net exterior comercial a partir de les dades de duanes, que donen informació desglossada per productes de les exportacions i de les importacions (*vegeu el quadre I-18 i el gràfic I-7*)[8].

El 2011 el dèficit millorà un 1,8% respecte de l'any anterior, i va assolir un saldo de 678,6 milions d'euros. Per productes, tots enregistraren saldos negatius, excepte el calçat, els vehicles de transport i els productes químics (principalment les essències i perfums), que registraren superàvits.

Les exportacions totals, que durant el conjunt de l'any varen ascendir a 851,2 milions d'euros, disminuïren un 2,6% respecte de l'any anterior. Malgrat això, aquest percentatge empitjorà -fins al -10,2%- amb les exportacions de les partides productives, les vendes de les quals representaren el 43,1% del total -és a dir, 367,3 milions d'euros- i varen ser el resultat del saldo entre les exportacions totals i les distorsionants (aeronaus, bucs i combustibles) i productes minerals. Per partides, es varen vendre 138,4 milions d'euros de calçat –primera partida productiva exportada-, cosa que va suposar un 14,8% més que el 2010. A continuació, els vehicles, les exportacions dels quals assoliren 56,3 milions d'euros, cosa que generà un creixement del 41% respecte de l'any anterior; i els productes químics, amb unes vendes de 30,4 milions d'euros, un 43'6% menys que el 2010.

---

8 *Aquesta informació ha tengut la col·laboració de Catalina Barceló Horrach.*

Les importacions, que registraren 1.529,9 milions d'euros, es moderaren un 2,3%, respecte de l'any anterior, pel descens de la demanda interna. El total de les importacions corresponents a les partides distorsionants i productes minerals va ser de 1.065,4 milions d'euros, la qual cosa comporta que les importacions totals de l'economia productiva real de les Illes Balears varen ser només de 464,5 milions d'euros, amb una caiguda del 17,3%, estimació que reflecteix millor la contracció real del nostre aparell productiu donada la contracció de la demanda interna de consum i d'inversió. Les compres de material elèctric -primera partida productiva importada- arribaren als 90,7 milions d'euros, i es reduïren un 48,1% respecte de 2011. Els materials tèxtils, dels quals s'importaren 45,5 milions d'euros, i el calçat, amb unes compres que varen ascendir a 39,1 milions d'euros, varen decréixer un 10,7% i un 17,3%, respectivament. Només les importacions d'aliments, amb un valor de 60,5 milions d'euros, varen créixer durant el 2011 a una taxa del 10,3%.

1.7. LA INVERSIÓ ESTRANGERA

Les dades del Registre d'Inversions Exteriors del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç permeten afirmar que la inversió bruta estrangera sense entitats de tinença de valors estrangers (ETVE) per comunitats autònomes dóna per a les Illes Balears un import de 361,3 milions d'euros, amb un augment del 116,9% (*vegeu el quadre I-19*).

En el conjunt de les comunitats autònomes es produeix, en canvi, un creixement del 86%; s'arriba a 22.480 milions d'euros, amb un augment de 10.376 milions d'euros, per la qual cosa les Balears creixen 0,23 punts en la seva participació, que per a l'any 2011 és de l'1,61%.

Les principals comunitats autònomes són Madrid (12.520,1 milions d'euros, amb el 56% del total, que en part s'expliquen per l'efecte de centralitzar bona part de les seus socials de les grans empreses transnacionals i de les que estan subjectes a grans operacions d'adquisició o presa de control) i Catalunya, 3.021,9 milions d'euros, que en conjunt rep el 13,4% de la inversió bruta estrangera assignada. La inversió bruta total, inclosa la partida sense assignar

per comunitat autònoma de 3.975,8 milions d'euros, és de 26.455,9 milions d'euros, amb un augment del 105,3%.

1.8. ELS PREUS

La inflació com a mitjana de les taxes de variació anual valorada per l'índex de preus de consum ha estat del 2,9% a les Illes Balears i del 3,1% a Espanya, valors que se situen per sobre de l'índex de preus al consum harmonitzat (IPCH) de la zona euro (2,7%), la qual cosa reflecteix una pèrdua de competitivitat en relació amb els països europeus per a tots els béns i els serveis que s'ofereixen des de les Balears.

La inflació interanual és del 2,3% a les Balears, –0,1 punts per sota de l'espanyola. Per comunitats autònomes, se situen per sota de des Balears, les Canàries, Comunitat Valenciana, Andalusia i Múrcia, totes elles competidores directes de les Balears en el turisme de sol i platja (*vegeu el gràfic I-8*).

Per rúbriques, els creixements positius d'inflació a les Balears, per a l'any 2011, s'han produït amb més intensitat a l'habitatge (+4,8%), al transport (+4,7%), a les begudes alcohòliques i al tabac (+3,6%), a altres béns i serveis (+2,7%) i a l'ensenyament (+2,1%) (*vegeu el quadre I-20 i addenda*).

Pel que fa a la inflació subjacent, una vegada descomptats els efectes inflacionistes dels aliments no elaborats i de l'energia, se situa en valors d'un 1,5% a les Balears, amb un diferencial de 0,2 punts inferior respecte d'Espanya.

La variació dels índexs de preus implícits en el PIB a preus bàsics (deflactor del PIB) al llarg del trienni 2009-2011 mostra unes taxes de creixement de la inflació més accentuades a Espanya que a les Balears, excepte per a l'any 2010. Els valors per al 2011 són de l'1,2% per a les Balears i del 1,5% per a Espanya (*vegeu el gràfic I-9*).

1.9. L'EVOLUCIÓ DE LA RENDA REAL PER CÀPITA I ELS SEUS DETERMINANTS

En aquest apartat desglossam, d'acord amb la nota metodològica dels anys anteriors, l'anàlisi de l'evolució de la renda regional des del punt de vista de

l'evolució de la renda real per càpita i dels seus determinants, que són la productivitat i els factors demogràfics.

1.9.1. L'EVOLUCIÓ DE LA RENDA REAL PER CÀPITA

Les Illes Balears ocupen la setena plaça en PIB per càpita dins el conjunt de les comunitats autònomes, amb un índex de 104,7 respecte del nivell 100 d'Espanya, amb una pèrdua de 2,6 punts respecte del seu nivell de 2008. Cal observar que en comparació amb l'any 2000 hem perdut 10,7 punts, i dues posicions en el rànquing per comunitats autònomes (*vegeu el quadre I-21*).

En termes de l'índex per convergència, prenent EUR-15 com a base 100, cal dir que les Balears es troben per sota d'aquest índex amb un valor de 94,4 per a l'any 2011, amb una pèrdua de 6,1 punts respecte del seu nivell de 2008. En aquest índex, les Balears també se situen en setena posició per comunitats autònomes (*vegeu el quadre I-22*).

1.9.2. L'EVOLUCIÓ DELS FACTORS DETERMINANTS DE L'EVOLUCIÓ DE LA RENDA REAL PER CÀPITA: LA PRODUCTIVITAT I ELS FACTORS DEMOGRÀFICS[9]

Es pot observar que el creixement de la renda real per càpita es pot explicar pel comportament de dues variables: la productivitat, que fa referència a la renda o el PIB generat per l'assalariat i que recull el component del progrés tècnic, i la taxa d'ocupació regional, que fa referència a la dinàmica demogràfica i laboral i de la qual es poden extreure les tres variables explicatives. En primer lloc, la relació entre els ocupats i els actius; en segon lloc, la taxa d'activitat (mesurada per la relació entre els actius i la població potencialment activa o població en edat de treballar); i, finalment, el factor demogràfic, mesurat per la relació entre la població potencialment activa o població en edat de treballar i la població resident. Com podem observar en el gràfic I-9, la crisi de 2010 en termes de

[9] *Per elaborar aquest apartat, ens hem remès a la nota metodològica i a l'anàlisi feta a la Memòria del CES 2006, pàg. 99-106.*

renda per càpita ha afectat menys les Balears que Espanya (*vegeu el quadre I-23 i el gràfic I-10*).

Com es pot observar, la productivitat al llarg del període 2000-2010 creix un punt per sota de l'espanyola i els factors demogràfics ho fan 0,5 punts per sota. La suma dels dos factors explica que la renda per càpita real hagi caigut a les Balears respecte d'Espanya fins a una taxa anual acumulativa de -1,5 punts diferencials al llarg d'aquests deu anys[10].

En relació amb el comportament de la productivitat, es presenta a continuació l'actualització de 2010 de les dades de la comptabilitat regional d'Espanya (CRE, base 2008) de l'INE (*vegeu el quadre I-24 i addenda*).

Com es pot veure en les dades anteriors i per a l'any 2010, la productivitat aparent del treball del conjunt de l'economia de les Illes Balears està per damunt de la mitjana nacional (100,2, la vuitena comunitat autònoma). Només hi ha per sobre de la productivitat espanyola la del sector primari (100,5, la sisena d'Espanya). En canvi, són inferiors la productivitat del sector de la indústria i l'energia (86,5, la dotzena d'Espanya), la del sector de la construcció (78,7, la segona més baixa de l'Estat després de Melilla) i la del sector serveis (88,1, la sisena més baixa de l'Estat).

Atesos els comportaments regionals observats, el PIB per ocupat de les diferents comunitats autònomes l'any 2010 es va situar en una forquilla els valors màxims de la qual varen correspondre al País Basc i Navarra, amb índexs (Espanya=100) de 116,7 i 108,9, respectivament, i els valors més baixos

10 *Amb relació a aquest punt, el primer informe de l'Observatori Balears del BBVA Research assenyala que la caiguda del PIB per càpita relatiu de les Balears respecte de la mitjana espanyola s'arrossega des de fa 15 anys, molt lligat al menor creixement de la productivitat del treball regional, tendència negativa que s'agreuja per la insuficiència de capital humà qualificat i baix rendiment del sistema educatiu. Quant al dèficit en la dotació de factors productius i equipaments a llarg termini, que també expliquen aquesta caiguda relativa de la renda per càpita, s'indica la dotació de capital humà (percentatge de població amb educació secundària), l'esforç d'R+D sobre el PIB, la dotació de capital públic disponible (volum d'infraestructures en relació amb la població amb edat de treballar) i l'Índex de Llibertat Econòmica (quantitat de regulacions). En aquests factors explicatius, les Balears puntuen per sota de la mitjana espanyola en capital humà, dotació de capital públic i esforç en R+D. En canvi, és acceptable el nivell regulatori, però no compensa les tendències negatives de la resta de variables explicatives. Sense millorar aquests factors estructurals de llarg termini la tendència decreixent del PIB per càpita regional continuarà deteriorant-se respecte de la mitjana espanyola (vegeu a l'apartat 1.6 els comentaris al quadre I-17 i addenda).*

a Múrcia (89,4) i a Extremadura (82,6). La diferència entre els índexs de les regions millor i pitjor situades ha disminuït des dels 33,6 punts del 2000 fins als 34 punts del 2010, i continua essent, en tot cas, inferior a la que hi ha quan es considera el PIB per càpita, que per a l'any 2011, entre Extremadura i el País Basc, se situa en un diferencial de 63,5 punts.

L'evolució de la productivitat relativa de les Illes Balears en relació amb l'Estat, per al període 2008-2010, es pot consultar a l'addenda del quadre I-24, en què es pot observar que els nivells i els creixements anuals de la productivitat de les Illes Balears han estat inferiors als d'Espanya.

1.10. L'ESTALVI, LA INVERSIÓ I LA CAPACITAT DE FINANÇAMENT

Una característica que presenten les comunitats autònomes amb una renda per càpita superior a la mitjana espanyola és el fet que tenguin un nivell relatiu de consum privat i públic baix respecte de la renda que generen, la qual cosa els facilita disposar d'uns nivells elevats d'estalvi regional, que en el cas de les Balears per a l'any 2010 se situen en 7.925 milions d'euros, el 69% dels quals procedeixen del sector privat i el 31%, del sector públic. Com podem observar a l'addenda del quadre I-23, l'any 2010 es produeix un augment de la capacitat de finançament regional a conseqüència de la major caiguda de la inversió regional (-12,8%) respecte de l'estalvi regional (-2,8%) (*vegeu el quadre I-25 i addenda*).

Aquestes dades demostren que les Balears estalvien el 33,1 del PIB regional, que és la quota més elevada en el conjunt de comunitats autònomes. A continuació hi ha Madrid, amb el 29,1% (*vegeu el quadre I-26*).

També es pot destacar que el fet que determina la inversió regional no són les taxes regionals d'estalvi, ja que la major part de les comunitats autònomes que superen el 25% de quota regional d'estalvi respecte del PIB inverteixen per sota dels nivells d'estalvi generats, de manera que es produeix un sobrant d'estalvi que no és canalitzat cap a la inversió regional, sinó cap al transvasament de recursos financers a l'exterior en forma de capacitats de

finançament. Així doncs, les regions riques no són objecte d'un sobreesforç inversor per part de l'Estat. D'aquesta manera, la mitjana inversora de les set comunitats autònomes que més estalvien és del 14,7%, mentre que aquesta mitjana inversora per a la resta de comunitats, que estalvien menys del 25%, és del 27,3%[11].

Per tant, és a les comunitats autònomes més riques i amb més capacitat d'estalvi on es generen les capacitats més elevades de finançament cap a la resta de comunitats, atès el menor esforç inversor relatiu. En el cas de les Balears, l'any 2010 es pot comprovar que la capacitat de finançament de 2.632,1 milions d'euros és atribuïble bàsicament al sector públic, amb 1.750,2 milions d'euros, mentre que el sector privat només hi contribueix amb 881,9 milions d'euros.

Altrament, les dades aclareixen que les Illes Balears són la comunitat autònoma que, respecte del PIB, presenta el percentatge més alt de capacitat de finançament del sector públic en relació amb la resta de comunitats autònomes, que per a l'any 2010 és del 7,94%[12]. S'ha d'observar també que la crisi fiscal ha afectat per segona vegada el conjunt de comunitats autònomes que des de l'any 2000 van registrant persistentment capacitats de finançament del sector públic, ja que, per a l'any 2010, totes, excepte les Balears i Madrid, tornen a presentar, per segon any consecutiu, una necessitat de finançament. En el cas de les Balears aquest comportament es deu als fluxos de finançament públics imputables a l'administració central de l'Estat, ja que tant l'administració autonòmica, com la insular, com la municipal presenten dèficits de finançament (*vegeu l'apartat 7*).

---

11 *Aquest és una qüestió clau per explicar els processos de convergència real entre les comunitats més i menys desenvolupades.*

12 *Vegeu l'apartat 4.4.5 «El comportament de la inversió pública i el finançament regional» de la Memòria del CES 2004 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears, pàg. 75-80.*

1.11. LA DISTRIBUCIÓ FUNCIONAL DE LA RENDA

La distribució funcional de la renda a cost dels factors (treball i capital) mesura la part de la renda que s'assigna als salaris, com a contrapartida a la retribució del factor treball, i els excedents bruts d'explotació, com a contrapartida a la retribució del factor capital. A les Balears, la remuneració dels salaris representa el 52% de la renda regional, i els excedents bruts d'explotació, el 48% restant (*vegeu el quadre I-27*).

D'acord amb el quadre esmentat, es pot observar que l'any 2010 la taxa d'excedent a les Illes Balears va disminuir 0,43 punts percentuals a favor de les rendes salarials, ja que el cost salarial per treballador va créixer 0,82 punts per sobre de la productivitat del treball.

El comportament dels excedents bruts d'explotació i la relació que tenen amb la inversió privada s'analitzen a continuació amb el mateix criteri metodològic de les memòries del CES dels anys anteriors.

La situació de les Balears en el tercer quadrant indica una posició en què es produeixen diferències negatives de creixement a les Illes respecte de la mitjana nacional pel que fa a la inversió i als excedents, fet que explica el menor creixement acumulat de la nostra comunitat en relació amb la resta de comunitats autònomes al llarg del període 2000-2010 (*vegeu el gràfic I-11 i l'apartat 1.5.2*).

A continuació, s'ha representat l'evolució de les Illes Balears des de l'any 2000 fins al 2010 en el seguiment de les diferències de creixement que presenten els excedents bruts i les taxes d'inversió en relació amb la mitjana de l'Estat (*vegeu el gràfic I-12*).

Segons aquesta anàlisi, es produeix una major taxa de creixement relatiu de les inversions respecte de la mitjana de l'Estat al llarg dels anys 2001, 2003, 2004, 2007, 2008 i 2009. Quant als anys 2008 i 2009, aquesta major inversió

relativa es dóna conjuntament amb un creixement relatiu superior dels excedents[13].

[13] *La resta d'anys s'ha fet amb una major apel·lació relativa a l'endeutament privat (vegeu els comentaris en aquest punt a la Memòria del CES de l'any passat).*

2. EL SECTOR PRIMARI

2.1. INTRODUCCIÓ

Aquest apartat dedicat al sector primari segueix el mateix índex que l'any passat. Així, pretén, primerament, analitzar-ne el marc estructural general, per passar, posteriorment, a una anàlisi de la situació dels diferents subsectors en què s'articula: l'agrari, el ramader, el forestal i el pesquer. Per tant, l'objectiu és presentar una primera aproximació que farà referència a les dades principals del sector considerat en conjunt als recursos humans que hi treballen i a altres trets que permetin una aproximació i avaluació del sector senzilla**.**

Les dades bàsiques usades per a aquesta anàlisi es basen en un ampli ventall d'informacions estadístiques que majoritàriament han estat facilitades per la Unitat d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern de les Illes Balears, dades que són completades parcialment amb d'altres provinents de l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB), de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears i de Mercapalma.

Segons les dades de la Secció d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca, relatives a les produccions agràries i pesqueres, i de la Conselleria de Medi Ambient (producció forestal) relatives a l'any 2011, el sector primari ha gaudit d'un valor afegit brut (VAB) a cost de factors de 120,15 milions d'euros (euros corrents 2011). La major part correspon al sector agrari (agricultura més ramaderia) que, amb el 82,44% del total, ha arribat als 99,1 milions d'euros, mentre que el valor afegit brut registrat en els sectors pesquer i forestal, amb 14,3 milions d'euros i 6,8 milions d'euros, sols representa el 11,9% i el 5,64%, respectivament (*vegeu el quadre I-28*).

2.2. ELS RECURSOS HUMANS EN EL SECTOR PRIMARI

Les xifres de afiliació dels treballadors del sector primari en règim general i règim d'autònoms registren 3.473 persones. Aquesta xifra, comparada amb la de l'any 2009, comporta una caiguda de 134 afiliats en el sector primari, cosa que suposa una variació negativa del 3,71 %, fet que s'ha de relacionar amb la davallada de 97 afiliats en el règim d'autònoms de la Seguretat Social, dels

quals 95 eren treballadors de l'agricultura, ramaderia i caça, i els de règim general que han disminuït en 37 afiliats. Per la seva banda, el subsector de la pesca perd quatre treballadors en el règim general i un en el règim general d'autònoms (*vegeu el quadre I-29*).

Cal destacar que, entre les 20 ocupacions amb més contractació d'homes a les Illes Balears, s'hi situen, en el lloc devuit, els manobres agrícoles en horts, hivernacles, vivers i jardins, amb 1.609 ocupats (*vegeu el quadre I-30*).

2.3. EL SUBSECTOR AGRARI

Tradicionalment, la importància agrària d'una regió i el seu potencial apareixien definits per la contribució de l'agricultura i la ramaderia al valor afegit brut del sector primari. Això no obstant, actualment s'han de tenir en compte també altres factors per valorar encertadament la influència del sector en la societat, atès que la seva importància sobrepassa l'estricta contribució econòmica resultant de la seva activitat productiva. L'activitat agrària gestiona una part molt important del paisatge i de la biodiversitat de les Illes Balears i, per tant, la seva importància en el terreny ecològic i turístic és elevada. A més, una producció agrària pròpia garanteix el manteniment de les varietats autòctones i la seguretat alimentària, i té un component patrimonial important com a valedor dels costums i les tradicions pròpies. Aquestes particularitats fan d'aquest sector un cas especial en què la mesura del seu pes no és suficient per determinar-ne la importància.

En els apartats següents, analitzam els trets generals del subsector agrari, per aprofundir posteriorment en les característiques més significatives del comportament de l'agricultura i la ramaderia al llarg del 2011.

2.3.1. ELS TRETS GENERALS

El sector agroramader de les Illes Balears, que inclou les activitats lligades a l'agricultura i la ramaderia, registra, globalment, el 2011 una producció final agrària de 195,1 milions d'euros corrents. Així mateix, el valor afegit brut (VAB) a cost dels factors arriba a la quantia de 99,1 milions d'euros. Per la seva part,

la renda agrària se situa en 83,3 milions d'euros, xifra que representa una caiguda del 32% en relació amb l'any anterior (*vegeu el quadre I-31*).

Amb referència a la maquinària agrària inscrita a les Illes Balears al llarg del 2011, s'observa una certa reducció del procés de millora tècnica iniciat al llarg dels darrers decennis, en què també han incidit els efectes de la crisi econòmica. Aquest fet es constata amb una disminució de l'increment de 343 unitats respecte del 2010, xifra inferior a increments d'anys enrere. Els tractors amb rodes representen la maquinària agrària amb més altes respecte de l'any 2010, amb 388 noves altes, si bé aquest grup també és el que també ha tengut més baixes, amb 392 unitats (*vegeu el quadre I-32*).

2.3.2. L'AGRICULTURA

Segons les dades de la Conselleria d'Agricultura i Pesca, la superfície agrícola en producció que han ocupat els diferents cultius el 2011 ha estat de 142.496 hectàrees. Aquesta extensió superficial representa un increment de 1.995 hectàrees respecte de 2010. A l'agricultura balear hi ha dos tipus principals de maneig agrícola: per una banda, l'agricultura de secà, que en gran part es mostra poc competitiva, però que té un valor estratègic important des de la perspectiva mediambiental, paisatgística i social com a externalitat positiva, i, per l'altra, les terres de regadiu, concentrades a pocs indrets, amb produccions hortícoles, tubercles, cítrics, flors i fruita dolça, en què es fan inversions significatives en la modernització, tant dels processos productius com de la comercialització. Destaca la pèrdua superficial respecte del 2010 de les terres dedicades a cereals, només compensades amb l'increment de la superfície de cultius de farratges. Pel que fa a la distribució de superfícies ocupades, destaquen els conreus agrupats en la tipologia de farratges i cereals, que ocupen el 35,81% i 20,90% de la superfície en producció, respectivament. Tots dos grups de cultius s'estenen sobre més de la meitat del sòl ocupat agrícolament el 2011. Si hi afegim els fruiters no cítrics, aquestes tres grans agrupacions ocupen més de les tres quartes parts del sòl en producció, i són definidores dels trets característics principals que dominen l'estructura territorial agrícola de les Illes (*vegeu el quadre I-33*).

La producció agrícola del 2011 ha estat de 528.988 tones, de les quals 304.858 tones han estat de consum dins les explotacions. Aquestes dades representen una disminució respecte de 2010. Disminueix el volum de la venda fora de les explotacions, que ha estat de 268.112 tones, dada que no afecta la valoració de la producció final agrícola, que ha estat de 136,9 milions d'euros, xifra que representa una variació negativa del 10% respecte de 2010.

Per grups de cultius, el més important ha estat el dels vins, que amb una producció de 46.313 hectolitres han aportat 28,4 milions d'euros a la producció final agrícola, xifra que representa el 20,7% de la quantia total. També destaca la producció d'hortalisses, que, amb una extensió de només un 1,7%, aporta un 20% de la producció final agrícola.

Així mateix, el volum de fruites que al llarg del 2011 s'han comercialitzat mitjançant Mercapalma ha estat de 76.894 tones, xifra que representa un increment del 9% en relació amb l'any 2010. Per altra part, cal assenyalar que el 2011 Mercapalma ha comercialitzat també 78.258 tones d'hortalisses, quantitat que representa un augment de devers un 0’4% en relació amb l'any anterior. S'ha d'assenyalar el paper distint que representen a tots dos grups els productes comercialitzats per mitjà de Mercapalma procedents de les Illes Balears. Mentre que en el cas de les hortalisses, el pes ha estat del 62%, en el de les fruites només representa el 20,9%. En el cas de les fruites s'ha produït un augment respecte de l'any anterior del 9,89%; en canvi, en el cas de les hortalisses s'ha produït una disminució del 0,59%. Respecte dels productes provinents de fora de les Illes Balears comercialitzats per Mercapalma l'any 2011, hi destaquen, en relació amb els llocs d'origen, València i Barcelona, que en el cas dels productes fruiters han concentrat més de la meitat de les tones comercialitzades (*vegeu els quadres I-34 i I-35*).

2.3.3. LA RAMADERIA

La producció ramadera final ha estat de 58,1 milions d'euros, xifra que representa una disminució de devers l'1% en relació amb 2010 (*vegeu el quadre I-36*).

Quant al volum de ramat sacrificat, destaca la producció de carn d'aus, que representa el 35,67% de les tones en canal, si bé en valor econòmic és la producció de carn d'oví i la carn de porcí, que concentren el 30,17% i el 29'73%, respectivament, del total de la producció de carn del ramat sacrificat (*vegeu el quadre I-37*).

La distribució de les produccions ramaderes per tipus de productes ramaders (en euros) està encapçalada clarament per la producció de carn, que representa el 53% del total de la producció ramadera, amb 30,5 milions d'euros. En segon lloc, hi ha la producció de llet, que amb 21,1 milions d'euros ha concentrat el 36% de la producció final en euros corrents, producció lligada en un 99,75% a la llet de vaca. El tercer escaló en importància és per a la producció d'ous, que en representa el 7,67%, amb 4,5 milions d'euros. Dels grups de producció ramadera restants només destaca el de la producció de mel, amb 1,1 milions d'euros. Globalment, la ramaderia experimenta un retrocés en el valor de les produccions lligades a carn i ous, mentre que s'incrementa el valor de la producció de mel i cera (*vegeu el quadre I-38*).

2.4. EL SUBSECTOR FORESTAL

La producció forestal total l'any 2011 ha estat de 6,78 milions d'euros corrents, i la seva contribució a la producció final del sector primari és del 4,26% de la seva producció total. El 95,44% de la producció en euros prové de les aportacions econòmiques de les caceres, que han comportat 6,47 milions d'euros l'any 2011. Això queda explícit en el fet que la producció de fusta només ha representat un 3,36%, i encara ha estat més baix el pes de la producció de llenya, que tan sols ha estat de l'1,20% (*vegeu el quadre I-39*).

En les produccions de fusta i llenya destaquen les aportacions de l'espècie del pi blanc, que representa econòmicament el 76,18% de la fusta i el 54,06% de la llenya. Finalment, s'ha de subratllar la gran importància que té per a la valoració econòmica de la producció forestal la producció de serveis en els espais forestals. Hi destaca bàsicament el cas de les caceres, lligades a la caça a través de vedats i gestionades moltes vegades per societats de caçadors. L'any

2011, els vedats de caça ocupaven 365.852,90 hectàrees, les mateixes que l'any passat

2.5. LA PESCA

Tot i que actualment mostra un situació més o manco estable, l'activitat de la pesca ha perdut pes econòmic i social al llarg de les darreres dècades. Els obstacles més importants amb què topa la possible reconversió del sector són la problemàtica de la comercialització dels productes pesquers, l'increment del cost dels consums intermedis, especialment lligat a l'augment del preu del combustible, i la situació de l'entorn biològic en què es mou. El valor afegit brut al cost de factors en euros corrents ha estat l'any 2011 de 14,31 milions d'euros, quantia que significa un descens del 16% respecte de l'any anterior. El 67,72% de la producció econòmica del sector pesquer extractiu balear correspon a la producció pesquera, mentre que la producció aqüícola representa el 32,27% de la producció pesquera final (*vegeu el quadre I-40*).

Quant a les espècies pescades, dominen els peixos que, amb 2.648 tones, representen el 77,20% de la quantitat pescada, volum que representa un petit augment respecte de 2010. Aquesta proporció no es correspon amb el valor econòmic, ja que els crustacis i mol·luscos, amb només el 22,79% del total de tones extretes, han generat una producció en euros que representa el 47,93% de la producció pesquera final, amb 9,8 milions d'euros (*vegeu el quadre I-41*).

La distribució del volum de pesca desembarcada per illes presenta trets diferencials. A les illes de Mallorca i Formentera es registra un increment en la quantitat total del volum de la pesca desembarcada, respecte de 2010, d'un 4% i un 9%, respectivament. En mitjana, el valor de la pesca desembarcada ha disminuït un 2%, i ha assolit els 20,6 milions d'euros. Només Formentera presenta un creixement positiu de l'1% respecte de l'any 2010 (*vegeu el quadre I-42*).

3. INDÚSTRIA I ENERGIA

3.1 INTRODUCCIÓ

En aquest apartat, s'analitza l'evolució de la producció i l'ocupació del sector industrial. Aquesta informació es desglossa i s'amplia per estructures d'empreses i per les principals branques productives del sector industrial a les Illes Balears a partir de les dades de l'IBESTAT, relatives a l'enquesta industrial. També s'analitzen l'índex de producció industrial (IPI), l'índex de preus industrials (IPRI) i altres indicadors conjunturals del sector industrial, com l'evolució de la utilització de la capacitat industrial, l'índex de clima industrial, el nombre d'empreses industrials, l'ocupació assalariada i per compte propi, i l'evolució de la inversió industrial.

Amb relació a l'any 2011 tenim que l'evolució del PIB de la indústria i energia, segons les dades de la comptabilitat regional, ha estat d'un -0,4% i les de l'ocupació, segons les dades d'afiliats a la seguretat social, també són negatives amb un (-4,9%)[14]. Aquestes dades representen una minoració important en termes d'activitat, ja que la caiguda del PIB dels anys 2009 i 2010 havia estat força més pronunciada amb caigudes del (-9,8%) i (-5,7%). Si només tenguéssim en compte les dades de la indústria manufacturera la contracció de l'activitat industrial ha estat, aleshores, més pronunciada al llarg del trienni 2009-2011, amb caigudes del 14,9%, 9,7% i 1,5%.

L'any 2011 aquesta pèrdua d'activitat productiva per part del sector secundari (indústria i energia) ha estat menor amb relació a les caigudes que han tengut el sector primari (-3,2%) o la construcció (-6%), per la qual cosa, resulta que en termes relatius la participació del pes del sector secundari dins l'estructura productiva de les Illes Balears, ha passat d'un 7,3% el 2010 a un 7,6% el 2011, mentre que en termes d'ocupació continua perdent pes dins l'estructura ocupacional regional, tal com comentarem amb més detall tot seguit.

14 *Segons les dades EPA la caiguda és menor amb un -3,3%.*

3.2 L'EVOLUCIÓ DEL PIB, DE L'OCUPACIÓ, DE L'ÍNDEX DE PRODUCCIÓ INDUSTRIAL (IPI), DE L'ÍNDEX DE PREUS INDUSTRIALS (IPRI), DE LA CAPACITAT INDUSTRIAL I DEL CLIMA INDUSTRIAL

Si començam per l'evolució del PIB i de l'ocupació en el sector secundari, apreciam, d'una banda, com en termes del pes de la indústria en el PIB balear, aquest va perdent representativitat en el conjunt de l'economia durant els exercicis 2008 (7,8%), 2009 (7,7%) i 2010 (7,3%), però l'any 2011, tal com ja s'ha comentat, s'observa un canvi de tendència amb un augment del pes estructural, ja que aquest any representa un 7,6% del PIB regional (0,3 punts més amb relació a l'any anterior) (*vegeu el gràfic I-13*).

En termes d'ocupació, la caiguda en el sector des de 2009 és suau i constant, i aconsegueix el 2011 un percentatge del 6,8% del total del mercat laboral balear.

La suma de tots dos efectes ha aconseguit un augment de la productivitat aparent del factor del treball en la indústria significatiu, i ha passat de 83,7 milers d'euros per treballador el 2009 a 95,7 milers d'euros el 2011, amb un augment del 14,3%.

Quant a l'índex de producció industrial (IPI) passa d'un valor de 101,5 el 2007 a un valor del 67,2 el 2011. Enfront d'aquest escenari, l'índex estatal també presenta una tendència negativa des de 2007 (106,2), fins aconseguir el 2011 un índex de 81,9. El que més destaca és el fet que la bretxa de l'índex entre les Illes Balears i Espanya augmenta any rere any. Així, si el 2009, la bretxa era de 5,8 punts bàsics (l'IPI de Illes Balears era de 76,8 enfront dels 82,6 de l'índex estatal), aquesta diferència augmenta el 2011 en més de 14 punts (*vegeu el quadre I-43*).

Malgrat aquest mal comportament en termes de producció, el nivell de preus a les Illes Balears, mesurat a partir de l'IPRI, ha presentant un diferencial positiu respecte de la resta de l'Estat durant els últims anys. Fins i tot podrien distingir-s'hi dues fases ben diferenciades; la primera va des de 2002 a 2008 i la segona des de 2008 a 2011. En la primera, allò que destaca més és la diferència

escassa entre el comportament dels preus industrials a Illes Balears i a Espanya. Per contra, en el segon període es produeix un canvi substancial, ja que els preus industrials a Illes Balears presenten un comportament molt més dinàmic i a l'alça que els observats per a la resta de l'Estat. En línia amb allò que suggereix l'Informe sobre els sectors tradicionals elaborats per la DG d'R+D, aquest fet pot ser causat per l'esforç que s'ha fet per diferenciar i segmentar molt el mercat de productes industrials, i en el cas de la indústria de l'alimentació pel fet de trobar nínxols de mercat, en què l'avantatge competitiu es trobi en l'entrega immediata del producte per assegurar-ne màxima qualitat (*vegeu el gràfic I-14*).

Finalment, amb relació als indicadors sobre l'evolució de la capacitat industrial i de l'indicador de clima industrial, es pot observar que ambdues sèries presenten un canvi clar de tendència, i passen d'un pendent positiu a un de negatiu a partir de final de l'any 2009 i principi de 2010, que amb l'entrada de l'exercici 2011 sembla no presentar indicis de canvi de signe (*vegeu els gràfics I-15 i I-16*).

3.3. L'EVOLUCIÓ DE LES EMPRESES INDUSTRIALS

El nombre total d'empreses industrials de les Illes Balears assoleix el 2011 un total de 4.739 amb una pèrdua de 341 empreses amb relació a l'any anterior, la qual cosa representa una caiguda del 6,7% (*vegeu el quadre I-44*). Quant al nombre d'empreses industrials, de tots els grups que componen la indústria balear només tres presenten, respecte de l'exercici anterior, un balanç positiu. El grup 38 (recollida, tractament i eliminació de residus) que amb dues empreses més que el 2010 tanca l'exercici amb 79 empreses; el grup 13 (indústria tèxtil), amb cinc empreses més, tanca amb 137; i el grup 37 (recollida i tractament d'aigües residuals), amb tres empreses més que a l'exercici anterior, tanca amb onze empreses.

L'exercici 2011 ha estat especialment difícil per als grups 10 (indústries de l'alimentació, que tanca 33 empreses i en resten obertes 415), 16 (indústries de la fusta i el suro, que tanca 33 empreses i en resten obertes 519), 18 (arts gràfiques, que tanca 31 empreses i en resten obertes 321), 25 (fabricació de

productes metàl·lics, que tanca 51 empreses i en resten obertes 715) i 33 (reparació i instal·lació de maquinària d'equip, que tanca 56 empreses i en resten obertes 703). Aquests grups han perdut 204 empreses durant el 2011, la qual cosa representa el 60% del total.

3.4. EVOLUCIÓ DE L'OCUPACIÓ

Com ja succeí en l'exercici passat, el 2011 no ha resultat tampoc un exercici positiu en termes d'ocupació. Si el 2010 es tancava amb un descens en l'ocupació de 1.610 persones (un 5,4% menys que el 2009), el 2011 ha finalitzat amb 1.368 menys amb una caiguda del 4,9%, el 90% dels quals correspon a personal assalariat i a la resta a treballadors inscrits en el règim especial d'autònoms (*vegeu el quadre I-45*).

Les pèrdues d'ocupació més significatives s'han repartit en aquells grups que mostraven un major descens en el nombre d'empreses. Així, el grup10 (indústries de l'alimentació) ha perdut 116 ocupacions i tanca l'exercici amb 4.265 ocupats amb una caiguda del 2,8%; el 16 (indústries de la fusta i el suro) amb 131, tanca l'exercici amb 1.536 ocupats amb una caiguda del 10,2%; el 18 (arts gràfiques) amb 121, tanca l'exercici amb 1.186 ocupats amb una caiguda del 9,2%; el 25 (fabricació de productes metàl·lics) amb 120, tanca l'exercici amb 2.258 ocupats amb una caiguda del 5%; el 23 (fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics) amb 171, tanca l'exercici amb 1.687 ocupats amb una caiguda del 9,2%; el 31 (fabricació de mobles) amb 132, tanca l'exercici amb 1.101 ocupats amb una caiguda del 10,7%; i el grup 38 (recollida, tractament i eliminació de residus) amb 128 persones, tanca l'exercici amb 2.560 ocupats amb una caiguda del 4,8%.

Per contra, en el cas del 33 (reparació i instal·lació de maquinària d'equip) s'ha produït el fet que, havent-se reduït el nombre d'empreses, ha crescut el nombre de persones ocupades, en concret, un total de 94 persones més el 2011 que en l'exercici anterior i tanca l'exercici amb 2.037 ocupats amb un creixement del 4,8%. En aquesta branca d'activitat es dóna, doncs, un augment de la dimensió mitjana, i passa de 2,5 ocupats per empresa el 2010 a 2,9 el 2011, amb un augment del 13%. També veuen incrementar l'ocupació el 13 (indústria tèxtil)

que assoleix els 289 ocupats amb un creixement del 3,1%; el 22 (fabricació de productes de cautxú i plàstics) que assoleix els 91 ocupats amb un creixement del 10,6%; el 27 (fabricació de material i equip elèctric) que assoleix els 94 ocupats amb un creixement del 9,3%; i el 37 (recollida i tractament d'aigües residuals) que assoleix els 156 ocupats amb un creixement del 1,7%.

3.5. L'EVOLUCIÓ DE LES BRANQUES INDUSTRIALS

Aquest punt se subdivideix en quatre apartats. Els dos primers (3.5.1 i 3.5.2) presenten dades relatives a l'enquesta industrial, gràcies a la col·laboració amb l'IBESTAT, que és la institució que ens ha facilitat les dades relatives a l'explotació de l'enquesta industrial de l'INE per a l'any 2010 en relació amb les Illes Balears, i els apartats (3.5.3 i 3.5.4) en què s'analitzen respectivament la branca no manufacturera principal, energia i aigua, i una de les branques manufactureres principals, que és la referida a les indústries relacionades amb el sector de la construcció.

3.5.1. DADES GENERALS DE L'ENQUESTA INDUSTRIAL

Si començam pel costat dels ingressos, i per a l'exercici 2010, els ingressos d'explotació varen aconseguir els 4.376 milions d'euros, la qual cosa suposa un augment del 2,5% respecte del resultat obtingut durant l'exercici anterior; el grup de subministrament d'electricitat i gas va recaptar-ne el 37,8% del total (1.654 milions d'euros); aigua i residus l'11,91%; i alimentació el 9,91%. La resta de grups es repartiren en percentatges més reduïts el romanent de la partida d'ingressos d'explotació (*vegeu el quadre I-46*).

Si descendim en l'anàlisi d'aquesta partida, crida l'atenció que el grup subministrament d'electricitat i gas, que ingressa el 37,8% del total, sigui al seu torn el que dins dels seus ingressos tengui més del 30,85% de les subvencions, donacions i llegats que rep tot el sector. Però també destaca el fet que el grup aigua i residus, que té uns ingressos d'explotació el 2010 entorn dels 521 milions d'euros, rebi en subvencions 92 milions d'euros, la qual cosa li

representa gairebé un 20% dels ingressos d'explotació i representa el 57% dels fons totals destinats a subvencions.

Quant a les despeses d'explotació, durant el 2010, l'import en el sector industrial balear va aconseguir els 3.904 milions d'euros, un 0,5% superior a la dada registrada en l'exercici anterior. El 31,66% d'aquest import es produeix en el grup subministrament d'electricitat i gas i el 12,35% en aigua i residus. Si analitzam el resultat d'explotació i, en concret, el quocient resultant del benefici d'explotació sobre la despesa d'explotació s'obté que el grup més rendible és el de subministrament d'electricitat i gas amb un 33,78%, seguit del de material i equip elèctric amb un 10,9%, paper i arts gràfiques amb un 8,2% i aigua i residus amb un 8,1%. Per contra, es donen grups amb resultats negatius. Així, productes minerals no metàl·lics presenta un resultat d'explotació negatiu d'11 milions d'euros durant 2010, begudes i tabac presenta pèrdues per 6,7 milions d'euros i maquinària i equip mecànic presenta un balanç d'explotació negatiu de 5,3 milions d'euros.

3.5.2. PRINCIPALS RESULTATS DE L'ENQUESTA INDUSTRIAL PER BRANQUES D'ACTIVITAT[15]

En aquest apartat es presenten dades i informació relatius a productivitat, excedent brut d'explotació i cost laboral unitari per branques d'activitat (*vegeu el quadre I-48*).

Amb relació a l'anàlisi de la productivitat aparent del factor treball, s'observa que el grup subministrament d'electricitat i gas és el més productiu, a més de presentar l'excedent brut d'explotació més elevat i el cost laboral unitari més alt.

La seva productivitat aparent del factor treball és de 703,6 milers d'euros i té un excedent brut d'explotació set vegades superior al cost laboral unitari (617,7 milers d'euros, enfront de 85,9 milers d'euros respectivament).

El següent grup és aigua i residus, que comparteix la segona posició en els mateixos tres indicadors, productivitat, excedent brut d'explotació i cost laboral

15 *Les dades d'ocupació que estima l'enquesta industrial es poden consultar al quadre I-47.*

unitari. Aquest grup representa el 2010 el 60% de la partida en subvencions (92 milions d'euros dels 162 milions d'euros destinats al sector industrial balear). Aquests ingressos procedents de subvencions, representen un volum aproximadament del 20% dels seus ingressos d'explotació per a aquest mateix exercici (521 milions d'euros). També destaca l'augment important respecte de l'exercici anterior en termes d'ocupació del 12,9% (447 ocupats més) així com el fet de ser el segon grup del sector industrial més productiu (73,9 milers d'euros), amb major excedent brut d'explotació (32,5 milers d'euros) i cost laboral unitari (41,4 milers d'euros).

Si ens centram en la part inferior del ránquing, el grup de coa en les tres variables és maquinària i equip mecànic i el segon en les mateixes tres sèries és indústries manufactureres diverses.

3.5.3. L'ENERGIA

Arran de la liberalització de la comercialització en el mercat elèctric, cal esmentar que les dades corresponents als anys 2010 i 2011 no són comparables amb les d'anys anteriors.

Si començam amb la facturació d'energia elèctrica per usos, s'observa el 2011 respecte a 2010 una caiguda general en la facturació del 2,01%, causada principalment per una contracció a Menorca (-4,18%) i a Mallorca (-2,55%), mentre que es dóna un augment a Eivissa (2,2%) i a Formentera (4,17%)

(*vegeu el quadre I-49*).

Si centram l'anàlisi en els diferents usos, el primer que crida l'atenció en tots ells és el millor comportament d'Eivissa i Formentera en detriment de Mallorca i Menorca. Així, en alta tensió Eivissa creix un 5,4% i Formentera un 9,6%. En baixa tensió Eivissa presenta un estancament respecte de 2010 i Formentera creix un 2,5% enfront de descensos del 4,6% de Mallorca i del 5,8 de Menorca. Es repeteix, així, aquest patró en la facturació en la resta de baixa tensió.

Si realitzam l'anàlisi per branques econòmiques i a nivell agregat, s'observa que el descens en la facturació elèctrica de 2010 respecte de 2011 es deu principalment a una caiguda substancial de la facturació en construcció i obra

pública (-28,3%), producció i distribució d'energia elèctrica (-37,4%) i construcció i reparació naval (-13,7%) (*vegeu el quadre I-50*).

Si centram l'anàlisi per illa, a Mallorca destaca l'augment de la facturació elèctrica en transport per ferrocarril (51%) i el descens en la facturació en construcció i obra pública (-32%). El descens en facturació a Menorca en construcció i obra pública és del 27%, i en el cas d'Eivissa del 16,6%. Per contra, a Formentera el consum en construcció i obra pública va créixer respecte a l'exercici passat un 6,3%.

Amb relació al consum de productes petroliers líquids s'ha reduït el 2011 un 11,7%%, principalment causat per la caiguda del 15,2% del consum a Mallorca i del 4,4% a Menorca, mentre que ha augmentat a les Pitiüses en un 7% (*vegeu el quadre I-51*).

3.5.4. LES INDÚSTRIES RELACIONADES AMB EL SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ

La indústria del ciment és l'activitat principal de les indústries relacionades amb el sector de la construcció. L'evolució d'aquesta indústria es presenta, com cada any, a l'apartat 4 dedicat a la construcció i l'habitatge d'aquesta Memòria, ja que la producció i el consum de ciment s'utilitzen com un dels principals indicadors d'activitat del sector de la construcció.
En l'anàlisi temporal, per al període de 1998 a 2011, només s'observen dos anys amb extraccions per al conjunt de Illes Balears inferiors a l'exercici anterior, aquests són 2008 i 2009 i superiors per als exercicis 2000, 2003, 2005 i 2006.

Amb relació a la contracció generalitzada del bienni 2008 i 2009, cal remarcar que aquesta contracció s'anticipà un any a Mallorca, ja que es va iniciar el 2007, mentre a Menorca s'allargà un any més fins a 2010 i a les Pitiüses dos anys més fins a 2011 (*vegeu el quadre I-52*).

En termes agregats, durant el 2011 es varen extreure un total de 4,9 milions de tones de minerals no metàl·lics, dels quals el 83,2% varen ser calcàries. Quant al lloc d'extracció, el 75,2% del total es varen realitzar a Mallorca, seguida

d'Eivissa i Menorca, on es varen extreure per sobre del 12% del total extret en l'arxipèlag (*vegeu el quadre I-53*).

Respecte de l'exercici anterior, l'extracció ha pujat un 19,3% gràcies a un augment a Mallorca respecte de 2010 d'un 15,4%, però sobretot a un augment considerable de l'extracció a Menorca, on es varen obtenir gairebé 630 milers de tones, gairebé el doble que durant l'exercici 2010.

3.6. LA INVERSIÓ INDUSTRIAL

Es pot observar que l'estadística de l'any 2011, corresponent als expedients tramitats al Registre Industrial de la Direcció General d'Indústria i Energia que ha tramitat el Registre Industrial de la Direcció general d'Indústria de la Vicepresidència Econòmica, de Promoció Empresarial i d'Ocupació, reflecteix una millora notable respecte de les mateixes dades observades l'any anterior, especialment en allò que fa referència a la potència elèctrica instal·lada, però no en termes d'inversió, ni en termes d'ocupació. Així, en termes d'inversió, la xifra ha arribat a 622 milions d'euros (uns 261 milions menys que l'any anterior). Gairebé el 90% d'inversió es va materialitzar a Mallorca, el 6% a Menorca i la resta a Eivissa i Formentera (*vegeu el quadre I-54*).

Quant a la potència elèctrica instal·lada, la xifra no només supera la de l'exercici anterior, sinó que representa un rècord històric des de l'any 2002, inici de la sèrie estudiada. El 73% de la potència es va destinar a Mallorca, el 26% a Eivissa i Formentera i la resta a Menorca.

Quant a personal, el total d'ocupats és de 3.769 persones (1.375 menys que l'any anterior), de les quals el 95% es van comptabilitzar a Mallorca, el 3% a Menorca i la resta a Eivissa i Formentera.

Finalment, si calculam la ràtio inversió total per personal, obtenim que mentre que a Mallorca el resultat és de 156 mil euros, a Menorca aconsegueix la xifra de 297 mil euros. El 2011, però, la ràtio màxima per personal es dóna a Eivissa i Formentera amb 410.000 euros per ocupat.

4. CONSTRUCCIÓ I HABITATGE

4.1. INTRODUCCIÓ

L'any 2011 continuàrem patint els efectes d'un sector en crisi l'activitat de la qual va descendir a un nou mínim, encara que va moderar el ritme de reducció. No es recuperà la ràtio d'habitatge per obra visada, que el 2011 continuà baixant, un valor no assolit des de 1968 (any de l'inici de la sèrie).

L'activitat en curs continuà caient: es començaren 2.108 habitatges, la xifra més baixa des de l'inici de la sèrie i se n'acabaren 3.652, un 27,4% i un 34,9% menys que el 2010, respectivament. Les compravendes d'habitatges, tant nous com usats, experimentaren una nova recaiguda. L'obra pública es desplomà i no sols contribuí a compensar la caiguda de la producció privada, sinó que accentuà la contracció de la producció agregada del sector. L'activitat escassa se seguí reflectint en la xifra d'ocupats, que disminuí un 12% respecte del 2010.

El 2011 l'Indicador Global d'Activitat (IGA) –índex que, donada la naturalesa de les variables físiques que l'integren (vendes de ciment i mà d'obra ocupada), resumeix l'evolució de l'activitat present i anticipa la producció futura del sector- va decréixer a una taxa del 18,3%, 0,7 punts percentuals (pp) menys que la de 2010 (-19,0%) (*vegeu el gràfic I-17*).

També fou negatiu el comportament del Producte Interior Brut (PIB). El PIB del sector -indicador de l'activitat en termes monetaris- va retrocedir un 6,0% a les Balears, el doble que la taxa nacional (-3,0%). Aquesta primera estimació, publicada a l'abril de 2012 per la Comptabilitat Regional d'Espanya, xifrà en valors absoluts una producció de 2.866 milions d'euros, cosa que suposà una aportació del 10,7% a l'estructura sectorial del PIB total de la comunitat. L'evolució del sector per al conjunt del país fou similar: el seu PIB superà els 113.029 milions d'euros enfront dels 114.776 milions d'euros del 2010, i la seva aportació a l'estructura sectorial s'estimà en un 10,5% (0,4 punts menys que el 2010).

Una altra manera d'aproximar-se a l'evolució del sector és a través de l'anàlisi dels indicadors d'activitat dels factors que intervenen d'una manera més destacada en la producció. A continuació es comenten de forma particularitzada els diferents indicadors d'activitat.

4.2. FACTORS DE PRODUCCIÓ

En aquest apartat analitzam l'evolució dels materials de construcció, el ciment i la resta de materials de construcció, l'ocupació i els costos directes dels factors de producció.

4.2.1. MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ

Històricament, l'evolució dels materials de construcció, ja siguin el ciment o altres materials com la fusta, el vidre o l'acer, ha reflectit amb precisió raonable la variació del nivell de l'activitat de la construcció. Es presenten a continuació les dades relatives al ciment (producció, consum aparent i vendes de ciment), així com les dades relatives a les entrades i sortides dels ports de les Illes Balears, tant de ciment com d'altres materials de construcció.

4.2.1.1. Ciment

El ciment constitueix una de les variables explicatives més importants de l'activitat present de construcció, ja que és un material que s'utilitza en la primera fase de la construcció i que reflecteix els moviments del sector a curt termini. Amb la crisi financera i el descens de demanda s'ajornaren les decisions relatives a l'inici de nous projectes i l'entrada del ciment es va reduir significativament. El 2011, any en què el sector continuà disminuint l'activitat, la producció, aprovisionament i consum de ciment continuaren minvant. Després d'un ajust greu el 2009, amb disminucions que superaren el 50%, el 2011 la producció interior de ciment disminuí un 20%, i es calculà una fabricació de 160,2 milers de tones, enfront dels 200,3 milers de tones de l'any anterior (*vegeu el quadre I-55*).

L'aprovisionament exterior de ciment assolí un nou mínim, fins i tot per davall del que es va aconseguir durant l'inici de la crisi. El 2011, la quantitat de ciment

que va provenir de l'exterior per via marítima, una vegada descomptades les sortides, xifres que facilita l'Autoritat Portuària de Balears, es desplomà un 34,9% enfront del -9,9% del 2010, i assolí els 182,7 milers de tones.

Tots els ports registraren un moviment de ciment menor que el 2010. A Palma el moviment disminuí un 84,5% respecte de l'any anterior, i es generà un flux de 10,6 milions de tones l'any. A Maó, l'aprovisionament net es reduí un 41,0% respecte de l'any anterior, i arribà als 32,9 milers de tones. I a les Pitiüses va decréixer un 3,8%, i registrà 92,4 milers de tones.

El consum aparent de ciment, indicador obtingut a partir de l'agregació del saldo net de l'aprovisionament exterior dels diferents ports i la producció interior, es reduí un 28,7%, enfront del -15,3% de l'any anterior. Les vendes de ciment sumaren 209,0 milers de tones, enfront dels 268,0 milers de tones de 2010, cosa que suposà una disminució del 22,0%.

4.2.1.2 La resta dels materials de construcció

El 2011 entraren 270,2 milers de tones de materials de construcció, una quantitat mínima si es compara amb les que entraren fa 10 anys (540 milers tones). Encara que aquesta xifra suposa un augment del 9,3% respecte de l'any anterior.

Els ports de Mallorca continuaren registrant l'activitat més alta. Hi entraren 166,5 milers de tones, el 61,6% del total de les entrades de les Illes Balears. Registraren un creixement de l'11,0% respecte del 2010. Els ports menorquins reberen 26,2 milers de tones que representaren el 9,7% del total de les entrades i decreixeren un 5,5% respecte de l'any anterior. Els ports de les Pitiüses absorbiren 77,6 milers de tones, cosa que suposà un 28,7% del total i un augment de l'11,6% (*vegeu els quadres I-56 i I-57*).

4.2.2. OCUPACIÓ

El mercat laboral reflecteix símptomes d'estabilització per primera vegada en els darrers anys. Encara que la població ocupada encara continuà disminuint en un percentatge similar al del 2010, es reduí amb moderació la població aturada.

La població ocupada, mesurada per afiliacions a la Seguretat Social, minvà un 12,2% i registrà una mitjana de 40.875 treballadors, enfront dels 46.540 del 2010. Aquestes xifres empitjoren si es prenen les dades provinents de l'Enquesta de Població Activa (EPA), publicada per l'Institut Nacional d'Estadística. L'ocupació va decréixer a una taxa mitjana del 16,6% similar a la del 2010, i arribà als 43.700 treballadors, enfront dels 52.400 treballadors del 2010. En l'àmbit nacional, l'evolució de la població ocupada també empitjorà, i passà d'una taxa del -12,6% el 2010 al -15,6% el 2011. S'arribà als 1.392,9 milers d'ocupats.

Per altra banda, l'atur del sector millorà per primera vegada en els últims quatre anys. Segons la Seguretat Social, el nombre mitjà d'aturats se situà en les 16.802 persones, enfront de les 17.726 de 2010, cosa que suposà una baixada del 5,2% enfront de la pujada de l'1,3% del 2010 (*vegeu els quadres I-58 i I-59*).

4.2.3. COSTOS DELS FACTORS

Segons les dades de l'Associació de Constructors de Balears, i després d'una anàlisi d'elaboració pròpia, el 2011 els costs directes del sector, que exclouen el cost del sòl, creixeren un 7,4%.

A data d'entrega de l'informe, manca informació sobre les partides de coure, alumini, energia i lligants. En aquest sentit, l'anàlisi és provisional i no preveu totes les partides. La més important, el cost de la mà d'obra, segueix incrementant-se i ho va fer a una taxa de l'1,5%, el mateix percentatge que el 2010. També s'incrementaren la resta de materials: el ciment, un 15,1%; l'acer, un 6,7% i la ceràmica, un 5,7%. Aquest comportament, que no es correspon amb la contractació productiva del sector observada fins al moment, podria explicar-se, amb totes les reserves pròpies d'una hipòtesi, per l'encariment de l'energia a causa de la depreciació de l'euro enfront del dòlar, que suposaria un augment dels costos de producció d'aquests materials, més intensius en l'ús d'aquest factor.

4.3. L'OBRA PÚBLICA

El 2010 l'obra pública continuà descendint, i registrà la inversió més baixa dels darrers deu anys. A diferència del que havia passat durant l'any 2009, quan l'impuls de les obres contribuí a evitar una aturada major en la construcció, el 2010 i 2011 la inversió pública, derivada sobretot d'obra civil, no ajudà a compensar les caigudes de l'activitat de la construcció privada.

Per al conjunt de l'any s'invertiren només 162,4 milions d'euros, cosa que suposa un descens del 67,1% respecte del 2010. Tant l'edificació, que canalitzà 77,0 milions d'euros, com l'obra civil, que assolí els 85,3 milions d'euros, disminuïren un 58% i un 72%, respectivament.

No hi va haver canvis en l'origen del finançament: l'Administració local continuà sent la font principal, malgrat la seva gran retallada (-70,7%). Durant el període 2005-2008, el Govern Central fou el més important agent finançador de la inversió pública, any a partir del qual les administracions locals agafaren el relleu. El 2011, la meitat de les obres públiques foren finançades per l'Administració local; l'Administració central en finança el 26,1% i l'autonòmica el 23,8% (v*egeu el quadre I-60 i el gràfic I-18*).

4.4. L'EDIFICACIÓ RESIDENCIAL I ALTRA EDIFICACIÓ PRIVADA

Segons el Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears, les obres visades durant el 2011 decreixeren, per quart any consecutiu, a un ritme de dos dígits. A les Illes Balears es visaren 3.704 obres, enfront de les 4.167 obres de l'any anterior. A Mallorca, la reducció fou de l'11,0% amb 2.868 obres visades. A Menorca es visaren 402 obres, la qual cosa suposà un 10,3% menys que el 2010, que minvà un 13,5%. I, finalment, a les Pitiüses, es visaren 434 obres, un 12,3% menys que el 2010, que va decréixer un 13,9% (v*egeu els quadres I-61 i I-62 i el gràfic I-19*).

Sol ser habitual que en èpoques recessives es produeixi un efecte de substitució d'obres noves per reformes o ampliacions o bé que el comportament de les reformes sigui menys contractor que el relatiu a les obres noves. L'any 2011 no fou una excepció. El 2011, les reformes visades es reduïren un 7,8% enfront del -8,6% de les obres noves totals. Per al conjunt de l'any, es visaren 1.725 obres de reforma, enfront de les 1.870 de l'any anterior. Això suposà que el 46,6% de les actuacions d'obra visada correspongueren a reformes. Des de 2002 fins al 2008, els visats per reforma i ampliació anaren perdent pes, com a conseqüència del major increment a les obres visades de nova construcció. A partir de 2008, any en què s'inicià la crisi del sector, les reformes començaren de nou a reactivar-se i la ràtio augmentà *(vegeu el quadre I-63)*.

Per illes, les més afectades per la reducció de l'obra nova visada, foren les més beneficiades per l'augment de les reformes. A Menorca, les obres de reforma i ampliació es reduïren un 4,5%, i arribaren a una ràtio del 58,2%. I a les Pitiüses, que foren les que millor es comportaren, es reduïren un moderat 2,1% i la seva ràtio es quedà en un 42,4% similar assolit al 2005.

La distribució per tipus d'edificació de la superfície visada pel Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears aporta una descripció aproximada dels segments de la demanda privada del sector. El 2001 es visaren més de 960.000 metres quadrats, un 26,8% menys que el 2010 (1,31 milions de metres quadrats dels quals dos terços correspongueren a superfície residencial). El 2010 continuaren sent el principal segment demandat, malgrat haver disminuït un 13,8% respecte de l'any anterior. Quant a la resta de tipologies, totes minvaren respecte del 2010, excepte els projectes turístics i d'espectacles, que creixeren un 4,2% i se situaren en segona posició. La superfície de les oficines i comerços, se situà en el tercer lloc amb el 10,4% de la superfície, encara que es reduí un 11,9%. El comportament de les illes tampoc no fou igual: a Mallorca els metres visats es reduïren un 21,5% (enfront del -12,2% del 2010), a Menorca un -24,3% (enfront del -23,7% del 2010); mentre que a les Pitiüses se n'accentuà el decreixement, i passaren d'una taxa positiva del 33,1% a una negativa del 49,9% (*vegeu el quadre I-64 i els gràfics I-20 i I-21*).

El nombre d'habitatges continuà minvant (-24,1%), fins i tot més que el 2010 (-17,1%). Encara que el descens fou general, l'evolució per illes fou molt dispar: mentre que a Mallorca la reducció fou d'un 4,9%, a Menorca la baixada fou d'un 52,8% i a Eivissa i Formentera s'arribà fins al 65,3%. El nombre d'habitatges visats el 2011 (1.545), després de quatre anys consecutius de descens des del màxim de 2007, representà només un 9,8% dels visats aquest any (15.694). És probable que els habitatges visats continuïn baixant el 2012, tenint en compte l'activitat en curs del 2011.

Durant el 2011, les restriccions econòmiques i creditícies, que afectaren tant empresaris del sector com compradors, el progressiu deteriorament de l'economia i de l'ocupació i les conseqüències de la crisi financera limitaren amb força el cicle d'habitatges iniciats. S'iniciaren 2.108 habitatges, 795 menys que el 2010, de les quals un 75% foren lliure- percentatge habitual, excepte per al 2010 en què s'assolí un mínim. El nombre d'habitatges iniciats descendí un 27,4%, i s'accentuà la caiguda dels habitatges protegits (VPO), un -47,7%, i retrocedí fins a 528.

Per altra banda, a conseqüència de l'elevat nivell d'activitat en els inicis de la crisi i a la inèrcia productiva pròpia d'aquest sector, el nombre d'habitatges acabats, encara que descendí a un ritme molt intens, així i tot continuà molt per sobre dels iniciats. El 2011 s'acabaren 3.652 habitatges, cosa que suposà una reducció del 34,9% respecte del 2010, quan havien caigut un 40,9%. Del conjunt, 3.364 habitatges foren lliures, la qual cosa suposà un 34,9% menys que el 2010, i 288 de VPO. Així, es reduïren un 26,3%. A la vista de l'evolució dels habitatges iniciats i les acabats es desprèn que l'obra en curs també continuarà minvant, tant en el segment dels habitatges lliures com en el dels protegits (*vegeu els quadres I-65 i I-66 i els gràfics I-22 i I-23*).

A més, un altre indicador que va reflectir la pèrdua de dinamisme del sector s'observà a través de la ràtio entre els habitatges iniciats sobre els acabats. Aquesta ràtio, que sintetitza l'impuls d'activitat del sector de la construcció residencial, encara que continuà allunyat del nivell de recuperació (1), superà el dels últims tres anys: es calculà una ràtio de 0,58, superior al 0,53 del 2008.

Per al conjunt de les Illes Balears, l'edificació residencial col·lectiva, tant d'una nova planta com de reforma, representà el 2011 el 65,8% dels projectes d'edificació residencial, però les promocions foren anormalment petites: el coeficient "nombre d'habitatges addicionals per projecte" fou del 0,43, la qual cosa indica la mida mitjana reduïda de les promocions de nova planta i el pes relatiu escàs en nombre i, a la vegada, la major rellevància de les obres de reforma que no incorporen habitatges addicionals. Aquesta mitjana fou la més baixa registrada a la sèrie històrica de més de quaranta anys. Els habitatges unifamiliars representaren el 34,2% de l'edificació residencial i es mostraren més resistents al cicle recessiu, de la mateixa manera que els de reforma. Amb les disminucions acumulades, el 2011 es convertí en el pitjor any en nombre d'habitatges col·lectius per obra. Per illes, només a Mallorca la ràtio guanyà unes dècimes, en situar-se en 0,45 (enfront del 0,42 del 2010). A Menorca, la ràtio fou de 0,19, la qual cosa suposà un 47,4% menys que el 2010, i a les Pitiüses la ràtio se situà en 0,41, un 60,4% menys que el 2010 (*vegeu el quadre I-67 i el gràfic I-24*).

4.5. L'HABITATGE I EL MERCAT IMMOBILIARI

A les Balears la recessió de la construcció residencial s'agreujà el 2011, després d'un cert alentiment en la seva caiguda experimentada el 2010. El sector continuà desplomant-se sense acabar de tocar terra, atrapat en un doble procés: per una banda, en els seus inicis, una correcció cíclica severa des de nivells de sobreoferta i, sobretot, en els darrers anys, l'impacte d'una etapa recessiva de l'economia espanyola d'una magnitud i durada sense precedents pròxims en el temps, en el nucli del qual nidifica i ha anant engrossint, entre altres ramificacions malignes, una crisi greu del sistema financer, estretament vinculada al desplom de l'edificació residencial i a l'exposició excessiva del crèdit al sector immobiliari i al finançament de l'habitatge.

Les compravendes d'habitatges nous, segons l'INE, disminuïren un 24,3% i passaren de 5.051 a 3.917; i els usats, un 8,4%, passaren de 4.690 a 4.295, enfront de la pujada del 12,8% i el 26.4% , respectivament registrada l'any

anterior. Aquesta recaiguda, que ja s'anticipava a la memòria del CES de l'any passat, està motivada per diversos factors: primer, per l'esgotament de l'efecte anunci de les mesures fiscal adoptades el 2010 que perseguien l'adquisició avançada per fomentar l'absorció de l'estoc (pujada de l'IVA a partir de l'1 de juliol i eliminació de les desgravacions per adquisició o rehabilitació d'habitatges a l'IRPF amb efectes d'1 de gener de 2011), efecte que resultà efímer i d'impacte menor al que s'esperava perquè aviat quedà sobrepassat pel deteriorament de la situació econòmica i les restriccions de finançament; en segon lloc pel repunt dels tipus d'interès; per últim, que és en diferència el més important per la continuada atonia de la demanda d'habitatge i, en particular, per la caiguda de la demanda solvent, com a resultat d'elements diversos, entre els que destaquen el tamponament del flux de crèdit motivat, a la vegada, per les pròpies dificultats del sistema financer; i, més important encara, per agreujament de la situació i expectatives de les economies domèstiques en termes de renda disponible, ocupació i nivell de confiança, sobretot a la segona meitat de l'any.

Les entitats financeres, en particular les caixes d'estalvis, han continuat i continuen immerses en el seu propi i cada vegada més complex procés de sanejament, de reforma estructural i de redimensionament, i es veuen apressades per les successives i progressives exigències de les autoritats econòmiques per mantenir la solvència, a recapitalitzar-se, a dotar majors provisions per al crèdit promotor i residencial i a alliberar-se sense retard dels seus sobredimensionats actius immobiliaris, que s'han anat inflant a mesura que el sector immobiliari s'anava desplomant i la taxa de morositat creixia sense descans, a cavall de la recessió i de l'augment de la desocupació.

En aquest procés, les entitats financeres apliquen unes polítiques de preus amb forts descomptes i de condicions preferents de finançament en la venda del seu propi estoc d'habitatges. A mesura que va avançant, amb certa freqüència, aquestes polítiques es manifesten fins i tot insuficients, a causa de les característiques deficients dels habitatges que es van adjudicant i de la impossibilitat d'aconseguir accés al finançament per la incapacitat de compra dels eventuals demandants. En tot cas, aquestes polítiques pressionen els

preus del mercat immobiliari a la baixa i, en un escenari de sequera creditícia, determinen un mínim marge d'actuació en què s'ha de moure la resta de l'oferta immobiliària i un estret canal de finançament per als demandants d'habitatges que no formen part de l'estoc en mans del sistema financer.

Per tot això, per a l'inici d'una recuperació eventual del mercat immobiliari, seria condició prèvia una normalització gradual del funcionament del sistema financer i, en concret, del volum de crèdit i de les condicions de finançament a l'adquisició de l'habitatge, juntament amb una recuperació significativa de la renda disponible, de l'ocupació i de la confiança de les llars i una apreciable reducció del seu nivell d'endeutament. En les circumstàncies actuals no s'entreveu un horitzó proper en que què ambdós grups de condicions puguin donar-se.

El nombre i el valor de les hipoteques constituïdes sobre habitatges es desplomaren el 2011, sobretot en l'últim trimestre, en el qual varen caure fins a mínims històrics, després de les baixades moderades de l'any anterior. El nombre d'hipoteques baixà un 28,2%, i l'import un 31,5%.

Encara que la població de les Balears va créixer lleument (0,6%) durant el 2010, la pressió del factor demogràfic sobre la demanda d'habitatges s'ha reduït així com ha anat avançant aquesta etapa recessiva, com a conseqüència de la menor creació de llars a causa de l'augment de la desocupació i també a causa del retorn de la població immigrant als seus llocs d'origen.

El 2011, segons les dades del Ministeri de Foment (base 2005), la baixada dels preus de l'habitatge lliure s'accelerà, en línia amb l'evolució que seguiren en l'àmbit estatal, i es registrà una variació interanual del -6,9%, després de l'alentiment de l'any anterior (-1,5%). Les dades de l'INE (base 2007) apuntaren també en el mateix sentit de l'acceleració de la caiguda dels preus, en particular els de l'habitatge usat. Els preus de l'habitatge nou varen caure un 8,7% i els de l'habitatge usat fins a un 10,6%, amb una baixada mitjana del 9,8%. Aquesta reducció fou semblant a l'estatal respecte de l'habitatge nou i menor en el cas de l'usat.

En tot cas, aquesta evolució fa referència a preus mitjans i, tanmateix, el mercat immobiliari presenta una oferta residencial de qualitat molt diversa. Els productes de menor qualitat registraren caigudes de preus molt superiors a les que reflectiren els preus mitjans citats. L'absorció de l'estoc dels habitatges més mal ubicats i amb menys equipaments i dotacions va requerir ajusts addicionals de preus, que en alguns casos no aconseguiran evitar l'existència de bosses d'estocs de molt lenta eliminació. En canvi, en el cas de l'habitatge nou de bona qualitat i ubicació, els preus mostren signes d'estabilització, molt més clara com més elevat en sigui el nivell.

Els tipus d'interès hipotecari, referits al conjunt de les entitats financeres, baixaren en el conjunt de l'any 2010 i registraren una mitjana del 2,77%, la més baixa de la darrera dècada. A partir de maig varen reprendre una senda de pujada suau que continuà, de forma pràcticament ininterrompuda, al llarg de 2011, i arribaren al 3,63% al desembre. El tipus mitjà anual fou del 3,38%, molt proper al de 2009. La disminució dels preus de l'habitatge, encara que parcialment absorbida per la pujada dels tipus d'interès, és un factor de millora de l'accessibilitat de les llars a l'habitatge que, per factors citats, en particular l'estrangulació del crèdit i el deteriorament de la renta disponible i de l'ocupació, freqüentment no pot traduir-se en demanda efectiva. La morositat del crèdit immobiliari continua augmentant amb intensitat al compàs de l'empitjorament de la situació econòmica (*vegeu els quadres I-68, I-69 i els gràfics I-25, I-26 i I-27*).

Els preus del lloguer havien minvat de forma continuada entre 2008 i 2010 a les Balears, i també, encara que menys, en el conjunt de l'Estat. El 2011 el preu mitjà pujà un 8,3% a les Illes Balears (encara que aquesta darrera dada, procedent del Ministeri de Foment, ofereix certes reserves perquè es basa en una mostra reduïda) i es frenà el ritme de reducció de la mitjana espanyola, que se situa en el -1,6%.

A les Illes Balears, les polítiques d'accés a l'habitatge s'han anat emmarcant, per una part, en el Pla Estatal de Vivenda i rehabilitació 2009-2012 i, per altra, en el Pla Estratègic de Vivenda 2008-2011 de les Illes Balears, denominat Pla Vuit 11 d'Habitatge, que s'ha desenvolupat seguint cinc eixos d'actuació per

afavorir l'accés a l'habitatge: adquisició, rehabilitació, lloguer, joves i altres ajudes. El 2011 les mesures de consolidació fiscal i els ajusts severs de la despesa de les administracions públiques, juntament amb les dificultats d'accés a l'habitatge dels propis potencials beneficiaris en el cas de les ajudes a l'adquisició, produïren una caiguda brusca en el volum de les ajudes realitzades. A l'eix joves, el nombre d'ajudes concedides per a primera hipoteca es reduí un 100%, i passà de 384 a 0, i els pagaments per renda bàsica d'emancipació passaren de 8.875.394 a 1.632.050 euros, un 81,6% menys. El nombre d'ajudes concedides per a l'adquisició d'habitatges protegits també es reduí un 49,5% i el d'habitatges usats un 83,9%. Les ajudes a la rehabilitació d'edificis i habitatges minvaren menys, i passaren de 4.311 a 2.814 (-34,7%).

5. ELS SERVEIS PRIVATS

5.1. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol es presenten les dades corresponents a l'any 2009 de l'Enquesta de Serveis, que a l'àmbit de les Illes Balears han estat elaborades per l'IBESTAT. Aquesta enquesta d'àmbit estatal és elaborada per l'INE amb caràcter anual des de 1998 i pretén analitzar les característiques principals estructurals i econòmiques de les empreses privades l'activitat principal de les quals s'inclou en algun dels subsectors que conformen el sector serveis privats.

Com s'ha referit en edicions anteriors de la Memòria, cal tenir en compte que hi ha tota una sèrie d'activitats considerades també serveis que escapen de l'objecte d'anàlisi d'aquesta enquesta: bàsicament serveis públics de no mercat, educació i sanitat de mercat, activitats socials i les activitats d'intermediació financera i assegurances.

En aquest punt, és important subratllar els canvis metodològics aplicats des de l'exercici 2008, arran de la publicació d'una nova Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques (CNAE-2009), davant la necessitat d'adaptar l'antiga CNAE-93 als canvis estructurals en els sectors econòmics provocats pel pas del temps. El canvis metodològics també han previst la necessitat d'aplicar nous criteris comptables després de l'entrada en vigor d'un nou Pla General de Comptabilitat (2007). Finalment, s'ha aprofitat també per adaptar la classificació nacional a la normativa comunitària, segons els criteris establerts pel Sistema de Comptes Europeu (SEC-95). Tot plegat ha significat la ruptura de la sèrie de l'Enquesta Anual de Serveis existent fins a l'any 2008.

Aquests canvis han afectat aspectes com les agrupacions de sectors d'activitat (han passat de set a vuit agrupacions) o la valoració de les macromagnituds (deixen de ser valorades a ‘preus de mercat' i a ‘cost de factors' per valorar-se únicament a ‘preus bàsics'), de forma que en molts casos no ha estat possible aplicar referències d'anys anteriors a l'hora de valorar i analitzar les dades.

D'altra banda, la classificació elaborada per l'IBESTAT no coincideix exactament amb la de l'INE, per la qual cosa s'ha optat per no fer comparacions amb els agregats estatals.

En els apartats que segueixen a continuació presentarem, doncs, les principals macromagnituds, els principals indicadors i els resultats d'explotació del sector dels serveis privats, i també analitzarem les característiques de l'ocupació. Les dades es presenten desagregades per sectors d'activitat, si bé és possible obtenir-ne un major detall a escala de subsectors, perspectiva que en aquesta memòria se circumscriu a les activitats de comerç i transport, que tenen els apartats respectius.

5.2. PRINCIPALS MACROMAGNITUDS

L'any 2009 el sector serveis privats tenia 55.062 empreses, un 3,7% menys que el 2008. Així mateix, el volum de negoci va ser de 24.488 milions d'euros, amb una contracció del 10,6% respecte de l'any anterior. El total de renda generada (VAB) pels serveis privats a les Illes Balears va ser de 7.535 milions d'euros, fet que va evidenciar una reducció respecte del 2008, que cal atribuir a la disminució de l'excedent brut d'explotació (-24,15%), de la remuneració d'assalariats que també va disminuir en un 6,5% (*vegeu quadre I-70*).

Si abordam l'anàlisi per sectors d'activitat, veim que el comerç és la principal activitat de serveis privats pel que fa a nombre d'empreses i d'establiments, volum de negoci, valor afegit brut i excedent brut d'explotació. En canvi, l'hoteleria és el sector amb més valor de la remuneració d'assalariats de la producció, amb uns consums intermedis més alts i amb més volum d'ocupació. En el conjunt dels serveis privats, el valor afegit generat en relació al valor total de la producció és de gairebé el 50%. Les activitats amb més valor afegit són les activitats professionals, científiques i tècniques (58,4%) i el comerç (57,9%). El subsector d'activitats immobiliàries és el que compta amb una taxa menor de valor afegit, això s'explica per la major taxa de consums intermedis que té respecte dels altres subsectors (63,4%).

Amb relació a la distribució del VAB entre les rendes dels factors (remuneració dels assalariats i excedent brut d'explotació) hi destaquen, amb una taxa més alta de despesa de personal, els subsectors d'activitats administratives i serveis auxiliars (74,67%), hoteleria (73,33%) i transport i emmagatzematge (72,73%)

5.3. PRINCIPALS COEFICIENTS

Les empreses dedicades a serveis privats ocupaven el 2009 a les Balears una mitjana de 4,3 treballadors, amb un cost laboral unitari de 21.300 euros i una productivitat de 31.500 euros. Respecte del 2008, hi va haver un increment dels costos laborals (0,94%) i una caiguda de la productivitat (-5,9%) (*vegeu el quadre I-71*).

Les despeses de personal representaven de mitjana el 2009 un 67,65% del valor afegit, percentatge que va caure més de quatre punts respecte de l'any anterior, principalment per la caiguda dels beneficis empresarials i de l'excedent brut d'explotació, probablement associada als efectes incipients de la crisi econòmica. Les taxes d'estabilitat laboral, d'assalariats femenina i de personal extern en el sector es varen mantenir entorn al 56%, el 40% i 0,9%, respectivament.

Per sectors d'activitat, l'hoteleria tenia la major ràtio d'ocupats per empresa (6,7), en contraposició a les activitats immobiliàries (1,6). El sector de la informació i les comunicacions va ser novament el sector amb més productivitat (72.100 euros), les activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment i altres serveis representaren el sector amb menys productivitat (16.300 euros). El sector de la informació i les comunicacions va ser també el que va presentar uns majors nivells salarials de mitjana (24.700 euros), en contrast amb els 10.500 euros del sector d'activitats immobiliàries.

El sectors de l'hoteleria (86%) i les activitats administratives i serveis auxiliars (83%) són les que tenen més proporció d'assalariats, mentre que el comerç (60%) i les activitats d'informació i comunicacions (59%) tenen un major grau d'estabilitat laboral. En canvi, els sectors més feminitzats són les activitats administratives i serveis auxiliars (54%) i l'hoteleria (46%), amb taxes que més que dupliquen la participació femenina en el sector transport i

emmagatzematge (20%). Finalment, el sector de la informació i les comunicacions (1'6%) i les activitats professionals, científiques i tècniques (1'4%) usen en major mesura personal extern.

5.4. PRINCIPALS RESULTATS D'EXPLOTACIÓ

Pel que fa als resultats d'explotació, s'ha de comentar que el 2009 els ingressos d'explotació de les empreses dedicades a la prestació de serveis privats varen ser de 25.026 milions d'euros, les despeses d'explotació varen pujar a 23.921 milions d'euros, mentre que les inversions en actius materials varen ser de 1.085 milions d'euros (*vegeu el quadre I-72*).

Pel que fa a les despeses d'explotació, en termes agregats del sector serveis privats, el 41% corresponen a consum de mercaderies, el 21% a despeses de personal, el 17% a despeses en serveis exteriors i el 9,3% a consum de matèries primeres i altres aprovisionaments. Les diferències entre sectors quant a la distribució de les despeses d'explotació són notòries, depenent principalment de la intensitat amb què faci ús del factor treball.

En aquest apartat també és interessant constatar com les activitats professionals científiques i tècniques són el sector amb més marge d'explotació (27,4%) seguides de les activitats d'informació i comunicacions (16,2%) molt per sobre del marge d'explotació mitjà del conjunt del sector (4,6%). Així i tot, només els subsectors d'informació i comunicacions i el d'activitats científiques presenten una taxa de creixement positiva del marge d'explotació respecte de l'any anterior.

5.5. L'OCUPACIÓ

El total de personal ocupat per part de les empreses de serveis privats va ser el 2009 de 267.180 persones, la qual cosa representa una disminució del 6,76% respecte del 2008. El sectors amb més ocupació varen ser l'hoteleria (32%) i el comerç (28%), mentre que els que representen menys ocupació són les activitats immobiliàries (2,4%) i la informació i comunicacions (2,8%) (*vegeu el quadre I-73*).

El personal remunerat representa el 80,7% del personal ocupat en el sector. De fet, el personal remunerat se situa al voltant del 80% en tots els subsectors d'activitat, excepte en els casos de les activitats immobiliàries (50%), les activitats professionals, científiques i tècniques (62,5%) i les activitats artístiques (68%).

L'estructura ocupacional del sector és majoritàriament masculina (51%) excepte en els subsectors d'activitats administratives i serveis auxiliars (38% d'homes), hoteleria (47%) i comerç (49%). Aquesta estructura ocupacional per al conjunt del sector es manté tant si ens referim al personal fix com a l'eventual, encara que sí que s'aprecien algunes diferències quan l'anàlisi és per subsectors.

Una altra dada interessant d'observar en relació amb el factor gènere és que la proporció de dones remunerades (54,3%) és superior a la d'homes (47,7%), mentre que la relació s'inverteix, i amb més desproporció, en el cas del personal no remunerat, en què els homes representen el 65%, enfront del 35% de les dones.

5.6. L'ESTACIONALITAT

L'ocupació per trimestres mostra a les Balears una punta màxima en el tercer trimestre en totes les activitats, excepte en informació i comunicacions i en activitats científiques i tècniques en les quals el valor màxim d'ocupació se situa en el segon trimestre. La punta mínima d'ocupació se situa en el primer trimestre de l'any, amb una diferència del 23,3% respecte del tercer trimestre. Hi ha sectors que no segueixen aquest comportament com són el comerç, el d'informació i comunicació i les activitats immobiliàries en què l'ocupació mínima està situada en el quart trimestre (*vegeu el quadre I-74*).

Per subsectors d'activitat, el panorama divergeix notablement. L'hoteleria, com a sector turístic per antonomàsia, presenta un diferencial del 74,7%, mentre que a d'altres sectors el factor estacional hi té un impacte molt més moderat, com és el cas del transports i l'emmagatzematge (9,8%), les activitats administratives i serveis auxiliars (12,5%), el comerç (5,7%) i les activitats immobiliàries (3,5%).

6. EL TURISME

6.1. INTRODUCCIÓ

La principal base de dades d'aquest apartat de la Memòria del CES, segueix essent com cada any, “El turisme a les Illes Balears”, l'anuari de turisme que publica l'Observatori del Turisme adscrit a la Conselleria de Turisme del Govern de les Illes Balears. Sobre els canvis metodològics introduïts en la publicació de l'Informe anual “El turisme a les Illes Balears. Anuari 2010”, i que es mantenen per a l'anuari 2011, vegeu les notes metodològiques comentades a l'apartat 9.1. Introducció de la Memòria del CES 2010, pàgines: 139 i 140.

6.2. EVOLUCIÓ DELS PRINCIPALS MERCATS TURÍSTICS INTERNACIONALS COMPETIDORS DE LES BALEARS

Segons l'Enquesta de l'Eurobaròmetre, el 72% dels ciutadans de la UE va viatjar el 2011, i més del 80% diu que també ho farà el 2012, ja sigui en desplaçaments curts o per gaudir d'unes vacances més llargues. També informa de les preferències i la manera de viatjar dels ciutadans de la UE.

L'Enquesta ofereix elements interessants sobre les preferències dels viatgers europeus:

La majoria dels residents de la UE prefereixen organitzar-se les pròpies vacances.

No obstant això, segueixen confiant amb les recomanacions de la família i els amics. El mètode boca-orella és el més rellevant.

La majoria dels viatges es fan en cotxe o en moto.

Majoritàriament els turistes passen les nits a hotels o allotjaments llogats.

Els viatgers europeus cerquen el descans i la diversió.

Valoren sobretot la bellesa natural i el servei de qualitat.

Així mateix, la Comissió Europea considera el turisme com un sector de creixement i desenvolupament econòmic per a la Unió Europea. Els estudis realitzats mostren com, tot i estar afectats per la crisi econòmica internacional, els viatgers no abandonen les vacances. S'han produït alguns canvis de comportament, que han estat positius en el cas de les Illes Balears, com ho puguin ser el fet d'haver prioritzar destinacions més segures i properes, donada la situació d'incertesa creixent provocada en algunes destinacions de la Mediterrània sud pel fenomen que avui en dia es coneix com la *primavera dels països del nord d'Àfrica.*

Igual que en les edicions d'anys anteriors, a l'hora de triar les destinacions que més directament competeixen amb les Illes Balears en el segment de sol i platja, seguim l'informe sobre la competitivitat del sector turístic que, elaborat pel CES[16], ha definit que aquestes destinacions turístiques internacionals, per ordre d'importància, que més competeixen amb les Illes Balears són -a part de les principals destinacions turístiques de l'Estat (les Illes Canàries, Andalusia, Catalunya i la Comunitat Valenciana)- les següents: el sud de la Mediterrània (Turquia, Tunísia, Egipte i el Marroc); el nord de la Mediterrània (Croàcia, Bulgària, Grècia i Itàlia); el Carib i Amèrica (la República Dominicana, Cuba, Puerto Rico, Mèxic, el Brasil i Costa Rica); i Àsia i el Pacífic (Tailàndia, Indonèsia i Malàisia).

Amb les dades actualitzades per a l'any 2011 tenim que Espanya continua representant un any més la destinació principal, amb 56,7 milions de turistes; la segueix en importància l'altra gran destinació madura, que és Itàlia, amb 46,1 milions. Com a destinacions emergents destaquen Turquia, amb 29,3 milions de turistes; Malàisia, amb 24,7 milions; i Mèxic, amb 22,7 milions (*vegeu el quadre I-75*).

Quant a la desviació dels fluxos turístics entre la Mediterrània sud i Espanya es pot destacar que, per primer pic en la nostra sèrie històrica, els anys 2009 i 2010 els països de la ribera sud ja varen tenir més turistes que Espanya,

16 *Vegeu: Informe sobre la competitivitat del sector turístic de les Illes Balears, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Palma, 2006.*

especialment el 2010, amb una diferència al seu favor de 4,6 milions de turistes, mentre que el 2011 aquesta diferència positiva ha retornat a Espanya amb 3,8 milions de turistes al seu favor, i s'ha recuperat el 83% del turisme perdut l'any 2010.

L'evolució relativa de les taxes de creixement en el nombre de turistes internacionals per a l'any 2011 mostra una diferència clara entre les destinacions madures principals, com ara Espanya i Itàlia, amb taxes del 7,6% i el 5,7%, respectivament, i les destinacions emergents, entre les quals Tailàndia és la zona més expansiva, amb un creixement del 20,9%. També es pot observar que, a diferència dels anys passats, les destinacions de la Mediterrània sud tenen una caiguda significativa, sobretot Egipte i Tunísia, motivada per les revoltes socials i polítiques que es dugueren a terme i que en una bona part han beneficiat les Illes Balears.

Pel que fa als ingressos internacionals, les destinacions més importants que superen els 10.000 milions de dòlars són, per ordre d'importància, Espanya, Itàlia, Tailàndia, Turquia, Malàisia, Grècia i Mèxic. En termes interanuals i per països, Espanya guanya un 14,1%, només superada per Grècia amb un 15% a la Mediterrània nord. Per contra, a la ribera sud cal destacar les pèrdues de Tunísia i Egipte, d'un 30%. En les destinacions de llarga distància destaca Tailàndia, amb un creixement del 33%.

L'any 2011 es pot comprovar que la despesa mitjana entre les destinacions més madures, que són Espanya i Itàlia, és de 1.056,4 i 932,8 dòlars per turista, respectivament. Quant als països turísticament emergents, i amb les dades de què disposam, superen la ràtio espanyola Tailàndia, el Brasil i Indonèsia. La destinació internacional amb una despesa per turista més alta és Tailàndia, amb 1.377 dòlars, i també és la que més creix (9,9%), i la destinació internacional amb una despesa per turista més baixa és Tunísia, amb 376 dòlars, i és la que menys creix (-3,9%).

6.3. L'EVOLUCIÓ DE LES BALEARS EN RELACIÓ AMB LES COMUNITATS AUTÒNOMES COMPETIDORES EN EL SEGMENT DE SOL I PLATJA EN TURISME NACIONAL I INTERNACIONAL

En aquest apartat ens referim a l'evolució del nombre de turistes nacionals i internacionals, a les estades i a l'estada mitjana dels anys 2010 i 2011 a les comunitats autònomes que l'informe sobre la competitivitat del sector turístic del CES ha definit com a principals competidores de les Balears (*vegeu l'apartat 6.2*). Aquestes dades s'han obtingut a partir de les enquestes Familitur, respecte dels espanyols i de moviments turístics en fronteres (Frontur) per als turistes estrangers.

6.3.1. L'EVOLUCIÓ DE LES ILLES BALEARS EN RELACIÓ AMB LES COMUNITATS AUTÒNOMES COMPETIDORES EN EL SEGMENT DE SOL I PLATJA EN TURISME NACIONAL

A excepció de les Illes Canàries i la Comunitat Valenciana, Andalusia, Catalunya i les Balears experimenten un creixement en el nombre de viatges del turisme nacional per sobre de la mitjana de l'Estat que va ser de l'1,3%.

Pel que fa a les Illes Balears, després de Catalunya, és la segona comunitat amb un creixement del nombre de viatges més elevat, amb un augment del 6,9%. Catalunya creix un 8,4%. Andalusia ho fa un 4% i la Comunitat Valenciana només creix un escàs 0,1%. Les Illes Canàries disminueixen respecte de l'any anterior un 10,1%. Andalusia i Catalunya continuen liderant el rànquing de comunitats autònomes per nombre de viatges, amb 26,8 milions de viatges i 22,3 milions, respectivament. Les Illes Balears assoleixen els 2,9 milions de viatges i representen una quota de mercat del 2% sobre el total de viatges nacionals. Per a les Canàries aquestes dades són de 4,5 milions de viatges amb una quota del 3,1% (*vegeu el quadre I-76*).

Quant al nombre d'estades totals, se segueix la mateixa tendència que en el nombre de viatges, i Andalusia, Catalunya i les Balears creixen per sobre de la mitjana estatal, que va ser del 2%. Concretament les Illes Balears augmenten un 5,3%, i destaca Catalunya, amb un augment de les estades de l'11,8%.

Andalusia creix un 6,9%. Per sota de la mitjana de l'Estat les Illes Canàries creixen un 0,2%, i la Comunitat Valenciana un 1,4%. En valors absoluts, Andalusia és la comunitat autònoma líder pel que fa al nombre d'estades, amb 126,9 milions, seguida de la Comunitat Valenciana amb 85,4 milions. Els dos arxipèlags registren 25,3 milions d'estades a les Canàries i 17,7 milions a les Illes Balears, amb una quota d'estades respecte del mercat nacional del 3,9% i del 2,7%, respectivament.

Les Illes Canàries, amb 5,6 dies per estada, és la comunitat on augmenta més l'estada mitjana, que ho fa en un 12%. L'estada mitjana més alta la tenen les Illes Balears amb 6 dies, encara que és l'única comunitat que l'ha disminuït un 1,9% respecte del 2010, i la més baixa, Catalunya, amb 3,8 dies, amb un augment del 3,1%. La d'Espanya és de 4,8 dies, amb un augment del 8,5%.

6.3.2. L'EVOLUCIÓ DE LES ILLES BALEARS EN RELACIÓ AMB LES COMUNITATS AUTÒNOMES COMPETIDORES EN EL SEGMENT DE SOL I PLATJA EN TURISME INTERNACIONAL

Pel que fa al turisme internacional, Catalunya, amb un creixement del 4,7%, lidera el rànquing de comunitats autònomes per nombre de turistes estrangers, amb 13,8 milions, seguida de les Illes Canàries, amb 10,2 milions de turistes, però és on es dóna el creixement més important (18,3%). Les Balears registren 10,1 milions de turistes i té el segon creixement més important (9,8%), i una quota de mercat del 17,8%. Andalusia i la Comunitat Valenciana també presenten creixements positius respecte del 2010, amb un 6% i 7,2%, respectivament. Espanya arriba als 56,7 milions de turistes estrangers, amb un increment del 7,6%. Per tant, s'observa una millora del turisme internacional a totes les comunitats respecte de l'any anterior, mentre que el 2009 totes presentaren creixements negatius i el 2010 encara presentaven creixements negatius Andalusia i la Comunitat Valenciana (*vegeu el quadre I-77*).

Quant al nombre d'estades, Catalunya, amb 99,3 milions, és l'única comunitat autònoma que té un decreixement, amb una caiguda del 7,3%. Les Illes Canàries són la primera comunitat pel nombre d'estades, amb 101 milions, i presenten el guany més important, amb un 11,9%, seguida de les Illes Balears,

amb un 9,2% i 87,6 milions, i presenten una quota de mercat en estades del 17%. Espanya guanya un 2,7% respecte del 2010 i registra 515,8 milions d'estades. Per sota del creixement estatal es troben Andalusia amb un creixement de l'1,9% i 89,5 milions d'estades, i la Comunitat Valenciana que creix un 1,3% i assoleix 63,6 milions d'estades.

Totes les comunitats registren variacions negatives de l'estada mitjana, tot i que les Balears és la comunitat on baixa menys l'estada mitjana; només baixa un 0,5%. L'estada mitjana més alta és de 11,9 dies a la Comunitat Valenciana, seguida per Andalusia amb 11,4 dies, i la més baixa és la de Catalunya, amb 7,4 dies, que, a més a més, és on més cau l'estada mitjana amb un 10,2%. Les Illes Balears se situen en els 8,7 dies (1,2 dies menys que les Canàries), i l'estada mitjana espanyola és de 9,2 dies, amb una caiguda del 4,3%.

6.4. ANÀLISI SINTÈTICA DELS PRINCIPALS INDICADORS DE DEMANDA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS: TURISTES ARRIBATS, ESTADA MITJANA, ESTADES TOTALS I DESPESA DELS TURISTES

L'estudi gràfic que es presenta a continuació inclou una anàlisi sintètica del nombre de turistes estrangers arribats i l'estada mitjana, que ens expliquen el comportament de les estades, i s'hi torna a incorporar l'indicador de despesa dels turistes estrangers. El lector trobarà tot aquest conjunt de variables desagregades de manera molt més detallada en els apartats següents (*vegeu els gràfics I-28, I-29, I-30 i I-31*).

En primer lloc, si ens fixam en el gràfic del nombre de turistes estrangers arribats, veim que presenta un creixement al llarg del quinquenni 2004-2008, que es romp amb una disminució important l'any 2009. L'any 2010 s'inicia una recuperació i el 2011 segueix la tendència de creixement, amb un 10% d'augment (es passa de 9,1 milions de turistes estrangers arribats el 2010 a gairebé 10 milions el 2011). Seguidament, podem observar l'evolució de l'estada mitjana dels turistes estrangers que, per a l'any 2011, fluctua a la

inversa dels arribats; és a dir, quan augmenta el nombre d'arribats estrangers, en disminueix l'estada mitjana, i se situa el 2011 en els 8,6 dies (la mateixa xifra respecte del 2010). Pel que fa al total de les estades dels turistes estrangers, després de diverses oscil·lacions des del 2004 fins al 2008, observam que, des d'aquest any, ha anat disminuint fins al 2010, però a partir del 2011 s'aprecia una remuntada que arriba fins a les 85,8 milions d'estades (un 9,6% més que el 2010, que varen ser 78,3 milions d'estades). Finalment, pel que fa a la despesa dels turistes estrangers, l'any 2008 en vàrem tenir el valor màxim fins al moment, amb 9.300 milions d'euros, que va disminuir un 7,9% l'any 2009 i va remuntar un 0,8% l'any 2010, i l'any 2011 se'n produeix el valor màxim, amb 9.312 milions d'euros i un creixement del 8%. En tot cas, cal tenir en compte que la despesa per turista no s'ha incrementat dels 937 euros aconseguits el 2008 i que es mantenen el 2011.

6.5. LA DEMANDA TURÍSTICA A LES BALEARS DES DEL PUNT DE VISTA DE LES ARRIBADES

En aquest apartat analitzam els punts següents: el nombre de turistes arribats a les Balears per país de residència, per tipus d'allotjament i organització del viatge i el hub de l'aeroport de Palma i el transport aeri de baix cost. El mercat nacional no inclou els turistes arribats per via marítima.

6.5.1 EL NOMBRE DE TURISTES ARRIBATS A LES BALEARS

Les Balears han sumat un total d'12.312.907 turistes, cosa que representa un creixement de l'11,5% en comparació amb els 11.047.556 turistes arribats el 2010 (*vegeu el quadre I-78*).

Les arribades dels estrangers han fet un total de 9.979.670, xifra que creix un 10%. Els espanyols han sumat 2.333.237 arribades, amb un augment significatiu de l'18,1%, és a dir, 8,1 punts per sobre dels estrangers i 16,8 punts més que el creixement dels viatges dels espanyols per motius turístics (*vegeu l'apartat 6.3.1*). Veim, doncs, que els turistes estrangers constitueixen el 81,1% del total de les arribades (un punts menys que l'any anterior), mentre que els

espanyols, malgrat augmentar un punt percentual la quota de mercat, no arriben al 19% restant.

6.5.1.1. Les arribades turístiques per país de residència

Els turistes estrangers segons el país de residència es comporten de la manera següent: hi ha hagut 3,7 milions de turistes alemanys, que, amb un creixement del 2,6%, representen el 29,9% del total del turisme, que és el percentatge més important. Els britànics arribats han estat gairebé tres milions, augmenten un 8% i representen el 24% de les arribades totals. Cal destacar, que malgrat que el turisme italià, holandès i francès només representi el 4,8%, 2,9% i el 3,4%, respectivament, presenten un creixement considerable respecte del 2010, amb un 12,6% més de turistes italians, un 20% més d'holandesos i un 34,5% més de francesos. Les quatre nacionalitats més importants en nombre de turistes estrangers són l'alemanya, la britànica, la italiana i la francesa, que aglutinen el 76,6% de total de les arribades dels estrangers.

6.5.1.2. Les arribades turístiques per tipus d'allotjament i organització del viatge[17]

El total de turistes s'allotgen en un 72,5% a la categoria d'hotels i similars, dels quals un 61,8% tenen servei de paquet turístic, i el 38,32% restant ve sense paquet turístic. La variació respecte de l'any 2010 ha estat un increment en ambdues tipologies, amb un 9,1% dels allotjats a hotels i similars i un 18,1% dels allotjats a la resta d'allotjaments. Aquest major creixement de nou punts de la resta d'allotjaments respecte dels hotels i similars, explica que es doni un creixement d'1,6 punts de la quota de la resta d'allotjaments en detriment de la quota hotelera, que com veurem tot seguit es raona principalment per un creixement significatiu del nombre d'allotjats espanyols en la resta d'allotjaments (*vegeu el quadre I-79*).

Quant als turistes estrangers arribats a les Illes Balears, un 75,5% s'allotja a la categoria d'hotels i similars, dels quals un 65,1% tenen servei de paquet turístic,

17 *Sobre les notes metodològiques d'aquest apartat vegeu la Memòria del CES 2010, pàg, 150.*

i el 34,9% restant ve sense paquet turístic. La variació respecte de l'any 2010 ha estat un increment del 9,8% dels allotjats a hotels i similars, i els allotjats a la resta d'allotjaments han crescut una mica més, un 10,5%, la qual cosa explica un creixement de 0,1 punts de la quota de la resta d'allotjaments en detriment de la quota hotelera.

Un 59,6% dels turistes nacionals s'allotgen a hotels i similars, dels quals un 44% utilitza paquet turístic i el 56% ve sense paquet turístic (21,1 punts més que els estrangers). En aquest cas, veim com la utilització de paquet turístic ha disminuït respecte de l'any 2010 un 10,1% i, en conseqüència, destaca el creixement dels turistes que s'allotgen a la resta d'allotjaments, que és d'un 43,8% respecte de l'any anterior, mentre els que s'allotgen a hotels i similars només creix un 5,3%, la qual cosa explica un creixement de 7,2 punts de la quota de la resta d'allotjaments en detriment de la quota hotelera.

6.5.2. EL HUB DE L'AEROPORT DE PALMA I EL TRANSPORT AERI DE BAIX COST I BAIX PREU[18]

El total d'arribades i de sortides de Palma del trànsit de l'aeroport de connexió va sumar 7,5 milions de passatgers, amb un creixement respecte del 2010 del 6,3%. Destaquen, sobretot, els passatgers que arriben de la Península o de Portugal i resten a Mallorca, els quals s'han duplicat, amb una taxa de creixement del 102,4% el 2011, i els passatgers que també resten a Mallorca però venen de les ciutats europees, que ha crescut un 20,2% respecte de l'any anterior. Això contrasta amb els trànsits; és a dir, que els passatgers que arriben de la Península o de Portugal i que continuen el viatge cap a ciutats europees han disminuït un 32,7%, i que els passatgers que arriben de ciutats europees i continuen el viatge cap a la Península o Portugal també han disminuït, en aquest cas un 16,9% (*vegeu el quadre I-80*).

[18] Sobre les explicacions del hub, baix cost i baix preu, vegeu la Memòria del CES 2006, pàg. 194-195

Amb referència als vols de baix cost i baix preu[19], cal remarcar que al llarg de l'any 2011 han arribat més de 7,8 milions de passatgers, amb un creixement de l'11% (1,5 punts per sota de la mitjana de l'Estat). Cal destacar que les Balears representen el 21,6% del total d'entrades de passatgers en companyies aèries de baix cost i baix preu, la més elevada del conjunt de l'Estat, i supera Catalunya, amb 7,2 milions d'entrades i amb un pes del 19,9%. El total de passatgers entrats a l'Estat és de 36,1 milions, amb un creixement del 12,5%. Els aeroports que més creixen a l'Estat són les Illes Canàries (23,7%) i Madrid (12,8%). Per illes es pot observar un creixement generalitzat, però destaca Eivissa amb un increment del 12,2%. Palma creix un 11% i Maó un 6,9% (*vegeu el quadre I-81*).

6.6. LA DEMANDA DEL TURISME ESTRANGER A LES ILLES BALEARS DES DEL PUNT DE VISTA DE L'ESTADA MITJANA I LES ESTADES[20]

En aquest apartat analitzam, en primer lloc, l'estada mitjana per temporades, per país de residència i per tipus d'establiment del turisme estranger. A continuació, estudiam els mateixos ítems respecte de l'anàlisi de les estades.

L'estada mitjana per temporada es desglossa en mitjana-alta (de maig a octubre) i mitjana-baixa (de novembre a abril).

6.6.1. L'ESTADA MITJANA PER TEMPORADA MITJANA-ALTA I MITJANA-BAIXA PER PAÍS DE RESIDÈNCIA I PER TIPUS D'ESTABLIMENT

L'estada mitjana és de 8,6 dies, igual que l'any 2010. La variació respecte de l'any anterior és una mica positiva a la temporada mitjana-alta, amb 8,6 dies

19 *La diferència és que en el cas del baix preu sí que es poden comprar els tiquets a les agències de viatge.*

20 *Els canvis metodològics introduïts per l'Observatori del Turisme limiten l'anàlisi de les dades anuals d'aquest apartat al turisme estranger i pel total d'estades en el conjunt regional, sense disposar de dades anuals en l'àmbit insular (vegeu l'apartat 6.1.).*

(0,1 dies més), i la variació és negativa en el cas de la temporada mitjana-baixa, amb 8,8 dies (0,5 dies menys) (*vegeu el quadre I-82*).

Pel que fa a les nacionalitats estrangeres principals (alemanys, britànics i altres), els resultats són els següents: un augment del 0,9% quant als alemanys (de 8,5 dies a 8,6), un augment de l'1,5% quant als britànics (de 8,3 dies a 8,4 dies), i una caiguda de 4,3% pel que fa als altres estrangers (de 9,2 dies a 8,8 dies). Val a dir, que si ho estudiam per temporades observam que a la temporada mitjana-baixa totes les nacionalitats disminueixen l'estada mitjana, especialment els altres estrangers, amb 1,5 dies menys per estada, mentre que a la temporada mitjana-alta l'augmenten lleugerament, llevat de la categoria d'altres estrangers, amb 0,3 dies menys per estada.

En relació amb els allotjaments, les variacions són les següents: petit augment de 0,1 dies als hotels i similars (7,7 dies d'estada mitjana), 0,1 dies també als hotels i similars amb paquet turístic i 0,2 dies als que no tenen paquet turístic, amb 8,2 i 6,9 dies d'estada mitjana, respectivament. La resta d'allotjaments cau 0,6 dies, amb 11,3 dies d'estada.

6.6.2. L'ANÀLISI DE LES ESTADES DELS TURISTES ESTRANGERS

Es presenta, a continuació, l'anàlisi de les estades estrangeres a les Balears per país de residència i per tipus d'allotjament i organització del viatge. Les estades s'entenen com les pernoctacions o nits que realitza un turista registrat a qualsevol establiment turístic col·lectiu o privat.

6.6.2.1. Les estades dels turistes estrangers a les Illes Balears per país de residència

El total d'estades dels turistes estrangers a les Balears assoleix els 85,8 milions d'estades, la qual cosa representa una guany de 7,5 milions d'estades, amb un creixement del 9,6% respecte del 2010 (*vegeu els quadres I-83*).

Les estades segons el país de residència es distribueixen de la manera següent: el turisme alemany representa un 36,7% sobre el total de les estades estrangeres, amb 31,5 milions d'estades (1,2 milions més), un 3,5% més que l'any anterior; seguidament se situa el grup dels britànics amb el 29% sobre

total de les estades estrangeres, amb 24,8 milions d'estades (2,2 milions més), un augment del 9,6%; finalment, la resta de nacionalitats representen el 34,3% de les estades estrangeres totals, amb 29,4 milions (4,2 milions més) i un increment del 16,9%.

6.6.2.2. Les estades dels turistes estrangers a les Illes Balears per tipus d'allotjament i organització del viatge

Les estades del turisme estranger a hotels i similars representen el 67,7% del total d'estades; això fa un total de 58,1 milions d'estades (5,9 milions d'estades més) i un augment respecte de l'any 2010 del 11,4%. Un 68,9% de les estades en hotels i similars s'ha gestionat via paquet turístic, amb 40 milions d'estades (4,6 milions d'estades més), i el 31,1% restant ho ha fet sense paquet turístic, amb 18,1 milions d'estades (1,3 milions d'estades més), i guanyen així, ambdues, en nombre d'estades respecte de l'any anterior, amb una taxa de creixement del 13% i del 7,9%, respectivament. Les estades a la resta d'allotjaments representen un 32,3% sobre el total de les estades estrangeres, i han crescut un 6%, amb 27,7 milions d'estades (1,6 milions d'estades més) (*vegeu el quadre I-84*).

6.7. LA DESPESA TURÍSITICA DE LES BALEARS

Les dades d'EGATUR 2011 publicades per l'Institut d'Estudis Turístics (IET) reflecteixen que els turistes han gastat a les Illes Balears un total de 9.464[21] milions d'euros (el 17,9% del total de l'Estat, percentatge només superat per Catalunya i les Illes Canàries, amb un 21,4% i 19,2%, respectivament), amb una variació positiva del 7,9% (igual que la mitjana del conjunt de CA). La despesa mitjana per turista ha assolit els 937 euros (tres euros més que la mitjana de l'Estat), amb una caiguda de l'1,7% (1,9 punts menys que la mitjana per CA). La despesa mitjana per turista més alta és la que es dóna a Astúries, amb 1.368 euros per turista, i la més baixa és la de La Rioja, amb 428 euros per turista.

---

21 *Aquestes dades presenten una diferència de 152 milions d'euros més amb les publicades per l'Observatori del Turisme, a causa de les diferències d'estimació per part de l'IET pel que fa a entrades per ports.*

Altrament, la despesa mitjana per turista i dia ha estat de 108 euros (sis euros més que la mitjana de l'Estat), amb una caiguda de l'1,4% (sis punts per sota de la mitjana per CA). La despesa mitjana per turista i dia més alta és la que es dóna a Madrid, amb 158 euros per turista i dia, i la més baixa és la de La Rioja, amb 68 euros per turista i dia (*vegeu el quadre I-85*).

6.7.1. LA DESPESA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS PER PAÍS DE RESIDÈNCIA, PER TIPUS D'ALLOTJAMENT I ORGANITZACIÓ DEL VIATGE

Segons les dades de l'Observatori del Turisme, els turistes estrangers han gastat a les Illes Balears un total de 9.312 milions d'euros (*vegeu la nota 6*), un 7,9% més que l'any anterior (683,8 milions d'euros més). El grup que ha gastat més ha estat el d'altres nacionalitats, amb un total de 3.647 milions d'euros (653,1 milions d'euros més), xifra que suposa el 39,1% de total de la despesa del turisme internacional. A continuació, hi ha els alemanys, amb una despesa de 3.272 milions d'euros (55,1 milions d'euros més), que representa el 35,1%. Ambdós grups han vist incrementada la despesa un 21,8% i 1,7%, respectivament. Finalment, els britànics han suposat el 25,7% restant, amb 2.393 milions d'euros i amb una caiguda respecte del 2010 de l'1% (24,4 milions d'euros menys) (*vegeu el quadre I-86*).

Pel que fa a la despesa segons el tipus d'allotjament, cal destacar que totes les categories han incrementat els valors. L'augment dels turistes allotjats en hotels i similars és d'un 6,7%, que suma, així, 6.826 milions d'euros (429,3 milions d'euros més). Les dues categories d'organització del viatge també es veuen incrementades: l'organització amb paquet turístic, que assoleix 4.380 milions d'euros, creix un 9,2% (367,2 milions d’euros més) i sense paquet turístic, que arriba als 2.447 milions d’euros, creix un 2,6% (62,1 milions d'euros més). La resta d'allotjaments té un creixement de l'11,4%, i suma, així, 2.486 milions d'euros (254,4 milions d'euros més).

6.7.2. DESPESA MITJANA DIÀRIA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS

La despesa mitjana dels turistes estrangers se situa en els 108,6 euros per dia, xifra que cau un 1,5% respecte del 2010 (110,2 euros). Els alemanys gasten una mitjana de 103,8 euros/dia, els britànics 96,3, i les altres nacionalitats 124. Els britànics són els que més varen contraure la despesa mitjana diària amb un -9,7%, seguida pels alemanys amb un -1,7%, mentre que les altres nacionalitats han augmentat la despesa mitjana diària un 4,2% *(vegeu el quadre I-87).*

Els turistes estrangers allotjats a hotels i similars gasten una mitjana diària de 117,5 euros, amb una caiguda del 4,2%. Per tipus d'allotjament els que vénen amb paquet turístic gasten 109,3 euros diaris (un 3,4% menys) i els que arriben sense paquet turístic gasten 135,5 euros diaris (un 4,9% menys). Els allotjats a altres establiments gasten uns 89,8 euros per dia, amb un increment del 5%.

6.8. L'ESTACIONALITAT

En aquest subapartat analitzam els punts següents: l'estacionalitat de les arribades dels espanyols i dels estrangers i l'estacionalitat de les estades dels turistes estrangers. En ambdós casos l'estacionalitat s'estudia, tant segons el país de residencia com el tipus d'allotjament.

6.8.1. L'ESTACIONALITAT DE LES ARRIBADES A LES BALEARS

El creixement absolut del total d'arribats en temporada mitjana-alta va ser de 847.622 arribats més (un 8,9%), mentre que en temporada mitjana-baixa va ser de 119.513 (un 6,4% més).

Aquest menor creixement dels arribats en temporada mitjana-baixa explica que l'estacionalitat mesurada per la variació en punts percentuals en el nombre de turistes en la temporada mitjana-baixa presenti una variació negativa de 0,3 punts, tenint en compte que l'any 2010 el total d'arribades en aquesta temporada era del 16,3% i el 2011 ha estat del 16% (*vegeu el gràfic I-32*).

D'acord amb un indicador sintètic de l'estacionalitat calculat amb l'índex de Gini, hi ha un empitjorament de l'estacionalitat de 0,0096 punts, que en termes d'una equidistribució igual per mesos de la mitjana de les arribades és d'un -1,67%[22] (*vegeu el quadre I-88*).

6.8.1.1. L'estacionalitat de les arribades a les Balears segons país de residència

Les dues úniques nacionalitats que veuen accentuar l'estacionalitat són l'alemanya i la resta de nacionalitats, ja que experimenten taxes de creixement inferiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta (-3,3% i 4,1% en el cas dels alemanys, i 18,1% i 21,9% en el cas de la resta de nacionalitats). L'alemanya és l'única nacionalitat que, a més a més, perd turistes arribats en temporada mitjana-baixa (-23.993), mentre que la resta de nacionalitats els incrementa en 52.126 (*vegeu el quadre I-89*).

Així, l'estacionalitat s'agreuja en el col·lectiu de turistes alemanys en 1,1 punts, ja que els alemanys arribats en temporada mitjana-baixa passen del 20,3% el 2010 al 19,2% el 2011. També s'agreuja, com ja hem dit, l'estacionalitat en la resta de nacionalitats, ja que la temporada mitjana-baixa perd 0,3 punts (els arribats en aquesta temporada passen del 10,5% el 2010 al 10,2% el 2011).

En el cas dels espanyols i dels britànics, els creixements són superiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta (8,4% i 0,7% en el cas dels espanyols, i 18,8% i 7,1% en el cas dels britànics), per això els espanyols milloren l'estacionalitat en 1,5 punts (amb 52.940 arribats més en

---

22 *L'Índex de Gini calcula en un interval de 0 a 1 l'equidistribució d'una variable, en aquest cas, l'equidistribució de les arribades turístiques al llarg dels 12 mesos d'un any. Com més s'apropa a zero, més igualitària és la distribució. Per tant, disminucions d'aquest índex indiquen una millora de l'estacionalitat. L'estimació de la variació del rang equivalent mensual ens permet valorar indirectament la millora de l'Índex de Gini en termes de temps. En aquest cas, un augment del valor del rang equivalent mensual indica un allargament del temps de les arribades turístiques distribuïdes igualitàriament al llarg dels mesos. És a dir, la redistribució equitativa igual per mesos de les arribades turístiques omplen 7,7 mesos el 2007, mentre que el 2008 aquesta redistribució equitativa és de 7,61 mesos. Per tant, es dóna un empitjorament en temps de l'estacionalitat de l'1,25%. Per ampliar aquest tema sobre la metodologia emprada per calcular l'Índex de Gini i ajustar-lo al temps equivalent en mesos, es pot consultar el treball d'Anastassios Tsitouras (2004), «Adjusted Gini coefficient and 'months equivalent' degree of tourism seasonality: a research note», Tourism Economics, 10 (1), pàg. 95-100.*

temporada mitjana-baixa) i en 0,7 punts els britànics (amb 38.440 arribats més en temporada mitjana-baixa).

Així, l'única nacionalitat que perd pes en temporada mitjana-baixa és l'alemanya, que passa de representar el 39,4% del total de les arribades en aquesta temporada el 2010 a representar el 35,8% el 2011, amb una minva de 3,6 punts de quota de mercat. Tot i així, continua essent la nacionalitat amb la quota de mercat més important en temporada baixa. La segueixen els espanyols, amb un 34,7% i un guany de 0,6 punts; altres nacionalitats, amb un 17,2% i un guany d'1,7 punts; i els britànics, amb un 12,3% i un guany d'1,3 punts. En conjunt, el turisme estranger ha passat de representar el 65,9% el 2010 a tenir una quota de mercat el 2011 del 65,3%, en favor del turisme espanyol. També es pot afirmar que el turisme amb una estacionalitat més baixa és l'alemany, ja que durant la temporada mitjana-baixa ha representat el percentatge més alt dels turistes durant aquesta temporada. Igualment es pot observar que en temporada mitjana-baixa els alemanys i els espanyols representen gairebé el 70,5% del total d'arribats.

Si tornam al quadre de l'índex de Gini observam que els grups de turistes que milloren l'estacionalitat respecte de l'any 2010 són els espanyols, ja que l'any 2011 se situen en un 0,32, mentre que en el 2010 se situaven en el 0,35 (–7,2%); i els britànics, amb un índex del 0,50 l'any 2011 i del 0,51 al 2010 (–1,3%). Per nacionalitats, el major agreujament de l'estacionalitat es produeix al mercat alemany, passa del 0,36 el 2010 al 0,37 el 2011 (3,7%), seguit del mercat de les altres nacionalitats, amb variacions del 0,51 al 0,52 (1,3%).

Els grups que tenen els valors que s'aproximen més a zero són els espanyols, seguits pels alemanys. Per tant, tenen una millor distribució dels arribats per mesos.

6.8.1.2. L'estacionalitat de les arribades a les Balears segons el tipus d'allotjament

Per tipus d'allotjament, els únics que experimenten taxes de creixement superiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta (12,4%% i 7,4%%) són els hotels amb paquet turístic, que guanyen 72.121

allotjats més en aquesta temporada, la qual cosa representa el 60,3% del total del guany d'allotjats en temporada mitjana-baixa (119.505 allotjats més).

Així, l'estacionalitat dels hotels amb paquet turístic millora en 0,4 punts, ja que els allotjats en aquests establiments en temporada mitjana-baixa passen de l'11,4% el 2010 a l'11,8% el 2011.

La resta d'establiments també presenten taxes positives de creixement en temporada mitjana-baixa, però inferiors a les de la temporada mitjana-alta, per la qual cosa, malgrat incrementar els allotjats en temporada mitjana-baixa (8.574 els hotels sense paquet turístic, i 38.810 la resta d'allotjaments), empitjoren l'estacionalitat, ja que els allotjats en aquests establiments en temporada mitjana-baixa passen del 19,4% i 21,5% el 2010 al 18,6% i 20,3% el 2011, respectivament.

Per quota de mercat, en temporada mitjana-baixa els hotels i similars són els que tenen més nombre d'arribats els mesos de temporada mitjana-baixa, i representen el 65,1% del total d'arribats aquesta temporada amb un guany de 0,1 punt respecte de l'any anterior, en detriment de la resta d'allotjaments, que mantenen una quota de mercat del 34,9%.

El segment que presenta una major estacionalitat és el que ve amb paquet turístic i s'allotja en hotels i similars, mentre que el que presenta una menor estacionalitat és el segment que s'allotja en la resta d'allotjaments.

6.8.2. L'ESTACIONALITAT DE LES ESTADES DELS TURISTES ESTRANGERS A LES BALEARS[23]

L'evolució de les estades estrangeres també es pot analitzar a partir de la distribució per temporades mitjana-alta i mitjana-baixa. L'estacionalitat mesurada per la variació en el nombre d'estades dels turistes estrangers en la temporada mitjana-baixa presenta una variació negativa d'1,3 punts, tenint en

23 *Com l'any 2010, el 2011 no disposam de les dades de les estades dels espanyols, només es fa referència als turistes estrangers (vegeu l'apartat 6.1.).*

compte que l'any 2010 el total d'arribades en aquesta temporada era del 14,6% i el 2011 ha estat del 13,3%. En la temporada mitjana-baixa del 2011 s'han comptabilitzat 11.358.125 estades de turistes estrangers (58.950 estades menys amb relació al 2010), amb un descens del 0,5% (*vegeu el quadre I-90*).

6.8.2.1. L'estacionalitat de les estades dels turistes estrangers a les Balears segons el país de residència

L'única nacionalitat que millora l'estacionalitat en termes de les estades és la britànica, ja que experimenta taxes de creixement superiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta (10,7%% i 9,5%, respectivament). Els alemanys i la resta de nacionalitats empitjoren l'estacionalitat, si bé els alemanys són els únics que, a més a més, perden estades per part dels turistes arribats en temporada mitjana-baixa (-313.249), mentre que la resta de nacionalitats els incrementa en 52.126, i els britànics ho fan amb 184.176 estades més.

Així, l'estacionalitat en termes de les estades s'agreuja en el col·lectiu de turistes alemanys 1,8 punts, ja que els alemanys arribats en temporada mitjana-baixa passen del 21,6% el 2010 al 19,8% el 2011). També s'agreuja, com ja hem dit, l'estacionalitat a la resta de nacionalitats, ja que la temporada mitjana-baixa hi perd 1,5 punts (els arribats en aquesta temporada passen del 12,4% 2010 al 10,9% el 2011). En el cas dels britànics, com ja s'ha dit, millora l'estacionalitat, i en temporada mitjana-baixa guanyen 0,1 punts (els arribats en aquesta temporada passen del 7,6% el 2010 al 7,7% el 2011).

Així, l'única nacionalitat que perd pes, en termes de les estades, en temporada mitjana-baixa és l'alemanya. Els alemanys passen de representar el 57,5% del total de les estades en aquesta temporada el 2010 a representar el 55,1% el 2011, amb una minva de 2,4 punts de quota de mercat. Tot i així, continuen tenint la quota de mercat més important en temporada mitjana-baixa. Els segueixen en importància la resta de nacionalitats, que representen el 2011 el 28,2% del total de les estades en aquesta temporada, amb un guany de 0,8 punts respecte de l'any anterior. Els britànics representen un 16,8% del total de les estades i guanyen 1,7 punts en aquesta temporada.

6.8.2.2. L'estacionalitat de les estades dels turistes estrangers a les Balears segons el tipus d'allotjament

Per tipus d'allotjament, no n'hi ha cap que experimenti taxes de creixement superiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta, per la qual cosa, en termes d'estades, tots els allotjaments empitjoren l'estacionalitat. Els hotels i similars veuen incrementar les taxes un 11,5% en temporada mitjana-alta i un 10% en temporada mitjana-baixa, i les estades en temporada mitjana-baixa passen de representar el 10,5%, el 2010, al 10,3%, el 2011. Els hotels i similars, en total, guanyen 543.504 estades en aquesta temporada, la qual cosa representa cobrir el 90,2% del total de la pèrdua d'estades procedent de la resta d'allotjaments. Així, la resta d'establiments presenta taxes negatives de creixement en temporada mitjana-baixa del 10,1% i positives en temporada mitjana-alta (10,2%). En total, en temporada mitjana-baixa perden 602.454 estades, i passen de representar el 22,8% del total de les estades en aquesta temporada el 2010 a representar el 19,4%.

Per quota de mercat en temporada mitjana-baixa, els hotels i similars són els que passen a representar el 2011 la quota més important en estades en temporada mitjana-baixa, ja que representen el 52,9%, amb un guany de 5,1 punt respecte de l'any anterior, en detriment de la resta d'allotjaments, que cau a una quota de mercat del 47,1%.

6.8.3. L'ESTACIONALITAT DE LA DESPESA ECONÒMICA DELS TURISTES ESTRANGERS A LES BALEARS

L'estacionalitat mesurada per la variació en la despesa econòmica dels turistes estrangers en la temporada mitjana-baixa presenta una variació negativa lleugera de 0,3 punts, tenint en compte que l'any 2010 el total de despesa en aquesta temporada era del 12,8% i el 2011 ha estat del 12,5% (vegeu el quadre I-91).

Aquest agreujament de l'estacionalitat de la despesa s'explica perquè la despesa turística estrangera a la temporada mitjana-baixa creix un 5,6% (2,6 punts per sota del creixement en temporada mitjana-alta). En aquesta

temporada del 2011 es comptabilitzen 1.163 milions d'euros (62 milions més que l'any anterior).

Aquest augment de la despesa és degut al creixement significatiu de la despesa per part dels turistes britànics, que ha estat del 29,7% respecte del 2010. La resta de nacionalitats creix un 14,2%, mentre que els alemanys disminueixen la despesa un 4,1%.

6.8.3.1. L'estacionalitat de la despesa econòmica dels turistes estrangers a les Balears segons el país de residència

L'única nacionalitat que millora l'estacionalitat en termes de la despesa és la britànica. Els britànics experimenten taxes de creixement superiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta (29,7% i -2,9%, respectivament). La despesa dels britànics augmenta en 41 milions d'euros. Els alemanys i la resta de nacionalitats empitjoren l'estacionalitat, si bé són els alemanys els únics que, a més a més, perden despesa per part dels turistes arribats en temporada mitjana-baixa (-26 milions), mentre que la resta de nacionalitats incrementa la despesa en 46 milions d'euros.

Així, l'estacionalitat en termes de la despesa s'agreuja en el col·lectiu de turistes alemanys en 1,1 punts, ja que la despesa dels alemanys arribats en temporada mitjana-baixa passa del 19,7% el 2010 al 18,6% el 2011. També s'agreuja, com ja hem dit, l'estacionalitat de la despesa en la resta de nacionalitats, ja que la despesa en temporada mitjana-baixa perd 0,7 punts (la seva despesa passa de representar l'11% en aquesta temporada el 2010 al 10,3% el 2011). En el cas dels britànics, com ja s'ha dit, millora l'estacionalitat en termes de despesa, i en temporada mitjana-baixa guanyen 1,8 punts (passen del 5,7% en aquesta temporada el 2010 al 7,5% el 2011).

Així, els únics que perden pes, en termes de la despesa, en temporada mitjana-baixa, són els alemanys, que passen de representar el 57,6% del total en aquesta temporada el 2010 a representar el 52,3% el 2011, amb una minva de 5,3 punts de quota de mercat. Tot i així, continuen essent la nacionalitat amb la quota de mercat, en termes de despesa, més important en temporada mitjana-baixa. Els segueixen en importància la resta de nacionalitats, que representen

el 2011 el 32,3% del total de la despesa en aquesta temporada, amb un guany de 2,5 punts respecte de l'any anterior. Els britànics representen un 15,5% i guanyen 2,9 punts en aquesta temporada.

6.8.3.2. L'estacionalitat de la despesa econòmica dels turistes estrangers a les Balears segons el tipus d'allotjament

Per tipus d'allotjament, només els hotels i similars presenten taxes de creixement superiors en temporada mitjana-baixa respecte de la temporada mitjana-alta, per la qual cosa, en termes de despesa, són els únics allotjaments que milloren l'estacionalitat. Així, els hotels i similars veuen incrementar les taxes un 6% en temporada mitjana-alta i un 12,5% en temporada mitjana-baixa, i la despesa en temporada mitjana-baixa passa de representar el 10,3% el 2010 al 10,8% el 2011. Els hotels i similars, en total, guanyen 82 milions d'euros més aquesta temporada, la qual cosa cobreix amb escreix la pèrdua de la despesa de la resta d'allotjaments (20 milions d'euros menys). Així, la resta d'establiments presenten taxes negatives de creixement en temporada mitjana-baixa del 4,5%, i positives en temporada mitjana-alta (15,1%), i passen de representar el 19,9% del total de la despesa en aquesta temprada el 2010 a representar el 17,1%.

Per quota de mercat, en temporada mitjana-baixa els hotels i similars són els que representen la quota més important en despesa en temporada mitjana-baixa, ja que representen el 63,5%, amb un guany de 3,9 punt respecte de l'any anterior, en detriment de la resta d'allotjament, que cau a una quota de mercat del 36,5%.

6.8.4. ELS PROGRAMES DESESTACIONALITZADORS

Cal destacar el paper desestacionalitzador que fan els programes de l'Imserso, i molt incipientment el programa Calypso. A diferència dels anys anteriors, en el 2011 no hi ha hagut el programa Pla Oci 60.

6.8.4.1. El programa de l'Imserso

En relació amb l'Imserso, s'ha arribat a les 182.161 places venudes en la temporada d'octubre a abril de 2010-2011, amb una caiguda del 0,9% amb comparació a la temporada de l'any passat. Cal observar que, quant a la resta de destinacions, les Balears continuen essent una de les principals destinacions de l'Imserso, amb el 18,1% del total de places. També es pot destacar que totes les comunitats autònomes experimenten una caiguda, llevat de Múrcia i els intercanvis amb Portugal, que creixen un 21% i 5,8%, respectivament. La comunitat amb un major caiguda són les Illes Canàries, amb un 20,5% (*vegeu el quadre I-92*).

Pel que fa al total d'estades, les Balears en sumen 1.562.809, amb una quota del 18,1%, un descens del 3,4% i una estada mitjana que es troba en els 8,6 dies (1,7 dies menys en relació amb la temporada del 2003-2004). En relació amb la variació de quotes participatives per comunitat autònoma en el total dels viatges de l'Imserso, es pot destacar que en el cas de les Illes Canàries són 1.334.952 estades, 9,7 dies d'estada mitjana i una quota del 15,4%, quan la temporada 2000-2001 només era de l'1,6%. En el cas de les Balears, la variació respectiva de quotes ha passat del 36,5% la temporada 2000-2001 al 18,1% aquesta darrera temporada, amb una pèrdua de 18,4 punts.

6.8.4.2. El programa de Calypso[24]

Les Illes Balears han continuat disposant 20.000 places turístiques per a la temporada 2011-2012, de les quals, l'Agència de Turisme Balear (ATB) va fer una previsió de cobrir-ne 16.000, quan l'edició 2010-2011 només se'n varen cobrir 9.000.

Per a la temporada mitjana-baixa 2012-2013, el programa de Turisme Sènior Europa és un projecte de Turespaña i continuarà gestionat per Segittur. Per aquesta IV edició subvencionarà només 20.000 viatges a turistes sèniors

24 Vegeu a la Memòria del CES 2010 l'apartat 9.9.4.3, pàgines: 170 a 173.

europeus. Continuarà destinat a persones europees majors de 55 anys i residents a la República Txecoslovaca, Polònia, Romania, Lituània i Eslovàquia.

6.9. EL PERFIL DEL TURISTA

El perfil del turista per alemanys, britànics, espanyols i total, s'estableix d'acord amb les característiques següents: l'edat, el sexe, el motiu del viatge, l'allotjament, la categoria hotelera i el paquet turístic. Pel que fa a les tres nacionalitats principals, cal destacar que el perfil "dona" el trobam majoritàriament en els britànics (56,5%) i el més jove, fins als 44 anys, el trobam en el turisme espanyol. En relació amb el motiu del viatge per oci i vacances, l'allotjament en hotels i similars de tres estrelles i amb paquet turístic, el mercat britànic destaca per tenir els percentatges més alts (en el darrer cas, juntament amb els alemanys). En el cas dels espanyols, destaquen per venir a hotels sense paquet turístic (*vegeu el quadre I-93*).

6.9.1. EL NIVELL DE SATISFACCIÓ DELS TURISTES ESTRANGERS ARRIBATS A LES BALEARS

El grau de satisfacció del turisme estranger és elevat: en una escala de l'1 al 10, el grau de satisfacció és d'un 8,43 (0,11 dècimes més que la valoració de l'any anterior). Un 95,2% dels arribats estrangers valoren entre un 7 i un 10 l'estada a les Illes Balears (*vegeu el quadre I-94*).

6.10. L'OFERTA TURÍSTICA A LES BALEARS

En aquest subapartat estudiam l'oferta d'allotjament, el nivell d'ocupació, la rendibilitat, el tot inclòs i l'oferta complementària.

6.10.1. LA CAPACITAT DE L'OFERTA D'ALLOTJAMENT PER ILLES

En aquest epígraf analitzam els aspectes següents de l'oferta turística reglada[25]: la capacitat de l'oferta d'allotjament per illes i la capacitat de l'oferta d'allotjament per categories.

6.10.1.1. La capacitat de l'oferta d'allotjament per illes

Per illes, Mallorca té el 67,5% del total de places de les Balears, amb 284.912 places; Eivissa, el 18,9%, amb 79.594 places; Menorca, l'11,8%, amb 49.580 places; i Formentera en té l'1,8%, amb 7.696 places (*vegeu el quadre I-95*).

L'oferta reglada es distribueix de la manera següent: els hotels[26] en tenen la major quota, amb un 71% i 299.387 places; els apartaments turístics[27] en representen el 21%, amb 89.128; el turisme rural, en sentit ampli[28], disposa de devers 5.325 places, amb una quota de l'1,3%; i els càmpings tenen devers 3.137 places, amb una quota del 0,7%. Formentera, oficialment, no disposa d'establiments de càmpings, i el 2007 introdueix 12 places de turisme rural, que en el 2012 desapareixen. En general, la tendència dels darrers anys és que els allotjaments de tipus rural són els que presenten un creixement més gran. La part més gran de l'oferta reglada d'allotjament turístic (el 92,1%) continua essent la dels hotels i la dels apartaments.

6.10.1.2. La capacitat de l'oferta d'allotjament per categories

Quant a una distribució i evolució per categories de l'allotjament reglat a les Balears, només amb referència al grup d'hotels en sentit ampli, tenim les dades següents: el 0,5% per als inferiors a una estrella (cases d'hostes, fondes i

---

25 *La capacitat d'allotjament de les Illes Balears pot ser de dos tipus: reglada o no reglada. La reglada es recull en l'anuari de l'Observatori de Turisme, i la no reglada s'obté a partir d'altres fonts no oficials, que es poden consultar a la Memòria del CES 2004.*

26 *L'oferta hotelera inclou hotels, hotels residència i hotels apartament.*

27 *L'oferta d'apartaments turístics inclou els apartaments i residència apartament.*

28 *Inclou els hotels rurals, els agroturismes i el turisme d'interior.*

pensions), igual que l'any anterior; els hotels d'una estrella són el 3,8%, amb un descens del 2,3%; el 9,5% és per als hotels de dues estrelles, que han augmentat un 5,9%; el 50,4% és per als hotels de tres estrelles, que han disminuït un 0,1%; els hotels de quatre estrelles representen el 33,1% i han augmentat un 2,3%; els de cinc estrelles suposen el 2,4%, amb un increment del 0,1%; i, finalment, els hotels de cinc estrelles de luxe, que suposen un 0,3% sobre el total, igual que l'any anterior. Els hotels de tres i quatre estrelles representen el 83,5% del total (0,3 punts menys que l'any passat). Des de fa un grapat d'anys, els hotels d'una i dues estrelles van disminuint el nombre de places, això pot indicar que han anat millorant la qualitat, i fan les adaptacions corresponents per pujar de categoria, però durant el 2011 els hotels de dues estrelles han augmentat lleugerament respecte de l'any 2010 (5,9%) (*vegeu el quadre I-96*).

Segons la tipologia dels allotjaments turístics, la classificació queda de la manera següent: el 62%, hotels, amb una augment de l'1,6%; el 28,6%, hotels apartaments, amb una augment de l'1,4%; el 2,6%, hostals residència, amb un descens de l'1,7%; el 2,4%, ciutats de vacances, igual que l'any anterior; el 2,1%, hostals, amb un descens de l'1%; l'1,2%, hotels residència, amb un augment del 0,3%; el 0,6%, apartaments residència, amb un descens del 19,3%; i el 0,5%, els de tipus inferiors (cases d'hostes, pensions i fondes), que baixen un 5%.

Per illes, observam que Mallorca segueix la mateixa tendència que el conjunt de les Illes: disposa de 238.316 places. Els hotels de tres i quatre estrelles representen la majoria de places amb el 87,6% del total i és l'única illa que disposa de places hoteleres de luxe, amb un total de 899 places. Sobre el total de places oferides segons el tipus d'allotjament, el 63,2% són a hotels i el 32% a hotels apartament.

Menorca té un total de 27.589 places, de les quals un 85% són establiments de tres i quatre estrelles. Sobre el total de places oferides segons el tipus d'allotjament, el 48,8% són a hotels i el 36,8% a hotels apartament.

Eivissa disposa d'un total de 55.680 places. És l'única illa que té més places de dues estrelles que de quatre, per tant, els establiments de dues i tres estrelles sumen la majoria de places amb un 73,1%. Sobre el total de places oferides segons el tipus d'allotjament, el 65,1% són a hotels i el 12,3% a hotels apartament.

Formentera té un total de 4.677 places, de les quals un 64,2% són establiments de tres i quatre estrelles. Sobre el total de places oferides segons el tipus d'allotjament, difereix de la resta d'illes, perquè el 37,4% són a hotels, el 25,6% són a hostals i el 25,5%, a ciutats de vacances.

6.10.2. EL NIVELL D'OCUPACIÓ DELS ESTABLIMENTS TURÍSTICS

Els resultats d'ocupació de la planta oberta es classifiquen en establiments hotelers, apartaments turístics i establiments de turisme rural.

Els resultats globals de les Balears indiquen un augment de la mitjana anual de l'ocupació sobre la planta oberta de 4,8 punts, que se situa en el 73,8%.[29] Els de Mallorca també indiquen un augment de 5,4 punts, de manera que se situa en el 74,3% (el màxim per illes). Els de Menorca indiquen un empitjorament de l'ocupació sobre planta oberta d'1,4 punts, de manera que se situa en el 67,9%. Els d'Eivissa i Formentera indiquen un increment de l'ocupació sobre la planta oberta de 5,3 punts, de manera que se situa en el 74,2%. Pel que fa a la planta oberta dels apartaments, els resultats del conjunt de les Balears són positius, amb un 55,4%, amb un millora de l'ocupació de 2,9 punts i, respecte de l'ocupació dels allotjaments rurals, indiquen també una millora de 4,7 punts, de manera que se situa en el 44,8% (*vegeu el quadre I-97*).

Aquests mateixos resultats respecte de la taxa d'ocupació de les places obertes sobre la planta total dels hotels per a les Balears indiquen un augment de l'ocupació de 0,1 punts, que se situa en el 81,1%[30]. A Mallorca les dades

29 *Representa el percentatge del total de places ocupades sobre el total de places obertes.*

30 Representa el percentatge de places obertes sobre el total de places.

indiquen un empitjorament de l'ocupació d'1,2 punts, i se situa en el 82%. A Menorca les dades també indiquen un descens d'1 punt, i se situa en el 85%. En canvi, a Eivissa i Formentera les dades indiquen una millora de 3 punts i se situa en el 86% (el màxim de les Balears).

Quant a la planta oberta dels apartaments, els resultats del conjunt de les Balears són negatius, amb un empitjorament de 7,4 punts, i se situen en el 74%, i respecte de l'ocupació sobre la planta total dels allotjaments rurals, indiquen també una caiguda de 2,3 punts, de manera que se situen en el 74,9% (*vegeu el quadre I-98*).

6.10.3. EL TOT INCLÒS

Segons les dades oficials del Servei d'Inspecció i Estratègia Turística de la Conselleria de Turisme, quant als hotels que ofereixen el tot inclòs en exclusivitat i que fan referència només a Mallorca, s'ha passat de 48 establiments el 2010 a 41 el 2011. Per categories, el 85,4% de les places es concentra en els hotels de tres i quatre estrelles, amb un total de 35 hotels. Quant a la capacitat, els establiments turístics d'entre 201 a 1.000 places concentren el 91,4% del total dels establiments, amb un total de 35 establiments (*vegeu el quadre I-99*).

6.10.4. L'OFERTA COMPLEMENTÀRIA

Les dades de l'oferta complementària que ha recollit l'anuari de l'Observatori de Turisme fan referència a l'oferta de restaurants, cafeteries i bars. En total, són 17.670 establiments i 897.968 places, amb una mitjana de 50,8 places per establiment (*vegeu el quadre I-100*).

Per segments de l'oferta complementària, cal destacar per ordre d'importància, pel que fa al nombre de places, els restaurants, amb 405.379 places (el 45,1%); els bars, amb 300.163 places (33,4%); i les cafeteries, amb 193.426 places (el 21,4% restant).

Per illes, Mallorca representa el 71,8% del total de places, Eivissa el 17,8%, Menorca el 8,4% i Formentera el 2% restant.

6.10.5. LA DIVERSIFICACIÓ DELS PRODUCTES TURÍSTICS

Amb relació a l'oferta d'altres productes, podem destacar el turisme nàutic i el de golf (*vegeu els quadres I-101 i I-102*).

Pel que fa al turisme nàutic, les Balears disposen de 20.529 amarradors repartits en 69 ports esportius de diferents competències (estatals, autonòmiques i concessions privades).

Mallorca aglutina el 71,6% de l'oferta nàutica, amb 47 ports i 14.704 amarradors. Menorca té un total de deu ports amb 2.530 amarradors. Eivissa disposa de nou ports i 2.935 amarradors. Finalment, Formentera té tres ports amb un total de 360 amarradors.

Quant al turisme de golf, destaca el gran nombre de camps de golf de Mallorca, amb un total de 24, dels quals quatre són clubs privats. Aquests sumen 387 forats i 1.654 pars[31]. Menorca té un camp amb 18 forats i 69 pars i Eivissa en té dos, amb 27 forats i 107 pars.

6.11. L'OCUPACIÓ LABORAL EN EL SECTOR DE L'HOSTALATGE I LA RESTAURACIÓ

Les dades per elaborar aquest apartat són les de la Tresoreria de la Seguretat Social, que ha publicat l'Observatori de Turisme. Aquestes dades corresponen a les activitats de l'hostalatge i de la restauració i s'ofereixen per trimestres i per les categories d'assalariats i d'autònoms (*vegeu el quadre I-103*)[32].

Aquestes dades ens indiquen que la mitjana anual de l'ocupació total ha arribat als 79.691; un fet que suposa 8.155 ocupats més que l'any passat, amb un

[31] *Par és la quantitat fixada de cops per ficar la bolla en un forat o camp, segons quines siguin les distàncies. Hi ha forats de par tres, quatre i cinc.*

[32] *Dades per illes del total de les dues CNAES 55 i 56 i referides al darrer dia del trimestre de referència.*

creixement de l'11,1%. D'aquests ocupats, 67.695 són assalariats (el 84,9%), amb un creixement del 13,8%, i 11.996 són autònoms (el 15,1%), amb un decreixement del 0,6%. Per trimestres, l'estacionalitat de l'ocupació (diferència entre la punta trimestral màxima i la mínima) es pot estimar en 79.051 persones (21.751 persones més que l'any anterior).

La restauració, amb 44.932 persones ocupades de mitjana anual, representa el 56,4% del total, i l'hostalatge, amb 34.040 ocupats, en representa el 43,6% restant. La taxa de creixement de la restauració és del 19,8% i la de l'hostalatge és del 2,1%. Pel que fa a la restauració, el trimestre que presenta un major creixement és el segon, amb una taxa positiva de l'ocupació del 38,3%, i el trimestre amb un pitjor creixement és el quart, que empitjora un 13,4%. Quant a l'hostalatge, en el segon trimestre es dóna una taxa de creixement positiva, amb un 7,5%, i el quart és el que pateix més empitjorament, amb un decrement de l'11,5% respecte del 2010.

La distribució entre els assalariats i els autònoms també presenta diferències significatives. Pel que fa a la restauració, els assalariats representen el 75,6% i els autònoms el 24,4%, mentre que en hostalatge el 97,1% són assalariats i el 2,9% són autònoms. Per trimestres, l'estacionalitat de l'ocupació en la restauració és de 40.005 persones, i en l'hostalatge, de 38.711 persones.

D'acord amb l'indicador sintètic dels treballadors d'alta a la Seguretat Social calculat amb l'índex de Gini, hi ha un petit empitjorament de 0,049 punts en el conjunt de les Balears, que en termes d'una equidistribució igual per mesos de la mitjana de les altes a la Seguretat Social és d'un –0,62% (*vegeu el quadre I-104*).

6.11.1. TREBALLADORS D'ALTA A LA SEGURETAT SOCIAL PER TIPUS D'OCUPACIONS EN EL SECTOR TURÍSTIC I PER ILLES

Les activitats econòmiques descrites per la CNAE-09 relacionades amb el sector turístic són: transports, allotjaments, restauració, agències de viatges i altres activitats turístiques. En el conjunt de les Illes Balears, l'any 2011 la major ocupació és per a la restauració, que representa el 37,4% del sector turístic, seguit dels allotjaments, amb el 33,8%; altres activitats turístiques, amb el

15,2%; els transports, amb el 8,9%; i les agències de viatges, amb el 4,6%. Respecte del 2010, totes les activitats han incrementat el nombre de treballadors d'alta, llevat del sector dels transports que ha disminuït un 0,4% (*vegeu el quadre I-105*).

Per illes, Mallorca segueix el mateix patró que el global balear, amb predomini d'altes a la Seguretat Social al sector de la restauració i allotjaments, i també amb la caiguda dels transports d'un 0,9%. A Menorca també destaca el sector de la restauració, amb el 44,2% respecte del total, i l'activitat que s'ha vist més afectada ha estat la dels transports, amb un descens del 5,2%. Les Illes Pitiüses, també tenen un sector d'allotjaments i restauració importants que sumats representen el 78,8% dels treballadors, i tots els sectors han vist incrementats els treballadors, sobretot els allotjaments, en un 9,3%.

La mitjana anual de contractes registrats a l'activitat turística ha estat de 8.719 contractes a les Balears, un 9,8% més que l'any anterior, repartits en un 68,5% a Mallorca, un 9% a Menorca i un 22,5% a les Pitiüses (*vegeu el quadre I-106*).

6.11.2. LES OCUPACIONS MÉS CONTRACTADES EN EL SECTOR TURÍSTIC

Segons la classificació de la CNAE-11, les ocupacions més contractades del sector turístic l'any 2011 són les de cambrers assalariats, amb un total de 42.494 contractats, seguits del personal de neteja d'oficines, hotels i altres establiments similars, amb 19.162 contractes, i dels cuiners assalariats, amb 11.180 contractats. Aquestes tres categories suposen el 72,8% sobre el total (*vegeu el quadre I-107*).

7. EL FINANÇAMENT DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

7.1. INTRODUCCIÓ

La situació de les finances de les administracions públiques a les Balears durant 2011 varen continuar marcades, en primer lloc, pel deteriorament de l'economia, que va derivar en una baixada continuada dels tributs.

En segon lloc, aquest deteriorament en la recaptació tributària motivà un altre dels trets dels comptes de 2011, això és, l'exigència d'un ajustament significatiu a les partides de despesa, tot per complir amb l'exigència per part de l'Administració de l'Estat d'ajustar els objectius de dèficit del 2,4% el 2010 al 1,3% del PIB el 2011.

En tercer lloc, si bé només pel que fa als comptes de la CAIB, també cal esmentar el fet que la CAIB tengués uns pressuposts prorrogats, donada la situació de minoria parlamentària dels partits que sustentaven el Govern. La pròrroga pressupostària en si mateixa no comporta cap problema per a la gestió pressupostària ordinària d'una administració, si bé és cert que introdueix certa anormalitat pel que fa al paper del Parlament com a institució de control en el procés d'elaboració i autorització del pressupost que gestionarà el Govern. Però val a dir que en un pressupost prorrogat, el control d'execució pressupostària que exerceix el Legislatiu sobre l'Executiu no queda minvada en absolut perquè es regeix per la mateixa normativa que un pressupost ordinari.

Finalment, cal remarcar com a trets del 2011 els problemes de tresoreria de la CAIB i el seu sector públic instrumental provocat per dos motius: per una banda, el tancament dels mercats financers a les peticions de crèdit de les CA; per altra banda, les dificultats fixades des de l'Administració central a l'hora d'autoritzar les operacions d'endeutament, incloent-hi fins i tot les que estaven previstes dins l'objectiu de dèficit del 2011.

Tot plegat provocà que la situació dels comptes públics de la CAIB i del seu sector instrumental fos realment delicada durant tot el 2011. Es va observar un

empitjorament greu de la situació de tresoreria de forma que la caiguda d'ingressos, un ajustament lent en les partides de despeses, i les restriccions sobre les operacions de crèdit derivaren en un empitjorament de la situació de la CAIB enfront dels pagaments pendents a proveïdors. Aquest efecte es va incrementar si més no a través d'aquelles administracions que cobrien part de les despeses amb transferències de la CAIB, en particular els consells insulars, que tampoc no varen cobrar.

La situació només va canviar a principi del 2012, quan el Ministeri d'Economia i Hisenda va canviar l'estratègia, i va facilitar el recurs a l'endeutament que negaven les entitats financeres a les CA i va exigir a canvi l'aplicació de programes intensos de reajustament de despeses, forçada per la petició desesperada d'algunes CA que senzillament no podien cobrir ni les amortitzacions ni el pagament de nòmines. Està per veure si aquesta nova estratègia, que de bon segur reduirà la quantia pendent de pagament als proveïdors, serà suficient per a que les CA compleixin amb els objectius de dèficit per a 2012.

7.2. ADMINISTRACIÓ AUTONÒMICA

7.2.1. SITUACIÓ DE PRÒRROGA DE PRESSUPOSTS 2011

Les circumstàncies polítiques del moment (amb un Govern que no disposava de majoria parlamentària per aprovar un projecte de llei de pressuposts) determinaren que el Govern de les Illes Balears no fes ús de la potestat d'aprovar un projecte de llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma per a l'any 2011 i presentar-lo, abans del 30 d'octubre, davant el Parlament de les Illes Balears. Per cobrir aquesta eventualitat, l'acord del Consell de Govern de 22 d'octubre de 2010 instava al conseller d'Economia i Hisenda a elaborar i aprovar una ordre que regulàs les particularitats pressupostàries i comptables de la pròrroga dels pressuposts generals de la Comunitat Autònoma[33].

33 *Sobre els pressuposts del 2010 es pot consultar l'apartat 13 del capítol I de la Memòria del CES 2010.*

Val a dir, però, que, en darrera instància, el control del Parlament sobre els estats pressupostaris i la despesa pública quedava garantit amb la pròrroga d'uns pressuposts generals aprovats l'any anterior, per la mateixa cambra. Així, l'article 21.2 de la Llei orgànica 8/1980, de 22 de setembre, de finançament de les comunitats autònomes, estableix la pròrroga automàtica dels pressuposts de l'any anterior en el cas que no s'hagin aprovat els de l'any corrent abans del primer dia de l'exercici econòmic corresponent. En aquest mateix sentit, l'article 41 del Text refós de la Llei de finances de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, aprovat pel Decret legislatiu 1/2005, de 24 de juny, estableix que si la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma, per qualsevol motiu, no entra en vigor el dia 1 de gener de l'exercici en què hagi de ser efectiva, es consideraran prorrogats els pressuposts de l'any anterior, i les particularitats pressupostàries i comptables de la pròrroga esmentada, que regirà fins a l'entrada en vigor dels nous pressuposts de la Comunitat Autònoma, s'haurien de regular per mitjà d'una ordre del conseller competent en matèria d'hisenda i pressuposts.

Amb aquesta directriu, el conseller d'Economia i Hisenda va dictar una resolució de 3 de novembre de 2010 per la qual s'acordava l'inici del procediment d'elaboració de l'ordre corresponent.

Així doncs, el Projecte de Llei de Pressuposts de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears no va tenir entrada al Parlament per ser aprovat abans del 31 de desembre de 2010. Tanmateix, aquesta mancança era subsanable des del moment en què el Govern Balear tenia l'obligació d'aprovar el Projecte de Llei de Pressupostos de la Comunitat Autònoma, cosa que s'hauria pogut fer durant tot l'exercici 2011, però que tampoc no es va fer tot i gaudir d'una majoria absoluta al Parlament.

L'ordre del conseller d'Economia i Hisenda, i les posteriors resolucions, establien les condicions de la pròrroga que tenia com a fonament principal respectar el compliment dels objectius de dèficit establerts en el marc del Consell de Política Fiscal i Financera. L'ordre en qüestió i els actes posteriors d'autorització de despesa per a l'any 2011 es varen elaborar tenint en compte l'ajustament de les partides de despesa a l'objectiu relatiu al dèficit màxim del

sector públic autonòmic per a l'any 2011 que resultà del acords aprovats pel Consell de Ministres (acords de 16 de juny i de 3 setembre de 2010) i, prèviament, pel Consell de Política Fiscal i Financera (Acord de 27 de juliol de 2010), de manera que aquest dèficit no podia superar l'1,3% del PIB de les Illes Balears (percentatge que no inclou l'efecte derivat de les previsions de liquidació, a favor de l'Estat, del sistema de finançament). Aquest objectiu de dèficit condicionà ineludiblement l'endeutament màxim del sector públic autonòmic que l'Administració de l'Estat podia autoritzar per mitjà del Pla Anual d'Endeutament per a l'any 2011.

Així mateix, l'execució pressupostària, a part de complir amb els objectius de dèficit, en un entorn de pròrroga exigia fer front, via modificacions de crèdit, a algunes eventualitats com l'ajustament de les partides destinades a interessos i amortitzacions (les amortitzacions esperades per a 2011 eren de 201,9 davant els 69 milions de 2010, quelcom semblant als interessos que eren de 117,5 el 2011 enfront dels 105 de 2010). Les xifres que figuraven el 2010 no anaven en consonància amb les xifres previstes per aquestes dues partides el 2011, i per tant, calia realitzar determinades modificacions sobre el pressupost prorrogat. Aquestes modificacions es varen fer via resolucions del conseller d'Economia i Hisenda.

Tanmateix, la situació de pròrroga, que exigia determinades modificacions sobre el pressupost prorrogat, també exigia un ajustament derivat de la nova estimació dels ingressos. En particular, l'aplicació gradual del sistema de finançament obligava a introduir unes noves previsions d'ingressos per dues qüestions fonamentals. En primer lloc, perquè l'exercici 2011 ja comportava que el càlcul de les entregues a compte del model de finançament es fessin a partir de la nova participació en els tributs de l'Estat, això, aparentment comportaria uns majors ingressos tributaris. En segon lloc però, el mateix model de finançament exigia el càlcul del Fons de Garantia i la revisió del Fons de Suficiència Global, ambdós negatius per a la CAIB (la previsió superava els 701 milions). Finalment, un tercer efecte, que va ser comunicat de forma sobtada pel Ministeri d'Economia i Hisenda a l'octubre de 2010 quan la proposta de pressupost es va començar a elaborar el mes de juny de 2010, va ser que

l'Estat no donaria bestretes sobre els Fons de Convergència (uns 138 milions el 2010) i sobre l'aplicació previsible de la Disposició Addicional Tercera del model de finançament (uns 180 milions el 2010). Tot plegat implicaria que els ingressos a rebre en concepte del model de finançament serien inferiors als de 2010. Encara més greu, aquesta actuació per part de l'Estat implicava que part dels recursos que s'havien de rebre el 2011 no es rebrien fins al 2013, quan es liquidàs el model de finançament per a l'exercici 2011. Aquesta situació va ser molt semblant a la de l'exercici 2010, quan l'Estat va calcular unes bestretes molt inferiors a les que després es varen liquidar, amb un resultat positiu per a la CAIB de 450 milions d'euros (més d'un 10% dels seus ingressos no financers) que han estat entregats durant l'exercici 2012. Les xifres per a 2011, positives per a les Balears, podrien ser de dimensions semblants a les de 2010, i es rebran el 2013.

En aquest sentit, les dades de liquidació del model de finançament de 2008, 2009, 2010 i la previsió de 2011 indiquen que el Ministeri d'Hisenda sistemàticament va realitzar unes entregues a compte a les Balears que han resultat inferiors a les de la resta de CA (vegeu el quadre I-1).

L'impacte per a les Balears d'aquesta infravaloració de les bestretes té dos components. Un primer component, positiu, és que les liquidacions negatives del 2008 i 2009 (en aquest any amb el percentatge més baix de totes les CA) són molt inferiors a les Balears que a la resta de CA. Cal recordar que el Ministeri d'Hisenda permeté la devolució d'aquestes bestretes en cinc anys i dos de carència (després passaren a deu anys), i això vol dir que aquest ajustament serà, per a les Balears, molt inferior a la resta de regions. Però també hi ha un efecte negatiu, com que l'Estat no entregava a les Illes Balears les quantitats que li tocaven (en comparació a les que rebien la resta de CA i sobretot el 2011) exigia al Govern Balear aplicar unes retallades superiors als de la resta de CA, que ho varen poder fer de forma més suau. El 2010 les Balears varen deixar de percebre l'equivalent a l'1,7% del seu PIB i molt superior al 13% del pressupost d'aquell any.

7.2.2. EVOLUCIÓ OBJECTIU DE DÈFICIT I EVOLUCIÓ DÈFICIT REAL 2010 I 2011

Com ja s'ha comentat abans, l'objectiu de dèficit per a la CAIB el marca el Consell de Política Fiscal i Financera, a proposta del Ministeri d'Economia i Hisenda. Les dades són prou clares a l'hora de mostrar que el 2010 es va incomplir l'objectiu de dèficit per part de la CAIB (igual que va succeir a la majoria de CA). Així, sobre un objectiu de dèficit del 2,4% (sense tenir en compte l'efecte de la liquidació del 2008 que es computa el 2010) es va tancar l'exercici (criteri SEC, això és incloent el sector públic instrumental de la CAIB, la UIB i els desplaçament de despesa comptabilitzada de l'Ib-salut) a un 3,56% del PIB.

L'exercici 2011 es presentà, si més no, més complicat per al compliment d'un objectiu de dèficit que s'havia reduït del 2,4% a l'1,3%, és a dir, un 46%. Tot això en un entorn en el qual l'Estat decidia retirar les bestretes esmentades i fer efectives unes entregues de recursos inferiors a les de 2010.

És important esmentar el procediment de distribució de l'objectiu de dèficit de les CA, perquè això també té conseqüències clares sobre els comptes de la CAIB.

En primer lloc, el Ministeri d'Economia i Hisenda estableix l'objectiu de dèficit entre l'Administració central i Seguretat Social, les comunitats autònomes i les corporacions locals. Aquesta distribució és unilateral i no obeeix a criteris objectius, si bé després és validada, que no negociada, al Consell de Política Fiscal i Financera. Així, es pot observar com l'Estat, tot i concentrar menys del 50% de la despesa pública, queda amb un objectiu de dèficit molt superior. En concret, el 2011 l'objectiu de dèficit era del 6% distribuït per l'Estat, un 4,8% del PIB, la Seguretat Social un superàvit equivalent al 0,4%, mentre que les CA havien de complir amb un objectiu de dèficit de l'1,3%, tot i gestionar unes competències altament rígides a la baixa, pel seu component social, com són sanitat i educació. En realitat però, l'objectiu no era un 1,3% per a les CA, era un 3,1% si es tenia en compte l'efecte de la liquidació negativa del model de finançament de 2009, que s'estimava en 1,8% del PIB.

En segon lloc, el Ministeri d'Economia i Hisenda fa una proposta, unilateral, de distribució de l'objectiu de dèficit entre les comunitats autònomes. Això representa fer una distribució, l'any 2011, del 3,1% que correspon a les CA. Aquest 3,1% es va distribuir en un 1,3% de dèficit a distribuir entre les CA i un 1,8% corresponent a la previsió de liquidació del model de finançament de 2009. La distribució de l'1,3% es va fer lluny de la racionalitat: donat que la distribució entre CA per a qualsevol variable objectiva acabaria amb un enfrontament obert entre les CA, el Ministeri d'Hisenda va fer la proposta, unilateral i no oberta a negociació, d'una distribució lineal entre les CA, tot i les evidents diferències entre les situacions de partida de les CA. Per altra banda, l'1,8% restant no es distribuïa entre les CA, senzillament era el resultat de la liquidació global. Així, es podria donar el cas, com a les Illes Balears, que l'objectiu final fos un 1,3% més la liquidació (equivalent al 0,68% del PIB), mentre que altres CA superassin el 5,57%, com va ser el cas d'Extremadura (*vegeu el quadre I-108*).

Així doncs, aquesta distribució lineal comportava un tractament diferenciat, i injustificable des d'una perspectiva territorial, entre les CA.

Tot això pel que fa als objectius. Pel que fa al compliment, les dades, encara provisionals, mostren clarament un incompliment de l'objectiu per a 2011, amb un dèficit que representa un 4,01% del PIB (la dada encara està en revisió). Per tant, la dada és dolenta i les seves conseqüències s'analitzen al pròxim apartat.

Des d'una vessant de discussió política, es podrà atribuir el dèficit al fet de tenir un pressupost prorrogat (argument que tècnicament no és cert perquè la pròrroga exigia uns retalls implícits per complir amb les amortitzacions i interessos obtenint els recursos d'altres partides de despesa, perquè la mateixa pròrroga impedia el recurs a les ampliacions de crèdit i perquè s'havia de complir amb l'objectiu de dèficit, i amb aquest objectiu es redactà l'ordre de pròrroga de pressuposts 2011), al fet de tenir unes eleccions al mes de maig de 2011 (des de la vessant de la despesa això només podia provocar un alentiment de la despesa perquè un mes abans i uns mesos després de les eleccions és fàcil mostrar com el pressupost està tancat, igual que ho va estar

als mesos de gener i febrer per qüestions operatives), a una mala gestió (necessàriament compartida per dos governs diferents) dels governants, etc.

Però el que és una realitat és la contínua caiguda d'ingressos des de 2007 i que l'ajustament de les partides de despesa des de 2009 va resultar insuficient. Tampoc no es pot dir que durant el 2011 no s'aplicassin mesures de retall. Es va fer durant la primera meitat de l'any (tal com es recollia a l'Ordre d'elaboració de la pròrroga de pressupostos i les seves resolucions posteriors que recollien les mesures començades a aplicar el 2010, entre elles la suspensió de tots els acords de millora de retribucions, i una rebaixa dels sous dels empleats públics i els càrrecs polítics) i es va fer una vegada que el Govern entrant va prendre possessió amb el desenvolupament de la normativa corresponent. El problema resideix en el fet que la dimensió de la caiguda d'ingressos era tan significativa (659,3 milions el 2011 en comparació amb el 2007, un 26,2% que se sumava al 5,3% de 2008, al 7,5% de 2009 i al 15,5% de 2010, sempre amb relació a la recaptació d'ingressos corrents el 2007) que les mesures a prendre haurien d'afectar, sens dubte, la prestació de serveis dins de la categoria dels considerats essencials (més enllà del que es podrien considerar com ajustaments per correcció d'ineficiències en la gestió) i això no es va fer durant el 2011 (*vegeu el quadre I-109*).

Mostra de la necessitat de la correcció de les despeses considerades essencials és que la major part del desviament, tant del 2010 com del 2011 prové, a part de la caiguda d'ingressos, de la desviació de despesa en l'àmbit de la sanitat (segons dades de la Vicepresidència Econòmica del Govern Balear), que no va assolir els objectius de despesa establerts. Això el que indica, i així s'observa a altres CA, és la rigidesa a la baixa de la despesa sanitària, despesa que representa més del 40% del total de despesa consolidada (sense considerar despeses financeres). De fet, en l'àmbit de la despesa sanitària i d'educació el que s'ha aconseguit en els darrers anys només és un alentiment de la taxa de creixement de la despesa efectiva (que no és necessàriament la despesa pressupostada). Tot i això, per solucionar el problema de dèficit caldria haver tengut taxes de creixement negatives.

7.2.3. PROBLEMES DERIVATS DE L'INCOMPLIMENT DELS OBJECTIUS DE DÈFICIT I DEL TANCAMENT DELS MERCATS FINANCERS: L'INCREMENT DEL DEUTE A PROVEÏDORS I INSTITUCIONS PÚBLIQUES I PRIVADES

Els problemes de tresoreria que es començaren a patir a finals de 2010 i varen tenir continuació el 2011, segurament també serà així el 2012 i deriven d'un parell de fets.

Convé matisar que no es pot dir que el dèficit en si comporti problemes de tresoreria. Tot i que el dèficit és la diferència entre ingressos no financers i despeses no financeres, aquesta diferència no genera problemes de tresoreria per si mateixa, si s'està dins dels marges autoritzats. Per definició, l'autorització de dèficit implica que aquesta diferència entre ingressos i despeses no financers es pot cobrir amb endeutament. Per tant, els problemes a final de 2010 i 2011 varen ser uns altres.

En primer lloc, tot el dèficit que no entra dins de l'objectiu autoritzat (sigui per una despesa superior a la pressupostada o per uns ingressos inferiors als pressupostats) no gaudeix de finançament via nou endeutament i s'hauria de finançar a partir dels romanents de tresoreria d'altres exercicis o via increment dels ingressos (addicionals als ja considerats al pressupost). Si això no és possible, aleshores vol dir que la despesa s'haurà realitzat i que no es podran tramitar les odres de pagament. Així doncs, el problema es trasllada als proveïdors i altres institucions a les quals estava pressupostat que se'ls fessin transferències determinades. Aquest va ser el cas de les Balears l'any 2010 i 2011, perquè tot el dèficit no previst (371 milions el 2010 i 580 el 2011) no es podia finançar.

En segon lloc, el problema es va agreujar més per la normativa sobre el procediment de les autoritzacions de les operacions d'endeutament que el Ministeri d'Hisenda va establir el 2010. El Ministeri establia un procés seqüencial en les autoritzacions. S'autoritzaven les operacions financeres per refinançar les amortitzacions. Però les autoritzacions d'operacions per nou endeutament estaven subjectes al compliment dels objectius de dèficit. Així, el

2010 les Balears, donat que previsiblement incompliria els objectius de dèficit del 2010, no veuria autoritzat l'equivalent a un 0,45% del PIB en operacions d'endeutament. És a dir, del 2,4% de dèficit autoritzat, només es va poder finançar un 1,95%. Així, dels 693 milions autoritzats, només es varen autoritzar 555 milions. El resultat va ser que 137,6 milions, que entraven dins de l'objectiu de dèficit i que es varen gastar, al final no es van poder finançar per l'oposició del Ministeri d'Economia i Hisenda.

Les dades per a 2011 varen ser semblants. El dèficit finançable era de l'1,3% (uns 343 milions), més totes les operacions de refinançament i liquidació del 2008 (244 milions). Per tant, el total d'endeutament autoritzat sumava 587 milions. Tot i això, per l'incompliment de l'objectiu el 2010 i per la previsió d'incompliment de l'objectiu de 2011 el Ministeri d'Hisenda només va autoritzar 388 milions.

El tercer problema és que fins i tot aquelles operacions financeres que estaven autoritzades pel Ministeri d'Hisenda, no es varen poder concertar en la seva totalitat. El motiu no va ser altre que el tancament dels mercats financers. Així, de la quantia total autoritzada el 2010 en varen quedar sense concertar 69 milions, mentre que, del 2011, 168 milions dels autoritzats no es varen poder concertar.

Val a dir també que el tancament dels mercats financers ha generat altres problemes a la tresoreria de la CAIB. En primer lloc, tant les noves operacions financeres com el refinançament de les operacions antigues es fan a terminis molt més curts. Si abans del 2009 s'aconseguien operacions més enllà dels deu anys, a partir del 2010 això és molt més complicat. La conseqüència clara és la necessitat de renovar les operacions en períodes molt més curts, i la coincidència de la renegociació de les operacions financeres amb les noves operacions obliga a negociar uns volums més elevats d'endeutament. Així, el 2010 les operacions a renegociar no superaven els 70 milions i les noves operacions, 623 (tot i que no es varen autoritzar totes). El 2011 el refinançament era sobre 212 milions i les noves operacions 343. Addicionalment, el 2011 es varen fer una emissió de bons de la CAIB per un import de 300 milions a un interès del 4,75%, amb termini d'un any

(corresponent a operacions autoritzades el 2010), que, per tant, s'haurien d'amortitzar el 2012 (el Govern Balear va renovar aquesta emissió, 275 milions -200 a un any i 75 a dos anys- a un interès del 5,5%). Les perspectives per a 2013 no són millors.

Tot plegat, tant l'incompliment dels objectius de dèficit, com les restriccions del Ministeri d'Hisenda (que ni tan sols autoritzava aquelles operacions que estaven previstes dins els objectius de dèficit) i el tancament dels mercats financers, provocaren un problema greu de tresoreria que hores d'ara no està clarament quantificat si hom analitza les diferents informacions sortides del Govern actual (les dades aportades per la Intervenció de la Comunitat Autònoma i les dades presentades per la Vicepresidència Econòmica difereixen, bàsicament perquè les dades ofertes no són homogènies).

7.2.4. EVOLUCIÓ DE L'ENDEUTAMENT DE LA CAIB

Com hem mostrat a l'apartat anterior, l'aprovació d'un pressupost amb dèficit comporta la necessitat de finançar-lo amb recurs a l'endeutament. Per tant, és obvi que durant els darrers anys s'hagi utilitzat aquest recurs de forma intensiva, recurs que fins i tot ha estat insuficient per cobrir el dèficit real (per la manca d'autoritzacions de nou endeutament i per les dificultats en els mercats financers).

Independentment que les operacions pendents de pagament amb el sector privat i públic s'hagi incrementat, el que és evident és que ho ha fet l'endeutament bancari (sense entrar a la distinció entre tipus d'operacions – cessions de crèdit, obligacions, préstecs bancaris, operacions a través de particulars, etc.- o terminis). I ho ha fet tant pel que fa a les operacions de l'Administració (CAIB) com del seu sector públic instrumental.

Al gràfic I-33 es mostra l'evolució de l'endeutament de la CAIB i al gràfic I-34 apareix l'endeutament del sector públic instrumental com a percentatge del PIB de les Illes Balears (només d'aquell que la Intervenció General de l'Estat considera que computa dins de l'objectiu de dèficit i de control de deute, per tant, queden excloses algunes empreses, que precisament són les que tenen nivells d'endeutament més elevat). Com es pot veure en els darrers anys el pes

de l'endeutament de la CAIB com a percentatge del PIB supera àmpliament el valor per al conjunt de les CA, fruit de les operacions que s'han fet en el marc d'una situació en què les comunitats autònomes estaven autoritzades a tenir un nivell determinat de dèficit, finançable amb operacions financeres.

El que més sorprèn, però, és que la posició de les Illes Balears amb relació al conjunt no canvia arran dels endeutaments assolits en el període 2008-2011. En tot cas, aquests darrers anys les Balears empitjoren la posició, però el canvi de tendència s'havia produït ja l'any 2005, quan per primera vegada la ràtio deute/PIB de les Balears supera la del conjunt de les comunitats autònomes. Més sorprenent resulta encara quan durant aquests anys no es passava per una recessió econòmica com l'actual, sinó que l'economia passava per una fase important de creixement econòmic, caracteritzada per una variació positiva i constant dels ingressos. Al gràfic 1 es pot observar com durant el 2011 es trenca la tendència alcista. El motiu no és altre que, com hem explicat abans, el 2011 no es varen poder concertar totes les operacions autoritzades, de fet, ni tan sols es varen poder tancar operacions pel total de les amortitzacions. Per tant, el resultat final va ser una reducció de la ràtio endeutament sobre PIB.

Però encara més interessant és l'aparició d'un nou recurs d'endeutament. És el recurs a l'endeutament de les empreses públiques. En una carrera per superar les limitacions que fixava el Ministeri d'Hisenda, les CA (i també la pròpia Administració central) passen a utilitzar el sector públic instrumental per endeutar-se i realitzar les tasques que realitzava l'Administració autonòmica.

En el gràfic es veu clarament com aquesta tendència es dispara entre 2006 i 2007, si bé val a dir que durant el període 2008-2010 es mantenen, en termes de PIB, els nivells assolits abans de 2007. Tot i això, a partir del 2010, tal com marcaven els pressupostos de la CAIB d'aquell any, no es va autoritzar nou endeutament (decisió que es va continuar amb el pressupost prorrogat de 2011). El fet que no es permetessin noves operacions i que es complia amb el calendari d'amortitzacions provocà un ajustament a la baixa d'aquesta ràtio a partir de 2010.

7.3. ADMINISTRACIONS LOCALS

Igual que la situació de tresoreria de la CAIB ha acabat traslladant-se als proveïdors (i també a entitats socials, culturals, etc.) de l'Administració, aquesta s'ha acabat estenent a la resta d'ens públics que reben transferències de la CAIB. En particular, ha afectat especialment els consells insulars (que reben de mitjana el 60% dels ingressos de la CAIB) i els ens locals.

Durant els exercicis 2007, 2008 i 2009 els consells insulars varen veure millorades les transferències de recursos de la CAIB. En primer lloc, per la pròpia evolució del model de finançament dels consells insulars, que estableixen increments de les partides transferides segons l'evolució d'una variable integrada per l'evolució del PIB nominal i de la inflació. En segon lloc, per la signatura dels convenis de carreteres entre els consells insulars i l'Estat, gestat abans de 2007, que establia un compromís inversor per part dels consells insulars, i aquests no disposaven dels recursos suficients perquè no s'havien considerat en el moment del traspàs de la competència en carreteres. Així doncs, els consells exigien un increment de les partides pressupostàries. Aquesta situació coincidia amb la necessitat de negociar un nou model de finançament dels consells insulars, fet que encara no s'ha assolit el 2012 per problemes pressupostaris. Així i tot, el Govern Balear va fer ús de la potestat per concedir bestretes, extrapressupostàriament, als consells insulars, a compte del nou model de finançament. Aquestes bestretes s'han mantingut fins i tot el 2012. Això va permetre als consells insulars, també el 2011, tenir un coixí pressupostari més gran. Cal recordar també que la llei de finançament dels consells insulars no estableix una retallada de les aportacions als consells en cas que caigui la recaptació de la CAIB. Per tant, mentre que els ingressos de la CAIB queien el 2011, no ho feien les transferències de la CAIB als consells, incrementats a més a través de les bestretes. Això no vol dir que els recursos de la CAIB als consells no caiguessin, però l'ajustament venia via inversions i transferències de la CAIB als consells per via diferent del model de finançament. Finalment, els problemes de tresoreria de la CAIB es traslladaven als consells via restriccions de tresoreria, que també els afectaven.

Pel que fa als ens locals, els problemes el 2011 varen ser tres. En primer lloc, la caiguda d'ingressos, molt associada a totes les activitats lligades al sector de la construcció. En segon lloc, via Fons de Cooperació Municipal. Aquest Fons estableix que el Govern Balear establirà anualment una quantia que serà distribuïda entre els diferents municipis de les Balears, atenent a una sèrie de variables. Addicionalment, el Fons estableix que la quantia que el Govern ha de destinar a aquest fons no pot ser inferior a la de l'exercici anterior. Un altre cop, tot i que els ingressos de la CAIB baixaven de forma dramàtica, la CAIB no podia traslladar aquesta caiguda a les transferències als municipis. Tot i això, els problemes de tresoreria i les restriccions pressupostàries del 2011, varen provocar que hi hagués una infrapressupostació d'aquests fons i que part dels recursos compromesos el 2011 no es poguessin transferir a les CA, cosa que va provocar els coneguts problemes de tresoreria als municipis.

Finalment, també cal esmentar, de forma específica, l'Ajuntament de Palma. Si bé aquest municipi ha patit els mateixos problemes que la resta de corporacions, l'Ajuntament de Palma s'havia vist clarament afavorit per la Llei de capitalitat, anterior al 2007. Aquesta llei establia que un percentatge de les inversions de la CAIB s'havien de destinar a Palma i a més que la CAIB es comprometia a aportar uns recursos que permetessin unes inversions, a negociar entre CAIB i Govern, que no podien ser inferiors als 30 milions d'euros. Addicionalment, en els pressuposts de 2008 s'establia que la partida d'inversions no figuraria com a inversions directes de la CAIB, sinó a la partida de transferències de capital a favor de l'Ajuntament de Palma. Això permetia solucionar part dels problemes de l'Ajuntament de Palma donat que podia destinar les partides abans destinades a inversions a altres objectius. Tot i això, el 2011 es varen posar de manifest una sèrie de problemes. En primer lloc, que l'Ajuntament de Palma no disposava de la capacitat per gestionar anualment unes inversions als voltants dels 30 milions d'euros anuals. En segon lloc, donat que la CAIB tenia tensions pressupostàries i de tresoreria, aquesta va ser una de les partides que es varen ajustar a la baixa en els retalls que es començaren a aplicar el 2010.

8. MEDI AMBIENT

8.1. INTRODUCCIÓ

L'anàlisi del medi ambient a les Illes Balears es fa a partir dels apartats següents: els recursos naturals, els residus, el litoral, el patrimoni natural i els altres àmbits d'anàlisi del medi ambient.

8.2. RECURSOS NATURALS

En aquest apartat analitzarem el territori, l'aigua i l'energia.

8.2.1. EL TERRITORI

El nombre d'expedients resolts a Mallorca en tràmit d'atorgament de llicència municipal per a la construcció d'habitatges en sòl rústic, de l'informe previ i vinculant previst a l'article 36 de la Llei 6/1997, de 8 de juliol, del sòl rústic de les Illes Balears en sentit favorable el 2011, ha estat de 213. Es confirma, així, la tendència a la baixa iniciada el 2008 (*vegeu el gràfic I-35*).

Pel que fa a les declaracions d'interès general, el 2011 se n'han tramitat a Mallorca, per part de la Comissió Insular d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Patrimoni Històric, un total de 182 dels quals 22 han estat aprovats, 80 resolts i 80 més sol·licitats (*vegeu el gràfic I-36*).

Dels 22 expedients aprovats, Llucmajor va ser el municipi on se n'aprovaren més, amb un total de tres, seguit de Bunyola, Palma i Sant Llorenç amb dos.

Quant al nombre d'expedients de disciplina urbanística incoats a Mallorca el 2011, han estat 264, més baix que el màxim històric de l'any anterior, però encara per sobre de la dels anys 2005 a 2009 (*vegeu el gràfic I-37*).

Cal indicar que dels 264 expedients, 13 es varen incoar per obres situades en sòl urbà (5%), 188 en sòl rústic comú (871%) i els 63 restants en sòl rústic protegit (24%).

Pel que fa al nombre d'habitatges en sòl rústic informats favorablement per la CIOTUPHA a Eivissa el 2011 va ser de 87, un 55% més que l'any anterior. Es

romp, d'aquesta manera, la tendència a la baixa dels anys anteriors (*vegeu el gràfic I-38*).

Pel que fa als expedients de declaració d'interès general a Eivissa el 2011, en resultaren vuit de favorables i cap de desfavorable (*vegeu el gràfic I-39*).

Finalment, en matèria de disciplina urbanística, el Departament de Política Territorial del Consell d'Eivissa va iniciar el 2011 un total de 61 expedients de disciplina urbanística, 5 menys que l'any anterior (*vegeu el gràfic I-40*).

8.2.2. L'AIGUA

En aquest apartat s'analitza l'evolució de les reserves hídriques i l'aigua dessalada.

8.2.2.1. Les reserves hídriques

Quant a l'evolució de les reserves hídriques en el conjunt de les Illes Balears, el 2011 el comportament ha estat molt diferent en funció de l'illa (*vegeu el gràfic I-41 i I-42*).

Respecte de l'any anterior, s'experimenta una baixada generalitzada a les illes de Mallorca i Eivissa, mentre que a Menorca s'observa un comportament molt similar al de 2010. Cal indicar que, en general, l'any ja va començar amb unes reserves inferiors a les de 2010, agreujades per una tardor seca, que únicament registrà episodis significatius de pluja al mes de novembre i a principis de desembre.

Pel que fa a la variació interanual, Mallorca tanca l'any amb unes reserves mitjanes del 58,8 %, la qual cosa suposa un descens del 21,9 % respecte de l'any anterior, que va ser el millor dels darrers deu anys. Menorca repeteix resultats idèntics que l'any anterior, amb un 62,3% com a mitjana anual de reserves, conservant així els millors resultats de la dècada. En canvi, Eivissa, amb la mateixa tendència que Mallorca encara que no tan acusada, acaba l'any amb unes reserves del 49,3 %, és a dir, amb un descens del 13,2 % respecte de 2010.

Les tendències esmentades es visualitzen clarament en el gràfic I-8, on a l'eix d'ordenades es representa el percentatge de reserves hídriques ponderades en tant per cent. Les dades s'han obtingut realitzant la mitjana aritmètica de les reserves mensuals per a cada illa.

8.2.2.2. L'aigua dessalada

En el conjunt de les Illes Balears, se dessalaren el 2011 un total de 10.201.341 m^3, la qual cosa suposa un augment del 37,1% respecte de l'any anterior, amb creixements molt desiguals per illes: Mallorca, 322,6%; Eivissa, 7%; i Formentera -1,8%. La majoria de l'aigua dessalada correspongué a Eivissa, seguida de Mallorca, mantenint la tendència de l'any anterior (*vegeu el quadre I-110 i el gràfic I-43*).

Pel que fa a l'evolució del volum d'aigua dessalada, a falta de les dades de 2008, es romp la tendència a la baixa, provocada per la menor pluviometria respecte de l'any anterior, i per l'augment en el nombre de turistes registrat també respecte de 2010 (*vegeu el gràfic I-44*).

8.2.3. L'ENERGIA

Per al conjunt de les Illes Balears, les dades de la producció d'energia de règim especial han estat facilitades per GESA, amb l'excepció de l'energia eòlica de Menorca, les dades de la qual han estat facilitades pel Consorci de Residus Urbans i Energia de Menorca (*vegeu el quadre I-111*).

Com a l'any anterior, les xifres d'Eivissa i Formentera es donen de forma conjunta per homogeneïtzar les dades corresponents a les memòries d'anys anteriors. Segregat per illes, Eivissa contribueix amb 470 MWh, mentre que Formentera ho fa amb 3.173 MWh. També com en anys anteriors, és la fracció de residus sòlids urbans la que aporta major quantitat, amb un 69,0 %, pràcticament el mateix percentatge de 2010. Cal indicar també la importància de l'augment de producció d'energia de règim especial, atès el descens generalitzat en el conjunt de les Illes Balears del consum d'energia, la qual cosa indicaria que el descens afectaria únicament els combustibles fòssils.

Per illes, Mallorca segueix augmentant el percentatge d'aportació a l'energia de règim general amb 340.469 MWh, enfront dels 14.343 MWh de Menorca o els 3.643 del conjunt d'Eivissa i Formentera (v*egeu el gràfic I-45*).

Cal destacar l'aportació de l'energia fotovoltaica, que segueix la línia ascendent que s'inicià el 2007 (v*egeu el gràfic I-46*).

Amb relació a les energies renovables, cal destacar que s'hi manté la línia ascendent, atès que ha augmentat un 13,3 % respecte de les dades de 2010, si bé en el conjunt de l'energia de règim especial representa el 30 % del total (*vegeu el gràfic I-47*).

8.3 ELS RESIDUS SÒLIDS

Quant a les entrades o tractament de residus urbans de Mallorca, al servei públic insularitzat del Consell de Mallorca es romp la tendència a la baixa experimentada des de 2007, mentre que la recollida selectiva segueix en augment (*vegeu el quadre I-112 el gràfic I-48*).

En percentatge, la fracció reciclable representa el 9,33 % sobre el total anual (el 2010 representava el 9,65 %), la matèria orgànica el 14,14 % (el 14,40 % el 2010) i la fracció de rebuig el 76,53 % (el 75,95 % el 2010).

Pel que fa a la recollida selectiva a Mallorca el 2011, la majoria de l'aportació de la fracció reciclable (46,53%), com en anys anteriors, és deguda al paper, malgrat sofrir un descens de l'1,85% respecte de l'any anterior. A continuació el vidre (34,27%), que experimenta un augment del 3,86% respecte de 2010, i els envasos (18,68%), que també augmenten respecte de l'any anterior en un 3,90%. Sobre el total anual, el paper representa el 4,34%, el vidre el 3,20% i els envasos l'1,79% (*vegeu els gràfics I-49 i I-50*).

Els llots de depuradora són el concepte pel qual es recull una major quantitat de matèria orgànica, com a l'any anterior, amb un 70,22%; baixa, així, el percentatge en el total de matèria orgànica compostable, no tan sols pel descens interanual, sinó també a causa de l'increment experimentat pels altres dos conceptes. A continuació vendrien les restes de poda i jardineria amb un 15,02 % del total compostable i, finalment, el FORM amb un 14,75%. Sobre el

total anual els llots de depuradora representen el 9,93%, les restes de jardineria el 2,12% i el FORM el 2,09% (*vegeu el gràfic I-51*).

A Menorca, durant el 2011 es varen generar un total de 56.970 tones de residus (de les quals 45.257,4 anaren a l'Àrea de Gestió de Residus des Milà), la qual cosa representa un descens del 2,40% respecte de l'any anterior (*vegeu el gràfic I-52*).

Les 45.257,4 tones de fracció resta que han arribat el 2011 a l'Àrea de Gestió de Residus de Milà (un 3% inferior a l'any anterior) han estat tractades a la planta de tractament mecanicobiològic. S'han recuperat 234,26 tones de paper i cartó, 55,56 tones d'envasos metàl·lics i 12.672,1 tones de material estabilitzat.

Pel que fa a la recollida selectiva de residus a Menorca el 2011, s'han recollit un total d'11.713 tones, quantitat quasi idèntica a la de 2010 (*vegeu el quadre I-113 i el gràfic I-53*).

Quant a l'evolució de la recollida selectiva en els darrers anys, s'aprecien dades molt semblants a les de 2010. Es manté la tendència a l'alça de paper i cartró i de vidre i els envasos sofreixen un descens respecte de 2010 (*vegeu el gràfic I-54*).

La recollida complementària a Menorca durant l'any 2011 ha estat de 1183,8 tones de plàstics agrícoles, aparells elèctrics i electrònics i olis usats i de quatre tones de tòners i cartutxos. La baixada de tòner i cartutxos d'impressió és deguda al fet que des de finals de setembre de 2011 es deixa de prestar el servei de recollida, que passa mans del gestor local Càritas Diocesana de Menorca-Mestral (*vegeu el quadre I-114*).

A les Pitiüses s'han recollit un total de 104.450,63 tones de residus, un 3,3% més que l'any anterior. Cal destacar la davallada d'algues, amb una disminució del 91,8% (*vegeu el quadre I-115 i el gràfic I-55*).

Pel que fa a les dades de recollida selectiva durant 2011 a les Pitiüses, cal destacar que totes les variacions respecte de 2010 són positives (*vegeu el quadre I-116 i els gràfics I-56 i I-57*).

A l'illa de Formentera es recolliren un total de 9.001,74 tones de residus en massa, mentre que les dades de recollida selectiva són les següents: 864,16 tones de paper i cartó, 254,66 d'envasos lleugers, 754,48 de vidre i 131,94 de residus d'aparells elèctrics i electrònics.

8.4. EL LITORAL

Dins del marc del Pla de la Qualitat de les Aigües de Bany, en el Pla de Neteja del Litoral Balear, el 2011 s'han recollit un total de 35.162, 3 kg, la qual cosa suposa un descens del 79,7% respecte de l'any anterior. Aquesta baixada es pot explicar en el fet que el 2011 no hi va haver les 16 embarcacions tipus "Pelícan". Varen treballar 23 embarcacions tipus "Virot". Quant a la variació interanual segons tipus de residus, respecte de 2010 s'han produït disminucions importants (*vegeu els quadres I-117 i I-118 i el gràfic I-58*).

Atenent a la variació interanual especificada per illes, es visualitza una forta baixada el 2011 en totes les illes; se segueix així la tendència de la darrera dècada, amb l'excepció de l'enfonsament del vaixell Don Pedro de 2007, que va disparar la recollida d'olis (*vegeu el quadre I-119 i els gràfics I-59 i I-60*).

Amb referència a la campanya de neteja de l'hivern 2010-11, en el conjunt de les Illes Balears s'han retirat 51069,8 quilograms de residus, un 73,91% inferior a la campanya anterior, en la qual se'n recolliren 195.778 quilograms. Per illes, a Mallorca es retirà la major quantitat de residus amb més de 23 tones (*vegeu els quadres I-120 i I-121 i el gràfic I-61*).

8.5. EL PATRIMONI NATURAL

En aquest apartat s'estudien la vegetació, la fauna i els espais naturals protegits.

8.5.1. LA VEGETACIÓ

En aquest punt s'analitzen els incendis, l'aprofitament forestal i el Projecte Life Posidònia.

8.5.1.1. Els incendis

El 2011 es produïren en el conjunt de les Illes balears un total de 158 incendis (58 més que l'any anterior), si bé 129 varen ser conats, és a dir, que cremaren superfícies inferiors a una hectàrea. Aquest increment s'ha traduït en un augment del 286,5 % pel que fa a la superfície cremada, ja que passa de les 605,8 hectàrees de 2010 a les 2.341,6 de 2011. Destaca, per superfície, l'incendi que es va produir al municipi eivissenc de Sant Joan de Llebritja, amb 1.443,2 hectàrees cremades el maig de 2011 (el 61,6 % del total), seguit de les 400 hectàrees de l'incendi de Sant Llorenç (el 17,1 % del total). És a dir, que en aquests dos incendis es varen cremar més de les tres quartes parts del total de la superfície cremada *(vegeu el gràfic I-62).*

Les dades de 2011, pel que fa a superfície afectada, confirmen la tendència a l'alça dels darrers deu anys que es va iniciar amb les dades de 2010 (*vegeu els gràfics I-63, I-64, I-65*).

Per tipologia de superfície afectada, 1.733 hectàrees corresponen a superfície arbrada (el 74 %) i les restants 609 a superfície no arbrada (el 26 %). D'aquesta darrera superfície, 365 hectàrees varen ser de matolls, 130 de canyet i 114 de pastures.

Quant a la distribució de superfície cremada per illes el 2011 mesurada en hectàrees, Mallorca amb 810,4 hectàrees cremades i Eivissa amb 1.529,6 monopolitzen el total de superfície cremada amb un global del 99,9% sobre el total de les Illes Balears, ja que a Menorca sols se'n cremaren 1,7 i a Formentera no arribà a una (*vegeu el quadre I-122*).

Finalment, pel que fa a les variacions mensuals, en el conjunt de les Illes Balears, pel que fa a la superfície cremada (hectàrees) el 2011, al març es varen cremar més hectàrees que a cap altre mes, però en el mes d'agost el nombre d'incendis va ser més elevat (*vegeu els gràfics I-66 i I-67*).

8.5.1.2. L'aprofitament forestal

En el marc dels aprofitaments dels recursos forestals de les Illes Balears, el 2011 es concediren un total de 861 autoritzacions (17 més que l'any anterior),

amb un total de 58.836 arbres tallats (12.920 més que el 2010), dels quals la majoria són pins (*vegeu el gràfic I-68)*

Quant a la distribució dels arbres tallats per illa i espècie, és Eivissa, amb un 46,2 % del total, l'illa on es tallaren més arbres, seguida de Mallorca amb un 43,2 %, Menorca amb un 10 % i, finalment, Formentera amb un 0,6 % (*vegeu el quadre I-123 i el gràfic I-69*).

Amb referència a l'aprofitament forestal, dels arbres tallats, se'n tragueren 9.261,60 metres cúbics de fusta, 638,51 més que l'any anterior (és a dir, un 7,4 % més), i 17.532,37 d'estellat per llenya, 1.627,05 més que el 2010 (un 10,2 % més) (*vegeu el quadre I-124 i el gràfic I-70*).

8.5.1.3. Projecte Life Posidònia

El 2011 no hi va haver boies instal·lades, per la qual cosa les úniques dades de què disposam són sobre un control de fondeig a les zones on hi ha els camps de posidònia, a final d'agost i setembre. Es va poder controlar el nombre d'embarcacions que varen fondejar a la zona, i els vaixells que varen ser moguts per estar fondejats en àrees de posidònia (*vegeu els quadres I-125 i I-126 i el gràfic I-71*).

8.5.2. LA FAUNA

En aquest apartat estudiam la protecció d'espècies i la caça.

8.5.2.1. Protecció d'espècies

En matèria de conservació d'espècies durant 2011 cal destacar, entre d'altres, les actuacions següents:

- Plans de fauna:

- Pla de Recuperació del Milà (*Milvus milvus*) (*vegeu el quadre I-127*).

- Pla de Recuperació del Ferreret (*Alytes muletensis*). El recompte de larves ha estat de 27.700 (*vegeu el gràfic I-72*).

- Pla de Recuperació de l'Àguila Peixatera (*Pandion haliaetus*) (*vegeu el quadre I-128*).

- Pla de Maneig del Voltor Negre (*Aegypius monachus*). Se'n varen localitzar 16 colles territorials de les que 13 varen efectuar posta i 10 varen treure un poll cadascuna. Aquesta xifra és la més elevada d'ençà que es va iniciar el seguiment d'aquesta espècie.

● Plans de flora:

- Pla de Conservació de la Flora Amenaçada del Puig Major, iniciat al 2007. (*vegeu el quadre I-129*).

- Pla de Conservació de l'Orquídia de Prat (Orchis palustris) (*vegeu el quadre I-130*).

8.5.2.2. La caça

No ens ha estat possible saber la quantitat de llicències en vigor, atès que n'hi ha en vigència per tres anys. Sembla que no és fàcil saber-ne el nombre exacte. Sí que sabem que a Menorca se n'han expedit 1.059 i a Eivissa 572, mentre que a Formentera n'hi ha 117 en vigor.

Pel que fa a vedats i superfície vedada, en acabar 2011 hi havia un total de 1.961 vedats, els mateixos que en acabar 2010, amb una superfície total de 366.025 hectàrees (*vegeu el quadre I-131*).

8.5.3. ELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS

La superfície protegida a les Illes Balears no ha experimentat canvis des de 2007 (*vegeu l'apartat 14.5.3 del capítol I de la Memòria del CES 2010*).

8.6. ALTRES ÀMBITS

En aquest apartat s'estudia la qualitat de l'aire, l'educació ambiental i l'Agenda Local 21.

8.6.1. LA QUALITAT DE L'AIRE

Les dades mitjanes de la qualitat de l'aire a les Illes Balears de l'any 2011 es donen de forma separada a Mallorca, Menorca i Eivissa (*vegeu els quadres I-132, I-133 i I-134).*

8.6.2. L'EDUCACIÓ AMBIENTAL

En l'àmbit de l'educació ambiental destacarem el Programa de Centres Ecoambientals, en el qual, en el curs 2010-2011, hi ha participat un total de 243 centres educatius, la qual cosa suposa el 43,8% del total (*vegeu el gràfic I-73*).

Percentualment segueix essent a l'illa d'Eivissa on s'hi han apuntat més centres (el 58,3%), seguida de Menorca (45,2%), Mallorca (41,7%) i finalment Formentera (25%).

8.6.3. L'AGENDA LOCAL 21

A final de 2011 l'estat de l'Agenda a les Illes Balears és la que s'esmenta al quadre I-135 i al gràfic I-74. El significat de cada estat és el següent:

Estat 1: han signat l'adhesió a la Carta d'Aalborg.

Estat 2: amb el DIAGNÒSTIC començat.

Estat 3: amb el DIAGNÒSTIC acabat, aprovat pel Fòrum, pendent d'informar o informat pel CEI.

Estat 4: han iniciat la redacció del PLA D'ACCIÓ.

Estat 5: han acabat la redacció del PLA D'ACCIÓ (acabat, aprovat per l'Ajuntament, pendent de validar o validat pel CEI).

Estat 6: amb el PLA D'ACCIÓ ratificat per la CBMA i registre.

Estat 7: exclosos de la Xarxa Balear de Sostenibilitat.

9. SOCIETAT DEL CONEIXEMENT I DE LA INFORMACIÓ

9.1. INTRODUCCIÓ

Actualment la nostra societat es troba impactada per les conseqüències de la crisi econòmica global i local. Hem d'afrontar la certesa que no pot continuar el model de creixement econòmic de la forma que s'ha produït fins ara, basat en el criteri de quantitat, en l'acumulació de capital i treball en entorns poc productius, i amb la major part d'ocupats en els nivells educatius mínims. De fet, les Balears ha anant baixant cada any del rànquing autonòmic de creixement.

La reacció ha de ser girar els recursos de les activitats econòmiques cap al coneixement com a única via de créixer que ens garantirà el repte de lligar ben fort creixement i benestar present i futur. Hem de cercar maneres de produir i vendre amb eficiència i la clau la trobam en la innovació, la recerca, la transferència del coneixement i la tecnologia.

En aquest sentit la Comissió Europea, el passat 30 de maig de 2012, ha recomanat a l'Estat espanyol "procedir a una revisió de les prioritats de despesa i reassignar els fons a la fi de facilitar l'accés al finançament per a PIMES, investigació, innovació i joventut. Aplicar el Pla d'Acció destinat als joves, especialment el que es refereix a la qualitat de l'educació i formació professional..." amb relació al programa de reforma de 2012 presentat.

En aquests moments és especialment rellevant i no podem deixar de tenir-ho en compte, que una de les vuit recomanacions per tal d'afrontar el creixement econòmic, sigui revisar les prioritats de despesa i reassignar els fons de la investigació, la innovació, l'educació i la formació.

L'informe de Competitivitat Global 2011-2012, publicat a final de l'any passat pel Fòrum Econòmic Mundial, posa de manifest la importància de l'R+D+i a Espanya per continuar millorant en competitivitat i assegurar un creixement sostenible futur de la nostra economia. L'informe destaca que no s'ha de perdre de vista la competitivitat a llarg termini i, el fet que la millora de l'R+D+i en el futur serà crucial per a la recuperació de l'economia i la necessària transformació econòmica. Incideix, a més, en el fet que l'educació a Espanya

ha d'aconseguir proporcionar un nivell suficient a la població de les habilitats necessàries per participar en una economia cada vegada més dirigida pel coneixement.

La moderació en el creixement dels indicadors en R+D iniciada en anys anteriors s'ha mantingut per a l'any 2010. Hem de destacar que la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha estat la que ha manifestat un major creixement de l'Estat Espanyol, després de Cantàbria, pel que fa als indicadors d'R+D. Aquest creixement ha estat, sobretot, causat per un creixement alt de la despesa en R+D de l'Administració, mentre que el creixement de la despesa a les empreses és bastant més moderat.

L'estratègia del Pla de ciència, tecnologia i innovació de les Illes Balears 2009-2012, ha situat la indústria turística com un eix de la innovació i també ha impulsat l'excel·lència científica com a principal referència.

Després de deu anys de la confecció del primer pla d'R+D i del I Pla d'innovació, ens trobam amb una consolidació de l'estructura sistema de ciència i tecnologia homologable als dels països del nostre entorn, tot i que una mica feble i de mínims.

La participació en programes públics de suport a l'R+D+I, tant a l'àmbit nacional com a l'àmbit internacional, suposa, a més d'una font de recursos important, una oportunitat excel·lent per adquirir coneixement, abordar projectes més amplis que no es poden abordar individualment, així com una via per a la internacionalització de les empreses.

Malgrat les dificultats econòmiques de les polítiques públiques s'ha realitzat un esforç per mantenir les actuacions més importants iniciades en els altres plans. La inversió pública en ciència i innovació és irrenunciable i, encara en època de crisi, cal redoblar-hi els esforços.

A les Illes Balears, aquesta tasca cap al coneixement i la innovació s'ha consolidat amb l'ús una política d'activació de la transferència del coneixement i la innovació empresarial i la investigació translacional, vers la nostra indústria principal, la turística. També cal potenciar els sectors emergents, tals com les

tecnologies de la informació i la comunicació, la biotecnologia, l'audiovisual i les ciències del mar.

La consolidació dels clústers han possibilitat la comunicació entre els sectors productius de coneixement i els sectors econòmics que permeten posar en valor la investigació. Aquest treball de consolidació de clúster ha permès incrementar la competitivitat de les empreses a partir de la detecció i implementació de les estratègies d'èxit del negoci, la qual cosa, unida a l'eficiència resultant de la competència, reverteix en una major competitivitat tant per a les pròpies empreses com per a la regió en el seu conjunt.

9.2. ANÀLISI DEL SISTEMA D'INNOVACIÓ DE LES ILLES BALEARS

La despesa en R+D a les Illes Balears durant l'any ha estat de 110.385 milers d'euros, segons les dades que va publicar l'Institut Nacional d'Estadística (INE) el 30 de novembre de 2011. Aquest valor representa només un 0,76% de la despesa total nacional (*vegeu el quadre I-136*).

El valor de la despesa en R+D sobre el PIB a les Illes Balears continua essent el més baix comparat amb la resta de les comunitats autònomes. L'any 2010 es va situar en un 0,41%, mentre que la mitjana nacional es va situar a 1,39%.

Malgrat aquest valor, les Illes Balears ha estat la comunitat autònoma que ha tengut la taxa de creixement més alta en la despesa en R+D respecte de l'any 2009 (un 10,55%). Darrere d'ella se situa Andalusia (9,42%) i Castella-la Manxa (7,26%). Les comunitats autònomes que normalment realitzen més despesa (Madrid, Catalunya i el País Basc) han sofert un creixement negatiu respecte de l'any 2009. La despesa nacional pràcticament no ha augmentat (*vegeu el quadre I-137*).

Si comparam l'evolució de la despesa des del 2003 fins al 2010 amb la resta de comunitats autònomes, les Illes Balears ha estat la segona comunitat que més ha crescut darrere Cantàbria (*vegeu el gràfic I-75*).

Si s'analitza la distribució sectorial de la despesa, trobam que durant l'any 2010 a les Illes Balears el 42,7% de la despesa en R+D l'ha fet l'Administració, i el 42,8% la Universitat. El sector empresarial només va executar un 14,5% de la despesa total. El sector empresarial continua tenint molt poc pes en la despesa en R+D a les Illes Balears. A més, l'any 2009 aquest sector va sofrir un gran descens en la seva despesa (22,7%) (*vegeu el gràfic I-76*).

Si es compara la distribució sectorial de les Illes Balears amb la mitjana nacional i europea, trobam que les Illes Balears s'allunya encara més de l'objectiu marcat a l'Estratègia de Lisboa per al 2010 d'aconseguir que la participació privada en la despesa arribi als 2/3 de la total (*vegeu el gràfic I-77*).

Pel que fa als recursos humans, respecte de l'any 2009 l'augment en personal dedicat a activitats en R+D l'any 2010 ha estat d'un 18,05%. La tendència d'augment del personal d'R+D dels darrers anys es deu principalment al fet que la incorporació al sistema de personal de suport a l'R+D als centres d'investigació és superior a la incorporació dels investigadors (*vegeu el quadre I-138 i el gràfic I-78*).

En els tres sectors s'ha produït un augment de personal investigador. Tant a la Universitat com a l'Administració han augmentat aproximadament un 19%. El sector empresarial no segueix la tendència ascendent dels altres sectors, concretament l'any 2009 va tenir un descens d'un 23,5% i durant l'any 2010 pràcticament només ha augmentat un 7,6% (*vegeu el gràfic I-79*).

Pel que fa a les dones investigadores, representen el 44,7% del total dels investigadors a les Illes Balears, valor superior a la mitjana nacional que se situa en un 38,5% (*vegeu el gràfic I-80*).

Pel que fa a la distribució sectorial de les dones, a les Illes Balears es concentren, en primer lloc, a la Universitat de les Illes Balears i en segon lloc a l'Administració pública. La seva presència a l'àmbit privat és molt baixa (8,66%). En canvi, en l'àmbit estatal, la presència de la dona al món empresarial és d'un 26,49% (*vegeu el gràfic I-81*).

La despesa mitjana per investigador l'any 2010 a les Illes Balears ha estat menor que l'any anterior, concretament 75,53 milers d'euros, valor bastant inferior a la mitjana estatal, 108,34 milers d'euros. Si s'analitza per sectors d'execució (empreses, administració i universitats), és a la Universitat on és menor la despesa per investigador (53,82 milers d'euros).

Pel que fa a les dades sobre innovació, l'Institut Nacional d'Estadística (INE) va publicar els resultats de l'Enquesta d'innovació a les empreses el 14 de desembre de 2011 (*vegeu el quadre I-139*).

Des de l'any 2006, les Illes Balears han sofert un descens en la despesa que realitzen en activats d'innovació, i actualment ens tornam a trobar en els nivells de l'any 2003. Pel que fa a la mitjana nacional, des de l'any 2008 també ha anat disminuint la despesa (*vegeu el quadre I-140 i el gràfic I-82*).

Les empreses que solien realitzar més depesa en innovació a les Illes Balears eren les de menys de 250 empleats, i després d'una petita remuntada el 2008, la despesa continua disminuint. En canvi, les empreses de més de 250 empleats han tengut petit augment en la despesa respecte de l'any anterior (17.872 milers d'euros) (*vegeu gràfic I-83*).

Els sectors d'alta i mitja-alta tecnologia són sectors que, a causa del seu grau de complexitat, requereixen un esforç en investigació i una base sòlida tecnològica. L'any 2010 a l'Estat espanyol el 6,5% del total d'ocupats estaven dedicats a aquests tipus de sectors. El personal dedicat a aquests sectors ha anat disminuint aquests darrers anys, i ha passat de 1.496 milers de persones l'any 2007 a 1.196 milers de persones a l'any 2010.

Concretament a les Illes Balears les persones ocupades en aquest sectors representen el 2,4 % del total. L'any 2007 hi havia 21.100 persones ocupades en aquests sectors i l'any 2010 només n'hi havia 11.400 (*vegeu el quadre I-141*).

Pel que fa a la despesa en R+D que es va realitzar en els sectors d'alta tecnologia, l'any 2010 va ser de 5.982 milers d'euros a les Illes Balears, molt menor que l'any 2009, i se situa a nivells de l'any 2007. Pel que fa al personal

dedicat a R+D en aquests sectors, el nombre continua augmentant (*vegeu el quadre I-142*).

9.3. RESULTATS DEL SISTEMA D'INNOVACIÓ DE LES ILLES BALEARS

La producció científica total generada per les Illes Balears durant el període 2000-2010 puja a 6.219 documents. La seva evolució mostra un creixement sostenible (*vegeu el gràfic I-84*).

La distribució de la producció científica mostra que la major part dels documents es troben registrats a la base de dades *Science Citation Index* (CSI), gairebé més del 95% del total, mentre que la que hi ha a la *Social Science Citation Index* (SSCI) és d'un 8,3% i la que hi ha a la *Arts and Humanities Citation Index* (AHCI) només representa un 1,1% del total (*vegeu el quadre I-143*).

Si comparam el total dels documents citables de les Illes Balears amb el total nacional en aquest període, trobam que les Illes Balears han passat de representar un 1,1% l'any 2000 a l'1,6% el 2010. Si es compara amb la resta de les comunitats autònomes, en termes absoluts és la que publica menys, però durant tot el període ha tengut un creixement superior al d'Espanya en les tres bases de dades. A més, si és considera la productivitat (documents citables / número d'investigadors de l'entorn científic), les Illes Balears és una de les regions més destacades, juntament amb Catalunya i la Comunitat Valenciana (*vegeu el quadre I-144*).

L'índex d'activitat permet comparar el grau d'especialització de una comunitat autònoma respecte d'Espanya. Per calcular-lo es divideix el percentatge dels documents citables de la comunitat autònoma que es publiquen en una àrea científica entre el percentatge de documents citables publicats en la mateixa àrea en l'àmbit nacional. Els valors superiors a la unitat indiquen una major activitat en l'àrea respecte de la mitjana nacional.

Si es fa aquesta anàlisi amb les Illes Balears, trobam que hi ha tres àrees que presenten una activitat major a la registrada en el conjunt de l'Estat com són les

ciències ecològiques (principalment ciències marines), ciències de la terra i física (*vegeu el gràfic I-85*).

La Universitat de les Illes Balears publica majoritàriament en les àrees de química, física, biomedicina, ciències de la computació, ciències dels materials i agronomia. L'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats (IMEDEA) i el Centre Oceanogràfic de les Illes Balears (IEO) tenen una orientació clara cap a les ciències ecològiques. L'Institut de Física Interdisciplinari i Sistemes Complexos (IFISC) publica més del 60% de la seva producció en l'àrea de física. Els Hospitals Son Dureta i Son Llàtzer presenten un perfil similar, ja que la major part de les seves publicacions es troben a les àrees de medicina clínica, biomedicina i malalties infeccioses.

Si s'analitza per sectors, s'observa el paper destacat de la Universitat de les Illes Balears. En temes de producció científica, els altres dos grans sectors de producció són els instituts mixts d'investigació i els hospitals (*vegeu el gràfic I-86*).

Pel que fa a les col·laboracions entre entitats, s'ha observat una disminució progressiva dels documents publicats de forma exclusiva per una entitat, que han passat d'un 40% l'any 2000 a només un 25% l'any 2010. La major part de les col·laboracions internacionals es varen fer amb països europeus, presents en un 31,4% de la producció científica, seguits pels països d'Amèrica del Nord, amb un 11%. A Europa hi destaquen les col·laboracions amb els països amb major nivell científic com el Regne Unit, Alemanya, Itàlia i França. Pel que fa als països d'Amèrica del Nord, les col·laboracions s'han fet fonamentalment amb els Estats Units. En l'àmbit nacional, la comunitat amb què més es col·labora és Catalunya, seguida de Madrid, Andalusia i la Comunitat Valenciana (*vegeu el gràfic I-87*).

Pel que fa a les revistes en què es publiquen els documents citables, s'han trobat un total de 1648 revistes científiques diferents, de les quals 82 són espanyoles. La distribució d'articles per revistes és bastant desigual, ja que 175 revistes concentren la meitat de la producció científica.

Una manera d'analitzar la producció tecnològica de les Illes Balears és a través de les sol·licituds de patents que fan els residents de les Illes Balears. Durant el període 2000-2009 quasi el 70% de les sol·licituds corresponen a sol·licituds de patent d'àmbit nacional. La resta correspon a sol·licituds PCT (21,5%) o europees (13,1%). Si s'analitza per sectors institucionals, el tipus de sol·licitants més actiu (66,4% de les sol·licituds) és el dels particulars, seguit de les empreses (18,6%) i la Universitat (14,2%) (vegeu el gràfic I-88).

La distribució de les sol·licituds de patent entre les seccions de la Classificació Internacional de Patents mostra que la major quantitat de sol·licituds corresponen a les classes A, necessitats corrents de la vida (43,1%) i B, tècniques industrials diverses; transports (28,5%). Encara que amb uns percentatges molt menors, també s'aprecia activitat en les seccions G, física (13,1%) i F, mecànica; il·luminació; calefacció; armament; voladura (12,8%). Tots aquests percentatges estan calculats sobre el total real de sol·licituds, per la qual cosa la suma dels valors percentuals podria ser superior al 100% ja que una mateixa sol·licitud de patent pot haver estat classificada en més d'una secció (*vegeu el quadre I-145*).

9.4. LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ A LES ILLES BALEARS

L'Institut Nacional d'Estadística (INE) publica cada any les dades sobre equipament i ús de TIC a les llars i a les empreses. L'equipament de TIC a les Illes Balears ha augmentat notablement el 2011: el 74,1% d'habitatges disposa d'algun tipus d'ordinador, el 69% d'accés a Internet (5 punts per sobre del total nacional), un 66,5% té banda ampla; i fins un 96% disposen de telèfon mòbil.

Quant a l'ús, el telèfon mòbil és utilitzat pel 92,5% dels ciutadans illencs, mentre que el 76,2% afirmen haver utilitzat l'ordinador alguna vegada i el 73,5% Internet. Els ordinadors de sobretaula (61,7%) deixen de ser els preferits dels ciutadans en benefici dels ordinadors portàtils (67,3%). Això suposa un canvi respecte del 2010, en què els de sobretaula eren els més emprats, amb un 52,3% enfront del 43,5% dels que utilitzaven portàtils. La majoria de ciutadans han utilitzat l'ordinador (91,8%) i s'han connectat a Internet (89,6%) des del seu habitatge els darrers tres mesos, seguits pels qui ho fan des del seu centre de

treball (38,6% i 36,7%, respectivament). Això mostra que de cada vegada s'empren més l'ordinador i Internet des de casa, ja que el 2010 aquests percentatges eren inferiors. El tipus de connexió que més predomina és la banda ampla (99%), l'ADSL representa el 80,8% i la xarxa de cable el 14,7%.

Respecte del dispositiu a través del qual es connecten els ciutadans, creix el percentatge de persones que s'han connectat en els darrers 3 mesos a través del mòbil (20,2%), encara que són més els que ho fan a través d'un ordinador portàtil (30,5%).

L'ús d'Internet també augmenta: un 70,8% de la ciutadania balear l'ha emprat en alguna ocasió i d'aquest, un 97,4% l'ha utilitzat en els darrers 3 mesos, gairebé un punt per sobre de la mitjana nacional i 26 punts més que l'any 2010; i ja són un 72,8% dels ciutadans els que l'empren diàriament i un 20,7% els que ho fan setmanalment. Els usos que fan de la Xarxa els ciutadans de les Balears estan relacionats principalment amb el correu electrònic, és a dir, llegir o enviar correus (91,2%), però també cercar informació sobre béns i serveis (66,3%) (*vegeu el gràfic I-89*).

La xifra de ciutadans de les Balears que ha comprat per Internet durant el darrer mes (27,1%) és lleugerament inferior a la mitjana nacional (35,1%), i el 71% ho ha fet a venedors nacionals, i han pagat amb targeta (de crèdit o dèbit) principalment (79,2%). La majoria de les compres realitzades han estat bitllets de transport públic i lloguer de cotxes (65,9,%, 16,9 punts per sobre de la mitjana nacional), seguides de la compra d'allotjaments de vacances (52,4%) i d'entrades per a espectacles (21,6%).

Pel que fa a l'ús d'Internet per sexe i edat, encara existeix la fractura digital en l'ús d'Internet, especialment acusada en el cas de les dones: amb 74,1 punts de diferència entre les usuàries de 16-24 anys i les de 55-64 anys.

Per sectors productius, en el sector industrial el 100% tenen Internet, en el sector serveis el 99,4% de les empreses i el 86% en el cas de les empreses del sector de la construcció. Les empreses utilitzen Internet sobretot per cercar informació (96,5%) i per a l'ús de serveis bancaris i financers (91,6%), mentre que només el 35,7% l'empra per a formació i aprenentatge. Disposar de pàgina

web està cada vegada més a l'ordre del dia (66,6%), però ja no només la fan servir com a presentació de l'empresa (91,4%) o com a catàleg de productes i preus (60,9%), sinó per a la realització de comandes (29,3%) i per al seu seguiment en línia (16,1%).

En l'ús de l'Administració electrònica, les Illes Balears encara estan per sota de la mitjana nacional i entre les comunitats autònomes que menys la fan servir, tot i haver augmentat nou punts la disponibilitat de serveis públics en línia. Les empreses utilitzen més l'Administració electrònica per obtenir informació (68,7%) i descarregar formularis (69,2%), i el 64,9% per tornar-los emplenats. De cada vegada més usuaris s'animen a realitzar gestions administratives a través d'Internet. El servei més utilitzat, tant per ciutadans de les Illes com de la resta del territori nacional, és el d'obtenir informació de pàgines web de l'Administració.

CAPÍTOL II. MERCAT DE TREBALL

1. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol analitzarem, d'una banda, el panorama general del mercat de treball atenent a les dades proporcionades per l'Enquesta de població activa, les dades d'afiliació a la seguretat social i les dades del moviment laboral registrat. Les dades exposades ens mostren els trets i tendències més característics de l'any 2011, any immediatament posterior a la Llei 35/2010 de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral, que tenia per objectiu crear ocupació, contribuir a la reducció de l'atur i reduir la temporalitat elevada existent al nostre mercat laboral.

Seguidament analitzarem les polítiques actives d'ocupació, les relacions laborals, en les quals posarem l'èmfasi en la negociació col·lectiva, la conflictivitat laboral i la solució de conflictes i, finalment, la seguretat i la prevenció de riscos laborals.

El conjunt de les dades posa de manifest l'impacte de les mesures adoptades l'any 2010, amb la reforma del mercat laboral, i de les adoptades l'any 2011. Hem de recordar que al mes de febrer de 2011 es va aprovar el Reial Decret Llei 1/2011 d'11 de febrer de mesures urgents per promoure la transició a l'ocupació estable i la qualificació professional de les persones sense ocupació. Entre les mesures hi destaca la reducció de quotes en les contractacions parcials a persones joves, persones afectades per situacions d'atur de llarga durada i persones aturades que havien esgotat la prestació per atur, i l'impacte de la mesura es pot observar en l'increment de la parcialitat. Posteriorment s'aprovà el Reial Decret Llei 3/2011 de 18 de febrer de mesures urgents per a la millora de l'empleabilitat i la reforma de les polítiques d'ocupació, que incorpora l'elaboració de l'Estratègia Espanyola d'Ocupació i el Pla anual de política d'ocupació. A l'estiu de 2011 es publicà el Reial Decret Llei 10/2011 de 26 d'agost de mesures urgents per a la promoció de l'ocupació dels joves, el foment de l'estabilitat en l'ocupació i el manteniment del programa de

requalificació professional de les persones que esgoten la protecció per desocupació. Aquesta mesura comporta canvis importants en suspendre fins a l'any 2013 les limitacions a l'encadenament dels contractes temporals, cosa que ha de permetre evitar per part dels empresaris la contractació estable. A més, s'amplia el límit d'edat per als nous contractes de formació que passa dels 21 als 30 anys de manera temporal i dels 21 als 25 de manera permanent. Aquesta normativa va tenir el rebuig dels sindicats CCOO i UGT pel que comportava de desregulació del mercat laboral.

2. PANORAMA GENERAL DEL MERCAT DE TREBALL I LES POLÍTIQUES ACTIVES D'OCUPACIÓ

En aquest apartat feim l'anàlisi de l'estratègia europea d'ocupació 2020, els indicadors de Laeken, l'anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes i de l'Índex de qualitat del treball (IQT) de les Balears comparat amb la resta de comunitats autònomes.

Abans d'entrar en aquesta anàlisi convé fer algunes observacions sobre la principal base estadística emprada.

La informació estadística és la relativa a les afiliacions a la Seguretat Social (TGSS) i les estimacions que proporciona l'Enquesta de població activa (INE-EPA)[34]. També incloem en aquest apartat l'actualització dels indicadors de l'índex de qualitat del treball (IQT), treball editat l'any 2009[35], i que cobra rellevància en aquests darrers quatre anys per la incidència de la crisi econòmica i laboral en l'àmbit mundial. L'actualització dels indicadors es fa amb dades de l'any 2010. Finalment, feim un breu repàs a les polítiques actives d'ocupació i formació i actualitzam, en la mesura del que és possible, la informació estadística que ja havíem introduït en la Memòria del CES de l'any passat.

2.1. INDICADORS D'AVALUACIÓ PER A L'ESTRATÈGIA EUROPEA D'OCUPACIÓ 2020

L'Eurostat anualment actualitza una taula de 79 indicadors per fer el seguiment de l'Estratègia de Lisboa, tot i que aquesta s'ha substituït per l'Estratègia d'Ocupació 2020, amb vista als pròxims deu anys, i constitueix un marc de referència per al progrés de la Unió Europea. La nova estratègia es recolza en

[34] *Sobre les diferències metodològiques d'aquestes dues fonts estadístiques, vegeu: Memòria del CES sobre l''conomia, el treball i la societat de les Illes Balears, 2001, pàg. 372 i 373.*

35 *Estudi elaborat l'any 2008 i publicat el 2009, a proposta de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007 i aprovada per la Comissió Permanent, en què es duu a terme l'actualització del primer estudi del CES sobre els IQT, La qualitat del treball. Una proposta d'indicador, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i SOIB, 2004.*

cinc objectius concrets, cada un dels quals afecta una àrea diferent. En aquest apartat, juntament amb els indicadors de l'Estratègia d'Ocupació 2020, en presentam alguns que corresponen a l'àmbit del treball.

Segons s'ha reconegut en el document "El futur de l'Estratègia europea d'ocupació" les reformes que han adoptat els estats membres en el passat han contribuït a incrementar la resistència de l'ocupació a la desacceleració econòmica, a incrementar en més de deu milions els llocs de feina i a reduir la taxa d'atur de llarga durada. Ara bé, els indicadors d'avaluació mostren que en el cas d'Espanya la situació és molt diferent, amb taxes d'atur que se situen molt per sobre de la mitjana europea (vegeu el quadre II-1).

Amb la crisi econòmica, la taxa d'atur dels estats membres s'ha elevat, especialment en categories com els joves, els treballadors grans, les dones o les persones amb desavantatges específics. En aquest any 2011, Espanya ha encapçalat l'augment de la taxa d'atur de la zona euro segons dades de l'Eurostat, i ha arribat al 21,7%, quan la mitjana de la UE 27 és només del 9,7%. I, per últim, les dades de l'Eurostat mostren el fort increment de la taxa d'atur juvenil, que a Espanya ha passat del 18,8% l'any 2007 al 46,4% durant l'any 2011, la xifra més alta de tota la UE a dos punts per sobre de la registrada per Grècia (44,4%).

Pel que fa als indicadors sobre inclusió social, l'Estratègia Europa 2020 té una importància especial per dos motius. En primer lloc, perquè estableix com un dels seus cinc objectius prioritaris la reducció del nombre de persones en risc de pobresa i exclusió social. En segon lloc, perquè es crea un nou indicador per mesurar el nombre de persones en risc de pobresa i exclusió social (la taxa de risc de pobresa i exclusió social). Aquest nou indicador preveu tres variables:

La població la renda de la qual es troba per davall del llindar de pobresa, definit aquest en el 60% de la renda neta disponible equivalent de la població.

La població que pateix privació material severa, és a dir, que no pot permetre's almenys quatre dels nou ítems seleccionats en l'àmbit europeu: pagar el lloguer o una lletra, mantenir la casa a una temperatura adequada, afrontar despeses imprevistes, una menjada de carn, pollastre o peix (o el seu equivalent

vegetarià) almenys tres vegades per setmana, unes vacances fora de casa almenys una setmana a l'any, un cotxe, una rentadora, un televisor en color i un telèfon (fix o mòbil).

La població que resideix en llars amb baixa intensitat d'ocupació. La intensitat d'ocupació d'una llar és del 100% si tots els membres treballen a temps complet durant tot l'any i es va reduint quan existeixen membres que no treballen o ho fan a temps parcial. Es classifica una llar amb baixa intensitat d'ocupació quan aquesta és inferior al 20%.

Segons Europa, la sortida de la crisi ha de constituir la porta d'entrada a una nova economia. S'han de prendre mesures si es vol que la nostra generació i les generacions futures puguin seguir gaudint d'una vida d'alta qualitat i sana, sostinguda pel model social únic d'Europa. Així doncs, l'Estratègia Europa 2020 és una agenda per a tots els estats membres, que té en compte les diferents necessitats, els diversos punts de partida i les especificitats nacionals amb la finalitat de promoure el creixement per a tots.

Creixement intel·ligent: desenvolupament d'una economia basada en el coneixement i la innovació.

Creixement sostenible: promoció d'una economia que utilitzi més eficaçment els recursos, que sigui verda i més competitiva.

Creixement integrador: foment d'una economia amb un al nivell d'ocupació que incideixi en la cohesió econòmica, social i territorial.

Els objectius següents[36] han estat seleccionats en funció d'aquests criteris i les darreres dades disponibles estan referides a 2010, tal com reflecteix el quadre II-1:

El nivell d'ocupació de la població entre 20 i 64 anys hauria d'augmentar del 69% actual al 75% (a Espanya, aquesta taxa d'ocupació és del 62,5% i la UE27 del 68,6%) mitjançant, entre d'altres coses, una major participació de les dones i

[36] *Ens hem fixat únicament amb els objectius referents a educació, ocupació i cohesió social.*

els treballadors més grans i una millor integració dels immigrants en la població activa.

En l'actualitat, la UE té com a objectiu invertir el 3% del seu PIB en I+D. Aquest objectiu ha servit per centrar l'atenció en la necessitat que tant el sector públic com el privat inverteixin en I+D. Actualment, la despesa se situa en el 2,0% a l'Europa dels 27 i en l'1,4% a Espanya.

Un objectiu educatiu centrat en els resultats, que abordi el problema de l'abandonament escolar, que el redueixi al 10% des de l'actual 14% (a Espanya és del 28,4%) i que incrementi el percentatge de la població d'entre 30 i 34 anys que finalitza amb estudis superiors complets, almenys del 40%. La mitjana de la UE 27 és del 33,6% i per a Espanya és del 40,6%.

El nombre d'europeus que viuen per sota dels llindars nacionals de pobresa s'hauria de reduir en un 25% i rescatar, així, més de 20 milions de persones de la pobresa. En l'actualitat, la taxa de risc de pobresa per a la Unió Europea del 27 és del 23,5%, dos punts per sota de la mitjana d'Espanya (25,5%).

2.2. ELS INDICADORS DE LAEKEN

Segons dades de l'Enquesta de condicions de vida 2010, la taxa de pobresa dels treballadors assalariats[37] (indicador de Laeken) a les Balears se situa en el 16,4%, quan l'any 2005 era tan sols del 8%. També es duplica, en aquest període, el percentatge de llars en què tots els membres en edat activa de 18 a 59 anys es troba sense ocupació, i passa a ser ara del 12,76% (indicador Laeken "proporció del grup d'edat en llars sense cap ocupat").

Pel que fa a l'abandonament d'estudis entre joves de 18 a 24 anys (indicador de Laeken), durant l'any 2011 el 25,8% d'aquests joves ha abandonant els estudis prematurament. Aquests percentatges segons sexe són els següents: per als homes és del 14,6%, mentre que per a les dones és de l'11,3%. Aquests són els percentatges més baixos de tota la sèrie analitzada, és a dir, en temps

[37] *Aquest indicador neix a proposta del grup de treball d'Indicadors del Comitè de protecció social de la Comissió Europea i, en concret, del Consell Europeu de Laeken (desembre de 2001) en què es defineixen els indicadors bàsics per a l'anàlisi del benestar social en l'àmbit europeu.*

de bonança econòmica, aquests percentatges eren molt superiors; per exemple, l'any 2005 la mitjana d'abandonament se situà en el 33% dels joves entre 18 i 24 anys. El sector masculí és el que experimenta una major reducció de l'índex durant aquests últims anys. Per altra banda, la proporció de menors de 26 anys amb nivell educatiu baix (indicador de Laeken), també s'ha reduït de forma considerable entre el començament de la crisi i l'últim any. Així doncs, l'any 2007, el percentatge de menors de 26 anys amb baix nivell educatiu fou del 80,9%, mentre que per a l'any 2011 ha estat del 68,3%.

2.3. ANÀLISI COMPARADA DE LES TAXES D'ACTIVITAT, D'OCUPACIÓ I D'ATUR DE LES BALEARS I D'ALTRES COMUNITATS AUTÒNOMES

En acabar l'any 2011 les Illes Balears presentaven una taxa d'activitat[38] del 65,3% (set dècimes menys que la taxa de 2010) la més alta del territori nacional. Les comunitats autònomes amb la taxa d'activitat més elevada són, darrere de les Balears, Madrid (64,2%), Catalunya (63%) i les Canàries (63%) (vegeu el quadre II-2).

Si tenim en compte el nivell de formació assolit per les persones que formen part de la població activa, ens adonam que tenen una taxa d'activitat més alta com més alt és el nivell de formació que tenen, i que aquesta dada és per a ambdós sexes, tant per a dones com per a homes *(vegeu els gràfics* II-1, II-2 *i* II-3*).*

Cal ressaltar el fet que a menor nivell formatiu, la taxa d'activitat masculina és molt més elevada que la femenina, tal com es pot observar als gràfics; els homes amb estudis secundaris obligatoris tenen una taxa d'activitat del 78%, mentre que per a les dones és del 62,7%. Les taxes d'activitat més elevades en el cas de les dones, corresponen, tant per a Espanya com per a les Balears, al grup amb estudis superiors i títol de doctorat.

L'any 2011 la taxa d'activitat masculina és del 71,6% i es redueix respecte de 2010 en 1,1 punts, mentre que la taxa d'activitat femenina ho fa en tres

[38] *La taxa d'activitat és la relació entre la població activa i la potencialment activa.*

dècimes i resta en el 59,1%, 7,1 punts per sobre de la mitjana estatal. És la comunitat autònoma amb la taxa d'activitat femenina més elevada, seguida de la Comunitat de Madrid amb una taxa del 57,8%. Tot i l'entrada creixent de la dona en el mercat de treball i malgrat el conseqüent escurçament de distància respecte de la masculina, la taxa d'activitat masculina encara se situa significativament per sobre de la femenina. El grup d'edat que ha experimentat un major augment de la taxa d'activitat respecte del 2010 ha estat el de les persones de 55 i més anys, amb un augment d'1,9 punts, que en el cas del col·lectiu femení s'eleva a 3,4 punts, mentre que en els homes l'augment és només de dues dècimes (vegeu el quadre II-3).

Tot i que històricament les Illes Balears sempre han presentat les taxes d'activitat i d'ocupació més elevades de l'Estat, aquests dos darrers anys la taxa d'ocupació[39] de les Balears se situa per darrere de dues comunitats autònomes; la de Madrid i la de Navarra. Així doncs, la Comunitat de Madrid registra una taxa d'ocupació del 53,4% i Navarra del 52,5%, mentre que la de les Illes Balears és del 51%. Una anàlisi per gènere ens mostra que, en el cas dels homes, la taxa d'ocupació del 55,6% s'ha reduït en 1,9 punts amb relació a la registrada l'any 2010. Aquest descens afecta especialment el grup d'edat comprès entre els 20 i 54 anys (9,5 punts menys). En el cas de les dones, la taxa d'ocupació del 46,5% es redueix en 1,2 punts respecte de l'any passat. Els col·lectius que han mostrat un comportament més recessiu són els dels homes entre 20 i 24 anys (tres punts menys que l'any anterior) i les dones entre 25 i 54 anys (també tres punts menys que l'any anterior). Les Illes Balears, amb un 46,52% són la segona comunitat autònoma amb la major taxa d'ocupació femenina de l'Estat, per darrere de Madrid (48,09*%) (vegeu el quadres* II-3 *i* II-4*).*

D'altra banda, la taxa d'atur[40] s'ha situat en el 22%, a 1,6 punts per sobre de la taxa d'atur del 2010. Es troba a quatre dècimes per sobre de la taxa d'atur en l'àmbit nacional, que és del 21,6%. Les Illes Balears ocupen la novena posició pel que fa a la taxa d'atur més alta en el rànquing per comunitats autònomes. Per gènere, la taxa d'atur masculina (22,3%) s'ha incrementat en 1,4 punts.

[39] *La taxa d'ocupació és la relació entre el nombre total d'ocupats i la població de 16 i més anys*.

[40] *La taxa d'atur és la relació entre el nombre d'aturats i la població activa.*

També la taxa d'atur femenina registra un augment d'1,7 punts i s'ha situat, així, en el 21,3%. Per trams d'edat, la taxa d'atur de les dones joves entre els 16 i 19 anys és l'única que ha davallat (-4,9 punts), i passa del 66,7% al 61,8% per a l'any 2011 *(vegeu els quadres* II-3 *i* II-5*).*

Cal destacar que, des de fa dos anys, la taxa d'atur femení a les Illes Balears és inferior a la del masculí, mentre que a Espanya es manté per sobre. L'impacte de la crisi, segueix centrant-se sobretot entre els homes joves i en sectors masculinitzats, com ara la construcció.

Així doncs, hi ha quatre comunitats autònomes on la taxa d'atur femení és inferior a la d'atur masculí (segurament per la importància que en aquests territoris té el sector serveis, que es nodreix de més mà d'obra femenina). Cantàbria és la comunitat autònoma on aquesta diferència és major (amb una diferència d'1,78 punts), seguida de Catalunya (1,22), les Balears (0,9) i Astúries (0,84). A l'altre extrem hi trobam comunitats com Extremadura, Castella i Lleó o Castella-la Manxa (vegeu el gràfic II-4).

En el cas d'una comunitat com la nostra, cal subratllar les diferències que es produeixen en la taxa d'atur segons l'època de l'any. Com es reflecteix en el quadre II-18, en els mesos centrals de l'estiu la taxa d'atur (del 17,8%) es redueix respecte de la que hi ha en els mesos de menor activitat turística (en 7,6 punts); per tant, es pot afirmar que la taxa d'atur en el mercat laboral de les Illes Balears fluctua d'acord amb l'estacionalitat de la nostra activitat econòmica principal: el turisme (vegeu el gràfic II-5).

Cal dir que moltes de les característiques que té l'atur en el conjunt d'Espanya –com ara els trets següents: juvenil i amb una relació inversa respecte del nivell de formació i amb diferències importants entre sectors d'activitat– també es poden observar en el cas de la nostra comunitat autònoma, la qual cosa queda reflectida en l'estructura del mercat de treball de les Illes Balears de forma molt peculiar.

Així, les Illes Balears tenen la cinquena taxa d'ocupació de joves menors de 30 anys més elevada de l'Estat (aquesta taxa en aquests anys de crisi econòmica ha davallat tres posicions), segons les dades del 2011. La taxa d'ocupació entre

els joves menors de 30 anys és del 42,5% (en els darrers tres anys ha davallat gairebé onze punts) i se situa a dos punts per sobre de la mitjana espanyola, que és del 40,6%, quan històricament aquesta diferència era més del doble i, any rere any, es retalla més aquesta diferència. Les comunitats autònomes amb les taxes d'ocupació juvenil més elevades són, en primer lloc, Catalunya (46,9%), seguida de Navarra (46,3%), i Madrid (45,4%) (vegeu el quadre II-6).

Entre les característiques sociodemogràfiques de la població jove, la relacionada amb l'educació es considera d'especial rellevància pel seu vincle estret amb els processos d'integració laboral.

A la nostra comunitat autònoma, es constata un pes inferior del nivell corresponent als estudis universitaris i un major pes del nivell corresponent als estudis primaris. És a dir, el nivell formatiu mitjà de la població jove continua sent inferior al del conjunt de l'Estat, així com més desequilibrat, a causa de les diferències entre els estudis primaris, per una banda, i els universitaris, per l'altra.

Les dades relatives al nivell d'estudis dels joves a les Illes Balears mostren pautes molt diferents de les de la mitjana espanyola. Les raons s'han de cercar en el fet que en el nostre mercat laboral històricament ha estat més fàcil trobar una feina per a la qual no es demana formació, i molts joves n'aconsegueixen sense problema, malgrat que a la llarga això pot implicar precarietat laboral i estancament de les seves oportunitats de millora i d'estabilitat laboral.

Durant l'any 2010[41], i segons dades de l'Institut d'Avaluació del Ministeri d'Educació i Cultura, a les Illes Balears hi havia un 36,7% de joves entre 18 i 24 anys que no havia completat l'educació secundària obligatòria, mentre que la mitjana espanyola era del 28,4% i la de la UE 27 del 14,1%. La nostra comunitat es col·loca en darrera posició amb relació a aquest indicador. La segueixen les comunitats autònomes de Múrcia (35,5%) i Andalusia (34,7%). Per sexe, les dones registren una taxa del 30,7% i els homes del 42,6% (vegeu el quadre II-7).

41 *Última dada disponible.*

2.4. L'ÍNDEX DE QUALITAT DEL TREBALL (IQT)

Incloem en aquest apartat l'actualització de les dades relatives als indicadors de l'Índex de qualitat del treball, CES-2009 (IQT)[42], tant per a les Illes Balears com per a la resta de comunitats autònomes. L'indicador de qualitat del mercat de treball es basa en una bateria d'indicadors (39) que pretenen mesurar la situació laboral de totes les comunitats autònomes a partir de vuit dimensions i quatre escenaris: base, tradicional, intermedi i innovador.

La primera conclusió que es pot extreure a partir dels resultats del 2010 és que la posició de les Illes Balears ha empitjorat notablement respecte del 2009, en tots els escenaris possibles: base, tradicional, intermedi i innovador. Així, les Balears passen a ocupar la setena posició en els escenaris base i innovador, i la vuitena en els escenaris tradicional i intermedi. És, sobretot, si es compara l'evolució des del 2001, quan s'observa la pèrdua contínua de posicions relatives que han patit les Illes a l'indicador de qualitat del treball, en què han deixat d'ocupar les primeres posicions del rànquings per comunitats autònomes, per passar a una posició més moderada (vegeu el quadre II-8).

Respecte del 2009 és interessant analitzar les variacions en relació amb la resta de comunitats autònomes quant a les diferents dimensions dels IQT (vegeu els quadres II-9 II-10 II-11 II-12 II-13 II-14 II-15 i l'II-16).

La major pèrdua de posicions relatives s'ha produït en la dimensió 1 de "Condicions del lloc de treball", en què les Balears passen d'ocupar la desena posició en el 2009 a la tretzena en el 2010, sobretot pels pitjors resultats respecte del 2009 en els indicadors de tipus subjectiu de l'Enquesta de qualitat de vida en el treball del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, sobre el grau de satisfacció en el lloc de treball (passam del 7 a l'11) i el nivell d'estrès (passam del 7 al 13).

[42] *Estudi elaborat l'any 2008 i publicat el 2009, a proposta de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007 i aprovada per la Comissió Permanent, en què es duu a terme l'actualització del primer estudi del CES sobre els IQT, La qualitat del treball. Una proposta d'indicador, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i SOIB, 2004. Vegeu: Parellada M.; Puigros A.; Ribas M.; Indicadors de qualitat del treball, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, 2008.*

Les Illes perden també tres posicions en la dimensió 6 de “Cohesió social i mercat de treball” (passam del 3 al 7), posicions que s’havien recuperat en el 2009 i que es tornen perdre en el 2010. Així se situen en la setena posició del rànquing. Així, les Illes han empitjorat i, per tant, perdut posicions relatives en els indicadors sobre taxa d’atur i ocupació dels menors de 30 anys.

També cal esmentar la dimensió 8 sobre “Benestar i protecció social” en què les Illes perden una nova posició en el rànquing (passam del 4 al 5), que s’afegeix a la posició perduda en el 2009. L’explicació d’aquest canvi de posició es troba en el percentatge de persones situades sota el llindar de la pobresa (passam del 8 a l’11), mentre que la resta d’indicadors es mantenen en la mateixa posició de l’any anterior.

Finalment, s’ha d’insistir en el fet que les Balears continuen, com en el 2008 i el 2009, a la coa de l’Estat en la dimensió 3 sobre “Qualificació, habilitats i aprenentatge”. Les variables explicatives es troben en el manteniment de la proporció més baixa d’ocupats amb estudis superiors (ens mantenim en el lloc 17) de l’Estat, l’índex de desajustament (ens mantenim en el lloc 15), ocupats que segueixen algun tipus de formació (ens mantenim en el lloc 14), i continuam a la coa de l’Estat pel que fa al major percentatge de joves d’entre 18 i 24 anys que han abandonat l’ensenyament de manera prematura.

D’altra banda, també cal ressenyar les dimensions en què les Illes Balears han millorat la posició relativa l’any 2010 respecte dels resultats de 2009.

En primer lloc, destacar l’escalada de posicions en la dimensió 7 sobre “Salaris i productivitat”, en què les Illes passen de la setzena a la tretzena posició en el rànquing per les 17 comunitats autònomes. De fet, només Aragó és l’altra comunitat autònoma que també millora tres posicions en aquesta dimensió; amb dues posicions milloren Cantàbria, la Comunitat Valenciana i la Rioja; i en una posició ho fan les Canàries i Navarra. La resta mantenen o perden posicions (vegeu l’addenda del quadre II-15). Les variables explicatives d’aquest canvi són: remuneració salarial (passam del 12 a l’11), productivitat (del 8 al 9), ocupats en alta tecnologia (del 17 al 15) i l’augment salarial pactat (del 17 al 14).

També a la dimensió 4 sobre “Accés i participació en el mercat de treball”, les Balears han pujat de la cinquena a la quarta posició del rànquing. Això es deu al fet de recuperar una posició en la taxa d’ocupació de les persones d’entre 30 i 54 anys (passam de 10 al 9) i dues en la taxa d’atur d’aquest mateix grup d’edat (passam del 13 a l’11).

A més, les Illes Balears mantenen la primera posició en la dimensió 2 de “Relacions laborals”, que havien recuperat l’any 2009, pel fet de mantenir-se en el primer lloc del rànquing en l’indicador de jornades perdudes en vagues i la cobertura de convenis col·lectius.

Les Balears també mantenen la millor posició, en la dimensió 5 d’“Igualtat de gènere”. S’aprecia una millora en indicadors com la desigualtat salarial (passam del 4 al 3), la ràtio de parcialitat involuntària (del 5 a l’1), o l’índex de Duncan (del 7 al 4). En canvi, les Balears perden posicions en altres indicadors com la ràtio d’aturats que no han treballat abans (passam del 2 al 7), la ràtio d’atur de llarga durada (passam del 2 al 3) o la ràtio d’ocupats en el grup de directius (passam del 10 al 17).

3. TRETS I TENDÈNCIES DEL MERCAT DE TREBALL DE LES ILLES BALEARS: RESUM DE LES DADES GENERALS [43]

Segons les dades de l'Enquesta de població activa la caiguda de l'ocupació el 2011 (-2,1%) romp amb la tendència a la contracció de la caiguda que s'insinuà amb les dades del bienni 2009-2010 (-6,1% el 2009 i -1,8% el 2010). La recaiguda de l'ocupació, a la vegada, ve acompanyada d'un increment de la taxa d'atur (1,6 pp), i l'any 2011 l'atur afectà el 22% de la població activa (el 2010 fou del 20,4%). En nombres absoluts la població ocupada estimada per l'EPA és a les Balears de 460.575 persones. Aquesta xifra representa un descens de 9.825 efectius laborals respecte del 2010 (vegeu quadre II-17).

Per sectors d'activitat, el descens en el nombre de persones ocupades és generalitzat menys en el sector agrari, que és l'únic que creix (un 38,9% respecte de l'any 2010, la qual cosa es concreta en 1.900 llocs de feina nous). El sector industrial perd 1.200 llocs de feina, cosa que en termes relatius suposa un -3,33%. El sector de la construcció registra una pèrdua de 8.700 persones (en aquests dos anys, aquest sector ha perdut 21.700 persones), cosa que en termes relatius suposa un 16,6% menys respecte de l'any anterior. El sector serveis durant el 2011, ha registrat un descens de 1.900 llocs de feina (un 0,5% menys respecte de l'any anterior). S'inverteix, així, la tendència al creixement observada l'any 2010 (vegeu el quadre II-18).

Atenent a la situació professional de la població ocupada tenim que entre l'ocupació assalariada es perden 13.700 llocs de feina, amb una variació anual del -3,5%. D'altra banda, la població assalariada amb contracte temporal presenta una evolució negativa del -0,94% (-950 persones), i l'ocupació indefinida presenta en termes interanuals un descens de 12.850 assalariats (-4,5%). Pel que fa als perfils sociodemogràfics, cal esmentar que els homes han seguit patint la major baixada de l'ocupació (-2,6%, -6.755 efectius ocupats)

[43] Les dades de l'EPA s'han tret directament del web de l'INE i d'altres s'han elaborat directament a partir de les microdades de l'EPA. En aquest cas, són d'elaboració propia i l'INE no és responsable de la seva exactitud i fiabilitat.

que es ve produint des de l'inici de la crisi per la fallida de la construcció. Les dones també perden efectius laborals, amb una caiguda inferior a la dels homes (-1,5%, -3.225 ocupades).

La distribució de l'ocupació per sexe i sector es configura actualment de la manera següent: els homes es concentren en un 68,2% en el sector de serveis (1,6 pp per sobre del 2010), un 19,6% en la construcció (2,7 pp per sota del 2010), seguit de la indústria i l'agricultura amb un 11,27% i 2,01%, respectivament. Quant a les dones, es continua donant una forta concentració en el sector de serveis, del 95%, percentatge similar al dels dos anys anteriors. Respecte del 2010, cal destacar que l'ocupació masculina es manté i fins i tot baixa en tots els sectors, tret en el d'agricultura en què experimenta un increment del 36,3%. Per la seva banda, l'ocupació femenina segueix el mateix patró que l'ocupació masculina, i només experimenta un augment en agricultura que suposa 175 nous llocs de feina ocupats per dones, cosa que en termes relatius es concreta en un 9,33%.

L'any 2011, i sempre segons l'EPA, la població estrangera ocupada representa, amb 104.150, el 22,6% del total d'ocupació de les Illes. Si ho comparam amb el 2010, s'observen descensos dels ocupats, tant entre els espanyols (-2,09%), com entre els estrangers (-0,8%). Tanmateix, es donen diferències dins el col·lectiu estranger, donat que mentre que els no comunitaris pateixen un descens del 16,3% (aquest percentatge ha crescut 5,7 pp més en comparació amb l'any passat), els comunitaris assoleixen un increment del 16,4%.

Per grups d'edat, el més castigat per la crisi ha estat el grup més jove (menors de 35 anys), que continua la davallada en el nombre d'ocupats respecte de 2010, concretament en un 7,8%. El grup d'entre 35 i 54 anys presenta un descens del 19,3%, mentre que els majors de 55 anys experimenten aquest 2011 un increment del 8,2%.

Segons les dades de l'EPA, el 2011 s'ha tancat amb 128.925 persones aturades, 8.925 més que el 2010, cosa que equival a un increment del 7,2%. Els homes continuen essent majoria, si bé són les dones les que presenten un major increment interanual (+9,3%). La taxa d'atur dels menors de 25 anys ha

passat del 43,01% l'any 2010 al 43,07% en 2011. D'altra part l'atur de llarga durada (+12 mesos) ha passat del 33,2% el 2010 al 35,4% en 2011.

La població activa femenina eleva de manera notable la quota de participació (la taxa d'activitat femenina a les Balears és del 59,1% i se situa 6,2 punts per sobre de la mitjana espanyola).

En el cas de les Illes Balears, el sector serveis i concretament les activitats vinculades al turisme i a l'Administració pública, han afavorit l'augment de la taxa d'ocupació femenina amb comparació a d'altres comunitats autònomes i enguany se situa en el 46,5% (1,2 punts per sota de la de l'any 2010).

No obstant això, tot i la favorable evolució que registra la dona en la població activa i ocupada, encara no s'han equilibrat les diferències entre la participació de la dona i de l'home. De tota manera, enguany, per tercera vegada en la història la taxa d'atur femenina (21,45%), és menor que la masculina (22,40%) i se situa així a gairebé un punt per sota de la taxa d'atur masculina.

La presència de la dona en el mercat laboral destaca de manera notable en el sector serveis, en què un 95% del total de població ocupada femenina fa feina. El pes per al col·lectiu masculí és del 69,8%. Com es pot apreciar amb aquestes dades, la presència femenina en la resta de sectors és gairebé nul·la. Es pot destacar el 3,4% de dones ocupades en el sector industrial. En el sector de la construcció i l'agricultura, les dones tenen una presència residual, ja que només del 0,7% està fent feina en la construcció i un 0,9% en l'agricultura.

Si ens centram en les diferències ocupacionals segons la variable sexe són un dels aspectes que reflecteixen la segregació de les dones dins el mercat de treball i, per tant, el seu accés desigual al mercat laboral.

L'anàlisi de la població ocupada segons el sector i la branca d'activitat[44] (hi ha més de 35 branques d'activitat segons les estadístiques oficials), ens mostra que dos terços de les dones ocupades estan concentrades en cinc d'aquestes branques, que són: comerç, serveis personals i domèstics, educació i sanitat. Dins d'aquestes branques d'activitat les dones estan ocupades en un rang

[44] *La concentració per sector o branca d'activitat és un indicador de segregació horitzontal i mesura el grau de polarització de les dones i/o els homes en certs sectors i o branques específiques d'activitat.*

bastant reduït d'ocupacions: dependenta de comerç, netejadora, empleada administrativa, treballadora qualificada del sector serveis i professions de grau mitjà (mestres i infermeres), que són les més feminitzades.

La segregació ocupacional horitzontal implica una taxa menor d'ocupació de les dones en certs sectors, com la indústria, la tècnica, la informàtica, etc. S'observa que les dones ocupen els llocs de feina menys qualificats. Així doncs, es pot observar en les dades sobre població ocupada per gènere i professió, com el percentatge de dones que ocupen llocs de feina qualificats, per ordre d'importància, és el següent: el 30,2% de les dones estan ocupades a serveis, comerç i atenció de persones, serveis de restauració i protecció; el 20,1% estan ocupades com a treballadores no qualificades; el 19,1% són treballadores de tipus administratiu; l'11,2% són tècniques i professionals científiques i intel·lectuals; el 9,2% són tècniques i professionals de suport; i, finalment, el 6,0% es troben dins el grup de direcció d'empreses i administració pública (vegeu el quadre II-19).

Per altra banda, dins la segregació ocupacional vertical[45] podem observar com cada vegada hi ha menys espais sense dones. Malgrat això, continua havent-hi diferències en tots els àmbits de treball. La discriminació també és diferent segons els sectors professionals i les característiques de l'empresa (si és pública o privada; si és gran, petita o mitjana). Aquesta desigualtat és major en els nivells alts de responsabilitat en els escenaris públics. Quan s'analitzen els vèrtexs jeràrquics de les organitzacions, s'hi veu una segmentació clara; en els nivells alts de responsabilitat hi ha menys dones.

Segons les dades de l'INE-EPA per al 2011, prop del 70 per cent dels càrrecs de direcció estan ocupats per homes, i les dades relatives a dones directives, empresàries i nivells alts de categoria professional indiquen que el major percentatge de dones que exerceixen llocs directius està situat com a treballadores independents o gerència d'empreses sense assalariats/des (23,0%), seguida de la gerència d'empreses amb assalariats (56,1%) i,

[45] *La segregació vertical es refereix a la posició i concentració de dones i homes en graus i nivells específics de responsabilitat i lloc de feina, tenint en compte el tipus d'ocupació.*

finalment, hi trobam el grup d'assalariades privades (18,1%) (vegeu els quadres II-19A i II-19B).

Amb relació al moviment laboral registrat, tenim que el registre de treballadors afiliats a la Seguretat Social al llarg del 2011 ha estat de 405.113 persones, amb un descens de 6.504 afiliacions (-1,6%).

Amb relació al gènere, és la població masculina la que presenta la caiguda més significativa, un 2,6% en termes relatius respecte de l'any 2010 (és a dir, de les 6.504 persones treballadores menys, 5.924 són homes), mentre que la població femenina disminueix un 0,3% (580 llocs de feina menys que l'any passat).

En concret, l'any 2011 s'ha tancat amb 187.209 dones ocupades, la qual cosa representa un percentatge del 46,2%. Aquest percentatge, al conjunt de l'Estat, és d'un 45,3%.

En l'anàlisi de la població ocupada per branques d'activitat observam que a tots els sectors es registra un descens en el nombre d'afiliacions, excepte en el sector serveis.

Si diferenciam entre els treballadors assalariats i els autònoms, podem assenyalar que el 76,5% dels afiliats d'alta són assalariats, mentre que en el règim d'autònoms aquest percentatge és del 19,9%, proporcions que es mantenen més o menys estables respecte dels anys anteriors.

Amb relació a l'afiliació de treballadors fixos discontinus s'ha augmentat en un 2,73% de mitjana amb relació a l'any 2010 i ha arribat als 34.915 afiliats indefinits fixos discontinus de mitjana, amb una punta el mes de juliol de quasi 57.000 afiliats amb aquest tipus de contractació, un 48% més respecte del juliol de l'any passat.

La destrucció d'ocupació a l'economia balear, tal com passa des de fa dos anys, es produeix principalment a Menorca (-3,22%) i a Mallorca (-2,05%). Eivissa i Formentera, amb registres positius, varen experimentar un creixement interanual del 2,04% a Eivissa i del 3,94% a Formentera.

Les Illes Balears continuen sent la comunitat autònoma amb el percentatge més elevat de població de nacionalitat estrangera, amb el 21,6% sobre el total de població, seguida de la Comunitat Valenciana (17,2%), Múrcia (16,1%) i Comunitat de Madrid (15,6%). Les Balears se situen gairebé deu punts per sobre de la mitjana estatal, en què el pes dels estrangers és del 12,1%.

Pel que fa a les dades d'atur registrat, a les Illes Balears, l'any 2011 es va tancar amb 83.263 persones aturades, xifra que suposa un augment en termes absoluts de 381 persones respecte de l'any anterior i en termes relatius, del 0,46%. És, per tant, el menor increment des de l'any 2007. Per quart any consecutiu, el percentatge d'homes registrats com a aturats és superior al de les dones. Així doncs, el 53% d'aquestes persones són homes i el 47% restant són dones. L'atur femení és el que registra un creixement, xifrat en 644 dones més respecte de 2010 (un 1,68% més d'atur femení en termes relatius), mentre que els homes veuen reduir els seus efectius de les llistes d'atur en un 0,6%.

L'anàlisi segons el sexe i el grup d'edat és la següent; el 25,1% de les persones aturades té menys de 30 anys, el 41,7% entre 30 i 44 anys (aquest és el grup que es veu més afectat per la crisi econòmica i laboral i registra en conseqüència un comportament més advers), i el 33,2% restant té 45 i més anys.

L'any 2011 l'atur de llarga durada representa el 27,8% sobre el total de persones aturades (més de deu punts percentuals que l'any 2009). Enguany, l'atur de llarga durada segons el sexe es distribueix de la manera següent: les dones representen el 50,6%, i els homes el 49,4% d'aquest col·lectiu. Segons el perfil de les persones en situació d'atur de llarg durada, podem dir que el 49% d'aquestes té 45 anys o més. Segons el nivell d'estudis, s'observa com gairebé el 25,6% no posseeix estudis o només té estudis primaris. I, finalment, segons el sector econòmic, veim com es dóna una forta concentració d'aquestes persones en el sector serveis (66,5%).

Amb relació al col·lectiu de persones estrangeres aturades sumen 21.330, cosa que en termes percentuals implica el 25,6% del total de l'atur que s'ha registrat a les Illes. Les Balears són la comunitat autònoma amb la proporció més

elevada de treballadors estrangers sobre el total de persones aturades de l'Estat. Respecte de 2010 es dóna un descens de 867 persones estrangeres desocupades.

La contractació realitzada l'any 2011 (311.374) experimenta un creixement respecte de 2010, que es concreta en 4.454 contractes més que l'any passat (un 1,45% més que l'any 2010). El 10,8% dels 311.374 contractes registrats varen ser indefinits i el 88,8% foren de caràcter temporal. Durant l'any 2011, s'ha registrat una caiguda en la contractació indefinida del 2,81%, mentre que els de durada determinada augmenten en un 2,04%, gràcies sobretot a l'augment dels contractes a jornada parcial que és del 9,3%. I els contractes de formació pròpiament dits cauen en un 14,6% respecte de 2010. En canvi, els contractes de pràctiques a temps complet registren un augment del 10,95%, i els contractes a temps parcial d'un 28,68%.

3.1. EL MERCAT DE TREBALL SEGONS L'ENQUESTA DE POBLACIÓ ACTIVA

3.1.1. L'OCUPACIÓ PER SITUACIONS LABORALS

Segons les dades que ofereix l'Institut Nacional d'Estadística (INE) a l'Enquesta de població activa, del total de 460.600 treballadors ocupats l'any 2011, 374.000 varen ser assalariats, xifra que representa el 81,2% del total de persones ocupades a les nostres illes. Aquest percentatge és similar al d'anys anteriors *(vegeu el* quadre II-20 *i el* gràfic II-6).

Per primera vegada al llarg de la sèrie analitzada, els treballadors assalariats del sector públic resten efectius laborals respecte de l'any passat en 4.200 persones, mentre que els assalariats del sector privat segueixen perdent treballadors, i aquest any en concret 9.600 treballadors (en els últims dos anys, s'han perdut prop de 25.000 llocs de feina). Aquesta davallada d'efectius laborals en el sector privat, es registra des de l'any 2008.

En el cas dels treballadors ocupats per compte propi, el nombre dels que treballen en la categoria d'ocupadors s'ha situat en les 28.600 persones, la qual cosa significa un augment del 0,7% amb 200 ocupats més respecte de l'any

2010. És el primer any des del 2008 en què aquest col·lectiu veu recuperar lleugerament els efectius laborals. En la categoria dels empresaris sense assalariats, que són 54.700 persones, es produeix un augment del 9,52% en relació amb l'any anterior, amb 4.800 assalariats més. Fa dos anys que aquesta categoria laboral guanya efectius, després que l'any 2009 experimentàs un descens de prop del 19%.

3.1.2. ELS OCUPATS I ELS ASSALARIATS PER TIPUS DE JORNADA, PER GÈNERE I PER SECTOR ECONÒMIC

El 2011 el nombre de persones ocupades a jornada completa és de 399.449, de manera que hi ha 13.559 ocupats menys que l'any 2010 (un 3,28% menys que l'any anterior). S'ha de destacar que el descens més important es registra entre el col·lectiu femení (amb 7.601 dones ocupades menys a jornada completa, un -4,4%). Entre el col·lectiu masculí es registra un descens, també important, del 2,5% amb 5.958 ocupats menys. Sobre el total d'ocupats a jornada completa, els homes tenen un pes del 58,3%, mentre que la presència de les dones és només del 41,7% (vegeu el quadre II-21).

En canvi, pel que fa als ocupats a jornada parcial hi ha un increment en relació amb l'any anterior, del 6,5% de mitjana anual. En aquest grup, cal assenyalar que, pel que fa al col·lectiu femení, l'ocupació a temps parcial ha crescut en 4.364 persones (un 10,9% més que l'any passat). Sobre el total d'ocupats a jornada parcial, les dones són majoria amb un 72,5% sobre el total.

Si feim referència als assalariats, els percentatges de variació amb relació a l'any 2010 són els següents: hi ha 13.728 assalariats menys (un 3,5% menys que l'any anterior).

Pel que fa als assalariats a jornada completa es registra un descens de 17.865 assalariats menys (un 5,3% menys que l'any anterior) i pel que fa als assalariats a jornada parcial, experimenten un creixement de 4.137 llocs de feina més en relació amb l'any anterior (un 8,6% més que l'any 2010).

En concret, entre els assalariats a jornada completa es registra un descens entre el col·lectiu masculí de prop de 8.000 treballadors, un 4,2% menys amb

relació a l'any 2010 i, entre el col·lectiu femení també es registra un descens de gairebé 10.000 treballadores, un 6,6% menys que l'any anterior. Quant als ocupats assalariats a temps parcial, el col·lectiu masculí s'estanca en els 13.560 treballadors. Es dóna així una desacceleració del ritme de creixement iniciat l'any 2009. El col·lectiu femení experimenta un augment de 4.341 persones, cosa que en termes relatius suposa un 12,7% més que l'any anterior.

Hem de destacar, un any més, la major presència de les dones en el treball a temps parcial (l'11,1% respecte del total de treballadors ocupats i l'11,9% respecte del total d'assalariats) que la dels homes (amb el 4,2%, respectivament). D'altra banda, en el treball a temps complet, com s'ha comentat anteriorment, l'ocupació més elevada es dóna entre el col·lectiu masculí.

En definitiva, sembla que el creixement de l'ocupació a temps parcial, juntament amb l'augment de la taxa d'atur, desplacen el treball i l'ocupació estable i de jornada completa del centre de les relacions laborals[46].

Si analitzam la taxa de salarització, veim com la de les dones és major que la dels homes. En el cas de les Balears, parlam d'una taxa del 85,5% en el cas de les dones i d'un 77,5% en el cas dels homes.

A continuació s'analitza l'evolució al llarg d'aquest darrer any de les persones ocupades i, dins aquestes, de les assalariades, en relació amb el sector d'activitat i amb el gènere. S'observa que el 95% del total de dones ocupades ho està en el sector de serveis, mentre que per als homes aquesta xifra és del 69,8%. Això ens demostra que en el sector de serveis hi té una forta presència el col·lectiu femení. El cas contrari succeeix en els altres sectors d'activitat, en què la participació femenina és francament minoritària, en favor de la participació masculina, amb un volum d'efectius laborals molt més important (vegeu el quadre II-22).

Així, en el sector de la construcció, com és habitual, la presència masculina és molt més important (el 96,6% del total d'ocupats en la construcció). En el sector

[46] *Vegeu el monogràfic de l'Observatori del Treball; "Anàlisi de l'ocupació a temps parcial en un context de crisi a les Illes Balears". Col·lecció d'Estudis Laborals, núm. 16.*

industrial, el percentatge d'homes ocupats és notablement superior al de dones en qualsevol dels règims (el 79,8% dels ocupats i el 82% en el cas dels assalariats). Finalment, el sector agrari i pesquer aglutina el 2% del total d'homes ocupats i el 0,8% en el cas de les dones ocupades.

Per acabar, com a resum, el 2% del nombre total d'homes ocupats treballa en l'agricultura (gairebé un punt percentual més que l'any 2010), l'11,3% en la indústria, el 16,9% en la construcció, i el 69,8% ho fa en el sector de serveis. Aquests percentatges en el cas de les dones són del 0,8% en l'agricultura, del 3,4% en la indústria, del 0,7% en la construcció i del 95% en els serveis.

3.1.3. LA TEMPORALITAT

A les Balears el 26,8% del total d'assalariats ha tengut un contracte temporal, percentatge que representa un augment de gairebé un punt respecte de l'obtingut l'any anterior. Les Illes Balears se situen a un punt i mig per sobre de la mitjana estatal de temporalitat. Com es pot veure, la taxa de temporalitat és més elevada en els trimestres de major activitat turística *(vegeu el* quadre II-23 *i el* gràfic II-7*).*

La informació disponible segons les branques d'activitat i el tipus de contracte, mostra com les activitats de serveis de begudes i menjars i la construcció registren les majors taxes de temporalitat, amb un 43,5% i un 42,9%, respectivament (vegeu el quadre II-24).

Si feim aquesta anàlisi segons el tipus de sector (públic o privat), observam com el sector privat té una major taxa de temporalitat, amb un 27,3% respecte del sector públic, que és del 24,4% (aquesta diferència és constant al llarg de la sèrie estudiada). Amb relació a l'any 2010, el major increment l'ha registrat el sector privat, amb gairebé un punt, mentre que el sector públic ha vist reduir la taxa en tres dècimes.

Per últim, l'anàlisi de la temporalitat segons nacionalitat ens mostra clarament com la taxa de temporalitat entre els treballadors estrangers (39,2%) se situa 16 punts per sobre la taxa dels treballadors nacionals o amb doble nacionalitat.

S'ha de dir que aquesta diferència entre els dos col·lectius es va reduint en aquests darrers 4 anys.

Respecte de les possibles diferències per gènere, s'observa com enguany aquestes s'han equilibrat de forma notòria, tot i que les dones (26,7%) encara presenten una taxa de temporalitat més baixa que la dels homes (26,9%). Cal remarcar que durant l'any 2011 la taxa de temporalitat femenina ha crescut dos punts i mig respecte de la taxa de 2010, mentre que la taxa masculina es redueix en 0,9 punts (vegeu el quadre II-25).

Si analitzam la temporalitat segons el tipus de jornada, la taxa en la jornada parcial (41%) és 16,5 punts més elevada que la que hi ha en el cas dels treballadors a jornada completa (respecte de l'any 2007 aquesta diferència s'ha duplicat). La taxa de temporalitat dels treballadors a jornada parcial ha crescut 5,6 punts respecte de 2010, mentre que la taxa de temporalitat dels treballadors de jornada completa (24,5%) s'ha reduït en 0,3 dècimes respecte de l'any passat (vegeu el quadre II-26).

Una anàlisi de la temporalitat per grups d'edat ens mostra que les taxes més elevades es donen entre els col·lectius més joves i, a mesura que augmenta l'edat del treballador, aquestes taxes es redueixen. En especial, s'ha de destacar el grup de treballadors d'entre 16 i 19 anys, que té la taxa més elevada (80,6%), mentre que la taxa de temporalitat més baixa, es registra en el grup d'edat de 55 i més anys (14,2%) (vegeu el gràfic II-8).

3.1.4. L'ESTACIONALITAT

L'especialització productiva condiciona i atorga al mercat de treball illenc uns determinats trets estructurals i característics, els quals, en definitiva, afecten la quantitat i la qualitat de l'ocupació disponible per a la població laboral.

Entre les conseqüències més directes de la caracterització del model de creixement econòmic de les Illes Balears, l'estacionalitat és un element determinant del tipus de relacions econòmiques i socials que es produeixen. En efecte, en els moments d'expansió la variació de l'activitat al llarg de l'any

tendeix a concentrar-se en el períodes d'estiu en la mesura que és el sector turístic el generador de la màxima activitat.

Així doncs, l'illa que històricament presenta el nivell més elevat d'estacionalitat és Formentera (134,8%), seguida d'Eivissa (74,8%), Menorca (42,8%) i Mallorca (28,2%) (vegeu el quadre II-27).

3.2. LES AFILIACIONS A LA SEGURETAT SOCIAL I EL MOVIMENT LABORAL REGISTRAT (CONTRACTACIÓ, DEMANDANTS D'OCUPACIÓ I ATUR REGISTRAT)

El registre de treballadors afiliats a la Seguretat Social al llarg del 2011 ha estat de 405.113 persones. Si ho comparam amb les dades de 2010, s'ha produït un descens de 6.504 afiliacions (-1,6%), una caiguda inferior a la registrada l'any passat que fou del 2,61%. D'aquesta manera, aquest és el quart any en què es registra un descens en el nombre d'afiliacions a la Seguretat Social, tot i que any rere any aquest descens és més moderat.

Amb relació al gènere, és la població masculina la que presenta la caiguda més significativa, un 2,6% en termes relatius respecte de l'any 2010 (és a dir, de les 6.504 persones treballadores menys, 5.924 són homes), mentre que la població femenina disminueix un 0,3% (580 llocs de feina menys que l'any passat).

Aquest descens en les xifres d'afiliació afecta, des de l'inici de la crisi, de manera més directa i contundent el col·lectiu masculí (vegeu el quadre II-28).

No obstant això, el percentatge de dones sobre el total de la població ocupada continua sent inferior al percentatge d'homes. En concret, l'any 2011 s'ha tancat amb 187.209 dones ocupades, la qual cosa representa un percentatge del 46,2%. Aquest percentatge, en el conjunt de l'Estat, és d'un 45,3%. Des de l'any 2001 aquest percentatge ha augmentat en gairebé sis punts, mentre que a Espanya l'augment és de 7,4 punts, és a dir, a les Illes Balears històricament les dones tenen més pes sobre el total de la població ocupada, pes que cada vegada augmenta. I, Espanya, any rere any, s'acosta a la situació avantatjosa de les Illes Balears, de manera que es va retallant el diferencial (vegeu el quadre II-29).

En l'anàlisi de la població ocupada per branques d'activitat observam que a tots els sectors es registra un descens en el nombre d'afiliacions, excepte en el sector serveis.

El sector de la construcció, com és habitual en aquests darrers anys, és el que registra el major decreixement tant en xifres absolutes com relatives, un 12,2%, -1,1 punt percentual més que l'any passat, cosa que en termes absoluts es tradueix en 5.665 llocs de feina menys que l'any 2010. Juntament amb el sector de la construcció, trobam el sector industrial com a segon en el rànquing en destrucció d'ocupació, que tanca l'any amb 1.367 llocs de feina menys que l'any 2010 (un 4,9% menys que l'any passat). El sector agrari i pesquer registra uns descens més moderat (-117 afiliacions), que es concreta amb un (-1,4%), molt semblant al de l'any passat que fou del -1,6%. Finalment, el sector serveis és l'únic que esmorteeix, encara que feblement, el cop amb un creixement del 0,1% i crea 427 nous llocs de feina (vegeu el quadre II-30).

Si ens fixam amb més detall en el sector de serveis, que, per altra banda, a la nostra comunitat és el que concentra el major nombre de població afiliada (el 81,8% de persones ocupades a les Illes Balears ho està en el sector de serveis), observam que les activitats més dinàmiques del sector serveis[47] pel que fa al grup de treballadors assalariats, és a dir, les que més han crescut en termes relatius són programació, consultoria i altres activitats relacionades amb la informàtica (14,98% i 176 afiliacions), assistència en establiments residencials (11,83% i 289 afiliacions), activitats professionals, científiques i tècniques (11,14% i 121 afiliacions), i investigació i desenvolupament (10,52% i 31 afiliacions). Per contra, s'ha de dir que les activitats relacionades amb la programació i emissió de ràdio i televisió perden ocupació per segon any consecutiu, -38,33% i -227 afiliacions; publicitat i estudis de mercat, -12,02% i -139 afiliacions; activitats relacionades amb l'ocupació[48], -11,62% i -106 afiliacions; i activitats de jocs d'atzar i apostes, -11,03% i -126 afiliacions (vegeu el quadre II-31).

[47] *Les activitats de llars que ocupen personal domèstic i les d'organitzacions i organismes internacionals, tot i tenir creixements de més del 40%, no les trobam significatives per raó del seu volum total d'ocupació.*

[48] *Són aquelles activitats vinculades amb les agències de col·locació, empreses de treball temporal i altres sobre recursos humans.*

Si diferenciam entre els treballadors assalariats i els autònoms, podem assenyalar que el 76,5% dels afiliats d'alta són assalariats, mentre que en el règim d'autònoms aquest percentatge és del 19,9%, proporcions que es mantenen més o menys estables respecte dels anys anteriors (la resta de treballadors, el 4,6%, es classifiquen dins els règims especials). Amb relació a la variació interanual, observam com tant els treballadors assalariats com els autònoms segueixen registrant un descens de llocs de feina, que es produeix des de l'inici de la crisi econòmica i que per enguany se situa, en termes relatius, en un 1,78% menys d'assalariats (-5.624) i un 1,29% menys de treballadors autònoms (-1.054).

Fa dos anys que ja fèiem notar l'augment important que es produeix en el règim de treballadors agraris; enguany aquest règim segueix creixent (3,02%), com a conseqüència de la crisi econòmica que fa que molts treballadors d'altres sectors i joves optin per fer feina al camp. Per contra, el règim del mar perd efectius laborals des de l'any 2003, i enguany registra una pèrdua que es fixa en un 2,99%. El règim de la llar, per contra, augmenta el nombre de llocs de feina en un 1,56%, i recupera la pèrdua del 0,6% de l'any passat (vegeu el quadre II-32).

Amb relació a l'afiliació de treballadors fixos discontinus identificats segons la modalitat de contractació de les altes a la Seguretat Social, podem veure com cada any es produeix l'increment interanual en aquest tipus d'afiliació contractual es produeix a partir del mes d'abril i s'allarga fins al final del mes de setembre. En aquests lapses de temps, i coincidint amb l'inici i el final de la temporada turística, és quan creix aquest tipus de contractació. L'any 2011 el nombre de treballadors amb contractes fixos discontinus ha augmentat en un 2,73% de mitjana amb relació a l'any 2010 i ha arribat als 34.915 afiliats indefinits fixos discontinus de mitjana, amb una punta el mes de juliol de quasi 57.000 afiliats amb aquest tipus de contractació, un 48% més respecte del juliol de l'any passat (vegeu el quadre II-33).

La destrucció d'ocupació a l'economia balear, tal com passa des de fa dos anys, es produeix principalment a Menorca (-3,22%) i a Mallorca (-2,05%). Eivissa i

Formentera, amb registres positius, varen experimentar un creixement interanual del 2,04% a Eivissa, i del 3,94% a Formentera (vegeu el quadre II-34).

Una altra anàlisi que cal fer és la dels treballadors estrangers, per la importància que tenen en el nostre mercat de treball. Amb les dades d'avanç del padró de 2012, les Illes Balears continuen sent la comunitat autònoma amb el percentatge més elevat de població de nacionalitat estrangera, amb el 21,6% sobre el total de població, seguida de la Comunitat Valenciana (17,2%), Múrcia (16,1%) i la Comunitat de Madrid (15,6%). Les Balears se situen gairebé deu punts per sobre de la mitjana estatal, en què el pes dels estrangers és del 12,1%.

Segons dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social, la població ocupada estrangera va registrar una xifra de 69.445 treballadors d'alta, cosa que representa el 17,14% del conjunt de treballadors d'alta a la Seguretat Social. Les Balears continuen essent la comunitat autònoma amb el major pes de població estrangera sobre el total de treballadors d'alta a la Seguretat Social (vegeu el quadre II-35).

La distribució dels treballadors estrangers segons la zona de procedència ha anat variant al llarg dels anys. Si l'any 2001 el pes dels treballadors amb nacionalitat de països de la UE era del 58,7% (18.598), i el dels treballadors estrangers no comunitaris, del 41,3% (13.906), l'any 2011 ens trobam que la distribució d'aquests dos col·lectius és la següent: el 52,8% són treballadors estrangers no comunitaris (36.652) i el 47,2% són treballadors de la UE (32.794). Respecte de l'any 2010, els treballadors estrangers, registren un descens en el volum de població ocupada, que en termes absoluts és de 1.653 treballadors menys (-2,32% en termes relatius). Concretament, els treballadors no comunitaris registren un descens més important del 4,04% i els comunitaris del 0,34%. Enguany, és el tercer any consecutiu en què es destrueixen llocs de feina entre els treballadors estrangers, tot i que enguany la caiguda ha estat més suau que la d'anys anteriors.

Es pot apreciar que durant els mesos de major ocupació (juny, juliol i agost), el pes dels treballadors estrangers amb nacionalitat de països de la UE creix

respecte dels mesos de temporada baixa (gairebé ho fa en un 72,6%), molt per sobre de la incorporació de treballadors estrangers no comunitaris (que és del 46,6%) al nostre mercat de treball (i que ho fa bàsicament en l'activitat hotelera).

Segons la nacionalitat, com es reflecteix en els quadres 10A i 10B, podem assenyalar que, dins el grup de països que pertanyen a la Unió Europea, els que aporten més mà d'obra a la nostra comunitat autònoma són, en primer lloc, Alemanya (que aporta el 26,2% dels treballadors de la Unió Europea i el 13,1% del total d'afiliats estrangers), seguida d'Itàlia (15,72% i 7,87%, respectivament) i del Regne Unit (15,62% i 7,82%, respectivament). Aquests percentatges de participació han anat una mica a la baixa respecte dels anys anteriors. D'aquests treballadors estrangers amb nacionalitat de països de la Unió Europea, el 65,5% cotitzen en el règim general i, el 30,5% són autònoms, la qual cosa ens mostra la poca significació que tenen en la resta de règims: l'agrari, el de la mar o el de la llar (vegeu el quadre II-36A).

D'altra banda, la major presència de treballadors estrangers afiliats és la de treballadors del Marroc (15,71%) i de l'Equador (12,64%). Aquest últim país ha perdut, en el darrer any, 1.000 treballadors afiliats, cosa que en termes relatius suposa un 18,6% menys de treballadors equatorians que cotitzen a la Seguretat Social. En relació amb el total de població estrangera afiliada a la nostra comunitat autònoma, les persones marroquines suposen un 8,32% i les equatorianes un 6,70 (vegeu el quadre II-36B).

Quant als treballadors estrangers no comunitaris, malgrat que el 70,4% cotitzen en el règim general de la Seguretat Social i el 9,4% són autònoms, és destacable la presència d'aquest col·lectiu en altres activitats, concretament en els règims especials. En el règim especial de persones empleades a la llar es comptabilitza el 15,77% de persones afiliades, el 38,3% de les quals provenen de Bolívia o de l'Equador. Un altre règim en què aquest col·lectiu d'estrangers amb nacionalitat de països de fora de la Unió és representatiu és l'agrari, amb 1.476 treballadors d'alta durant el 2011, cosa que en termes relatius suposa que el 86,6% d'aquests treballadors són de fora de la UE. Cal destacar, a més, que la majoria dels treballadors del règim agrari són originaris del Marroc (el 43,6%).

Finalment, observam una concentració més elevada de mà d'obra immigrada en el sector de l'activitat hotelera (36,8%), en el sector de la construcció (el 13,9% dels immigrants està assalariat en aquesta activitat, tot i que respecte de l'any passat aquest sector perd més de 1.500 treballadors) i, finalment en el sector del comerç amb una presència important de prop de 7.000 treballadors (el 13,7% sobre el total de sectors d'activitat) (vegeu el quadre II-37).

3.2.1. L'ATUR I LES DEMANDES D'OCUPACIÓ

L'evolució del nombre de demandants d'ocupació[49] al llarg d'aquests sis anys ha anat en augment, concretament des de l'any 2005 parlam d'un increment de més de 65.985 persones, cosa que suposa en termes relatius un increment del 114%. Aquesta tendència de creixement, tal com passa amb la variable de l'atur, té un fort comportament estacional, d'acord amb el de l'activitat principal de la nostra economia. Així doncs, l'any 2011 es va tancar amb 124.012 demandants d'ocupació, la qual cosa suposa un augment interanual en termes relatius del 2,85% (el menor increment registrat des de 2007) (vegeu el quadre II-38).

Si ens fixam amb els demandants fixos discontinus, aquests també registren un augment dels efectius. Des de l'inici de la crisi, aquest col·lectiu ha crescut de forma exponencial (un 78,4% amb relació a l'any 2007), cosa que suposa que els efectes de la crisi econòmica són patits directament també per aquest grup de treballadors.

Pel que fa a les dades d'atur registrat, a les Illes Balears, l'any 2011 es va tancar amb 83.263 persones aturades, xifra que suposa un augment en termes absoluts de 381 persones respecte de l'any anterior i en termes relatius, del 0,46%. És, per tant, el menor increment des de l'any 2007. Per quart any consecutiu, el percentatge d'homes registrats com a aturats és superior al de les dones. Així doncs, el 53% d'aquestes persones són homes i el 47% restant són dones. L'atur femení, xifrat en 644 dones, és el que registra un creixement, més alt respecte de 2010 (un 1,68% més d'atur femení en termes relatius),

[49] *Són les sol·licituds de feina que realitza un treballador, aturat o no, a les oficines d'ocupació.*

mentre que els homes veuen reduir els seus efectius de les llistes d'atur en un 0,6% (vegeu el quadre II-39).

L'anàlisi segons el sexe i el grup d'edat és la següent; el 25,1% de les persones aturades té menys de 30 anys, el 41,7% entre 30 i 44 anys (aquest és el grup que es veu més afectat per la crisi econòmica i laboral i registra, en conseqüència, un comportament més advers), i el 33,2% restant té 45 i més anys.

Si ens fixam en el col·lectiu d'entre 45 i 54 anys i tenint en compte que es tracta de la població que encara es troba a 10-15 anys de l'edat de jubilació i que per tant presenta més problemes d'adaptabilitat a l'entorn laboral, observam que representen el 19,5% de l'atur total (gairebé el 60% del pes del grup de persones de 45 i més anys). El 2011 el 54,6% de les persones aturades eren menors de 40 anys. Per al col·lectiu de majors de 50 anys, la proporció és del 22,8%.

L'any 2011, l'atur de llarga durada representa el 27,8% sobre el total de persones aturades (més de deu punts percentuals que l'any 2009). Enguany, l'atur de llarga durada segons el sexe es distribueix de la manera següent: les dones representen el 50,6%, i els homes el 49,4% d'aquest col·lectiu. Segons el perfil de les persones en situació d'atur de llarg durada, podem dir que el 49% d'aquestes té 45 anys o més. Segons el nivell d'estudis, s'observa com gairebé el 25,6% no en posseeix o només té estudis primaris. I, finalment, segons el sector econòmic, veim com es produeix una forta concentració d'aquestes persones en el sector serveis (66,5%) *(vegeu els* quadres II-40 *i* II-41*).*

Si comparam les dades de l'EPA amb les del SOIB, com a primera conclusió es pot afirmar que a partir de l'any 2000 les xifres d'atur augmenten, atès el canvi de cicle econòmic i atesa la influència de la immigració en el mercat de treball a conseqüència dels processos de regularització. L'any 2005 s'inverteix aquesta tendència –hi ha un descens de l'atur registrat–, tant si ho miram a partir dels registres del servei d'ocupació com de l'EPA. Entre els anys 2008 i 2010, es registra un creixement significatiu de l'atur registrat, i és durant el 2011 quan aquest creixement es modera considerablement. Segons l'EPA, l'any 2011 el

nombre d'aturats s'incrementa el 7,7% respecte de 2010 (passa de 120.305 aturats a 128.925, és a dir, hi ha 8.620 persones aturades més que l'any passat, el menor increment des de 2007). Si s'utilitza com a font els registres del SOIB, també es produeix un increment –tot i que, significativament, menor– del 0,46% en relació amb l'any 2010 (vegeu el gràfic II-9).

Amb relació al col·lectiu de persones estrangeres, l'any 2011 es va tancar a les Illes Balears, com s'ha dit anteriorment, amb un total de 83.263 persones aturades, 21.330 de les quals eren estrangeres, cosa que, en termes percentuals, implica el 25,6% del total de l'atur que s'ha registrat a les Illes. Les Balears són la comunitat autònoma amb la proporció més elevada de treballadors estrangers sobre el total de persones aturades de l'Estat. Respecte del 2010 es produeix un descens de 867 persones estrangeres desocupades.

Del total de dones en situació d'atur l'any 2011, n'hi ha 9.047 que són estrangeres, és a dir, el 23,3% sobre el total de dones aturades a les Balears. Sobre el total de persones estrangeres en situació d'atur, el 57,6% són homes, mentre que el 42,4% són dones. Segons la zona de procedència, el 66,1% són de països de fora de la UE, mentre que el 33,9% restant són procedents de països de la UE.

3.2.2. LA CONTRACTACIÓ

La contractació realitzada l'any 2011 (311.374) experimenta un creixement respecte de 2010, que es concreta en 4.454 contractes més que l'any passat (un 1,45% més que l'any 2010). El 10,8% dels 311.374 contractes registrats varen ser indefinits i el 88,8% foren de caràcter temporal. Durant l'any 2011, s'ha registrat una caiguda en la contractació indefinida del 2,81%, mentre que els de durada determinada augmenten en un 2,04%, gràcies, sobretot, a l'augment dels contractes a jornada parcial, que és del 9,3%. I els contractes de formació pròpiament dits cauen en un 14,6% respecte de 2010. En canvi, els contractes de pràctiques a temps complet registren un augment del 10,95%, i els contractes a temps parcial d'un 28,68% (vegeu el quadre II-42).

D'altra banda, el 43,1% dels contractes indefinits són contractes a temps complet, el 19,9% contractes a temps parcial i el 37% són contractes fixos

discontinus (és l'únic grup que augmenta el pes respecte de 2010, en un 4,65%). Els contractes indefinits a temps complet registren un descens del 7,16% respecte dels contractes d'aquest tipus registrats l'any 2010. Totes les modalitats contractuals, excepte els contractes ordinaris[50] i els contractes a temps parcial[51], registren un descens respecte de l'any anterior. Hem de destacar sobretot el descens dels contractes indefinits bonificats. Així mateix, d'entre els contractes temporals registrats el 2011 –el 50% dels quals cal assenyalar que tenen una durada inferior als tres mesos–, el 66% (181.499) són contractes a temps complet.

Els contractes formatius registrats l'any 2011 –que únicament representen el 0,35% del total de contractes, tot i les bonificacions a la contractació després de la reforma laboral de 2010– es concreten en 1.120 contractes, i han estat 41 menys que l'any anterior. Així doncs, es pot afirmar que la incidència de la reforma laboral entre aquest tipus de contractació ha estat nul·la.

Dins el grup de contractes de durada determinada a temps complet cal fer notar la importància, pel volum, dels contractes eventuals per circumstàncies de la producció, que són 105.314 (el 58%), i dels d'obra i servei, que sumen 55.549 contractes (el 30,6%).

L'índex de rotació[52] a les Illes Balears, durant els darrers sis anys s'ha anat reduint a causa de la caiguda de la contractació temporal. Així doncs, passam d'un índex de l'1,81 l'any 2005 a l'1,74 durant el 2011, o si ens fixam en l'any anterior a l'inici de la crisi, l'any 2007, aquest era de l'1,86 (0,12 punts més que l'any 2011) (vegeu el gràfic II-10).

La contractació de durada determinada a temps complet, que representa un 50% es dóna en contractes de tres mesos o de durada inferior, i en el cas de la contractació a temps parcial, aquest percentatge puja fins al 55,9% (vegeu el quadre II-43).

---

50 *Aquests augmenten en 201 contractes respecte de 2010.*

51 *I aquests augmenten en 8.077 contractes respecte de 2010, un 9,5% més en termes relatius.*

52 *És la relació entre el nombre de contractes temporals i el nombre de persones contractades amb contracte temporal.*

Si analitzam el nombre de contractes registrats per gènere durant l'any 2011, la distribució a les Balears ha estat la següent: pel que fa a les dones, un total de 146.381 (47% sobre el total de contractació) i pel que fa als homes, un total de 164.993 (un 53% sobre el total de contractes). Respecte de l'any anterior, la contractació masculina és la que registra el major increment, amb un 2,4% més amb relació a l'any anterior, en canvi, la contractació femenina es manté pràcticament igual als dos anys anteriors.

Com hem dit anteriorment, del total de contractes registrats a les Balears durant el 2011, el 10,8% han estat de caràcter indefinit. Per gènere, la distribució de la contractació indefinida és igualitària, els homes han registrat un 10,9% de contractes indefinits i les dones un 10,7%. Segons la nacionalitat, el 29,8% dels contractes registrats durant l'any 2011 s'han registrat a treballadors estrangers. El 58,3% d'aquests treballadors són de fora de la UE, mentre que el 41,7% restant són treballadors de la UE (vegeu el quadre II-44).

Si ens fixam en les deu ocupacions que registren més contractació, es repeteix la concentració de contractes en unes poques ocupacions que es caracteritzen per ser de baixa qualificació i per estar englobades dins el sector de serveis i de la construcció. La major concentració la trobam entre els contractes registrats al col·lectiu femení, molt per sobre de la registrada pel col·lectiu masculí. Així doncs, les dones, un any més, han concentrat el 48,1% de la contractació registrada durant el 2011 en tres ocupacions: personal de neteja (19,6%), cambreres (16,4%) i venedors de botigues i magatzems (12%). Els homes, d'altra banda, han registrat la contractació més elevada en ocupacions relacionades amb hoteleria i construcció: cambrers (15,2%), picapedrers (8,5%), peons de la construcció (5,9%) (vegeu el quadre II-45).

4. LES POLÍTIQUES ACTIVES D'OCUPACIÓ

Al llarg d'aquests darrers anys de crisi econòmica, s'han anat adoptant mesures específiques i reforçant els programes d'ocupació per fer front a la situació de deteriorament del mercat laboral. Les mesures adoptades durant l'any 2011, com ja passava l'any 2010, van dirigides a garantir, d'una banda, la protecció de les persones desocupades i, d'altra, en l'àmbit de les polítiques actives d'ocupació, a frenar la caiguda de l'ocupació i l'increment de la desocupació.

Gran part d'aquestes mesures tenen el seu origen en l'Acord social i econòmic per al creixement, l'ocupació i la garantia de les pensions (ASE), signat el 2 de febrer de 2011 pel Govern de l'Estat i les principals organitzacions empresarials (CEOE i CEPYME) i sindicals (CCOO i UGT). D'acord amb l'ASE, el Govern va aprovar un Pla de xoc (amb el RD 1/2011), en el que es varen incloure mesures dirigides als col·lectius més afectats per la crisi econòmica, joves menors de 30 anys i parats de llarga duració, al qual segueix el RD 3/2011, de mesures urgents per a la millora de l'ocupació i la reforma de les polítiques actives d'ocupació, que suposa una reforma en profunditat del principal marc regulador de les polítiques actives, que és la Llei 56/2003 de 16 de desembre. El 26 d'agost es va aprovar el RD-Llei 10/2011 de mesures urgents per a la promoció de l'ocupació dels joves, el foment de l'estabilitat en l'ocupació i el manteniment del programa de requalificacions professionals de les persones que esgoten la seva protecció per atur, amb canvis en el contracte de formació i incentius. El 31 d'octubre es va aprovar l'Estratègia Espanyola d'Ocupació 2012-2014, amb el RD 1542/2011 com a marc normatiu de coordinació i execució de les polítiques actives d'ocupació en el conjunt de l'Estat. El mateix dia també es va aprovar el RD-Llei 1543/2011, per regular les pràctiques laborals en empreses per tal de facilitar la realització de pràctiques laborals no professionals.

A les Balears, cal esmentar la signatura, el 14 de juliol de 2009, del Pla d'Ocupació de les Illes Balears (POIB), vigent fins al 2011. Els principals programes de promoció d'ocupació del POIB són: Programes de foment d'ocupació estable; Programes dirigits a emprenedors; Programa de foment de

l'economia social; Programes de foment de l'ocupació pública; Programes de foment de desenvolupament local; Programes d'orientació: Xarxa d'atenció de col·lectius vulnerables del SOIB; Programes per a la integració laboral de persones amb discapacitat. (Vegeu les Memòries del CES dels anys (2009; pàgs: 399-403) i (2010; pàgs: 366-371).

Igualment, cal citar el programa operatiu IB FSE, que té un àmbit temporal d'aplicació 2007-2013, però enguany es va suspendre el cofinançament del FSE dins els diferents programes operatius de la CAIB.

Així, la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (CAIB) gestiona la major part de les polítiques actives d'ocupació transferides de l'Administració general de l'Estat, així com d'altres promogudes per iniciativa pròpia. A l'àmbit de la nostra Comunitat, és el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB) l'òrgan competent per a la seva gestió, si bé correspon a la Direcció General de Treball la gestió de certes línies de suport a l'economia social i de foment de les relacions laborals.

Dins d'aquests programes de promoció d'ocupació gestionats per la Comunitat es preveuen mesures i incentius que van dirigits a fomentar la generació d'ocupació, com són la creació d'empreses, l'ocupació per compte d'altri i l'ocupació autònoma mitjançant subvencions directes a la creació de llocs de treball i d'ajuts per al finançament d'inversions per a la posada en marxa de les activitats o de nous llocs de feina. Entre els beneficiaris d'aquests ajuts hi ha entitats locals, organismes públics, entitats no lucratives i empreses, com també diversos col·lectius de treballadors amb dificultats d'inserció en el mercat de treball: persones amb discapacitat, persones en situació de risc o exclusió social i, en la situació actual de crisi, aquells col·lectius que n'estan patint amb més duresa les conseqüències: joves i aturats de llarga durada.

Dins les polítiques actives d'ocupació cal també fer un esment principal a les que tenen per objectiu la formació, l'orientació per l'ocupació i el reconeixement de l'experiència professional. Ens referim al centres integrats de formació professional, les mesures de formació i orientació per a l'ocupació, les mesures de formació adreçades a la població en atur, la certificació i l'avaluació de

l'impacte de les accions de formació per a persones en atur, les mesures de formació adreçades de manera preferent a la població ocupada, l'orientació per a l'ocupació, i, el reconeixement de l'experiència professional. (Vegeu les Memòries del CES dels anys (2009; pàgs: 403-409) i (2010; pàgs: 371-383).

4.1. LES POLÍTIQUES D'OCUPACIÓ

Dins un context de restriccions pressupostàries, entre les principals mesures adoptades, i pel que fa al Programa de foment de l'ocupació estable, que cerca fomentar la contractació indefinida de treballadors per compte d'altri, durant el 2011, es va substituir per incentius a la contractació de persones joves (fins a 30 anys), que, a més de la contractació indefinida i fixa discontínua, incentivava la subscripció de contractes per a la formació, de pràctiques i de relleu, amb un import destinat a les subvencions per aquest concepte de 274.530,65 euros, d'un total de 723.263,24 euros. Respecte de 2010, es produeix un increment significatiu en l'execució del pressupost en els incentius a la contractació indefinida en empreses I+E (del 43,21%), i un increment més moderat pel que fa a les subvencions per a la contractació indefinida de persones amb discapacitat (del 2,08%). Respecte dels incentius a la contractació indefinida, respecte de l'any 2010 es pot apreciar un descens del 54,23% del pressupost executat, que en milers d'euros suposa 325.245,87 euros menys (vegeu el quadre II-46).

Pel que fa a la contractació de persones amb discapacitat dins el mercat protegit, és a dir, a centres especials d'ocupació, l'any 2011 l'import de les subvencions concedides va ser de 560.250 euros. A més, durant l'any 2011 es varen destinar un total de 3.246.872,15 euros al finançament parcial del cost salarial de les plantilles de discapacitats (75% de l'SMI, en un total de 725 plantilles de discapacitats), així com 296.193,16 euros al finançament parcial del cost salarial i de Seguretat Social de les persones que integren les unitats de suport a l'activitat professional de les persones amb discapacitat.

El programa dirigit a emprenedors té com a objectiu facilitar el desenvolupament de projectes empresarials de persones desocupades perquè s'estableixin com a treballadors per compte propi, amb suport especial a

col·lectius amb dificultats d'accés al mercat de treball. Al llarg del 2011, el conjunt del programa d'ajudes a l'ocupació autònoma ha assolit la xifra de 1.528.453,64 euros, la qual cosa representa un increment de l'1,21% respecte de l'any anterior.

Per altra banda, el Programa de foment de l'economia social recull tota una sèrie d'ajudes que van dirigides a fomentar la creació i el manteniment de llocs de treball en cooperatives i societats laborals. El pressupost executat durant l'any 2011, incloent tant les de nova creació com les que ja estaven constituïdes, ha estat de 401.835,10 euros, xifra que suposa un descens respecte de l'any anterior del 45,09%.

Amb el Programa de foment de l'ocupació pública i el Programa de foment del desenvolupament local, es financen els costos salarials dels treballadors contractats per a l'execució d'obres o serveis d'interès general i social. Dins el programa de foment de l'ocupació pública, convé destacar el programa de col·laboració amb les corporacions locals, cofinançat pel Fons Social Europeu i el programa de col·laboració amb òrgans de l'Administració general de l'Estat i els seus organismes autònoms amb seu a les Illes Balears, amb òrgans de l'Administració de la Comunitat Autònoma i els seus organismes autònoms, amb la Universitat i amb entitats i institucions sense finalitat lucrativa. Aquest programa ha estat el més elevat en relació amb la seva quantia, amb un pressupost executat de 13.736.875,32 euros. Així i tot es pot apreciar una disminució del 9,16% respecte del pressupost executat l'any 2010.

Pel que fa al Programa de desenvolupament local, les ajudes convocades durant l'any 2011 tenen com a objectiu col·laborar en la promoció i implantació de polítiques actives d'ocupació, foment de l'ocupació i orientació de projectes empresarials. Són mesures que estan previstes dins el Pla d'ocupació de les Illes Balears (POIB) 2009 – 2011 per consolidar la xarxa d'agents d'ocupació i desenvolupament local. El 2011 l'import executat ha arribat als 2.573.457,44 euros, la qual cosa suposa un increment del 2,96% respecte de l'any anterior.

4.2. LES POLÍTIQUES DE FORMACIÓ

S'ha de tenir present que el SOIB durant l'any 2011 es va adscriure de la Conselleria de Treball a la Conselleria d'Educació amb la finalitat, segons el Decret 4/2011 de 5 d'agost, de potenciar un sistema integral de formació professional, qualificacions i acreditacions que respongui amb eficàcia a millorar les possibilitats d'accés a un treball de les persones aturades i a l'adaptació de la formació i requalificació per a l'ocupació dels treballadors. Seria interessant analitzar en properes edicions quines iniciatives d'integració dels dos subsistemes s'han dut a terme, analitzar l'oferta de formació de Certificats de Professionalitat que s'ha dut des del SOIB, i el nombre d'acreditacions (totals i parcials) entre d'altres iniciatives.

Les mesures de formació i orientació per a l'ocupació són el nucli central de les polítiques actives d'ocupació (PAO). Totes les mesures de formació i d'orientació s'adrecen de manera exclusiva o preferent a persones desocupades, excepte una de les de formació, que s'adreça preferentment a persones ocupades. L'any 2011, a diferència de l'anterior, es caracteritza per un descens important de participants en la categoria de formació, mentre que en la d'orientació s'observa un increment del 66,22% respecte del 2010.

Per tipus de població, en les mesures que s'adrecen de manera exclusiva o preferent a la població desocupada, hi participaren 52.529 persones, 44.659 en accions d'orientació i 7.870 en accions de formació. Quant al pressupost executat, el de formació ha estat de 14.824.035,55 euros, pràcticament un 59% menys que l'any anterior (vegeu el quadre II-47).

Si comparam les dades amb les d'anys anteriors, observam que en l'àmbit de l'orientació s'ha produït un increment progressiu durant els darrers anys, especialment l'any 2011, amb 17.792 participants més. La participació en la formació ha disminuït durant l'any 2011, tot i que els darrers anys també presentava un increment progressiu en la participació. Pel que fa als pressuposts, no es disposa del d'orientació, i el de formació ha disminuït en més de 21 milions d'euros.

La participació en la formació adreçada preferentment a persones ocupades ha estat de 5.924 persones, amb un pressupost de 3.569.159,50 euros. Les dades evolutives mostren per a l'any 2011 un descens important de la participació, que durant l'any 2010 va ser de 18.874 persones, amb una disminució correlativa del pressupost executat (de 8.750.946,37 euros el 2010).

En relació a aquest punt, cal destacar en primer lloc que aquests programes s'executen amb el pressupost anual de l'any anterior. Ara bé, per l'any 2011 (que s'executa amb el pressupost de 2010), aquesta execució no va poder-se iniciar fins el mes de maig, ja en ple inici de la temporada d'estiu, de manera que en ple mes de juliol de 2012 encara s'estan executant accions amb càrrec a partides de l'any anterior. De fet, el pressupost de la convocatòria 2010 que s'executa al llarg de l'any 2011, no era tant inferior al de l'any 2009 (executat al llarg de l'any 2010), com reflecteixen les dades executades per anys naturals. Quant a la diferència en el nombre d'alumnes es deu a què s'ha eliminat la convocatòria 2011 (execució 2012) i s'ha repartit la convocatòria 2010 en quasi bé dos anys naturals (execució 2011 i 2012). El resultat és que el nombre d'alumnes dins el 2011 és inferior al registrat durant l'any anterior.

Pel que fa a l'oferta de formació adreçada a la població desocupada, s'estructura en set programes: preferentment a desocupats, convenis instrumentals, col·lectius vulnerables, compromís de contractació, requalificació professional, formació en alternança, escoles taller, cases d'oficis i tallers d'ocupació. Aquestes es poden agrupar en funció del fet que la formació formi part de mesures directes de creació d'ocupació o no.

La major participació es dóna en els programes de formació professional per a l'ocupació que no estan associats a mesures de creació directa d'ocupació. S'han beneficiat d'aquests programes 7.870 persones, la major part en accions realitzades en el marc dels convenis instrumentals i del programa de "Preferentment desocupats" (vegeu el quadre II-48).

La participació en el programa "Col·lectius vulnerables" ha estat de 1.316 persones, un 33,60% més que l'any 2010, mentre que durant l'any 2011 no s'han previst ni executat accions ni mesures dins el marc dels cursos de

“Compromís de contractació”. Durant l’any 2011, excepte en el programa “Col·lectius vulnerables”, es pot apreciar una disminució en el nombre de participants en comparació amb anys anteriors.

El pressupost de 2011 ha estat de 14.824.035,55 euros. Més de la meitat ha esta destinat al programa “Preferentment desocupats”, mentre que la resta de programes tenen pressuposts inferiors per un menor nombre de participants o a costos inferiors, derivats probablement de les característiques pròpies de la formació impartida.

Finalment, l’evolució pressupostària entre 2008 i 2011 ha estat estable, almenys en “Preferentment desocupats”, devers 10 milions d’euros, i en “Col·lectius vulnerables”, i ha disminuït en els altres dos programes de forma progressiva des de l’any 2008 en el cas dels “Convenis instrumentals”.

Quant al perfil sociodemogràfic dels alumnes formats, 2.775 corresponen a dones i 2.347 a homes, la majoria (2.876) ho fan en el tram d’edat de 25 a 45 anys, dels quals, 3.983 són de nacionalitat espanyola (vegeu el quadre II-49).

5. LES RELACIONS LABORALS

En aquest apartat analitzam el marc normatiu de les relacions laborals, la negociació col·lectiva, la conflictivitat laboral i la solució de conflictes, i la seguretat i la prevenció de riscos laborals.

La conjuntura difícil de l'any 2011 en l'àmbit econòmic i laboral s'ha traduït en una intensificació del diàleg social i de la negociació per tal d'efectuar reformes consensuades en el marc normatiu de les relacions laborals. El 2 de febrer de 2011 el Govern d'Espanya, les organitzacions empresarials CEOE i CEPYME i les sindicals CCOO i UGT varen signar l'Acord social i econòmic (ASE).

El diàleg va donar resultats rellevants en alguns àmbits, com el de les pensions, mentre que en el cas de la reforma de la negociació col·lectiva la falta de consens va ser manifesta. Finalment, el govern va aprovar sense tenir en compte els acords recollits a l'ASE i el Decret Llei 7/2011 de 10 de juny de mesures urgents de la negociació col·lectiva, i es va modificar part del títol III de l'Estatut dels treballadors.

A final de l'any 2011 les organitzacions sindicals i empresarials més significatives varen reprendre les negociacions, i el diàleg bipartit, desenvolupat en un marc dominat per les eleccions generals del 20 de novembre, es va resoldre en acords signats el 2012 entre els quals tenim, entre d'altres, el V Acord sobre solució autònoma de conflictes laborals (ASAC), la pròrroga en la vigència del IV Acord nacional de formació per a l'any 2012 i el II Acord per a l'ocupació i la negociació col·lectiva 2012, 2013 i 2014 que substitueix el primer AENC 2012 i que incorpora novetats en matèria de flexibilitat salarial, flexibilitat interna i estructura de la negociació col·lectiva.

5.1. EL MARC NORMATIU DE LES RELACIONS LABORALS

La funció de regulació de condicions de treball que duen a terme el convenis col·lectius a la CAIB, com a tot el territori nacional, discorre en un marc normatiu ordenat essencialment per la Unió Europea i pel legislador estatal. A

l'ordenament comunitari, la normativa que d'una manera o l'altra incideix i promociona el dret a la negociació col·lectiva dels estats membres és diversa i amb grau d'eficiència distint. La normativa estrella a l'àmbit de la política social és la directiva. Existeix una proscripció per adoptar directives en matèria de sindicació i les que exerceixen un paper més incisiu a l'hora de delimitar el radi d'acció de la negociació col·lectiva en els ordenaments interns versen sobre condicions de treball. Paradigmàtica resulta la Directiva 2003/88/CE, del Parlament Europeu i del Consell, relativa a determinats aspectes de l'ordenació del temps de treball. Aquesta directiva és una de les que posa de relleu amb més claredat la capacitat intrínseca dels convenis col·lectius per regular amb detall tots el extrems essencials de condicions de treball absolutament vitals per a l'empresa. Juntament amb aquesta Directiva, altres directives en matèria de política social també contenen importants al·lusions a la funció reguladora de la negociació col·lectiva. Així, per exemple, en matèria d'igualtat entre sexes, la Directiva 2006/54/CE, del Parlament Europeu i del Consell, vol que els estats animin els agents socials per fomentar normatives laborals flexibles amb l'objectiu de facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar i per celebrar, al nivell adequat, convenis amb normes antidiscriminatòries que entren en el marc de la negociació col·lectiva. Previsions similars es contenen en el camp de la lluita antidiscriminació, durada del contracte de treball, temps de treball en activitats especials o sectors determinats, comitè d'empresa europeu o drets d'informació i consulta en empreses i grups d'empreses de dimensió comunitària.

A més de la política social, la política d'ocupació és un altre àmbit material d'exercici de les competències comunitàries amb rellevància des del punt de vista de la dinàmica dels convenis col·lectius. En aquest cas, en canvi, la Unió Europea aposta per una normativa més admonitòria que vinculant. Així, les directrius comunitàries sobre política de cohesió dels seus estats membres (2007-2013) destaquen que l'impuls cap a la plena ocupació i l'augment de la productivitat del factor treball depenen d'una varietat d'accions vinculades al desenvolupament del capital humà. Per assolir aquest desenvolupament, la Unió prioritza diversos objectius, entre els quals es troba l'adaptabilitat de treballadors i empreses i la flexibilitat laboral. Amb relació a aquest aspecte, la

Comunitat Europea demana a Espanya, i a altres estats, “que tengui en compte la funció dels interlocutors socials per promoure la flexibilitat combinada amb la seguretat de l’ocupació i reduir la segmentació del mercat de treball”. En la mateixa línia, la Decisió del Consell 2010-707, relativa a les orientacions per a polítiques d’ocupació dels estats membres, prorrogada per a 2012 per Decisió del Consell 2012/238/UE, de 26 d’abril de 2012, commina els estats membres a integrar en les seves polítiques de mercat laboral els principis de flexibilitat i seguretat laboral (flexiguretat) i a prestar atenció especial, juntament amb els negociadors dels convenis col·lectius, a la denominada flexiguretat interna en el lloc de treball.

Quant al nostre ordenament, el text que serveix de marc a l’exercici del dret a negociar col·lectivament les condicions de treball és el RD- legislatiu 1/1995, pel qual s’aprova el Text refós de La Llei de l’Estatut dels Treballadors (ET). Dels tres títols que estructuren aquesta norma, el primer es dedica a la relació individual de treball i l’últim al règim jurídic en qüestió del dret a la negociació col·lectiva. En aquestes condicions, interessa manifestar que la flexibilitat interna sorgida des de diverses instàncies com a fórmula per a que les nostres empreses siguin competitives i puguin crear ocupació estable, o de qualitat, només pot materialitzar-se a la pràctica de les relacions laborals de la CAIB dotant als convenies col·lectius de la possibilitat d’ocupar-se detalladament del règim jurídic de les condicions de treball així com de la pròpia organització dels treball en l’empresa. Aquesta necessitat està molt present a la Llei de l’estatut dels treballadors, que per una part inclou en el seu títol primer les obertures d’espais normatius a la funció reguladora dels convenis col·lectius (especialment en els terrenys de la classificació professional; contractació de duració determinada, a temps parcial i fix discontinu; drets de promoció o formació al treball, temps de treball i prestació salarial...) i les conseqüents crides als seus negociadors perquè no descuidin i es preocupin pel tractament de totes aquestes matèries en les convenis col·lectius, mentre que per altra banda proporciona en el títol tercer regles sobre la pròpia estructura de la negociació col·lectiva.

5.2. DESCRIPCIÓ DE L'ESTAT DE LA NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA A LA CAIB

La descripció de l'estat de la negociació col·lectiva a la CAIB durant 2011 s'efectuarà de dues formes. En primer lloc, comparant el desenvolupament de la nostra negociació col·lectiva amb la resta de comunitats autònomes. En segon lloc, glossant succintament les novetats més rellevants en matèria de negociació col·lectiva introduïdes pel legislador estatal en els anys 2011 i 2012 i confrontant-les amb el que al respecte han fet durant l'any 2011 els nostres convenis col·lectius, sectorials i d'empresa.

5.2.1. ANÀLISI COMPARADA DE LA NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA DE LA CAIB EN RELACIÓ AMB LA DE LA RESTA D'ESPANYA

Segons la base de dades West Law, els convenis col·lectius publicats a la CAIB durant l'any 2011 foren quinze. Tres d'ells són sectorials (transport en ambulància; forn i pastisseria, neteja d'edificis i locals) i els dotze restants són d'àmbit empresarial (Salinera espanyola, Eivissa; Ràdio i Televisió de Mallorca; Ports de les Illes Balears, personal laboral de la Comunitat del Raiguer; personal laboral de l'Ajuntament de Valldemossa; personal laboral de l'Ajuntament de Campos, Perles Orquídea; Mercapalma; Marineland; Mantenimiento y montajes insdustriales, SA; Club Marítim San Antonio de la Playa; Casino d'Eivissa).

5.2.2 LES PAUTES DE LES REFORMES LABORALS 2011-2012 A LA NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA DE LA CAIB

Sense ser discutible que la negociació col·lectiva és la clau per introduir la flexibilitat interna a les nostres empreses i organitzacions productives, aquest concepte de flexibilitat laboral ha trobat confirmació normativa expressa -ha estat juridificat- a les darreres reformes duites a terme pel RD-Llei 7/2011, de mesures urgents per a la reforma de la negociació col·lectiva, i pel RD-Llei 3/2012, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral. Entre ambdues reformes se succeí el II Acord per a l'ocupació i la negociació col·lectiva (AENC), en un intent de marcar al legislador de 2012 les pautes d'una

intervenció que finalment adoptà en solitari. En tot cas, no obstant això, l'AENC és plenament revelador de la importància que per als interlocutors socials més representatius en el panorama nacional té la problemàtica de la flexibilitat interna -un dels capítols està dedicat a l'estructura de la negociació col·lectiva i a la flexibilitat interna-, i reconeix, respecte a això, que "el conveni col·lectiu és l'espai adequat per ordenar l'ús flexible d'elements com el temps de treball i la mobilitat funcional en un sentit complementari a les previsions legals, de forma que la seva regulació convencional desincentivi l'ús de l'extinció de la relació laboral com a instrument per a l'adequació de la capacitat productiva del cicle".

El RD- Llei 3/2012 suposa per damunt de tot una profunda reforma de la legislació laboral en els seus extrems: contractació, desenvolupament i extinció del contracte de treball. L'anàlisi d'aquest aspecte excedeix òbviament els límits d'aquest estudi. Ara bé, pel que fa a la seva incidència sobre el dret a la negociació col·lectiva, aquest text suposa una altra vegada més en la reforma executada pel RD- Llei 7/2011, i és necessari destacar que com a resultat d'ambdues reformes, avui el camp de joc d'aquesta font del dret ja ha quedat marcat o delimitat pel legislador en termes ben definits i sovint deliberadament amplis. Pel que fa a la metodologia, el desglossament de les pautes de les reformes 2011-2012 en matèria de negociació col·lectiva pot realitzar-se amb la distinció de dos nivells. D'una part, reformes en el règim jurídic de les condicions de treball -com la jornada o el salari- que inevitablement s'acompanyen d'una cessió o obertura d'espais a la funció reguladora i organitzativa del conveni col·lectiu, cosa que constitueix pròpiament flexibilitat interna com a fórmula alternativa a la flexibilitat externa, que comporta destrucció d'ocupació. D'altra banda, reformes en el règim jurídic de la pròpia negociació col·lectiva –estructura, administració o durada del conveni- la qual cosa constitueix pròpiament preparar o adequar el conveni col·lectiu perquè pugui complir la funció d'eina de flexibilitat interna.

El tractament que fan els convenis col·lectius de les Illes Balears de la qüestió de la flexibilitat interna en particular i de l'anomenada flexiseguretat més en general fou analitzat amb cert detall en el capítol de la Memòria del CES Balears-2009 dedicat a la negociació col·lectiva. S'hi examinaren les principals

tendències convencionals en matèria de temps de treball i salari, entre d'altres aspectes d'interès per a l'empresa, i en matèria formativa i relativa a la conciliació de la vida familiar i laboral, entre d'altres aspectes d'interès per al treballador.

La lectura d'aquesta memòria, a la qual ens remetem des d'aquestes pàgines, resulta molt recomanable perquè les conclusions que s'hi reflecteixen quant al tractament de la flexibilitat interna a l'entorn del treball per part dels convenis col·lectius de la CAIB, sectorials i d'empresa, segueixen tenint màxima actualitat i, a més, totes elles es conformen en bona part dels convenis col·lectius posteriors a aquesta memòria publicats a la CAIB, inclosos els de l'any 2011.

Quant a les reformes en el règim jurídic de la negociació col·lectiva, els RD-Lleis de 2011 i 2012 han suposat en primer lloc un afavoriment de la flexibilitat interna en introduir sobre aquesta qüestió importants canvis en matèria de trasllats, modificacions substancials de les condicions de treball, modificacions de convenis col·lectius estatutaris en vigor –inclosa la quantia salarial-, acomiadament col·lectiu i contingut mínim dels convenis col·lectius. La reforma suposa també una major flexibilitat externa.

Val a dir que la reforma ha estat valorada negativament per part de les organitzacions sindicals. Des del panorama jurídic doctrinal entre aquest grup de modificacions, interessa ressaltar amb caràcter particular, que la reforma de 2012 ha apostat decididament pel bloqueig de les negociacions tendents a la modificació del conveni estatutari en vigor, ha introduït la solució final de l'arbitratge obligatori, i ha sol·licitat a instància de qualsevol de les parts, a càrrec de la Comissió consultiva nacional de convenis col·lectius o, en el seu cas, de l'òrgan autonòmic equivalent. A la pràctica, això significa que revisions salarials com les acordades a la CAIB per al passat any 2011 per les comissions paritàries dels convenis col·lectius de l'hostaleria i ajuda a domicili (BOIB 12.05 I 15.12.2011, respectivament), podrien deixar de ser aplicades a qualsevol de les empreses d'aquests sectors de l'economia balear de decisió de l'organisme públic laboral de composició tripartida.

D'altra banda ha estat crític, en termes generals, i compartit per la doctrina científica i pels agents econòmics i socials, que el nostre sistema de negociació col·lectiva necessités reformes, ja que patia atomització, desvertebració i falta d'agilitat i dinamisme, en particular quan finalitzà la vigència del conveni col·lectiu. Per a alguns, encara que no existeix acord doctrinal, aquest diagnòstic hauria estat a la base reforma profunda del règim jurídic del dret a la negociació col·lectiva que actualment es caracteritzaria, entre d'altres, pels extrems següents:

1r.- Atribució de la determinació de l'estructura de la negociació col·lectiva a les organitzacions empresarials i sindicals més representatives de caràcter estatal o de comunitat autònoma, mitjançant acords interprofessionals o, en el seu cas, convenis sectorials publicats a la nostra comunitat durant 2011. Aquest tipus de clàusules racionalitzadores de l'estructura de la negociació col·lectiva brilla per la seva absència a la nostra comunitat.

2n.- Manteniment de la regla relativa a la prohibició d'afectació del conveni durant la seva vigència pel que es disposa en convenis d'àmbit distint, encara que amb matisos. Així, per una part es reconeix amb caràcter de "ius cogens" preferència aplicativa al conveni posterior de l'empresa sobre el sectorial anterior i en vigor a la regulació de determinades matèries –quantia de salari base i complements salarials; règim retributiu d'hores extraordinàries i treball nocturn; adaptació a l'àmbit de l'empresa del sistema de classificació professional; adaptació dels aspectes de les modalitats de contractació atribuïdes per llei a la negociació d'empresa; mesures per conciliar vida laboral, familiar i personal; i altres matèries eventualment disposades per conveni col·lectiu de l'article 83.2 ET. D'altra banda, s'estableix la possibilitat d'afectació sobrevinguda del conveni estatal per altre conveni d'àmbit inferior però superior a l'empresa, com succeïa des de la reforma de 1994, encara que des de 2011 la possibilitat queda reconeguda amb caràcter exclusiu i excloent en favor dels convenis col·lectius d'àmbit geogràfic autonòmic.

3r.- Es reconeix la possibilitat de revisar anticipadament els convenis col·lectius, abans de la finalització de la seva vigència, i s'elimina el 2012 la regla de la ultractivitat del conveni col·lectiu, d'acord amb la qual el conveni denunciat

manté la vigència mentre no se n'aconsegueixi un que el substitueixi. Avui, en efecte, transcorreguts dos anys (en la tramitació parlamentària del RD-Llei 3/2012 aquest període s'ha reduït un any) des de la denúncia del conveni col·lectiu sense que se n'hagi acordat un de nou o es dicti un laude arbitral, aquest conveni perd vigència, tret que hi hagi un pacte contrari, cosa que determinarà que s'apliqui el conveni col·lectiu d'àmbit superior que eventualment correspongui o, en defecte, directament les condicions de treball previstes a la llei, així com aquelles altres que els treballadors pactin individualment amb el seu empresari.

Pel que fa als efectes de l'arribada del termini final del conveni col·lectiu, l'anàlisi dels convenis col·lectius publicats a la CAIB durant 2011 posa de manifest que pràcticament a tots els efectes de l'arribada del termini final del conveni col·lectiu, l'anàlisi dels convenis col·lectius publicats a la CAIB durant 2011 posa de manifest que pràcticament tots, tant sectorials com d'àmbit empresarial, deixen d'explorar aquest terreny i es limiten a confirmar en tots els seus aspectes la que fins el RD-Llei 3/2012 fou regulació legal. Lògicament, existeixen matisos diferencials oportunament destacats, igual que la resta de pautes usuals de la nostra negociació col·lectiva en aquest terreny, en la Memòria CES-Balears 2010, la lectura de la qual es torna a remetre. Quant als efectes de l'arribada del termini final del conveni sense haver denunciat, l'habitual és que els convenis de la CAIB es prorroguin automàticament (efecte legal) per períodes anuals o per períodes iguals a la vigència inicial del propi conveni. Amb caràcter particular, interessa destacar l'exclusió de la pròrroga automàtica del conveni no denunciat que sol afectar el règim dels increments salarials anuals pactat en els convenis de la CAIB, amb regles específiques per a cada any de vigència del conveni. Constitueix un règim que després la reforma de 2012 queda sotmès –en cas de contenir-se en convenis col·lectius d'àmbit sectorial- a la preferència aplicativa de la negociació col·lectiva de l'empresa. També cal reparar, per altra part, que la denúncia dels convenis col·lectius de la CAIB comporta en la gran majoria de casos, a escala sectorial i d'empresa, l'efecte de mantenir en vigor els seu contingut normatiu indefinidament, fins que no se n'aconsegueixi un de nou, i això malgrat que la distinció entre contingut obligacional i contingut normatiu del conveni col·lectiu

desapareix formalment amb el RD-Llei 7/2011. Són, com es diu, molts pocs els convenis de la CAIB que s'anticipen al sentit de la reforma de l'any 2012 i que, per tant, se situen presumiblement dins de l'òrbita del nou règim jurídic, i que, en conseqüència, alteren el sentit de la regulació legal que arribà al seu fi amb la reforma de 2012 i tanquen d'una forma o l'altra la possibilitat que es produeixi el manteniment ultractiu del conveni col·lectiu denunciat. Per a una anàlisi un poc més particularitzada del sentit d'aquestes alteracions, pot consultar-se la Memòria CES-Balears 2010.

4t.- La funció de la comissió paritària del conveni col·lectiu com a òrgan d'administració permanent de la vigència del conveni col·lectiu ha quedat reformulada en clau restrictiva el 2012 respecte de com resultà el 2011. Aquesta dada mereix ser destacada en la mesura que una pràctica, minoritària, en la dinàmica de la negociació col·lectiva balear –l'assumpte també està tractat en la Memòria de 2010- consisteix a atribuir funcions específiques a la comissió paritària i comporta en ocasions el reconeixement d'aquest òrgan de facultats de caire més normatiu que estrictament interpretatiu, la qual cosa no està en línia amb la supressió el 2012 de l'asserció legal que des de 2011 facultava la comissió paritària per desenvolupar funcions normatives, referides a l'adaptació o, en el seu cas, modificació del conveni durant la vigència d'aquest.

5è.- Establiment de mecanismes extrajudicials de solució de conflictes laborals, especialment aptes per solucionar conflictes d'interessos, encara que no només els que sorgeixen durant la tramitació del conveni col·lectiu, sinó també els derivats de l'aplicació i interpretació d'aquest o dels produïts per l'aplicació de mesures de flexibilitat interna. Aquest punt es troba en connexió molt directa amb les funcions de la comissió paritària relatives a la composició de conflictes laborals i respecte del qual s'ha de mencionar que la tònica de la negociació col·lectiva de la CAIB durant 2011 coincideix essencialment amb la descrita a la Memòria CES-Balears 2010, en què s'assenyala bàsicament que pràcticament tots els convenis col·lectius inclouen almenys una clàusula d'adhesió a l'acord interconfederal de creació i regulació del TAMIB, que diu que devers una quarta part dels nostres convenis d'empresa precisen que l'activitat del TAMIB s'estén

a tot tipus de conflicte, mentre que uns pocs aclareixen que la intervenció d'aquest Tribunal resulta obligada en els conflictes col·lectius i voluntària en els individuals.

5.3. LA CONFLICTIVITAT LABORAL I LA SOLUCIÓ DE CONFLICTES

Un anàlisi de l'estat de la conflictivitat laboral a la CAIB durant 2011 pot efectuar-se distingint entre la judicial i l'extrajudicial.

5.3.1. LA CONFLICTIVITAT JUDICAL

D'acord amb la informació subministrada pel Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social[53], el total d'assumptes judicials de caire laboral resolts a les Balears durant 2011 fou de 5.863 (6144 el 2010). D'aquests assumptes, hi havia 58 conflictes col·lectius (22 el 2010), 4.661 conflictes individuals (5.102 el 2010) i altres 1.444 produïts en matèria de Seguretat Social. Per altra banda, d'acord amb la informació que obra en la base de dades West Law Social[54], la Sala social del Tribunal Superior de Justícia de les Balears dictà durant l'any 2011 un total de 698 sentències (524 el 2010). S'inverteix, així, la tendència d'altres anys, el 2011 prop del 55% dels processos tractaren sobre qüestions relatives a les relacions individual i col·lectiva de treball, mentre que el percentatge restant (45%) tractaren de processos sobre la Seguretat Social.

La majoria de les sentències alienes a qüestions de Seguretat Social en ventilà d'altres relatives a la relació individual de treball, relacions laborals especials incloses, encara que entorn a un 2% varen tenir per objectiu aspectes de la relació col·lectiva com els drets i deures dels representants dels treballadors, dinàmica de la negociació col·lectiva o també el règim jurídic de les faltes i sancions laborals, així com altres extrems pertanyents al procés jurisdiccional

53 *Butlletí estadístiques laborals, actualitzat el 8 de maig de 2012, www.empleo.gob.es/estadisticas*

54 *Vegeu, THOMSON REUTERS, www.westlaw.es.*

social. La problemàtica dominant en la relació individual de treball durant 2011 ha estat la de les reclamacions salarials i connexes, incloses les reclamacions per hores extraordinàries (52%). Darrere aquestes reclamacions hi ha les que han tengut lloc en supòsits com la delimitació del camp de l'aplicació de la norma laboral, el règim jurídic de la contractació de durada determinada, la problemàtica de la classificació i promoció professional, temps de treball, modificacions substancials, vacances i excedències, extincions contractuals diferents dels acomiadaments, garanties per canvi d'empresari, i davant altres manifestacions de descentralització de l'activitat productiva o aspectes laborals del personal de les administracions públiques (21%) i també totes les reclamacions relatives a l'acomiadament disciplinari i en menor mesura econòmic, tant individual com col·lectiu (20%). El percentatge de plets restants es reparteix entre els que han tengut lloc respecte de qüestions com l'estatut jurídic del treballador fix discontinu o l'eficàcia en l'empresa dels drets fonamentals, inclosa la llibertat sindical.

Pel que fa a la matèria de Seguretat Social, la temàtica estrella segueix sent la referida a la protecció per IP, amb aproximadament el 54% de les sentències, seguida de la IT, jubilació i altres qüestions referides a la protecció per accidents de treball i/o malalties professionals, incloent el recàrrec de prestacions (31%). El percentatge restant se'l reparteixen els plets que han versat sobre la desocupació, millores voluntàries i acció assistencial, mort i supervivència, així com altres pronunciaments residuals relatius a la dinàmica genèrica de la protecció no contributiva i acció protectora dels treballadors autònoms, inclosos els econòmicament dependents.

5.3.2. LA CONFLICTIVITAT EXTRAJUDICIAL

Per obtenir una visió ajustada a la realitat, l'examen de l'estat de la conflictivitat laboral extrajudicial a la CAIB s'efectuarà en dos àmbits. Per una part, atenent a la fenomenologia que envolta els assumptes resolts pel TAMIB, òrgan que el 2005 substituí a la nostra comunitat el Servei de Mediació Estatal (SMAC) i que actualment constitueix la seu de la comissió paritària de distints convenis col·lectius sectorials de la CAIB. Per altra banda, si exposam les

característiques de la conflictivitat inherent, que es manifesta amb el recurs de vaga i amb les mesures empresarials de reorganització productiva.

5.3.2.1. L'activitat del TAMIB

Amb referència a l'activitat desenvolupada pel TAMIB[55], els 10.529 expedients individuals tramitats durant 2010 augmentaren a 10.684 el 2011, mentre que els 69 expedients col·lectius de 2010 augmentaren a 96, sense haver efectuat cap arbitratge, com va succeir el 2010. De tots aquests expedients, 4.632 versaren sobre extincions contractuals (4.377 al 2010) i 4.622 sobre reclamacions de quantitat (4.727 el 2010). Un 76% dels expedients extintius anaren referits a reclamacions per acomiadaments (82% el 2010), un 17% a extincions per causes objectives (12% durant 2010) i el 7% restant a extincions per voluntat del treballador amb fonament en incompliments empresarials (6% durant 2010). Per la seva banda, el 18% de les reclamacions de quantitat ascendiren a més de 5.000 euros cada una (15% el 2010), el 60% se situaren entre 1.000 i 5.000 euros (igual que el 2010) i el 22% restant (25% durant el 2009) assolí fins a 1.000 euros. Quant als conflictes col·lectius, finalment el 22,9% dels gestionats en el TAMIB s'acompanyaren amb l'anunci de l'exercici del dret de vaga (20,28% durant 2010).

5.3.2.2. Dinàmica de vagues i expedients empresarials de reorganització productiva

D'acord amb la informació subministrada pel Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social[56], durant 2011 es planejaren dotze vagues a l'àmbit territorial de la CAIB, dues més que durant 2010. En funció de l'àmbit territorial, tretze es varen circumscriure al nostre àmbit regional (dos el 2010), una d'elles fou d'àmbit municipal, i nou més d'àmbit nacional (9 foren vagues nacionals durant 2010). Els centres de treball convocats foren 22 (13 el 2010), i sumaren una plantilla de 3.488 treballadors (5.760 el 2010). D'aquests centres se n'implicaren nou (11 el 2010) i aglutinaren una plantilla de 2.456 treballadors (3.016 el 2010). A

[55] *Vegeu Memòria TAMIB 2011 (format Word a 30.05.2012)*

[56] Butlletí estadístiques laborals, actualitzat a 8 de maig de 2012, www.empleo.gob.es/estadisticas

la vegada, els treballadors participants foren 423 (501 el 2010) i sumaren un total de 403 jornades no treballades (723 el 2010). Finalment, 394 dels 423 treballadors implicats en aquestes vagues desenvolupaven la seva activitat en el sector serveis (500 el 2010), mentre que els 29 restants ho feien a la indústria.

Pel que fa a la conflictivitat laboral en la seva versió de recurs empresarial a expedients de reorganització productiva, els ERO autoritzats a les Balears durant 2011 foren 328 (182 el 2010). Aquests expedients afectaren 3.540 treballadors (2.146 el 2010). De tots els treballadors afectats per ERO durant 2011, 1.098 (648 el 2010) ho foren en el marc d'ERO extintius, 1539 (1033 el 2010) en el marc d'ERO suspensius i altres 903 (465 el 2010) en processos de reducció de jornada.

5.4. LA SEGURETAT I LA PREVENCIÓ DE RISCOS LABORALS

L'any 2011 continua l'aplicació i la vigència del Pla de Seguretat i Ambient Laboral de les Illes Balears, pla que amplia el Pla de xoc contra la sinistralitat laboral iniciat l'any 2007 i vigent fins a finals de 2012.

A la nostra comunitat autònoma, l'any 2011, s'hi han produït 15.244 accidents de treball en jornada laboral, la qual cosa representa, en termes percentuals, una disminució del 6,92%, és a dir, 1.133 accidents menys que durant el 2010 (vegeu el quadre II-50).

Les dades que es refereixen a la salut laboral situen les Illes Balears a la coa de les comunitats autònomes pel que fa a l'índex d'incidència dels accidents. El 2011 les Balears, amb un índex d'incidència del 46,72%, ocupa el primer lloc, en comparació amb la resta de comunitats autònomes i el conjunt d'Espanya (amb un índex d'incidència del 34,40%), si bé s'està produïnt una reducció progressiva any rere any, ja que des de 2005 (darrer quinqueni) aquest índex s'ha reduït 32,15 punts, i respecte del 2010, l'índex d'incidència ha experimentat un descens de 2,65 punts (-5,37%), per convertir-se en l'índex més baix des de 1999. Més del 99% dels accidents són de caràcter lleu, com s'indica tot seguit (vegeu el quadre II-51).

Si examinam més detalladament el nombre total d'accidents de treball, observam el següent:

L'any 2011 s'han produït 15.167 accidents lleus que representen el 99,49% del total d'accidents de treball a les Illes Balears. L'any 2010 es produïren 16.267 accidents lleus. Per tant, el 2011 es pot apreciar, un any més, una disminució important d'aquests accidents, ja que el nombre d'accidents lleus s'ha reduït en 1.100.

El 2011 s'han produït 71 accidents de treball greus, que representen el 0,46% del total d'accidents. L'any 2010 hi va haver 99 accidents d'aquest tipus, la qual cosa significa una disminució del 28,28%, és a dir, hi ha hagut 28 accidents greus menys.

Finalment, pel que fa als accidents mortals, se n'han produït sis, és a dir, en aquest cas es repeteix la mateixa tendència i observam una disminució respecte de l'any anterior, que varen ser un total d'11.

Per sectors d'activitat, tots els sectors reflecteixen una millora respecte de l'any 2010, a excepció del d'agricultura, sector que després del retall de 2010, se situa en nivells semblants als de 2009. Quant a nombre d'accidents, destaquen els sectors de la construcció i dels serveis, que registren el nombre més elevat d'accidents (10.800 accidents en el cas del sector serveis; i 2.488 en el cas del sector de la construcció). Així, el sector de la construcció és un dels que registren un major nombre d'accidents amb un dels majors índexs d'incidència (9.159 accidents per cada cent mil treballadors amb les contingències cobertes), juntament amb el d'indústria (amb 7.638). El sector de la construcció i el de la indústria són els que han experimentat els majors descensos en els índexs d'incidència respecte de 2010 (vegeu el quadre II-52).

En funció de la gravetat, es pot observar que la diferència entre l'índex d'incidència de les Balears amb relació al conjunt d'Espanya s'explica, sobretot, pel que fa als accidents lleus. Aquests accidents registren un índex d'incidència del 44,48, quan la mitjana estatal és de 34,07. En canvi, l'índex d'incidència dels accidents greus (del 21,7) i mortals (1,8) es troben per davall de la mitjana estatal (del 29,3, 7 i 3,6 respectivament). Per gènere, durant el 2011, els homes

presenten un índex de sinistralitat més elevat que el de les dones, del 66,3% i del 33,7%, respectivament. Segons la gravetat, la majoria d'accidents varen ser de caràcter lleu (el 99,4% per als homes i el 99,8% per a les dones), mentre que el total d'accidents mortals de l'any 2011 els van patir els homes.

El nombre d'accidents de treball per illes ens indica que s'ha produït, durant l'any 2011, una disminució generalitzada de la sinistralitat en totes les illes, per la qual cosa es manté la situació que ja trobàvem el 2010. En concret, Mallorca en registra el 79,7%, Eivissa el 13,1%, Menorca el 6,2% i Formentera un 0,5%. Durant el 2011 els accidents lleus representen més del 99% del total d'accidents registrats. Resulta destacable que totes les illes presenten en el 2011 una millora pel que fa als índex d'incidència, a excepció de Formentera, que presenta un augment del 5,7%.

El sis accidents mortals registrats a les Balears el 2011 es distribueixen territorialment de la manera següent: dos a Mallorca, dos a Menorca i dos a Eivissa. Per sectors d'activitat, en el sector serveis es produeixen quatre accidents, i la resta, un es registra en el sector industrial i l'altre en el sector de la construcció. Com ja passava l'any 2010, tampoc en el 2011 s'ha produït cap accident mortal en el sector agrari (vegeu el quadre II-53).

CAPÍTOL III: POBLACIÓ I BENESTAR SOCIAL

1. LA POBLACIÓ

1.1. INTRODUCCIÓ

Les dades definitives del padró municipal d'1 de gener de 2011 i les dades provisionals d'1 de gener de 2012 continuen la tendència de l'alentiment progressiu en el creixement de la població que es detecta d'ençà de l'inici de la crisi econòmica internacional (*vegeu l'apartat 1.1 del capítol I*). L'arxipèlag balear ha assolit 1.113.114 habitants segons el padró de 2011 i 1.118.654 habitants segons la dada provisional de 2012, xifres que suposen un augment de 7.065 residents i de 5.540 residents, respectivament. Quant a l'Estat espanyol, ha arribat als 47.190.493 segons el padró d'1 de gener de 2011 i a 47.212.990 habitants segons la dada provisional del padró 2012, amb un creixement absolut de 169.462 persones i de 22.497 residents, respectivament (*vegeu el quadre III-1*).

Els creixements relatius, tant a l'Estat espanyol com a l'àmbit autonòmic, han experimentat un descens important si els comparam als valors assolits en el darrer decenni, en què cap de les xifres de la sèrie havia presentat uns guarismes tan baixos. La població estatal, segons la revisió del padró de 2011, va experimentar un creixement del 0,4% i, d'acord amb la xifra provisional del 2012, d'un 0,05%. A les Illes Balears, amb uns creixements un poc més elevats, també ha baixat de manera notable el creixement demogràfic, fins a situar-se en el 0,6% segons la revisió del padró del 2011, i del 0,5% segons la dada provisional del 2012. Amb l'excepció de les ciutats autònomes, cap comunitat autònoma aconsegueix assolir creixements superiors a l'1% d'ençà la revisió de l'any 2011. Així mateix, augmenta el nombre de les que perden població, i la resta, en general, obtenen uns creixements que se situen devers el mig punt percentual. No obstant això, les Illes Balears, que comparteixen aquest nou cicle de creixement més alentit i menys intens, continuen situant-se entre les autonomies que presenten majors creixement relatius (*vegeu el quadre III-2*).

Si deixam de banda la repercussió que poden suposar les modificacions introduïdes en la gestió del padró amb la implantació de les baixes per

caducitat en el 2006 (obligació per als estrangers no comunitaris sense autorització legal de residència permanent de renovar-ne la inscripció padronal cada dos anys i la mesura de control adreçada a confirmar la residència dels estrangers comunitaris o amb residència permanent establerta l'any 2009), es constata que a partir de la revisió del padró de 2010 els creixements obtinguts per la població estrangera han baixat fins uns valors molt allunyats als de l'inici del segle XXI. Cap comunitat autònoma supera creixements superiors al 6% en les xifres definitives corresponents a les dues darreres revisions. Aquesta tendència decreixent queda marcada, fins i tot, per un lleu decrement de la població estrangera (-0,7%) a l'Estat espanyol en la dada provisional de la revisió del 2012 (*vegeu el quadre III-3*).

La població estrangera -que explica, en gran mesura, el fort creixement demogràfic registrat a començament del segle XXI assolí, segons dades definitives, l'1 de gener de 2011 els 5.751.487 habitats a l'Estat espanyol, mentre que a les Balears els estrangers suposen un col·lectiu de 242.812, la qual cosa representa un 21,8% de la població, la major xifra de totes les comunitats autònomes i molt per sobre de la mitjana estatal, que és del 12,2% (*vegeu el gràfic III-1*).

Les dades provisionals d'1 de gener de 2012 ens mostren, després de molts anys, un decreixement global del nombre d'estrangers residents. Tot i que, quan se'n publiquin les xifres definitives, el resultat pugui variar i augmentar lleugerament, el cert és que les tres darreres revisions marquen un nou cicle. Aquest cicle es caracteritza per uns creixements molt més suaus, o sovint per decrements, com a conseqüència del descens dels fluxos immigratoris anuals i d'uns majors controls en la comptabilització del col·lectiu.

El padró de 2011 reflecteix, en la mateixa línia, un descens en la intensitat dels fluxos migratoris. A l'Estat espanyol es comptabilitzen 3.753 estrangers més que en 2010, i 556 a les Illes Balears. Aquests resultats, ja definitius, es mantenen molt allunyats dels augments assolits a principi del segle, superiors al mig milió d'estrangers en el total espanyol o dels més de 25.000 residents a les Illes Balears.

Un terç del creixement migratori estranger de l'Estat espanyol és conseqüència del flux de romanesos, que amb 865.707 són el col·lectiu més nombrós dels estrangers residents, per damunt dels marroquins, que amb 773.995 ocupen la segona posició i molt per sobre dels equatorians (360.710) i dels britànics (391.194). Altres increments importants s'han registrat entre els ciutadans marroquins i els xinesos. Contràriament, es detecten significatius descensos de ciutadans equatorians, bolivians i argentins.

A les Illes Balears, les taules de l'Ibestat referides a la revisió del padró de 2011 ens mostren un baix increment (0,23%) del nombre d'estrangers. Les colònies que més han augmentat són la italiana (769), l'alemanya (678) i la romanesa (717). Això no obstant, es detecten balanços migratoris negatius o, dit d'una altra manera, fluxos de retorn més potents que els d'entrada en set dels 22 països amb majors colònies residents a les illes Balears. Els països que presenten decreixements en el nombre de residents, com succeïa també en els resultats de l'any anterior, són països llatinoamericans: l'Argentina, Bolívia, l'Uruguai, el Brasil, Xile, l'Equador i Colòmbia, que en conjunt han baixat més de 4.000 persones, aproximadament. No tots aquests descensos són conseqüència dels moviments de retorn produïts durant l'any de la revisió, ja que molts s'han donat de baixa per caducitat (*vegeu el quadre III-4*).

1.2. L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ

Si comparam la població de 2011 (1.113.114) amb la de 2001 (878.627), conclourem que ha crescut en 234.487 persones, o el que és el mateix, més d'un 25%. La importància de la immigració és òbvia si analitzam el creixement per nacionalitats. Així, en el mateix període, la població de nacionalitat espanyola ha crescut en 65.558 persones, mentre que la colònia d'estrangers ha augmentat en 168.929. La població espanyola només ha augmentat un 8,15%, mentre que la població estrangera ha crescut un 228,69%, és a dir, s'ha multiplicat per 3,2 en el termini de només deu anys (*vegeu el quadre III-5*).

L'illa que ha experimentat el major creixement relatiu ha estat Formentera, amb prop d'un 50%, que ha estat conseqüència, tant del creixement en valors absoluts molt similars d'espanyols (1.706) i estrangers (1.784). Eivissa és l'illa

que, amb el 42,54% d'increment, ocupa la segona posició quant a creixement; els 40.126 nous habitants es distribueixen entre 15.075 espanyols i 25.051 estrangers. En només deu anys la colònia estrangera eivissenca s'ha més que triplicat. Menorca se situa en tercera posició, amb un percentatge de creixement molt similar a la mitjana, i ha crescut en 19.579 persones, de les quals 8.288 són espanyoles i 11.291 són estrangeres. Cal destacar que Menorca és l'illa que ha experimentat el major creixement relatiu d'estrangers, ja que en el 2000 n'hi havia 4.178, i el 2010 aquesta xifra augmentà fins als 15.469, és a dir, es va multiplicar per 3,7 (*vegeu el gràfic III-2*).

Per illes, el percentatge de població estrangera comunitària (UE-15) més elevada es presenta a Formentera, amb un 56%, i la més baixa a Mallorca, amb un 40%. Eivissa té un 44% i Menorca un 48% (*vegeu el quadre III-6*).

1.3. L'EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA MUNICIPAL

En primer lloc, si analitzam l'increment total municipal de la població, ens adonam que únicament un municipi de les Illes ha perdut població: Escorca, que ha passat de 306 a 284 habitants, tot i que és un municipi atípic, amb accés molt difícil, amb una estructura de la propietat rústica de grans dimensions i un hàbitat amb un grau elevat de dispersió i sense grans infraestructures productives. No obstant això, la tendència global en aquest decenni ha estat presentar un fort creixement de població que, en molts casos, ha significat increments superiors al 30, 40, 50 i, fins i tot, en el cas des Mercadal, a Menorca, del 65% (*vegeu mapa III-1 i el quadre III-7*).

L'illa en què els municipis presenten, en conjunt, taxes més elevades de creixement és Eivissa, en què tots els municipis creixen entre un 24,45% (Sant Joan de Labritja) i més del 50% (Sant Josep de sa Talaia). Menorca presenta més dispersió i les taxes van des de l'increment de l'11,76% de Ferreries fins a la taxa des Mercadal, la més elevada de l'arxipèlag. Mallorca, com és habitual per la major tipologia de municipis, presenta molta dispersió. Alguns com Consell, Marratxí i ses Salines superen el 50% del creixement, mentre que n'hi ha que romanen per davall del 10%.

L'anàlisi municipal ens ofereix, doncs, una major dispersió de dades. Així mateix, volem posar de relleu dues qüestions: segons les dades de la revisió del padró de 2011 hi ha deu municipis que tenen un terç o més de població estrangera, i 34, la meitat, en tenen una cinquena part. El major percentatge, amb un 42%, el presenta el municipi de Deià, un municipi de la Serra de Tramuntana amb una llarga tradició residencial d'artistes, intel·lectuals i de grups econòmics benestants. La resta de municipis propers a un terç de la població de nacionalitat estrangera presenten la distribució següent: a Mallorca, Andratx i Calvià al Ponent; Alcúdia a les badies del nord-est; Capdepera i Sant Llorenç des Cardassar al Llevant; i Santanyí i ses Salines al Migjorn. Tots aquest municipis són costaners i presenten una vocació residencial important, a més d'una estructura de serveis i turisme ben desenvolupada. Eivissa també presenta un percentatge de població estrangera elevat el municipi de Sant Joan de Labritja, que sempre havia presentat una implantació residencial estrangera forta i, finalment, Formentera, que ja hem comentat en l'apartat insular.

Quant als municipis que tenen poca presència relativa de població estrangera (que en aquesta anàlisi situarem en el 10% de la població) en trobam quatre a Mallorca situats al Raiguer (Santa Maria del Camí, Binissalem i Consell) i, el municipi dormitori de Palma, Marratxí. Són municipis interiors que han romàs al marge de l'atracció residencial massiva que tenen altres municipis de la Serra de Tramuntana o d'altres àrees amb fort desenvolupament dels serveis turístics. A Menorca, hi trobam en aquesta situació el municipi de Ferreries (*vegeu el mapa III-2*).

1.4. REPERCUSSIONS DEMOGRÀFIQUES DE L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ

L'anàlisi de l'evolució estructural de la població per nacionalitats en el darrer decenni ens permet arribar a una sèrie de conclusions:

El grup de població que ha experimentat un creixement més important és el grup dels actius (16-64 anys, 70% de la població total a l'any 2010). La població estrangera, venguda massivament en aquesta dècada a la recerca d'oportunitats econòmiques i vitals, és responsable del 80% de l'increment

d'aquest grup. La incorporació d'aquests contingents ha incidit significament en la piràmide etària, és a dir, en l'estructura per edat i sexe de la nostra societat. Ha contribuït, d'una banda, que el procés d'envelliment de la població a les Illes s'alenteixi a curt termini i, de fet, les Illes constitueixen una de les CA menys envellides i, de l'altra, que la base de la piràmide s'eixampli com a conseqüència del potencial de fecunditat que aporta la venguda de població jove i que ha determinat que durant aquest decenni s'hagin incrementat les taxes de natalitat (*vegeu el quadre III-8*).

L'any 2010 l'edat mitjana a la maternitat a Espanya fou de 31,21 anys, mentre que a les Illes Balears s'assolia un mitjana de 30,79 anys. Això no obstant, s'ha de tenir present que es produeixen diferències molt significatives en la maternitat segons la nacionalitat. Les mares estrangeres mantenen un calendari de fecunditat més jove, sobretot les que procedeixen d'Àfrica (el Marroc) i d'Amèrica del Sud, que són les dones estrangeres que més contribueixen a la natalitat de les Illes. L'any 2010 l'edat mitjana de les mares estrangeres a Espanya era de 28 anys, i a les nostres illes de 29 anys. No obstant això, si s'atén a l'evolució d'aquest indicador d'ençà de l'any 2002, s'observa un envelliment progressiu i ràpid. Durant el període que va de l'any 2002 al 2010, l'edat mitjana a la maternitat d'aquest col·lectiu només ha augmentat al llarg d'un any, mentre que en aquest mateix període, les mares espanyoles continuen la tendència d'un retard progressiu de la maternitat, tot i que l'indicador evoluciona més lentament, ja que acumula els retards anteriors significatius, i en el període esmentat l'edat mitjana augmenta 0,7 anys. Aquest procés de retard general del calendari a la maternitat indica, al seu torn, l'adopció dels patrons nadius per part del col·lectiu de la població estrangera (*vegeu el quadre III-9*).

El nombre de fills per dona a les Illes segueix una evolució confluent amb les dades estatals, que se situen en el 2010 en 1,4 fills per dona. L'anàlisi d'aquest indicador ens mostra distints cicles: un descens progressiu des de 1975 fins als darrers anys del segle XX, moment en què s'inicia una fase de recuperació lleugera que es manté fins al 2008; l'any 2009 i l'any 2010 pareixen marcar un punt d'inflexió i la fi d'aquesta recuperació. Per primera vegada, després de

més de deu anys d'una recuperació lleugera, es produeix un descens que discorre paral·lel a un menor creixement de la població. L'indicador calculat per tipus de nacionalitat es manté entre les mares espanyoles des del 2001 entorn a 1,3 fills per dona, amb un descens lleu en el 2009 i en el 2010. La tendència entre les mares estrangeres és ben distinta i presenta una evolució descendent des de l'any 2001 fins al 2010, encara que l'indicador sigui superior al que presenten les dones de nacionalitat espanyola (*vegeu el quadre III-10*).

Durant aquest decenni s'han anat consolidant noves formes de convivència. D'una banda, augmenten les llars unipersonals i, de l'altra, segons l'Enquesta nacional d'immigrants (2007) a les Illes un terç de les llars té entre els seus membres algun immigrant. A més, entre les formes de convivència, les parelles de fet, amb o sense fills, passen a significar un nombre important de les llars. No hi ha cap font que permeti esbrinar directament l'evolució a les Illes d'aquest tipus de llars. No obstant això, dues dades ens permeten conèixer la importància actual d'aquest fenomen: d'una banda es registra un elevat percentatge de nascuts de mares no casades (41% dels naixements) i, de l'altra, la baixa taxa de nupcialitat actual a les Illes Balears (*vegeu el quadre III-11*).

Les taxes de nupcialitat, que es mantenen en uns valors baixos, com també d'altres sèries estadístiques com la de naixements, reflecteixen un canvi sociològic en el model de convivència en parella. Així, de cada vegada és més freqüent la convivència sense establir lligams matrimonials, i, en cas que s'elegeixi la via matrimonial, en més del 60% dels casos s'opta com a forma de celebració la civil i a una edat cada cop més tardana. Les dades de 2010 per a les Illes Balears mostren que l'edat dels homes per contreure matrimoni s'ha enfilat fins als 33,2 anys i la de les dones fins als 31 anys (*vegeu el gràfic III-3*).

Els fluxos immigratoris internacionals es reflecteixen de manera fefaent en l'estadística de matrimonis. Les darrers dades disponibles (2010) mostren que només el 66% es produeixen entre espanyols, quan a principis de segle aquesta xifra era superior al 84% i superava el 90% durant els anys 90 del segle XX. Per illes, és on més es palesen aquestes diferències. Així, Formentera és l'illa on més impacte assoleix la immigració internacional en la

matrimonialitat; només el 53% del matrimonis de 2010. Eivissa també presenta un fort índex d'enllaços matrimonials, i un dels dos membres, com a mínim, és de nacionalitat estrangera. Així, menys del 57% de matrimonis el 2010 se celebraren a Eivissa entre espanyols. Menorca és la que presenta un major percentatge d'enllaços entre ciutadans espanyols, amb un 77% (*vegeu el gràfic III-4*).

La baixa nupcialitat que caracteritza el període estudiat s'ha produït amb el procés paral·lel de la forta incidència de les dissolucions matrimonials. D'ençà del 2006, en què s'assolí la xifra màxima de dissolucions matrimonials, se n'ha produït una reducció progressiva. El 2010 se n'han produït 110.321 a l'Estat espanyol, i s'ha tornat a les xifres de començament de decenni. El mateix succeeix a les Illes Balears, on s'ha passat de 3.949 dissolucions a 2.853. Potser la crisi econòmica, d'una banda, i el major predomini d'enllaços informals (convivències de fet, sense matrimoni) de l'altra, expliquen el descens d'aquesta tendència.

1.5.L'ÍNDEX DE PRESSIÓ HUMANA A LES ILLES BALEARS

L'índex pressió humana és un indicador elaborat per l'Ibestat, que pretén facilitar-nos una dada aproximada de la població que hi ha en realitat a l'arxipèlag en un moment determinat i que ens permet una comparació amb la població que hi resideix habitualment, que coneixem gràcies a les dades padronals.

És una informació que resulta especialment important en una comunitat com la de les Illes Balears, que es caracteritza per una estacionalitat econòmica i demogràfica forta, que deriva d'una especialització molt marcada entorn al turisme de sol i platja.

Aquest tipus de turisme presenta una forta concentració en un període molt concret de l'any, bàsicament el període estival i els mesos que l'envolten, i resulta de la convergència dels períodes clàssics vacacionals de les classes mitjanes europees, que en són els principals usuaris; una distància òptima amb transport aeri dels nuclis emissors; les característiques climàtiques i

ambientals de les nostres illes i una bona oferta residencial i complementària, entre d'altres factors.

L'evolució de l'indicador de pressió humana durant tota la sèrie cronològica compresa entre el 1997 i el 2011, marca els valors màxims de càrrega demogràfica en la primera quinzena del mes d'agost i els valors mínims entre els mesos de desembre (en dates lligades amb les festes de Nadal) i de començaments de gener. Les vacances de Pasqua representen un altre dels períodes en què, de forma constant, l'IPH augmenta en tota la sèrie. El dia amb major càrrega demogràfica fou el 10 d'agost de 2011, en què s'ha estimat que a les illes hi havia 1.890.426 persones, 400.000 persones més de las que es calcula que hi havia el dia de major IPH en 1997 (7 d'agost) (*vegeu el quadre III-12*).

El dia de menor càrrega demogràfica durant l'any 2011 fou el 23 de desembre, amb una estimació d'1.059.823 persones, aproximadament 50.000 persones menys que la xifra oficial provisional del padró i entorn a unes 800.000 persones menys que el dia de major càrrega demogràfica. L'estacionalitat hi té un reflex més que evident. Això, si fa no fa, implica que la població que ha de suportar les Illes en el període àlgid de l'activitat turística superi en un 76% la que suporta en el mesos de menor activitat econòmica. L'IPH per illes mostra diferències importants: mentre que Eivissa i Formentera i Menorca més que dupliquen la població entre el màxim i el mínim anual, la població de Mallorca s'incrementa en un 60% aproximadament.

Si comparam les dades de l'IPH entre 1997 i 2011 podem concloure que tant els valors màxims com els mínims han experimentat forts increments, d'una banda. Així, per al conjunt de les Illes el màxim d'IPH ha crescut entorn del 33%, mentre que el mínim d'IPH ha crescut més del 42%. Els valors dels mínims poblacionals han experimentat els increments més destacats, conseqüència lògica del enormes fluxos de població registrats com a conseqüència dels processos de creixement econòmic accelerat, que es produïren a començament del segle XXI i que determinaren l'arribada d'uns nous fluxos immigratoris internacionals potentíssims.

2. DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA

2.1. INTRODUCCIÓ

La crisi econòmica està suposant un empitjorament significatiu dels diferents indicadors de benestar econòmic a les Illes Balears. Així, les darreres dades disponibles, corresponents al 2009, el primer any sencer de crisi econòmica, estimen que els ingressos per persona de les llars balears s'han situat en els 15.133 euros, cosa que representa una caiguda del 5,7% en termes nominals respecte del 2008. D'aquesta manera, el poder adquisitiu de les llars balears ha reculat per sota del disponible del 2005. En termes comparatius, els ingressos de les llars Balears estan per sobre de la mitjana nacional, +2,6%, si bé continua observant-se la tendència de reducció d'aquest diferencial positiu, que l'any 2003 era del 13,47%.

Quant a la distribució de rendes, les dades de l'Enquesta de condicions de vida (ECV) mostren que la caiguda mitjana dels ingressos s'ha concentrat entre la població amb menys recursos (quartils de renda 1 i 2), ja que els grups de major renda han aconseguit, fins i tot, augmentar els ingressos. Entre els principals elements explicatius d'aquesta evolució, s'hi troba el mercat de treball, ja que l'atur s'ha concentrat entre les llars amb menys recursos. Aquesta evolució desigual dels ingressos s'ha traduït en un empitjorament dels indicadors de desigualtat de la distribució de rendes. Així, si el 2007 el 20% de les llars més riques tenien 4,7 vegades més renda que el 20% de la població amb menys recursos, aquesta xifra s'havia elevat fins a 7,3 vegades en el 2009. En el mateix sentit, l'índex de Gini ha empitjorat un 18,6% en el 2009. En termes comparatius, els diferents indicadors de desigualtat (Gini, S80/S20, Atkinson) situen les Balears com un dels territoris amb majors desigualtats de rendes, tant en l'àmbit d'Espanya com del conjunt de països de la Unió Europea.

Quant als indicadors de pobresa es detecta que un 23,4% de les llars balears se situen en risc de pobresa, és a dir, 95.796 famílies, mentre que aquesta taxa se situa en el 20,7% en l'àmbit nacional. Aquests valors són també dels més alt dins l'àmbit espanyol i de la UE-27. En línia amb els resultats de desigualtat esmentats, la taxa de pobresa segueix una línia ascendent des de l'inici de la crisi econòmica: des del 16,9% en el 2007, al 22,3% en el 2008 fins al 23,4% en el 2009. Si tenim en compte la distribució dels fills, s'observa que un 33,6% dels fills menors de 16 anys viuen en famílies per sota del llindar de pobresa. Pel que fa a la pobresa extrema, aquesta se situa a Balears en el 12,6%, per sobre de la nacional, 9,8%.

A la memòria es destaca que la probabilitat d'estar per sota del llindar de pobresa ha augmentat amb la crisi econòmica per a les llars amb el cap de família desocupat. De fet, estar desocupat suposa que la probabilitat s'eleva fins al 36,5%, quan en el 2007 era del 27,5%. Un segon element important és que amb la crisi el fet de tenir una feina redueix la capacitat per evitar les situacions de pobresa, ja que la seva taxa de pobresa s'ha elevat entre aquests dos anys des del 12,5% al 17,7%.

Des de la Memòria de l'any 2002, el CES analitza els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears, tot fonamentant els resultats mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Malgrat la coneixença de la situació econòmica dels ciutadans d'un territori, és una tasca sempre obligada el seu aprofundiment en un moment tan decisiu com el determinat per la crisi econòmica actual, de fet, és més necessària que mai. Sota aquest reconeixement, l'objectiu d'aquest informe de benestar econòmic és doble: d'una banda, se segueix l'esquema habitual d'anteriors edicions, i es descriu la situació del benestar, tant en termes de l'anàlisi del nivell i desigualtats de renda entre les llars a les Balears, com dels indicadors de pobresa. De l'altra, s'analitza l'impacte que la crisi econòmica, a través del mercat de treball, està tenint en els indicadors de benestar econòmic a la societat balear.[57] De manera

[57] *Per a un estudi exhaustiu de la relació entre mercat de treball i benestar econòmic a Europa es pot consultar: European Comission (2011): "Employment and social developments in*

concreta, es mostra com el deteriorament del mercat de treball està afectant les llars Balears, i en determina la caiguda d'ingressos, l'augment de les desigualtats i l'increment del risc d'exclusió social.

La principal base de dades utilitzada és l'Enquesta de condicions de vida (ECV), que elabora l'INE. L'ECV està dissenyada per oferir informació harmonitzada sobre condicions de vida i exclusió social de les llars dels països de la Unió Europea.[58] Pel que fa a les dades d'Espanya, el nivell de desagregació territorial màxim és la comunitat autònoma. L'ECV es realitza a Espanya des de l'any 2004, i la corresponent a 2010 n'és la darrera onada disponible. En aquesta memòria s'ha utilitzat especialment la informació corresponent a l'any 2010, si bé per disposar d'un recorregut temporal també s'hi presenten dades per al conjunt del període 2004-2010. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document, quan es parli de l'ECV 2010, ens referirem a les dades de l'any 2009. D'aquesta manera, doncs, la informació disponible ja inclou el primer any sencer de crisi econòmica, fet que permet il·lustrar els efectes del canvi de cicle sobre el benestar econòmic dels illencs.

En línia amb memòries anteriors, la metodologia aplicada és la convencional en la literatura. Així, la informació d'ingressos de cada llar es refereix als ingressos monetaris nets, els quals s'han homogeneïtzat entre les llars i s'han dividit pel nombre de membres, d'acord amb l'escala de l'OCDE. Aquesta escala reflecteix l'existència d'economies d'escala com més gran és el nombre de membres a la llar.[59] Per això, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingressos totals per individu equivalent.

Europe 2011".

58 *Per a una exposició extensa de l'ECV i del seu paper per analitzar les condicions de vida en el conjunt de la Unió Europa es pot consultar: Atkinson, A.B. i Marlier, E. eds., (2010): "Income and living conditions in Europe". Eurostat, Statistical books.*

59 *En concret, els adults (14 anys i més) que no siguin el cap de família computen per 0,5 unitats, mentre que aquest darrer computa per la unitat. Per la seva banda, cadascun dels membres menors de 14 anys computen per 0,3 unitats.*

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 2.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears amb les de les diferents comunitats autònomes i de la UE-27, així com la seva distribució relativa; i l'apartat 2.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa.[60]

2.2. EL NIVELL I LA DISTRIBUCIÓ DE RENDES

En primer lloc es mostren alguns indicadors sintètics, tant de la situació central dels ingressos de les llars com de la seva distribució. El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per llar.

L'ECV estima que els ingressos mitjans de les llars balears foren de 15.133 euros, un valor lleugerament per sobre de la mitjana espanyola, 14.747 euros. En termes relatius els ingressos mitjans de les llars balears eren un 2,6% superiors als del conjunt espanyol. Amb comparació als ingressos de l'any anterior, les dades del primer any sencer de la crisi econòmica mostren una caiguda significativa del poder adquisitiu de les llars balears, des d'uns ingressos mitjans de 16.056 euros el 2008 a 15.133 euros el 2009, és a dir, una caiguda del 5,7% en termes nominals. Aquest descens és tan pronunciat que implica que els ingressos mitjans de les llars balears de l'any 2009 retrocedeixen més de quatre anys, fins al punt de situar-se per sota dels existents l'any 2005 (*vegeu els quadres III-13 i III-14*).

Quan es comparen els ingressos mitjans a les Balears i a la resta d'Espanya, s'observa com la caiguda ha estat superior que en el conjunt espanyol. De fet, mentre que els ingressos de les llars balears eren un 7,41% superior als de la mitjana espanyola el 2008, aquest diferencial positiu s'ha reduït al 2,6% el 2009. Les dades de l'ECV de l'any 2009 confirmen així la tendència observada en memòries anteriors per la qual, i amb independència de la posició del cicle econòmic, les Balears estan perdent el diferencial positiu respecte de la mitjana espanyola: s'ha passat d'uns ingressos superiors en un 13,47% el 2003 al 2,6% el 2009. Com es pot veure al quadre III-13, aquesta evidència també es palesa

60 En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

amb d'altres fonts estadístiques, com ara la Comptabilitat Regional d'Espanya o l'Enquesta de pressupostos familiars, ambdues també elaborades per l'INE. Per tant, i amb la prudència obligada, caldrà veure en onades futures si aquesta tendència s'estabilitza o si l'evolució real és situar-se per sota del conjunt espanyol.

Entre els diferents elements que expliquen la pèrdua d'aquest diferencial positiu en les rendes hi ha la caiguda del diferencial positiu de la taxa d'ocupació a les Balears. En efecte, sota l'evidència estructural, palesada en memòries anteriors, d'uns sous (i pensions) mitjans inferiors als del conjunt nacional, l'existència d'uns ingressos mitjans per llar superiors a les Balears s'expliquen històricament per una major creació d'ocupació. Com s'evidencia al quadre III-15, la taxa d'ocupació (és a dir, el percentatge de persones que treballen amb relació a les persones en edat de treballar) a les Balears és superior a l'espanyola, si bé el diferencial positiu es va reduint tendencialment, amb independència de la posició de l'economia illenca en el cicle econòmic. En la mesura que la capacitat de generació d'ocupació de les Balears convergeix amb la del conjunt nacional, necessàriament també ho han de fer els ingressos mitjans.

Un altre element rellevant per valorar l'evolució dels ingressos mitjans és l'impacte dels impostos directes i de les transferències socials rebudes pels membres de les llars, ja que aquests il·lustren el paper redistribuïdor que pot tenir el sector públic. La informació oferta al quadre III-14 mostra que els ingressos mitjans abans d'impostos directes eren de 17.629 euros, cosa que representaria un tipus impositiu efectiu mitjà del 16,4%. Per la seva banda, el conjunt de transferències socials diferents de les pensions suposa un valor mitjà per llar de 1.193 euros, la qual cosa permet fer créixer els ingressos nets un 7,8%, tot il·lustrant la importància de les transferències socials per determinar la capacitat adquisitiva final de les llars.[61] No hem d'oblidar que aquest és un efecte mitjà, de manera que l'afectació en les llars que les reben és molt superior en termes percentuals. Pel que fa a la comparació d'aquests

61 *Val a dir, que l'impacte de les transferències socials en el 2008 fou del 6,1%, tot evidenciant l'efecte positiu i creixent dels estabilitzadors automàtics en la crisi econòmica.*

efectes amb d'altres territoris i en línia amb el respecte que hem apuntat de la convergència de les llars balears i espanyoles, els valors amb relació a la mitjana espanyola dels ingressos bruts o dels ingressos nets sense transferències socials no suposen un canvi significatiu del diferencial respecte d'Espanya.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per conèixer si aquesta, una vegada establertes les decisions de despesa, es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses. Si observam els percentatges de llars amb capacitat per fer pagaments imprevists i de llars que arriben amb, com a mínim, algun tipus de dificultat a final de mes, es pot veure que, en línia amb els ingressos propers a la mitjana estatal, la capacitat de maniobra no difereix significativament dels valors del conjunt espanyol. Tanmateix, els valors apunten un deteriorament lleuger com a resultat de la crisi econòmica.

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears es reduí significativament l'any 2009, i a un ritme superior al de la mitjana espanyola, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar la distribució dels ingressos.

Un primer element relatiu a la distribució dels ingressos és el fet d'analitzar si la reducció mitjana de les xifres d'ingressos abans comentada ha estat homogènia entre tota la població. Amb aquest objectiu s'han calculat per als anys 2007 i 2009 els ingressos mitjans dels quatre grups (quartils) entre els quals es va dividir la població, en què cada col·lectiu agrupa un 25% de les llars, des del quartil 1, que ajunta el 25% de les llars amb menys recursos, fins al quartil 4, que ajunta el 25% de llars més riques. En el quadre III-15 es mostra com la caiguda d'ingressos se centra en els dos quartils de menors ingressos (amb caigudes del 16% i el 3,2% en els quartils 1 i 2, respectivament), ja que per als dos grups de majors ingressos s'evidencia un augment dels ingressos (+0.9% i +3,8%, respectivament). El mateix quadre presenta una desagregació de la situació laboral del sustentador principal de les llars, també ordenats en funció dels quartils de renda. El quadre planteja dos fets estilitzats addicionals: (1) l'augment de l'atur s'ha concentrat en el tram de llars amb menys recursos i

(2) el fet de tenir una feina està esdevenint com un factor menys important per evitar situar-se entre les llars amb menys recursos.

En coherència amb memòries anteriors, l'indicador sintètic de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini[62]. L'índex de Gini de les llars balears amb la mostra de l'ECV-2010 pren un valor de 0,345, que és superior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,339), la qual cosa indica, per tant, una major desigualtat en la distribució de rendes entre les llars balears de l'ECV que no pas entre el total de llars espanyoles (*vegeu el quadre III-16*).

Així, l'índex de Gini de les Balears se situa entre els majors de totes les comunitats autònomes. La utilització d'altres indicadors, com ara l'Atkinson (0,5) o l'Atkinson (2), també ofereix una imatge semblant de major desigualtat relativa. En aquest sentit, és particularment important el cas de l'Atkinson (2), ja que aquest pondera especialment les diferències desfavorables per a les llars amb menys recursos, fet que mostra que comparativament les llars més pobres estan més distanciades de la mediana a les Balears que no pas per al conjunt espanyol. Si la comparació territorial es fa en l'àmbit dels països integrants de la Unió Europea, s'observa que el cas balear se situa, amb escreix, entre els majors de la UE-27. En concret, l'índex de Gini de l'any 2009 definiria les Balears com el tercer país amb major desigualtat de rendes a l'inici de la crisi econòmica. Si s'utilitza l'indicador que compara les rendes acumulades pel 20% de les llars més riques i el 20% de llars més pobres, s'obté que les llars més riques tenen 7,3 vegades més rendes que el 20% més pobre, un valor que també és molt elevat en comparació amb la resta de països europeus i que corrobora la major desigualtat de rendes a les Balears.

---

62 *L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir que, per exemple, el 10% de població amb manco recursos tengués un 10% dels ingressos. El valor unitari ens indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex menor és la desigualtat relativa i a la inversa.*

Des d'una perspectiva temporal, el valor de l'índex de Gini en el 2009 suposa un empitjorament d'aquest indicador entre les llars balears. En concret, el primer any sencer de la crisi econòmica ha suposat un creixement del 18,5% en la desigualtat de rendes, tot donant continuació al deteriorament de l'índex de Gini obtingut en el 2008 (*vegeu el gràfic III-5*).

La mateixa conclusió s'extreu de la comparació dels ingressos de la població amb més i menys recursos (S80/S20), en què l'any 2007 el 20% de les llars més riques tenien 4,6 vegades més renda que el 20% de les llars més pobres. En el 2009, aquesta diferència, era de 7,3 vegades. Si posam la comparació de la desigualtat a les Balears amb relació al succeït en els països europeus entre els anys 2007 i 2009, s'evidencia que la crisi econòmica ha tengut un efecte sobre la desigualtat de rendes molt més crític a les Balears que no pas a la immensa majoria de països europeus (*vegeu el quadre III-16*).

2.3. LA POBRESA RELATIVA A LES ILLES BALEARS

L'apartat segon sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'aversió a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les llars. Aquest apartat, en canvi, es dedica a analitzar un grup més específic de població, com són les llars amb menys recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un llindar determinat, que està en relació amb el que es pot considerar el nivell de vida estès entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llindar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llindar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i que esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes o països. Per tot això, la metodologia adoptada

en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis,[63] és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta.[64] D'aquesta manera, s'han considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'un ingressos inferiors al 60% de la mediana de les llars del seu territori de residència.[65] En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors a una xifra determinada. Si observam les dades de pobresa relativa, veim que la xifra llindar de referència és diferent a cada comunitat autònoma, que és més elevada en els territoris més rics i a l'inrevés (*vegeu el quadre III-17*).

Així, mentre que aquest llindar se situa en els 8.409 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol, aquest llindar correspon als 7.818 euros. Com és obvi, per tant, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori, ja que en cas contrari, si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats autònomes (per exemple, el llindar del conjunt espanyol), la taxa seria inferior en les comunitats riques i major en les pobres. Com que allò que es calcula és el percentatge de llars a la coa inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos els resultats s'acompanyen amb un indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota del 40% de la mediana, que és el que s'anomena en la literatura "la població en risc de pobresa extrema".

Els quadres III-17 i III-18 presenten el percentatge de llars que es troben per sota del llindar de pobresa relativa segons l'ECV amb dades d'ingressos del 2009. Dels quadres cal destacar sis fets: (1) El percentatge de llars en risc de pobresa és major a les Balears que en el conjunt espanyol (el 23,4 enfront del 20,7, respectivament), la qual cosa representa un total de 95.796 llars en aquesta situació l'any 2009 a les illes. (2) La taxa de pobresa de les Balears se situa com la segona més alta entre totes les comunitats autònomes, i no

63 Vegeu: INE "Estudio descriptivo de la pobreza en España. Resultados basados en la ECV 2004".

64 Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa hi ha el fet que es té en compte que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, cal fer notar que l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

65 Cal observar que la utilització de la mediana en lloc de la mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la población pobra.

s'observa en l'àmbit autonòmic una correlació clara entre nivells de renda i taxa de risc de pobresa. (3) Amb comparació als valors de l'ECV amb dades d'ingressos dels anys 2007 i 2008, el percentatge de llars en risc de pobresa s'ha anat incrementant a mesura que la crisi s'ha anat intensificant. Així, les taxes de pobresa han augmentat des del 16,9% el 2007, al 22,3% el 2008 fins al 23,4% el 2009. (4) Quan la comparació es trasllada a l'àmbit europeu, el risc de pobresa de les Balears és el major entre tots els països de la Unió Europea, així com el que ha experimentat un major creixement des de l'inici de la crisi econòmica (*vegeu el quadre III-16*). (5) Si analitzam el component demogràfic dels individus membres de llars en risc de pobresa a les Balears i posam l'esment en els fills menors de 16 anys, s'observa que l'any 2009 el 33,6% dels fills vivien en llars en risc de pobresa. Aquest percentatge també ha anat augmentant al llarg de la crisi: 23,1% el 2007, 32,8% el 2008 i 33,6% el 2009. (6) Quan la referència de renda és el 40% de la mediana, la taxa de risc de pobresa extrema se situa a les llars balears en un 12,6%, novament per sobre del valor nacional, 9,8%. La taxa de pobresa extrema també ha crescut el darrer any, des del 10,5% el 2008 al 12,6% el 2009.

Un darrer element és el dels elements sociodemogràfics que ajuden a situar-se amb ingressos per sota del llindar que marca el nivell de pobresa relativa. En aquesta memòria s'ha volgut fer esment en el paper jugat per l'activitat econòmica dels individus, i en especial en la situació laboral del cap de família com a principal perceptor d'ingressos d'aquesta. El quadre III-18 mostra les probabilitats que una llar sigui considerada com a pobra en base a la situació laboral del cap de família. Per poder il·lustrar l'impacte de la crisi econòmica es comparen les dades per als anys 2007 i 2009.

Com s'ha comentat en memòries anteriors, com ara la del 2002, la situació laboral i el nivell d'estudis són variables que indiquen les diferències importants entre les llars per tenir un major o menor risc de pobresa. Així, les dades de l'any 2009 mostren que la probabilitat de pobresa per a les llars amb el cap de família desocupat és el doble que la d'aquelles en què el cap està ocupat. El mateix es pot dir en el cas del nivell d'estudis entre, per exemple, aquells amb estudis obligatoris i aquells altres amb estudis universitaris. Tanmateix, els fets

més remarcables són dos. D'una banda, el trànsit a l'atur té un major pes a l'hora d'explicar la possible situació de pobresa de les llars, fet que hauria de fer pensar en el lligam entre atur i les prestacions assistencials. De l'altra, el fet de tenir feina no lleva que la probabilitat d'estar per sota del llindar de pobresa sigui alta, el 17,7% el 2009, i que hagi pujat entre el 2007 i 2009. Ambdós elements suggereixen que les polítiques socials haurien de caminar cap a fórmules més transversals.

3. EL SISTEMA DE LA SEGURETAT SOCIAL

3.1. INTRODUCCIÓ

En aquest apartat es presenten les dades relatives, tant als ingressos recaptats per la Seguretat Social a les Illes Balears, com a les despeses en matèria de pensions contributives, subsidis i altres prestacions, incloses les prestacions per atur.

3.2. ELS INGRESSOS PER LA RECAPTACIÓ DE QUOTES DE LA SEGURETAT SOCIAL

La gestió recaptadora de la Seguretat Social la duu a terme la Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS), com a caixa única del sistema pel que fa a la recaptació, tant voluntària com executiva, sota la direcció, la vigilància i la tutela de l'Estat.

Durant l'any 2011 la recaptació en via voluntària ha arribat a l'import íntegre de 2.400,2 milions d'euros, la qual cosa representa una disminució de l'1,07% respecte del 2010, mentre que la recaptació en via executiva líquida ha estat de 43,2 milions d'euros, cosa que suposa un decrement interanual del 13,9% (*vegeu el quadre III-19*).

La recaptació líquida -que suma a la recaptació en via voluntària i a la recaptació en via executiva els imports de la recaptació per altres cotitzacions, és a dir, per atur, FOGASA, i per formació professional, a més d'altres ingressos diferents a quotes-, l'any 2011 ha assolit 2.522,3 milions d'euros, cosa que en termes relatius suposa un 0,87% menys que el que es registrava l'any anterior.

3.3. LA DESPESA EN PRESTACIONS DE LA SEGURETAT SOCIAL

Aquest apartat estudia, en relació amb el 2011, les dades relatives a les prestacions econòmiques del sistema de la Seguretat Social que reconeix

l'INSS, de les prestacions per atur reconegudes pel Servei Públic d'Ocupació Estatal (SPEE, antic INEM) i de les prestacions del règim especial de treballadors de la mar, que gestiona l'Institut Social de la Marina (ISM). La informació que s'hi facilita inclou segmentacions i comparacions múltiples.

3.3.1. LA DESPESA EN PENSIONS CONTRIBUTIVES

Durant l'any 2011 s'ha destinat a les pensions contributives un import total de 1.707,86 milions d'euros, fet que suposa un increment del 4,73% respecte de l'any anterior (*vegeu el quadre III-20*).

Les 170.760 pensions contributives que el 31 de desembre de 2011 estaven en vigor a les Illes Balears, 3.264 més que l'any anterior, representen l'1,92% del total de les pensions en vigor a l'Estat espanyol en aquesta data, que sumen un total de 8.866.280, enfront de les 8.739.732 de l'any 2010 (*vegeu el quadre III-21*).

El ritme de creixement del nombre total de pensions a les Illes Balears en el 2011 ha estat de l'1,95% (0,04 punts amb relació a l'any anterior), superior als que es varen obtenir a l'àmbit nacional el 2011 i el 2010, de l'1,45% i de l'1,58%, respectivament.

Quant a la projecció anual de les dades mensuals, s'ha de tenir en compte que les pensions contributives derivades de contingències comunes s'abonen en catorze pagues. L'import mitjà mensual de les pensions en vigor el desembre de 2011 a les Illes Balears va ser de 740,30 euros, un 3,56% per sobre de la mitjana de les pensions en vigor el desembre de 2010, que va ser de 714,81 euros (*vegeu el quadre III-22*).

En el creixement dels imports influeix, a més de les revaloritzacions de les pensions, l'efecte de substitució de les pensions que causen baixa –normalment més antigues i de quantia més baixa- per pensions noves que causen alta i que, generalment, són de quantia més elevada. En aquest sentit, és important ressenyar que el valor mitjà de les 10.785 pensions noves reconegudes a les Illes Balears el 2011 és de 908,77 euros mensuals, amb un

creixement del 4%; és a dir, un 22,75% per sobre de la pensió mitjana (*vegeu el quadre III-23*).

3.3.1.1. Anàlisi comparativa de les pensions contributives per comunitats autònomes, per províncies, per illes i per municipis de les Illes Balears

La quantia de les prestacions de la modalitat contributiva manté una relació de proporcionalitat amb les cotitzacions (bases de cotització i, en el seu cas, períodes cotitzats). Per aquest motiu, les diferències en les cotitzacions efectuades durant els períodes de la vida laboral que s'hagin de tenir en consideració per al reconeixement de la prestació es tradueixen en bona mesura en diferències en la quantia de la prestació reconeguda. Els diversos contexts socioeconòmics hi tenen certa rellevància perquè generen factors de treball i factors salarials directament vinculats als imports a cotitzar.

A la mateixa conclusió s'arriba si el que es pretén analitzar és la quantia mitjana de la pensió d'un col·lectiu determinat, i fer comparacions amb la d'altres àmbits territorials: el conjunt d'historials de cotitzacions que es varen tenir en compte per reconèixer les pensions determinarà que les diferències en les aportacions contributives efectuades en relació amb altres àmbits originin diferències en el valor mitjà de les pensions que siguin objecte de comparació.

Si la comparació s'efectua en relació amb la registrada a altres comunitats autònomes, la quantia mitjana de les pensions en vigor el desembre de 2011 a les Illes Balears continua situant-se en els llocs més baixos de la taula, només per damunt de la mitjana de Múrcia, Galícia i Extremadura.

De les 17 comunitats autònomes i dues ciutats amb Estatut d'Autonomia (Ceuta i Melilla), set comunitats autònomes, a més de Ceuta, tenen una quantia mitjana de pensió superior a la mitjana estatal (810,85 euros). Per ordre, són: el País Basc, Astúries, Madrid, Navarra, Ceuta, Cantàbria, Aragó i Catalunya. Si es comparen els valors de la pensió mitjana per a cadascun dels conceptes per separat, podem ampliar aquesta anàlisi. En el cas de les pensions d'incapacitat

permanent i jubilació, les Illes Balears ocupen el 15è lloc, i pel que fa a les pensions de viduïtat i orfandat es troben en el 18è lloc.

En un nivell de desglossament major, de l'anàlisi de la distribució de la pensió mitjana per províncies es deriva que la majoria de províncies del nord de la Península són les que tenen unes pensions mitjanes més elevades de l'Estat espanyol. Les quatre províncies que ocupen els primers llocs són: Biscaia, Àlaba, Guipúscoa i Astúries. D'altra banda, la zona que conforma l'arc mediterrani, excepte Barcelona, està per sota de la mitjana espanyola, i només se situen per sobre de les Illes Balears Tarragona, València i Màlaga (*vegeu el quadre III-22 addenda*).

Per illes, Mallorca, amb un import mitjà de pensió de 751,35 euros el 2011, representa el 81,62% del total de les pensions (139.384), mentre que Menorca, amb una quantia mitjana de 740,38 euros, en representa el 7,62% (13.023); Eivissa, amb un import mitjà de 711,48 euros, en representa el 8,88% (15.164); i Formentera, amb una quantia mitjana de 624,30 euros, el 0,55% (939). No disposam d'informació per adscriure l'1,32% restant, perquè es tracta de pensions que s'abonen fora de la nostra comunitat autònoma (*vegeu el quadre III-24*).

Per municipis, i més concretament els de Mallorca, podem veure que Palma és el municipi on es percep la major part de l'import global mensual de les pensions contributives, amb el 54,1% del total de l'illa. En un segon escaló hi ha Manacor i Llucmajor, amb percentatges del 5,1% i del 4,6%, respectivament. En un tercer nivell trobam Calvià i Inca, amb el 3,8% i el 3,5% respectivament (*vegeu el quadre III-25*).

A Menorca són destacables els municipis de Maó i Ciutadella, amb uns percentatges sobre l'illa del 38,9% i del 32,3%, respectivament. Pel que fa a les Pitiüses, cal esmentar el municipi d'Eivissa, amb el 45,6% de l'import total mensual insular de les pensions contributives.

Si relacionam l'import total de les pensions segons el nombre de total de pensions, podem parlar de certes diferències en la pensió mitjana entre municipis de l'àrea metropolitana de Palma i del litoral i els municipis de

l'interior. En el cas de Mallorca, Marratxí (905,6 euros), Bunyola (896,8 euros), Palma (833,8 euros), Esporles (827,6 euros), Valldemossa (798,7 euros), Calvià (788,5 euros), Santa Eugènia (780,2 euros) i Alcúdia (767,9 euros) són els municipis amb unes pensions per sobre de la mitjana, mentre que en municipis com Fornalutx i Ariany el valor mitjà no arriba als 590 euros mensuals.

En el cas de Menorca, els valors mitjans més elevats de l'illa els trobam a Sant Lluís (797,78 euros), Maó (795,78 euros), es Castell (787,81 euros), municipis que estan situats a la zona del Llevant de Menorca, mentre que Ciutadella amb 700 euros mensuals se situa per sota de la mitjana insular. A les illes Pitiüses, l'import mitjà més alt correspon a les pensions del municipi d'Eivissa, amb una quantia mitjana de pensió de 796,6 euros i Sant Josep de sa Talaia amb 737,7 euros. La resta de municipis se situen per sota de la mitjana insular.

3.3.1.2. Anàlisi de les pensions contributives segons la classe, el sexe, el grup d'edat, el règim i per trams de quantia

Per grups d'edat, el col·lectiu més nombrós és el corresponent al tram de 65 a 69 anys, amb 32.384 pensions per un valor mitjà de 919,4 euros, mentre que el tram amb una pensió mitjana més alta és el que se situa entre els 60 i els 64 anys, amb un import de 947,3 euros. L'edat mitjana dels pensionistes és de 71 anys (*vegeu el quadre III-26*).

Per trams de quantia, el 13,57% del total de pensions en vigor es concentra en trams que van dels 550,01 als 600 euros, per un total de 23.045 pensions en vigor. A continuació, per ordre d'importància, amb un 12,1% les que van dels 600,01 als 623,99 euros, que comptabilitzen un total de 20.601 pensions (*vegeu el quadre III-27*).

La pensió més important del sistema contributiu de les Illes Balears és la de jubilació, que amb 1.165,9 milions d'euros representa el 68,27% de les despeses, seguida de les de viduïtat i d'incapacitat permanent, que amb 311 i 207 milions d'euros, en representen el 18,3% i el 12,1%, respectivament (*vegeu el quadre III-20*).

El desembre de 2011 hi ha hagut 103.100 pensions de jubilació en vigor. L'import destinat mensualment a aquest concepte ha estat de 86,8 milions d'euros, mentre que la mitjana mensual de la pensió ha estat de 841,72 euros (*vegeu el quadre III-28*).

Destaca, amb molta diferència, la pensió de jubilació per a les persones que provenen de la mineria del carbó i treballadors de la mar, que reben un import bastant més elevat en comparació a la resta de règims (1.451,24 i 1.151,47 euros, respectivament). En canvi, els empleats de la llar i els de l'Assegurança obligatòria de la vellesa i invalidesa (SOVI) són els que reben una quantitat més baixa, amb només 480,26 i 373,36 euros, respectivament.

En el cas dels homes, les pensions de jubilació en vigor reconegudes són 60.302 amb una valor mitjà de 1.001,4 euros. En el cas de les dones són 42.798 (17.504 menys) amb un import de 616,7 euros, gairebé un 40% inferiors a les dels homes. En el cas dels homes l'edat mitjana de les pensions de jubilació és de 74 anys i en el cas de les dones és de 76 anys (*vegeu el quadre III-29*).

Del total de pensions de jubilació en vigor durant l'any 2011, el 18,54% se situa entre els 550,01 i els 600,00 euros, per un total de 18.972 pensions en vigor reconegudes. Per altra banda, un total de 27.231 pensions de jubilació estan per sobre dels 1.000 euros, cosa que representa el 26,61% del total de pensions de jubilació en vigor per al 2011 (*vegeu el quadre III-30*).

Pel que fa a les pensions de viduïtat, el desembre de 2011 estaven en vigor un total de 43.535 pensions i la Seguretat Social hi va destinar un import mensual total de 23,1 milions d'euros, xifra que representa una quantia mitjana mensual de 530,37 euros (*vegeu el quadre III-31*).

En aquest cas, els pensionistes que més reben són els dels accidents laborals (673,7 euros), seguits dels de la mineria del carbó (668,6 euros). Contràriament, els que menys reben són els treballadors del règim agrari, amb 390,19 euros, i els treballadors SOVI, amb 332,01euros.

Per sexe, el nombre de pensions de viduïtat en vigor és notablement superior en el cas de les dones, amb un total de 39.686 durant l'any 2011, enfront de les 3.879 dels homes. La pensió mitjana també és relativament superior en el cas de les dones, de 534,69 euros, davant els 430,15 euros de pensió de viduïtat mitjana prevista per als homes. L'edat mitjana de les pensions de viduïtat per als homes és de 73 anys i la de les dones és de dos anys més (*vegeu el quadre III-32*).

Durant l'any 2011, les pensions de viduïtat mes nombroses en el cas de les dones se situa en el tram comprès entre els 85 i més anys, amb 9.149 pensions per un valor mitjà de 466,2 euros. En el cas dels homes el tram més nombrós coincideix amb el de les dones; són només 914 pensions i per un valor mitjà més baix de 342,5 euros.

En el cas de les pensions de viduïtat, del total de pensions d'aquest tipus en vigor durant l'any 2011, el 24,61% se situen entre els 600,01 i els 623,99 euros, per un total de 43.565 pensions en vigor reconegudes. En el cas d'aquestes pensions, es pot apreciar un descens important del nombre de pensions en vigor a partir dels 1.500,01 euros, ja que passa de 427 pensions en vigor reconegudes en el tram de quantia anterior, a un total de 48 pensions reconegudes en el tram de quantia de referència, fins un total de 63 pensions en vigor que estarien per sobre d'aquest import, 1.500,01 euros (*vegeu el quadre III-33*).

Pel que fa a la incapacitat permanent, la despesa el desembre de 2011 de les 18.787 pensions en vigor ha estat de 14,8 milions d'euros, amb una quantia mitjana mensual de la pensió de 789,59 euros. El nombre de pensions d'incapacitat permanent en vigor durant el 2011 va ser superior en el cas dels homes, amb 11.172 pensions (amb una caiguda del 0,1%), davant les 7.614 (i una caiguda del 0,8%) que varen estar en vigor per aquest mateix període en el cas de les dones. Respecte de l'any 2010 s'aprecia un augment de la pensió mitjana de l'1,33% en el cas de les dones, i en el cas dels homes es dóna un augment del 0,9% de la pensió mitjana respecte de l'any anterior (*vegeu els quadres III-34 i III-35*).

Per trams de quantia, un total de 3.336 pensions d'aquesta classe tenen reconeguts imports que van dels 500,01 als 600,00 euros, mentre que un total de 4.918 pensions tenen reconeguts imports que van dels 633,30 als 900,00 euros. Trobam el percentatge més alt de pensions reconegudes en el tram que va dels 700,01 als 800,00 euros (2.202 pensions) (*vegeu el quadre III-36*).

Les pensions d'incapacitat permanent per graus, tipus de pensió i per províncies mostra que la pensió mitjana de les Balears se situa deu punts per sota de la mitjana de l'Estat, però se situa per sobre de les Canàries en un 0,9%, i en el cas de les províncies de l'arc mediterrani especialitzades també en turisme de sol i platja, presenta un import superior al d'Almeria, Màlaga, Múrcia i Alacant. Per tipus de pensió, se situa per sobre de la mitjana de l'Estat només en el cas de les d'invalidesa SOVI en un 1,7% superiors (*vegeu el quadre III-37*).

El desembre de 2011 a les Illes Balears estaven en vigor 5.170 pensions d'orfandat, cosa que representa un increment del 2,5% respecte de l'any passat. A aquest concepte, s'hi ha destinat un import mensual total d'1,6 milions d'euros, amb una quantia mitjana de la pensió de 316,98 euros (*vegeu el quadre III-38*).

Per grups d'edat, el que va de 15 a 19 anys és el que aglutina el nombre més elevat de pensions d'orfandat en vigor per a tots dos sexes (*vegeu el quadre III-39*).

Per trams de quantia, el 53,19% del total de pensions d'orfandat en vigor es concentra en imports que van dels 150,01 als 250,00 euros, seguit el 2011 pel tram de quantia que comprèn aquelles pensions d'orfandat reconegudes de 600,01 a 623,99 euros (412 pensions) (*vegeu el quadre III-40*).

Finalment, el desembre de 2011 hi havia 139 pensions de favor familiars, set menys que l'any 2010, amb un import total mensual de 54.161,55 euros, fet que ha suposat un import mitjà mensual de la pensió de 389,65 euros (*vegeu el quadre III-41*).

El nombre de pensions d'aquest tipus en vigor durant l'any 2011 és notablement superior en el cas de les dones, amb 117 pensions, enfront de les 22 que hi ha reconegudes per als homes (*vegeu el quadre III-42*).

3.3.2. ANÀLISI DELS SUBSIDIS I ALTRES PRESTACIONS

Amb independència de les pensions, l'INSS ha gestionat l'any 2011 a les Illes Balears una despesa en subsidis i altres prestacions per import de 104,1 milions d'euros. Això suposa una disminució global del 7,15%, originada per la disminució de la despesa en la incapacitat temporal (-20,4%), indemnització de lliurament únic (-20,7%) i prestacions socials (-60%) (*vegeu el quadre III-43*).

Les prestacions per maternitat, amb un import de 43,7 milions d'euros, i les d'incapacitat temporal, amb 33 milions d'euros, són les més importants quant a la quantia, ja que signifiquen el 34,29% i el 25,93%, respectivament, del total dels subsidis i altres prestacions econòmiques, seguides de les prestacions de protecció a la família, que han arribat a 21,3 milions d'euros, i les prestacions per paternitat, amb un import de 4,5 milions d'euros .

3.3.2.1. Referència especial a la despesa per incapacitat temporal (IT)

A les Illes Balears, amb data de 31 de desembre i per al conjunt del sistema, hi trobam 396.690 treballadors protegits en les contingències comunes de l'IT, dels quals 262.577 corresponien a les mútues, 132.713 a l'INSS i 1.400 a l'ISM (*vegeu els quadres III-44, III-45 i III-46*).

Respecte de les contingències professionals –accidents de treball i malalties professionals- hi havia 274.252 treballadors protegits, dels quals 271.361 ho eren per les mútues, 2.457 per l'INSS i 434 per l'ISM.

El cost per afiliat i mes de les IT a les Illes Balears és de 22,8 euros, mentre que per al total nacional de l'INSS és de 26,7 euros, és a dir, un 17,1% superior (*vegeu el quadre III-47*).

3.3.2.2. Les mútues d'accidents de treball i de malalties professionals de la Seguretat Social

Pel que fa a les contingències comunes per incapacitat temporal, la cobertura per part de les mútues quant al nombre de treballadors protegits ha augmentat durant els darrers anys, encara que de l'any 2008 al 2009 se'n va produir una disminució, en ser menor el nombre d'afiliats d'alta en el sistema. Durant el 2011 hem tornat a observar un augment en la cobertura de contingències comunes del règim general, que assoleix un total de 200.745 treballadors (corresponents a 32.324 codis de compte de cotització) (*vegeu el quadre III-48*).

En dades desagregades per mútues, durant el 2011, Mútua Balear ha ofert cobertura d'incapacitat temporal per contingències comunes a un total de 93.450 treballadors del règim general, distribuïts en 15.164 comptes de cotització, cosa que representa el 46,9% del total provincial de treballadors amb cobertura d'aquest tipus per mútues. L'ha seguida Asepeyo, que ha donat cobertura a un total de 23.528 treballadors (l'11,72% del total) i Fremap, amb 20.359 treballadors coberts durant l'any 2011 (el 10,14%) (*vegeu el quadre III-49*).

3.3.3. LES PRESTACIONS DE PROTECCIÓ PER L'ATUR

El darrer dia de desembre de 2011 constaven d'alta com a perceptors de les prestacions per atur 104.378 persones, 56.937 de les quals eren perceptores de prestacions contributives, 44.703 de subsidis i 2.738 de renda activa d'inserció. Això representa una disminució global del 0,24% en relació amb els 104.634 beneficiaris a la mateixa data l'any 2010.

La mitjana mensual de beneficiaris de les prestacions per atur l'any 2011 ha estat de 70.284 persones, que en relació amb la mitjana mensual de 74.951 de 2010 suposa una disminució del 6,22%. En la prestació contributiva, amb una xifra mitjana de 36.418 persones beneficiàries, la disminució respecte de l'any anterior ha arribat al 6,92% en el subsidi d'atur, amb una mitjana de 39.128 beneficiaris, i amb una disminució del 3,66% respecte de l'any anterior. En la

renda activa d'inserció, amb 2.738 perceptors, un augment del 41,5% (*vegeu el quadre III-50*).

L'any 2011 la cobertura del sistema de protecció per atur que hi havia de mitjana mensual d'atur registrat ha estat el mes de desembre del 110,7% *(vegeu el quadre III-51).*

El desembre de 2011 hi ha hagut 22.949 estrangers perceptors de prestacions per atur. Quant a la procedència, 10.034 persones provenen de països de la Unió Europea (el 43,72%) i 12.915 beneficiaris (el 56,27%), de països de fora de la UE. La mitjana anual és de 15.541 persones (un 13,7% menys respecte de l'any anterior). Els beneficiaris de fora de la UE disminueixen en un 17,9% i els de la UE ho fan en un 5,3% (*vegeu el quadre III-52*).

La despesa relativa a les prestacions per atur en el 2011 ha assolit 791,09 milions d'euros, davant els 848,13 milions d'euros de l'any anterior. Aquesta disminució suposa una variació del -6,72% (*vegeu el quadre III-53*).

3.3.4. ALTRES PRESTACIONS SOCIALS A LES ILLES BALEARS

Durant l'any 2011, s'ha produït una disminució del nombre de beneficiaris de prestacions contributives segons la causa del dret, que pot observar-se de forma generalitzada, atenent tant a paràmetres d'edat com de sexe. El 2011, a les Illes Balears s'han registrat un total de 58.233 altes de beneficiaris de prestacions contributives segons la causa del dret, 873 altes més que el 2010, fet que suposa un augment de l'1,52% respecte de l'any anterior. Per causa del dret, del total d'altes registrades durant l'any 2011, el 53,97% es produeixen entre el sexe masculí, mentre que el 46,03% restant, entre el col·lectiu femení. Atenent a les causes concretes d'aquestes altes, s'aprecia un augment respecte de l'any anterior en les altes que tenen l'origen en expedients de regulació d'ocupació, que passen de 1.895 l'any 2010 a 3.279 el 2011, així com en el cas de la resolució voluntària, que presenta una disminució del 41,54% respecte de l'any 2010 (en què les altes per aquesta causa varen ser 130, enfront de les 76 de l'any 2011).

A més, les altes han disminuït el 2011 per causes com la finalització del contracte, amb una disminució en termes relatius del 0,35%, que són conseqüència d'una resolució judicial (39 durant l'any 2011, enfront de les 56 del 2010), així com l'acomiadament en període de proves i l'acomiadament a l'empara de la Llei 45/2002, causes en virtut de les quals s'aprecia una disminució en el nombre d'altes del 18,03% i de l'11,14%, respectivament.

Pel que fa a les prestacions contributives, l'alta ve motivada per causa de jubilació, mort o incapacitat. El 2011 han arribat a la xifra de 124, enfront de les 98 de l'any 2010. Les prestacions contributives per invalidesa permanent s'han mantingut amb un total de vuit, tant per a l'any 2010 com per al 2011 (*vegeu el quadre III-54*).

Per tipus de subsidi, durant l'any 2011 s'ha apreciat una disminució en les prestacions contributives reconegudes, amb una xifra de 44.565 enfront de les 56.618 de l'any 2010, fet que suposa una reducció del 21,29%. També podem observar certa disminució en l'esgotament de prestacions reconegudes a menors i a majors de 45 anys, concretament, una disminució del 31,06% respecte del 2010 en l'esgotament de prestacions reconegudes a menors de 45 anys i del 20,96% respecte de les reconegudes a majors de 45 anys.

Entre el col·lectiu dels fixos discontinus, s'aprecia un augment de les prestacions de subsidi d'atur per als no procedents de l'esgotament d'una prestació contributiva i una disminució per als que sí que procedeixen d'aquesta situació. Per als primers, el nombre total de prestacions reconegudes ha estat de 10.146 per a l'any 2011, enfront de les 9.684 de l'any 2010, mentre que per als fixos discontinus que procedeixen de l'esgotament d'una prestació contributiva s'ha produït una reducció de 261 prestacions de subsidi d'atur respecte de l'any 2010, que varen ser 1.754 (*vegeu el quadre III-55*).

4. SALUT I SERVEIS SANITARIS

4.1. INTRODUCCIÓ

En exercicis anteriors, aquest apartat va incorporar als aspectes de salut pública, les dades principals de recursos i activitat sanitària pública. Enguany, a més d'actualitzar aquestes dades, es facilita informació econòmica sobre fons destinats a projectes específics i sobre els recursos i activitat del sector privat.

El 2011 es va crear la Conselleria de Salut, Família i Benestar Social, que aglutina l'anterior conselleria de Salut i Consum i la major part de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració.

Durant aquests dos darrers anys, destacà la tramitació de les següents lleis:

Llei 1/2011, de 24 de febrer, de transformació de fundacions del sector públic sanitari de les Illes Balears i de determinació del règim jurídic de les fundacions públiques sanitàries (BOIB núm. 30, de 28/02/2011).

La Llei 16/2010 de salut pública de les Illes Balears..

La Llei estatal 17/2011 de seguretat alimentària i nutrició.

El primer apartat, salut i qualitat de vida, informa sobre les actuacions en seguretat alimentaria i nutrició, i salut ambiental. S'hi presenten les dades de causes de mortalitat i incidència de càncer, així com els indicadors recollits pel sistema d'informació sobre drogues. S'hi mostra la incidència de malalties de declaració obligatòria i s'hi fa èmfasi en la incorporació de la vigilància de la tuberculosi, les dades de la SIDA i de diagnosi de VIH i brots epidèmics, a més d'informació sobre les interrupcions voluntàries de l'embaràs.

L'apartat segon es divideix en dos subapartats. En el primer es mostren les dades de despesa sanitària i el seu ritme de creixement i s'informa sobre dades de despesa sanitària privada, així com d'una sèrie de fonts de finançament (derivades de l'assistència sanitària internacional, la gestió de la incapacitat temporal, i d'estratègies de salut del Ministeri i similars). En el segon es faciliten dades de recursos i activitat sanitària, començant per l'atenció primària per, a

continuació, i dins de l'apartat d'especialitzada, facilitar dades de recursos, activitat hospitalària, activitat concertada, recursos i activitat de la sanitat privada, llistes d'espera, hospitals de mitjana i llarga estada, i salut mental.

4.2. SALUT I QUALITAT DE VIDA

4.2.1. ELS DETERMINANTS DE SALUT

Tradicionalment, la societat ha esperat que el sector sanitari s'ocupàs de les qüestions que afecten la salut i les malalties. Es considera que l'atenció a la salut donada pels serveis a què acudeix la població quan s'emmalalteix no és el factor principal que determina la salut de les persones, sinó que és un altre determinant més. També són importants altres factors que permeten a les persones millorar o mantenir la salut: l'activitat física, hàbits dietètics i nutrició, el consum de tabac, alcohol, les condicions ambientals (contaminació atmosfèrica, inclosa la biològica), la qualitat de les aigües de consum humà i de bany, però també d'altres com les condicions laborals, l'atur, el nivell d'educació o l'habitatge. Aquesta visió integral de la salut és absolutament necessària per comprendre i fer front als problemes de salut que pateix la població, amb l'objectiu últim de maximitzar els guanys en salut i, en la mesura del que sigui possible, reduir-ne les desigualtats.

Respecte de les condicions del medi, pel que fa a les activitats de seguretat alimentària i nutrició, cal destacar dos episodis transcorreguts durant l'any 2011 que si bé no afectaren directament la nostra comunitat autònoma, sí que tengueren repercussions immediates i apuntaren a conseqüències de futur.

El primer d'ells és la crisi en salut pública i mediàtica derivada d'un brot d'infecció alimentària per E. Coli Enterohemorràgica, productora de toxina shiga, esdevinguda al nord d'Alemanya, i que es va atribuir erròniament a productes hortícoles provinents del sud d'Espanya. Aquest fet, que va tenir un impacte econòmic i social importantíssim, va posar de manifest que la nostra societat segueix sent molt sensible a les demandes de protecció de la salut, i exigeix l'aplicació d'estàndards consensuats, coordinats i basats en l'evidència científica per donar-hi resposta.

Un altre fet, que condicionarà l'acció de la seguretat alimentària en els pròxims exercicis, és el dictamen motivat que la Comissió Europea ha dirigit a Espanya a conseqüència de la infracció número 2007/4772, que s'obri el dia 30 de setembre de 2011 arran la denuncia feta pels inspectors de la FVO (Food and Veterinary Office) que durant els darrers anys (2003 al 2010) han detectat reiterats incompliments de les obligacions en seguretat alimentària a Espanya, específicament en els escorxadors i atès que consideren que aquests incompliments són reiterats.

Aquests fets reafirmen l'exigència als operadors econòmics d'implementar sistemes de gestió que ofereixin un alt grau de protecció de la salut, i als responsables del seu control (autoritat sanitària) d'aplicació de les directrius emanades de la Comissió Europea, com a condició *sine qua non* per formar part de la cadena alimentària europea (*vegeu els quadres III-56, III-57 i III-58*).

La salut ambiental comprèn aquells aspectes de la salut humana que vénen determinats per factors ambientals físics, químics, biològics, socials i psicosocials, i representa el control, l'avaluació, la correcció i la prevenció dels factors del medi que poden, potencialment, afectar adversament la salut de generacions presents i futures.

Pel que fa a la producció i la distribució de l'aigua per al consum humà, l'any 2011 s'han realitzat 432 visites d'inspecció i s'han recollit 800 mostres per controlar la qualitat de l'aigua. Se'n van millorant les infraestructures, i l'objectiu és millorar-ne també el manteniment. Quant a la qualitat sanitària de l'aigua, es manté la presència de nitrats i sulfats en diferents zones, en les quals s'ha requerit la presa de mesures als gestors i s'ha informat la població.

Amb relació al control de la propagació de la legionel·la, s'han realitzat 433 visites d'inspecció a les instal·lacions de risc, s'han recollit 462 mostres per investigar la presència d'aquest microorganisme. S'han supervisat 364 certificats de formació de personal de manteniment d'aquestes instal·lacions, qüestió important, ja que la presència de persones formades ajuda a dur un millor control.

Quant a aigües recreatives, es controlen les condicions sanitàries i de seguretat de les piscines, sobre les quals s'han realitzat 311 visites d'inspecció i s'han expedit 1.260 carnets acreditatius de la formació de personal socorrista i 601 de personal de manteniment. Es constata una major conscienciació per invertir amb seguretat.

Pel que fa a la qualitat sanitària de les aigües de les platges, l'any 2011 se n'han recollit 1.813 mostres d'un total de 197 punts de mostreig ubicats a 32 municipis. Hi ha hagut 174 punts excel·lents, 16 de bons, cinc de suficients i dos d'insuficients. Aquest any 2011 hi ha hagut un canvi de qualificació dels resultats de les analítiques de les mostres, de manera que ha passat de ser anual a tenir en compte quatre temporades.

Respecte dels residus sanitaris i els productes químics, entre els quals s'inclouen els plaguicides i biocides, en general, d'ús ambiental i a la indústria alimentària, s'han efectuat 89 visites d'inspecció. L'aplicació del reglament REACH, que regula el registre, l'avaluació, l'autorització i la restricció de les substàncies i els preparats químics amb l'objectiu de garantir un nivell elevat de protecció de la salut humana i del medi ambient, així com la lliure circulació de substàncies en el mercat interior, representa un revulsiu en aquest camp.

En sanitat mortuòria, s'han atorgat 2.957 autoritzacions per realitzar pràctiques mortuòries sobre cadàvers, trasllats i incineracions.

L'entrada en vigor d'una modificació de la normativa sobre consum de tabac va donar lloc a un augment del control dels espais lliures de fum i es varen realitzar 1.272 visites d'inspecció. El compliment de la norma va ser bastant adequat en general.

S'ha incorporat el control de zoonosis no alimentàries, i en control de la ràbia s’han notificat 1.258 casos de persones agredides per mossegades d'animals, sobretot de cans.

S'ha treballat en el risc que representa l'amiant, i s'ha iniciat la gestió de les notificacions de la vigilància de la salut dels treballadors que hi estan exposats.

4.2.2. MORTALITAT I SALUT

L'any 2010 varen morir a les Balears 7.683 persones (3.991 homes i 3.692 dones). Els càncers són la primera causa de mort en els homes, seguida de les malalties del sistema circulatori, mentre que en les dones la primera causa són les malalties del sistema circulatori i la segona els càncers. El 60% de les morts de les Illes Balears són per una d'aquests dues causes. En tercer lloc, i a més distància, se situen les malalties de l'aparell respiratori en els homes i les malalties del sistema nerviós en les dones. En quart lloc se situen les malalties del sistema digestiu en els homes i les malalties del sistema respiratori en els dones. Les causes externes passen a ocupar el cinquè lloc en els homes i els trastorns mentals en les dones. La mortalitat per malalties del sistema circulatori ha seguit una tendència descendent important tant en les dones com en els homes. En canvi, la mortalitat per càncer es manté estable en les dones i disminueix en els homes (*vegeu el gràfic III-6*).

El Registre Poblacional de Càncer de Mallorca és un dels 13 registres poblacionals de càncer que hi ha a l'Estat espanyol, que cobreixen aproximadament el 26% de la població espanyola. La darrera informació disponible en el Registre de Mallorca correspon al període 2003-2005. A final del 2012 es disposarà del període 2006-2008.

Durant els anys 2003-2005 s'han diagnosticat a Mallorca 9.412 casos de càncer (exclosos els casos de càncer de pell no melanoma), 3.795 en dones i 5.517 en homes. Això representa que cada any es diagnostiquen uns 1.265 casos de càncer en dones i uns 1.839 en homes (*vegeu els gràfics III-7 i III-8*).

En les dones, el càncer més freqüent és, amb diferència respecte dels altres, el càncer de mama, seguit pel càncer de còlon, el de cos d'úter, el de recte i el d'ovari, que passa per davant del càncer de coll d'úter respecte del període anterior.

En els homes, el càncer més freqüent és, per primera vegada, el càncer de pròstata, seguit pel càncer de pulmó i, a distància, pels càncers de bufeta urinària, còlon i recte.

Si els càncers de còlon i recte es consideren junts, ocuparien el primer lloc, si es compten els dos sexes conjuntament.

Per al conjunt de càncers (exclòs el càncer de pell no melanoma), s'observa una estabilització de les taxes d'incidència ajustades a la població mundial, tant en les dones com en els homes. En les dones destaca un increment en les taxes d'incidència de càncer de pulmó respecte dels períodes anteriors, així com en els càncers de ronyó, pròstata i limfomes no hodgkinians, mentre que davallen les taxes de càncer de coll d'úter. En els homes, destaca l'increment important de les taxes de càncer de pròstata. En canvi, s'estabilitzen les taxes de càncer de pulmó en homes i disminueixen les taxes d'altres càncers relacionats amb el tabac (llavi, llengua, cavitat oral, hipofaringe, esòfag, estómac i laringe).

En relació amb el consum problemàtic de drogues d'abús, es presenten les dades consolidades dels tres indicadors recollits pel Sistema estatal d'informació permanent sobre addicció a drogues (SEIPAD), que corresponen al 2010.

- **Admissions a tractament per consum de substàncies psicoactives:** S'han registrat 2.047 notificacions. L'alcohol és la droga més freqüent, seguida de la cocaïna i els opiacis. Es manté la tendència a la baixa de les admissions per cocaïna. El 78,9% són homes i l'edat mitjana és de 37,5 anys. L'edat mitjana d'inici del consum és de 21 anys i no inicien el tractament fins a una mitjana de 16,4 anys després. Les dones són admeses a tractament per alcohol en un percentatge més alt que els homes, són majors que ells, comencen a consumir més tard i es posen en tractament abans. Una de cada tres persones en tractament per opiacis utilitza la via injectada. Tot i que entre els homes hi ha un percentatge més alt d'injectors, la prevalença de VIH és més alta entre les dones (*vegeu el gràfic III-9*).

- **Urgències hospitalàries en consumidors de substàncies psicoactives (dades procedents de la recollida a l'Hospital Can Misses d'Eivissa):** s'han registrat 805 casos d'urgències en consumidors de drogues en persones de 15 a 54 anys, la majoria en els mesos d'estiu. L'alcohol, la cocaïna, les amfetamines, l'èxtasi i els fàrmacs són les substàncies que més s'hi relacionen. Dos de cada tres són homes, la majoria té menys de 30 anys i el 6,7% té entre 15 i 19 anys. El 30% són estrangers (*vegeu el gràfic III-10*).

- **Mortalitat per reacció aguda a substàncies psicoactives (dades procedents de la recollida a Mallorca):** s'han recollit 40 morts per reacció adversa aguda després del consum no mèdic de substàncies psicoactives (morts RAPSUPSI) en persones de 10 a 64 anys, amb una taxa de 61,3 morts per milió d'habitants. El 92,5% són homes i la mitjana d'edat és de 42,3 anys. En la majoria dels casos està implicat el policonsum. Les substàncies que es detecten amb major freqüència són els opiacis (especialment heroïna), i els hipnòtics i sedants (*vegeu el gràfic III-11*).

4.2.3. VIGILÀNCIA EPIDEMIOLÒGICA I MALALTIES TRANSMISSIBLES

Es presenta la informació del sistema de vigilància de les malalties de declaració obligatòria (EDOS), corresponent a l'any 2011, excepte en sida i nous diagnòstics de VIH, dels quals es presenten dades de 2010.

S'ha detectat una major incidència de l'esperada (índex epidèmic major d'1,25, és a dir, un augment de més del 25% respecte del quinquenni 2006-2010) a la tos ferina, sífilis, varicel·la, grip i leishmaniosi. A les malalties de baixa incidència, diferències de pocs casos poden suposar canvis relatius importants, com és el cas de la tos ferina. No obstant això, en aquest cas podria indicar un canvi en la tendència, com s'ha vist en altres comunitats i a països del nostre entorn. Destaquen la detecció de dos casos de tètan, els primers des de 2002. El xarampió, amb 34 casos, augmenta per segon any consecutiu després d'una dècada amb menys de tres casos anuals de mitjana (*vegeu el quadre III-59*).

Amb relació a la vigilància de la tuberculosi i l'inici d'un registre específic d'aquesta malaltia, cal destacar els canvis en el Programa de vigilància, control i prevenció de la tuberculosi, assumit durant el 2011 pel Servei d'Epidemiologia, amb la creació del Registre de Tuberculosi, que inclou casos, contactes i informació sobre tractament. La tuberculosi, tant la forma pulmonar com la resta (153 i 53 casos, respectivament), es manté estable respecte del quinquenni anterior. Pel que fa al l'estudi de contactes, se n'han pogut localitzar 1.114, una mediana de quatre per cas, amb predomini de nins i joves. Destaca un brot escolar amb 135 contactes estudiats (*vegeu els gràfics III-12 i III-13*).

Amb 2.464 casos acumulats de sida a les Illes Balears (anys 1986-2010), continua la tendència descendent de la incidència que es va iniciar a mitjan dels anys 90. En els darrers anys se'n diagnostiquen a les Illes Balears entre 30 i 60 casos anuals. L'any amb màxima incidència va ser el 1995, amb 212 casos (*vegeu el gràfic III-14*).

Respecte del registre de nous diagnòstics de VIH, n'hi ha 1.207 casos acumulats des de l'inici del sistema de vigilància (any 2003) amb un perfil global d'estabilitat de la tendència (*vegeu el gràfic III-15*).

Una part dels casos detectats de les malalties de declaració obligatòria són pacients (57 en total el 2011) amb origen de la infecció a un altre país (45) o comunitat autònoma (7). Destaquen el paludisme (18 casos) i les malalties de transmissió hídrica i alimentària (disenteria, febre tifoide i hepatitis A, amb 12 casos).

Amb relació als brots epidèmics, se n'han detectat 44 (278 afectats), nou (65 afectats) d'origen alimentari, i la resta (35 brots i 213 afectats) amb mecanismes de transmissió diversos. La proporció alimentaris/no alimentaris s'ha invertit al llarg de la dècada. Les xifres de 2011 són les esperades en comparar-les amb les del darrer quinquenni (*vegeu el gràfic III-16 i el quadre III-60*).

Com a darrera dada, destacam la qüestió de les interrupcions voluntàries de l'embaràs (IVE). Les darreres dades consolidades corresponen al 2010 i registren un total de 3.295 IVE, amb una taxa de 13,2 per 1.000 dones de 15 a 45 anys. La incidència global de les IVE a les Illes Balears segueix per sobre de la mitjana nacional, juntament amb Madrid, Catalunya i Múrcia. El 2010 s'ha vist un augment lleuger o una estabilització a tots els grups d'edat, excepte en el de les dones més joves, que ha davallat per tercer any consecutiu. Es mostra l'evolució de les taxes de les Illes Balears i globals d'Espanya de l'any 2001 al 2010 i l'evolució per grups d'edat (*vegeu els gràfics III-17 i III-18*).

Respecte del perfil de les dones, el canvi principal és l'augment en un 56% de les que estan a l'atur, respecte del quinquenni anterior. El 2010 hi ha hagut una circumstància que ha afectat l'avortament legal a Espanya: la publicació de la Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, que ha suposat el canvi a una llei de terminis (a petició de la dona fins a la setmana 14 de gestació) i, passada la setmana 14, de despenalització en el supòsit de risc greu per a la salut de la dona o del fetus. No obstant això, no s'han vist diferències entre les característiques de les IVE realitzades abans i després de l'entrada en vigor de la llei, el mes juliol, excepte pel que fa als motius (en el primer semestre el principal havia estat la salut de la dona, amb un 97%, mentre que en el segon les IVE a petició de la dona varen suposar el 90,3%).

Al llarg de l'any s'ha editat l'Informe diagnòstic de salut, que inclou els problemes i les necessitats de salut de la població així com els factors determinants que influeixen de manera positiva o negativa en el nivell de salut de la comunitat. A més, s'ha duit a terme la potenciació del microsite www.epidemiologia.caib.es amb ampliació de continguts dirigits fonamentalment a la xarxa assistencial.

4.3. SERVEIS SANITARIS

4.3.1. DESPESA I FINANÇAMENT DE LA SALUT

El pressupost que va destinar la Comunitat Autònoma a salut el 2011 va ser de 1.169 milions d'euros (si bé el pressupost inicial l'1 de gener era de 1.175 milions d'euros). Aquesta xifra representa un 35% del pressupost total de la CAIB.

D'aquest pressupost, un 1,83% correspon als programes de salut de la Conselleria i un 98,17% correspon al Servei de Salut de les Illes Balears (Ib-salut) amb 1.148 milions d'euros.

Segueix confirmant-se que el creixement de la despesa sanitària pública a les Balears, des de 2002, any de les transferències sanitàries, ha estat un dels més alts de tot l'Estat espanyol. Així, i segons l'Estadística de la despesa sanitària pública (EGSP), que permet comparar la despesa sanitària entre comunitats autònomes, en el període 2002 a 2009 les Illes incrementaren la despesa en un 99,93%, amb una taxa anual de creixement d'un 9,64%, el segon més alt de totes les comunitats autònomes, i un poc superior al total estatal, que és d'un 7,56% (*vegeu el quadre III-61*).

Tot i així, les Illes Balears segueixen essent el 2009 una de les comunitats autònomes amb un nivell més baix de despesa sanitària pública per càpita. Segons l'EGSP del 2009 la despesa sanitària pública per persona és 135,88 euros inferior al total nacional i més de 390 euros inferior a moltes altres comunitats autònomes. Aquest diferencial tan significatiu respecte de la despesa per habitant es repeteix des del moment de les transferències: des del 2002 les Illes Balears figuren en els darrers llocs pel que fa a despesa sanitària pública per habitant (*vegeu els gràfics III-19 i III-20*).

Quant a l'assegurança privada, i segons la font Enquesta de pressupostos familiars de l'INE, la despesa de 2010 ha estat de 434 milions d'euros, un 5,08% inferior a l'any anterior. Segons la mateixa font, el 2010 la quantitat de diners que cada ciutadà de les Illes Balears destina de mitjana al final de l'any al

pagament d'assegurances mèdiques privades és igualment la més alta de totes les comunitats autònomes, igual que va ocórrer el 2009 (*vegeu el gràfic III-21*).

Com es veu, les xifres en despesa sanitària indicades no corresponen totes a 2011, donat que la informació en alguns casos s'actualitza lentament. Les xifres de despesa sanitària pública de les comunitats autònomes es publiquen a la pàgina web del Ministeri anualment.

Una vegada comentades les xifres de despesa sanitària, enguany incorporam informació concreta sobre diverses fonts de finançament sanitari. Si bé aquest s'obté bàsicament de l'assignació dins del pressupost de la comunitat autònoma, hi ha altres fonts de finançament del sistema; enguany ens detendrem en els fons amb origen o destí específic en sanitat (vegeu els quadres III-62 i III-63).

Les Balears perceben finançament per assistència sanitària internacional, tant a través del Fons de cohesió sanitària, que s'ha triplicat entre els anys 2006 i 2011, com a través de la transferència de l'INSS per a quotes globals per a assistència sanitària a residents *estrangers*, que ha augmentat en un 28% durant el període 2006-2011 *(vegeu el gràfic III-22).*

A més, l'INSS finança les actuacions per a la millora de la gestió de la incapacitat temporal, i ajusta l'import en funció del percentatge de compliment d'objectius de millora de la incapacitat temporal per part dels serveis de salut (*vegeu el gràfic III-23*).

Finalment, destaca un altre bloc de finançament rebut del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, per finançar les estratègies en salut i polítiques de cohesió, i altres temes de salut pública o sanitaris. El 2011 ha permès desenvolupar actuacions en estratègies de cures pal·liatives, salut sexual i reproductiva, ictus, cardiopatia isquèmica, malalties rares, MPOC, diabetis, sistemes d'informació suport al CMBD, nova estadística ESCRI-SIAE, SNOMED CT i equipaments, així com el desenvolupament de programes de prevenció i promoció de la salut, especialment en l'àmbit de les malalties emergents, reemergents i de rellevància especial. Els fons per a l'àrea de drogoaddiccions (Pla nacional de drogues, Fons de béns decomissats per tràfic

de drogues) i els fons de la indústria farmacèutica (fons per a programes gestionats per comunitats autònomes per a la millora de la qualitat en l'atenció a pacients polimedicats, i formació continuada per a metges, odontòlegs, farmacèutics i infermers del SNS i Conveni de col·laboració entre la Conselleria, el Servei de Salut de l'Ib-salut, i FARMAINDÚSTRIA, per a la investigació clínica i translacional), així com altres fons destinats a investigació, completen aquest mapa (*vegeu el gràfic III-24*).

4.3.2. ELS SERVEIS ASSISTENCIALS. RECURSOS I ACTIVITAT

4.3.2.1. Atenció primària

El 80% dels centres d'atenció primària (centres de salut, unitats bàsiques o consultoris, serveis d'urgències i punts d'atenció continuada) es concentren a Mallorca, amb un 8% a Menorca i un 11% a Eivissa i Formentera (*vegeu el quadre III-64*).

Les visites al centres d'atenció primària durant l'any 2011 han estat 7.168.668 la qual cosa suposa un increment del 0,3% respecte de 2010, amb 22.603 visites més. Aquest augment és, fonamentalment, per les consultes de pediatria, que han passat d'un descens del 7,7% el 2010 a un increment del 3% el 2011. Aquesta tendència es repeteix a totes les illes. La mitjana de visites per habitant i any està estabilitzada als metges de família i a infermeria. En canvi, a pediatria augmenta un 2,2%, com era d'esperar per l'augment absolut de les visites. Les visites a domicili, globalment, han disminuït un 7,8% a costa del metge de família i d'infermeria, amb un 6,6% i un 7,4%, respectivament (*vegeu el quadre III-65*).

4.3.2.2. Atenció especialitzada

L'atenció hospitalària compta amb 1.974 llits instal·lats (1.834 en funcionament), 66 quiròfans (54 programats en funcionament), deu sales de part, 162 llocs d'hospital de dia, 512 llocs de consulta, i amb un equipament tecnològic en el qual destaquen deu aparells de TAC, sis de ressonància magnètica o 140 ecògrafs, juntament amb d'altres recursos materials i els recursos humans. Es prestà assistència a 1.030.041 persones amb targeta sanitària i a una població

flotant de devers 250.000 persones, distribuïdes entre els sis hospitals públics (incloent-hi l'Hospital de Formentera) (*vegeu els quadres III-66 i III-67*).

Amb 75.860 ingressos i 503.481 estades, s'hauria produït una disminució d'un 3% en l'activitat hospitalària, probablement a causa de la disminució de les intervencions quirúrgiques amb ingrés en 1.000 intervencions menys, la qual cosa suposa un 3% de baixada. Un altre factor que hi ha intervingut ha estat la disminució d'un 5% en els parts. A més, l'estada mitjana ha seguit en descens, com l'any passat. D'altra banda, les intervencions quirúrgiques han seguit el descens de l'any passat en un 2%, a causa de la menor quantitat d'intervencions urgents, que han baixat un 12%. Quant a consultes externes totals, la xifra, d'1.301.361, implica un augment d'un 3%, sobretot, a causa de l'increment del 6% en les primeres consultes, tendència inversa a la de l'any passat, en què varen disminuir. Destaca l'estabilització de les urgències, amb un descens del 0,8%. El nombre d'urgències ingressades i les urgències diàries es manté igual el 2010 (vegeu el quadre III-68).

L'activitat dels dos centres concertats principals (l'Hospital Creu Roja i l'Hospital Sant Joan de Déu), ha estat de 55.834 estades, xifra que representa un 10% del total. Aquests centres assumeixen, a més, part del pes de l'activitat quirúrgica, consultes externes, i d'altres com optometria, rehabilitació i fisioteràpia, principalment (*vegeu el quadre III-69*).

Quant als recursos de la sanitat privada, segons les dades disponibles a la Conselleria, hi ha 11 hospitals privats que es reparteixen un total de 1.032 llits en funcionament, 48 quiròfans en funcionament, nou equips de TAC. L'activitat es concreta en 282.746 estades hospitalàries, 734.784 consultes externes, 302.037 urgències. Són dades que reflecteixen el pes de la sanitat privada a la nostra comunitat (*vegeu els quadres III-70, III-71, III-72, III-73 III-74 i el gràfic III-25*).

4.3.2.3. Les llistes d'espera

La llista d'espera quirúrgica s'ha incrementat en un 14% respecte de 2009 (no hi ha dades de l'HUSE per l'any 2010). La demora mitjana ha augmentat en 13 dies, i ha quedat al nivell de l'any 2004. La llista d'espera de consultes també

ha tengut un increment de més del doble respecte de 2009, i la demora mitjana ha passat a 60 dies. Aquest creixement dels pacients en espera es produeix a causa de la disminució progressiva de l'activitat extraordinària als quiròfans i a les consultes (*vegeu el quadre III-75*).

4.3.2.4. L'àrea sociosanitària

L'àrea sociosanitària dels hospitals de mitjana i llarga estada i l'Hospital Psiquiàtric disposen de 165 llits, amb un total de 55.458 estades, i 4.358 visites de consultes externes. L'àrea de salut mental compta amb 169 llits de 169, i ha comptabilitzat 56.072 estades (*vegeu el quadre III-76*).

5. EDUCACIÓ

5.1. INTRODUCCIÓ

Una de les característiques del nostre temps, tant des d'una perspectiva econòmica com des d'una perspectiva social, és, sense cap dubte, la importància de l'educació, de la formació i la transferència de coneixement a la societat i al teixit productiu, I de la investigació per tal de possibilitar el desenvolupament integral de la nostra societat. Les Illes Balears, malgrat el desenvolupament econòmic i social –que començà amb el turisme durant la dècada dels anys seixanta– no s'han caracteritzat, en general, per l'aposta per l'educació, la formació, la investigació o la innovació. I tot això, malgrat que sigui evdent que el futur de la societat del segle XXI passa per l'educació, per la inversió en capital humà, per creure en la formació i per la producció de coneixements.

Tanmateix, aquesta despreocupació per aquestes qüestions, que són fonamentals per a la integració de les Illes Balears dins la societat del coneixement, està, des de final de la dècada dels anys noranta, en procés de canvi a causa no solament de les polítiques posades en marxa per part de l'Administració autonòmica, sinó també per la conscienciació progressiva de la societat i de la classe empresarial de la importància d'aquesta qüestió per al futur de la societat de les Illes Balears. Així, en aquest context de millora de l'educació a les Illes Balears que s'ha produït en aquests darrers anys, hem d'assenyalar l'increment del nivell educatiu, l'augment del nombre de places, del nombre de professors, del nombre de serveis educatius, del finançament educatiu, de la democratització de l'ensenyament, de la millora de la qualitat educativa o de la progressiva, encara que lenta, equitat educativa. Però aquesta millora no pot fer oblidar els problemes importants i significatius que presenta el nostre sistema educatiu: insuficiència de recursos econòmics, insuficiència de places educatives, percentatge important de fracàs escolar i d'abandonament escolar, resultats escolars insatisfactoris, escolarització desigual entre l'escola pública i l'escola privada concertada dels estudiants immigrants, problemes de massificació, digitalització insuficient de les nostres

escoles, autonomia escolar insuficient, manca de professionalització de la direcció educativa, poca participació dels pares en els centres educatius…

Els que fan una anàlisi apocalíptica sobre la realitat del sistema educatiu de les Illes Balears no només s'equivoquen sinó que, a més, comuniquen un missatge fals a la comunitat educativa i a la societat en tots els sentits. No es tracta de negar els problemes, però tampoc de magnificar-los. La realitat educativa és millorable en aspectes determinats; el nostre sistema educatiu ha millorat al llarg dels anys, però necessita seguir fent-ho de forma clara i progressiva a través de mesures concretes; les solucions dels problemes no vendran del canvi de lleis o de les retallades. Les millores només poden venir a través de pressupostos adequats, reformes clares i específiques, millora de la formació del professorat, etc. I vendran, sobretot, del diàleg, de la complicitat, del consens i de la participació. Les reformes educatives no es poden fer de forma unilateral ni es poden fer pensant que les lleis i les normes poden resoldre tots els problemes educatius existents.

5.2. LA SITUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU A LES ILLES BALEARS

La tendència al creixement progressiu de l'escolarització durant els darrers anys en els ensenyaments de règim general a les Illes Balears s'ha estabilitzat, i s'ha limitat l'arribada d'alumnat estranger, cosa que ha comportat l'increment interanual de la població en edat escolar. Les dades del curs 2011/2012 ens mostren una variació lleugera en tots els nivells educatius si les comparam amb les del curs anterior; l'increment total és de 1.106 matrícules, un augment que es distribueix per nivells entre l'educació infantil (+873), primària (+326) i secundària obligatòria (+189) (*vegeu el quadres III-77*).

Així doncs, continua donant-se un augment moderat de l'alumnat d'educació infantil, primària i secundària obligatòria. Les dades del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport mostren que el total de la matrícula a l'educació infantil és de 41.745 alumnes distribuïts entre el primer cicle (7.352) i el segon (34.393). D'aquestes places, 27.240 són públiques i 14.505 privades. La tendència al creixement de les places d'educació infantil continua, amb 873 alumnes més

que el curs anterior: 37 al primer cicle i 836 al segon (el curs anterior l'increment va ser de 1.555 places).

La taxa d'escolarització infantil als quatre anys a Espanya ja és, l'any 2009, gairebé universal, 99,3%, per sobre de la mitjana de la UE-27 (90,1%). La taxa neta d'escolaritat als tres anys és superior al 95% en pràcticament totes les comunitats autònomes, exceptuant les Illes Balears, les Canàries, Madrid i la Comunitat Valenciana. El mateix any, entre els zero i dos anys, tot i la progressió experimentada, els nivells fixats per la Unió Europea no són assolits i existeix també una disparitat territorial important (CES, 2012, 586): durant el curs 2011-12 aquesta taxa a les Balears és d'un 20,3%, nou punts inferior a la taxa estatal. Tot i no arribar al 30% fixat per la Unió Europea, és apreciable l'increment de tres punts al llarg dels dos darrers cursos tant al conjunt estatal com a les Balears.

Durant el curs 2011-12, a l'educació primària la matrícula arriba als 65.529 alumes, un 62,83% dels quals pertanyen a centres públics i un 37,17% a centres privats. A l'ensenyament secundari obligatori s'han escolaritzat 40.505 alumnes, amb una distribució entre centres públics i privats del 61,4% i 38,6, respectivament. Als programes de qualificació professional inicial s'hi han matriculat 98 alumnes menys que en el curs anterior.

És previsible que el major pes de l'increment del cens escolar en educació infantil i primària es projectarà en l'ESO en anys propers, la qual cosa ha de ser considerada per les administracions educative (CES, 2012, 586). Durant l'educació primària comencen a manifestar-se problemàtiques escolars relacionades amb el baix rendiment educatiu, i a les Illes Balears de forma molt destacable. Les altes taxes d'abandonament primerenc dels estudis, les altes taxes d'escolarització d'alumnat estranger, les taxes d'idoneïtat inferiors a les estatals, els retards, són alguns dels elements que afavoreixen la fragilitat del nostre sistema educatiu. Posteriorment, a l'ESO, l'alta proporció d'alumnat amb mancances educatives constitueix un dels problemes més rellevants en termes de qualitat del sistema educatiu. En aquest sentit, la prevalença a Espanya els darrers anys, respecte de la Unió Europea, dels indicadors de promoció i abandonament fan pensar que, tot i els esforços fets per superar aquestes

mancances, no s'han obtingut els efectes esperats (CES, 2012, 585). Si traslladam aquesta reflexió a les Illes Balears i consideram la situació diferencial que té respecte d'altres comunitats autònomes, no podem deixar de considerar el risc que suposa la reducció dels recursos en general i humans en particular prevista per al proper curs a les administracions central i autonòmica.

Concretament, pel que fa a la població escolar situada entre els 16 i els 21 anys, amb risc d'abandonament d'estudis han de mantenir-se l'oferta de programes de qualificacions professionals inicials, amb la finalitat de facilitar-ne la inserció laboral en una activitat professional i afavorir-ne la formació a través del l'aprenentatge al llarg de la vida (CEIB, 2011, 52).

A partir dels nivells postobligatoris, més del 80% de la matrícula es dóna en centres públics. Al batxillerat, amb 13.316 alumnes (1.228 dels quals han cursat els estudis a distància), els centres concertats i privats n'han matriculat un 25,35%. Als cicles formatius de grau mitja (6.377 alumnes) i superior (3.848), un 15,9% i 6,9%, respectivament, pertanyen a centres privats i concertats.

Als nivells de secundària no obligatòria, durant el curs 2011-12, s'hi han matriculat 188 alumnes menys que el curs anterior, i s'ha canviat, per tant, la tendència a la pèrdua de places de cursos anteriors. Tot i que les variacions no són gaire significatives, es dóna un fet que, si més no, indica la preferència de part dels estudiants per triar ensenyaments a distància.

Al batxillerat presencial la matrícula baixa en 36 alumnes a la modalitat presencial i s'incrementa en 43 a la modalitat a distància. Als cicles formatius de grau mitjà hi ha 178 matrícules menys i 69 més a distància. Als cicles formatius de grau superior es matriculen 85 alumnes menys, 83 de les matrícules són de modalitat presencial.

L'empitjorament de l'ocupació dels joves poc qualificats durant la crisi, podria relacionar-se amb un increment probable de la matrícula de secundària no obligatòria; no és el cas de les Balears el darrer curs (CES, 2012, 585). A diferència del conjunt de comunitats autònomes, no s'incrementa l'escolarització en els ensenyaments de caràcter professional, tot i que aquest augment sí que es va detectar el curs passat. D'acord amb l'informe del CEIB

(2011, 52), la formació professional de grau mitjà i superior ha de ser una prioritat, ja que l'oferta i organització a les Illes Balears és insuficient.

Atenent als valors absoluts de la matrícula amb relació a la població corresponent a cada nivell, trobam que la matrícula a secundària postobligatòria continua sent inferior a la mitjana de la matrícula en l'àmbit estatal. Les taxes d'escolarització són al batxillerat del 63,5% (79,6% estatal), als CFGM del 30,4% (36,2% estatal), als CFGS del 17,6% (33,7% estatal). A l'educació infantil també trobam diferències significatives: la taxa bruta d'escolarització al primer cicle és del 20,3% (29,6% estatal) i al segon cicle és del 93,1% (99,8% estatal) (*vegeu el quadre III-78*).

Els percentatges de matriculació als centres públics dels ensenyaments de règim general són els següents:

educació infantil primer cicle: 67,2%.

educació infantil segon cicle: 64,8%.

educació primària: 62,8%.

ensenyament secundari obligatori (ESO): 61,4%.

batxillerat: 72%.

batxillerat a distància: 100%.

cicles formatius de grau mitja (CFGM): 82,96%.

CFGM a distància: 100%.

cicles formatius de grau superior (CFGS): 92,29%.

CFGS a distància: 100%.

PQPI: 78,23%.

La distribució dels centres d'acord amb l'ensenyament de règim general que imparteixen és la següent (*vegeu el quadre III-79*):

educació infantil: 150 centres.

educació infantil i primària: 221 centres.

educació infantil, primària i ESO: 67.

ESO i/o batxillerat/FP: 79.

educació infantil, primària, ESO i Batxillerat/FP: 2.

educació especial a centres específics: 8.

Per titularitat, la classificació dels centres que imparteixen ensenyaments de règim general i especial és la següent (*vegeu el quadre III-80*):

centres concertats: 176 (col·legis concertats i centres d'educació infantil).

centres municipals: 114 (escoles infantils, programes CAPI municipals).

centres privats: 52 (col·legis privats, escoles de música/dansa, centre. privats de formació professional, centres docents estrangers, etc.).

centres públics: 333 (centres d'educació infantil i primària, centres d'educació primària, centres d'educació de persones adultes, instituts d'educació secundària, centres d'educació especial, etc.).

En el curs 2011-2012 es comptabilitza un total de 16.188 professors contractats, 685 menys que en el curs anterior (16.873). D'ells, 11.478 a centres públics, 4.710 a centres concertats i privats. La distribució del professorat d'acord amb el nivell que imparteixen és (*vegeu el quadre III-81*):

educació infantil i educació primària: 8.220.

educació secundària i FP: 7.135.

ambdós grups de nivells: 651.

educació especial:182.

Amb relació a la distribució de les unitats/grups d'acord amb la titularitat dels centres, del total de 8.633 unitats, 5.620 pertanyen a centres públics i 3.013 a centres concertats i privats (*vegeu el quadre III-82*).

La diferència entre les ràtios dels centres públics i privats ha estat una constant que ha obert poc a poc pas a ràtios més properes. Per exemple, a l'educació primària, la ràtio dels centres públics és de 21,4 i la dels centres privats és de 22,4. Al batxillerat, tot i no haver-se donat un increment de la matrícula, les ràtios es mantenen com el curs passat (que havia pujat de forma accentuada): 28,7 alumnes per unitat als centres públics i 27,2 als centres privats, entre dos i tres punts més altes que la mitjana estatal (*vegeu el quadre III-83*).

Les baixes taxes de matriculació en els ensenyaments no obligatoris, les baixes taxes de graduació a la secundària obligatòria i no obligatòria són alguns dels indicadors que apunten els punts més febles del nostre sistema educatiu. Pel que fa a la promoció en els estudis de secundària obligatòria, les evidències més destacables del curs 2011-12 són:

El nivell de promoció és més alt als centres privats.

Les dones promocionen més que els homes, a tots els cursos, a tots els centres i tant a les Balears com al conjunt estatal.

Tot i la millora amb relació a cursos anteriors, la promoció al segon curs d'ESO ha estat molt baixa el darrer curs.

La promoció als quatre cursos d'ESO en els centres públics no concertats sol estar al voltant del 95%. En els centres privats concertats, la promoció a les Balears gira al voltant del 85% i en l'àmbit estatal sobre el 90%, tot i que a mesura que avancen els cursos la promoció l'àmbit estatal s'aproxima al nivell de les Balears. En els centres públics, els nivells de promoció dels quatre cursos de l'ESO mai no superen el 79% a les Balears; habitualment, els nivells de promoció són entre un i quatre punts més baixos que en el conjunt estatal (*vegeu el quadre III-84*).

Al nivell postobligatori, les baixes taxes d'escolarització se sumen a les baixes taxes de graduació**.** La taxes brutes de graduació a la secundària no obligatòria,

tant dels cicles formatius com del batxillerat, són baixes amb relació al conjunt de l'Estat. Concretament, al batxillerat l'anàlisi del nivell de promoció de l'alumnat en els diferents nivells durant el curs 2010-2011 és la següent (*vegeu els quadres III-85 i III-86*):

La graduació a primer i segon curs de batxillerat a les Balears és entre sis i set punts inferior a la mitjana estatal de graduació. Només un 72,9% dels alumnes de primer i i un 71,9% del segon curs de batxillerat es varen graduar el curs 2010-11.

La graduació és molt més alta en els centres privats, tant a primer com a segon. Només un 68,8% de l'alumnat de primer dels centres públics es va graduar, i un 83,8% dels alumnes de centres privats es graduaren. A segon va graduar-se un 68,6% de l'alumnat de centres públics i un 78,7% dels centres privats.

Les dones es graduen més. A primer ho va fer un 75,3% de les dones de Balears (només un 69,9% dels homes); a segon de batxillerat es va graduar un 73,2% de les dones (només un 70,3% dels homes).

Per especialitats formatives, a Ciències i Tecnologia i a Ciències Socials els nivells de promoció són més baixos que els de la mitjana estatal (entre 4 i 6 punts més baixos), mentre que la taxa de graduació d'Arts Escèniques, Música i Dansa és més alta: quatre punts al primer curs i 11,2 al segon curs. Un 73,8% de l'alumnat de segon d'aquesta especialitat a les Balears va promocionar (la taxa estatal va ser de 62,6%).

Quant a l'educació d'adults de caràcter formal, el total d'alumnes durant el curs 2011-12 és de 11.526 persones, de les quals només 40 varen cursar els estudis en centres privats. Dels centres públics, els ensenyaments que concentren la major part de l'alumnat són (*vegeu el quadre III-87*):

ensenyaments inicials: 952.

educació per a persones adultes: 4.946.

llengua castellana per a immigrants: 1.555.

altres llengües: 2.128.

Als ensenyaments de règim especial s'han comptabilitzat un total de 26.824 alumnes, la majoria a centres públics, ensenyaments d'adults (principalment formal) i ensenyaments d'idiomes (*vegeu el quadre III-88*).

5.3. L'ESCOLARITZACIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER

L'escolarització de l'alumnat estranger procedent de diferents països al conjunt de l'Estat i especialment de les Illes Balears és un fenomen que ha tengut i té conseqüències importants i significatives en el conjunt del sistema escolar, tant des d'una perspectiva macro com des d'una perspectiva de centre. Aquest fenomen ha experimentat recentment una evolució cap a l'estabilització de la població escolar immigrada a les escoles de les Illes Balears.

Tal com ja hem plantejat en els informes dels anys anteriors, és evident que el sistema educatiu de les Illes Balears s'ha caracteritzat, principalment a partir de la segona meitat dels anys 90, per un procés de creixement important de l'alumnat procedent de l'estranger de diversos països; un creixement que ha suposat l'existència d'un sistema escolar inestable des de la perspectiva d'haver de donar resposta a la demanda de places escolars en els nivells, fonamentalment, obligatoris. Un creixement, doncs, de l'alumnat estranger que no només ha tengut i està tenint un impacte en la construcció de centres escolars, sinó que està impactant sobre els resultats i el rendiment educatiu, en el desenvolupament de programes específics per a aquest col·lectiu, en la formació permanent de professorat sobre aquesta qüestió, o en la posada en marxa de programes socioeducatius en zones i centres educatius determinats.

Així doncs, el creixement del nombre d'estudiants estrangers escolaritzats a les Illes Balears ha estat i és un dels més importants en l'àmbit de les comunitats autònomes espanyoles. I aquest fet, que cal veure amb una mirada de normalitat, està incidint de forma negativa en la perspectiva dels resultats escolars i en el fet que la Comunitat Autònoma de les Illes Balears tengui encara una major preocupació per la qüestió de la quantitat, de l'escolarització, de la construcció de centres educatius, del reclutament de professorat, que per la qüestió de la qualitat educativa. Cal tenir en compte que els recursos econòmics existents resulten totalment insuficients per donar una resposta

adequada, tant des de la perspectiva de la quantitat, com des de la perspectiva de la qualitat.

Tanmateix, aquest creixement del nombre d'estudiants estrangers matriculats al sistema escolar sembla arribar al final; efectivament, la crisi econòmica que ens està afectant de forma important des de fa una sèrie d'anys està incidint en el procés d'arribada d'immigrants a les Illes Balears. I aquest fet està influint de forma molt important en l'estabilització educativa i en l'existència d'una tendència de manteniment del nombre quantitatiu d'alumnes escolaritzats en els centres de les Illes Balears durant el curs 2011-2012.

És evident que aquesta tendència cap a l'estabilització del sistema educatiu, en aquest moment de crisi econòmica i pressupostària, és una notícia positiva que podrà repercutir, juntament amb altres mesures, programes i recursos, a millorar la qualitat educativa a mitjà termini. Des d'aquesta perspectiva, algunes dades demogràfiques ens poden ajudar a entendre aquest procés d'estabilització del nombre d'estudiants procedents de l'estranger en els centres educatius de les Illes Balears.

Així doncs, per entendre la importància de l'alumnat estranger a les Illes Balears, és necessari conèixer algunes dades demogràfiques de les Illes Balears i d'Espanya. En aquest sentit, s'ha de tenir en compte, segons dades de l'INE, la presència percentual de la població estrangera a les diferents CA, que situa les Illes Balears en primer lloc amb el 21,8%. La mitjana espanyola es del 12,2%.

Així doncs, malgrat la importància de la població estrangera a les Illes Balears, sembla que el factor migratori ha perdut la rellevància d'anys anteriors en l'increment de la població de la CAIB, fet que té correlació en l'àmbit educatiu.

En línies generals, continua el retorn de persones originàries d'Hispanoamèrica a causa de la crisi econòmica. No obstant això, es manté l'arribada de ciutadans procedents de països d'incorporació recent a la UE, com Romania i Bulgària. Així mateix, s'observa el manteniment d'altres nacionalitats com l'alemanya i una petita baixada de la britànica i, per últim, es manté un creixement en l'arribada de població procedent de la Xina.

El fet que molts dels retorns afectin persones i famílies en edat laboral (40–45 anys) té un efecte en la pèrdua d'alumnat i ajuda a explicar la baixa de matrícula en els nivell d'ensenyament obligatori, malgrat un petit augment de l'alumnat estranger matriculat en nivells educatius postobligatoris.

Si observam la globalitat de les nacionalitats presents a l'arxipèlag balear, hi destaquen els residents procedents del Marroc, l'Equador, l'Argentina, Colòmbia, Alemanya, el Regne Unit, Romania, l'Uruguai i Bolívia.

En tot cas, el que resulta evident és que el percentatge d'alumnat estranger per comunitats autònomes el curs 2009-2010, segons dades del Ministeri d'Educació, confirma la importància d'aquest fenomen a les Illes Balears. Juntament amb La Rioja, presenta el percentatge més alt d'alumnat estranger escolaritzat. Les xifres resulten prou semblants a les de cursos anteriors, la qual cosa és un reflex de l'estabilitat i creixement d'aquest percentatge.

Tanmateix, aquest percentatge d'alumnes estrangers a les escoles de les Illes Balears resulta, tant des d'una perspectiva de places com des d'una perspectiva de la gestió educativa de la diversitat, un fenomen que necessita molts de recursos, una formació específica del professorat, la implicació dels serveis socials i educatius de la comunitat, etc. En definitiva, una gestió que implica un gran esforç, sobretot a determinats centres i a determinades zones per l'important percentatge d'alumnes estrangers escolaritzats.

Les dades de l'INE mostren el balanç migratori negatiu a Espanya; l'emigració supera la immigració i el saldo migratori és negatiu per primera vegada en tres dècades, amb 50.090 habitants menys. El ritme de creixement de la població estrangera a les Illes Balears s'ha debilitat de forma substancial durant els dos darrers exercicis, i destaca especialment el retorn de moltes famílies i individus d'origen llatinoamericà. A diferència d'anys anteriors, el creixement de població estrangera (0,22%) és inferior a l'augment de població espanyola (0,75%) durant l'any 2011. En xifres absolutes, trobam 242.812 estrangers i 870.302 espanyols a les Illes Balears.

Amb relació a la situació de l'alumnat estranger present en el sistema educatiu de les Illes Balears, a nivells no universitaris s'ha experiment un descens

important de 1.458 alumnes. El total d'alumnat estranger matriculat és de 26.413 alumnes. La dinàmica que s'observa és de continuïtat en davallada d'alumnat estranger iniciada de forma perceptible el curs anterior 2010-2011, i constatable també durant l'actual. Únicament s'observa un cert estancament de la població escolar de nacionalitat estrangera a les etapes postobligatòries (*vegeu el quadre III-89*).

Els efectes de la continuïtat i agreujament de la crisi econòmica afecta de forma important els sectors socials amb una situació socioeconòmica més precària com són moltes de les famílies estrangeres que, com a sortida, opten pel retorn als països d'origen.

L'alumnat estranger a les Balears representa el 14,91 % del total, quasi un punt manco que el curs anterior. Formentera és l'única illa que ha vist augmentar el percentatge d'alumnat estranger fins al 21,63% del total; Mallorca se situa en la mitjana balear, 14,48%; Eivissa situa la presència d'alumnat estranger en el 17,40%; i per últim, Menorca presenta un tant per cent inferior xifrat en el 12,18% (*vegeu el quadre III-90*).

Amb relació al curs anterior, la pèrdua d'alumnat estranger per illes és la següent:

A Mallorca, de 21.593 alumnes del curs 2010-2011 es davalla a 20.700 alumnes, la qual cosa suposa una pèrdua de 894 alumnes.

A Menorca, de 2.493 alumnes del curs 2010-2011 es davalla a 2.063 alumnes, la qual cosa suposa una pèrdua de 430 alumnes.

A Eivissa, la davallada és inferior i se situa en una pèrdua de 161 alumnes, dels 3.556 alumnes estrangers matriculats durant el curs 2010-2011 es davalla a 3.395 alumnes.

L'única illa que veu augmentar el nombre d'alumnes estrangers és Formentera, que incrementa en 27 el total; de 229 matriculats durant el curs 2010-2011 s'incrementa fins a 256 durant el curs actual.

En general, la pèrdua d'alumnat estranger ha estat menys important a les Pitiüses que la registrada a Mallorca i a Menorca.

De l'observació de l'evolució de la distribució de la població escolar de nacionalitat estrangera a les Illes Balears, per etapes educatives durant el darrer curs escolar, s'observa que la davallada en 1.458 alumnes afecta, especialment, el sistema educatiu obligatori, i únicament augmenta el nombre d'alumnes estrangers als nivells postobligatoris (*vegeu el quadre III-91*).

A l'etapa d'educació infantil la disminució ha estat de 568 alumnes, a l'etapa d'educació primària la disminució d'alumnat estranger ha estat de 879 alumnes i, per últim, a l'etapa d'ESO la davallada ha estat de 124 alumnes.

Amb relació a la resta de nivells d'estudis s'observa un increment de 101 alumnes, tendència que pràcticament s'estanca respecte de l'observada l'exercici anterior.

L'illa de Mallorca, amb 20.700 alumnes estrangers, recull el 78.37% del total, seguida d'Eivissa que amb 3.395 alumnes, suposa el 12.85%. A Menorca hi ha 2063 alumnes estrangers que representen el 7.81%. La resta, 256 alumnes, els trobam a Formentera i representen el 0.96.% (*vegeu el quadre III-92*).

L'impacte del retorn de les famílies estrangeres ha afectat el conjunt del sistema educatiu de les Illes, i confirma la tendència que es va iniciar el curs anterior.

Amb relació al curs anterior podem observar que durant l'any acadèmic 2011/2012 continua la concentració majoritària de l'alumnat estranger en els centres públics de les Illes: 22.248 alumnes (85%); 4.165 alumnes (15%) en els centres concertats i privats.

Han causat baixa als centres públics un total de 1.223 alumnes estrangers i, en els privats i concertats la disminució es de 225 alumnes.

En el cas de les Illes Balears, la presència d'alumnat estranger en els centres públics (85%) supera en tres punts la mitjana espanyola, que se situa en el 82% (*vegeu el quadre III-93*).

S'observa un increment en un punt percentual de l'alumnat estranger escolaritzat als centres públics amb relació al percentatge dels tres cursos anteriors i, per tant, un retorn a les dades del curs 2007-2008. Si bé molts centres concertats han superat els factors de caire ideològic, cultural i social per admetre aquest alumnat, els factors de caire econòmic encara representen un handicap important. Les taxes a pagar per diferents serveis i materials als centres concertats suposen una dificultat afegida per a moltes famílies estrangeres de nivell econòmic baix, especialment en el moment de crisi econòmica com l'actual.

Durant el curs escolar 2011/2012 la distribució d'alumnat estranger matriculat en els centres educatius de les Illes Balears per àrees continentals de procedència és la següent: del continent americà, 14.013 alumnes; del continent europeu, 6.856 alumnes; del continent africà, 5.480 alumnes; del continent asiàtic, 1.390; i d'Oceania, 132 alumnes.

Pel que fa als percentatges, l'alumnat estranger d'origen europeu manté el 25% del total. També ho fa l'alumnat del continent africà, que representa el 20% del total. Amb relació a la resta d'alumnat estranger, davalla un punt l'originari del continent americà, que passa del 50 al 49%, i s'incrementa en un punt el procedent de l'àrea geogràfica d'Àsia i Oceania, fins a representar el 6% del total.

Amb relació a la diversitat quant als països de procedència de l'alumnat s'observa una petita davallada en el conjunt de les Illes de dues nacionalitats manco, i se situen en 142 les nacionalitats presents als centres educatius de les Illes (*vegeu el quadre III-94*).

L'anàlisi de l'alumnat estranger per nacionalitats mostra l'existència de 15 nacionalitats que classificades de major a menor presència són (*vegeu el quadre III-95*):

amb més de 2.000 alumnes, el Marroc, l'Equador, l'Argentina i Colòmbia.

amb més de 1.000 alumnes, Alemanya, Romania (que passa davant el Regne Unit), el Regne Unit.

amb més de 500 alumnes: l'Uruguai, Bolívia, Bulgària, la Xina, el Brasil, Xile, República Dominicana i Rússia.

En conjunt, els 15 països sumen un total de 20.834 d'alumnes, que representen el 78.87 % de l'alumnat estranger present en el sistema educatiu de les Illes Balears durant el curs 2011-2012.

Per illes, les nacionalitats més representatives són les següents:

Mallorca: el Marroc, l'Equador, l'Argentina, Colòmbia, Alemanya, l'Uruguai, Bolívia, Romania i el Regne Unit.

Menorca: l'Equador, el Marroc, el Regne Unit, l'Argentina, Colòmbia, Bolívia i el Brasil.

Eivissa: el Marroc, l'Equador, l'Argentina, Colòmbia, Romania, el Regne Unit, Alemanya i l'Uruguai.

Formentera: l'Argentina, el Marroc, Colòmbia, Romania i Alemanya.

D'aquests 15 països, els que presenten un major nombre de baixes d'alumnat són: l'Argentina (-310), l'Equador (-225), Colòmbia (-132), el Marroc (-120), l'Uruguai (-101), Alemanya (-99), el Brasil (-91), Bolívia (-68), Xile (-63), el Regne Unit (-57), la Xina (-14), Romania (-13). Només tres dels 15 països presenten un increment d'alumnat respecte del curs anterior: Bulgària, amb 72 alumnes més; República Dominicana, amb 71 alumnes més; i Rússia, amb 37

alumnes. En conjunt, aquestes nacionalitats, amb una pèrdua conjunta de 1.173 alumnes, representen el 80% dels 1.458 alumnes estrangers que es donen de baixa durant el curs 2011-2012.

5.4. L'ATENCIÓ A LA DIVERSITAT

D'acord amb les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats, l'atenció a l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) a les Illes Balears durant el curs 2011-12 ha arribat a un total de 21.996 alumnes: 9.029 a centres d'educació infantil i primària, 6.771 a instituts d'educació secundària, 606 a centres d'educació infantil, 3.019 a centres de primària i 2.571 a centres de secundària (*vegeu el quadre III-96*).

Pel que fa a la problemàtica de l'absentisme, el nombre de casos detectats durant el curs 2011-12 per part de la Conselleria ha estat de 54 alumnes. Els plans PISE i ALTER, d'intervenció socioeducativa d'escolaritat compartida pretenen prevenir i pal·liar l'absentisme escolar i afavorir la permanència en l'educació secundària obligatòria o l'ingrés en la formació professional inicial. Es tracta de programes d'intervenció socioeducativa amb caràcter transitori per atendre les necessitats educatives específiques de caràcter socioeducatiu de l'alumnat amb risc d'exclusió escolar i/o social, i amb els quals les mesures ordinàries i extraordinàries aplicades dins els centres educatius de secundària no han aconseguit els resultats desitjats. D'altra banda, es pretén facilitar el retorn o no abandonament de l'activitat acadèmica i/o formativa reglada o no reglada.

Als programes d'intervenció socioeducativa, s'hi pot incorporar alumnat de 14 a 16 anys, en determinats casos fins als 18, matriculat a centres d'educació secundària sostinguts amb fons públics, que presenten dificultats greus d'adaptació a l'entorn escolar derivades de condicions especials de caràcter social, personal o familiar i en situació de risc d'exclusió escolar i/o social, per als quals s'aconsella la realització d'una part de l'horari lectiu en aules externes als centres educatius corresponents on desenvolupen un programa socioformatiu. Els trets característics que defineixen el perfil d'aquests alumnes són, a més d'un retard en els aprenentatges, absentisme injustificat o rebuig a

l'escola, problemàtica social i/o familiar, conductes inadequades i asocials, el fet de presentar de manera reiterada i contínua desajusts conductuals greus, etc.

La modalitat PISE d'aquests programes es duu a terme amb la col·laboració dels consells insulars, ajuntaments, associacions i entitats sense ànim de guany que tenguin acord signat amb la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats, i que, per la seva experiència i especialització, puguin oferir activitats específiques complementàries adaptades a les necessitats derivades de la inadaptació al medi escolar. Durant el curs 2011-12 hi han participat 92 alumnes i un total de 46 centres (*vegeu el quadre III-13*). S'han signat 20 convenis de col·laboració entre la Conselleria i els ajuntaments (15 de Mallorca, tres de Menorca, un d'Eivissa i un de Formentera).

Al programa Alter, durant el curs 2011-12, hi han participat un total de 205 alumnes, 40 més que el curs anterior, i la majoria de Mallorca (*vegeu el quadre III-97*).

Les actuacions del **Programa d'acollida, integració i reforç educatiu**, PAIRE, impulsades des de la Direcció General d'Ordenació, Innovació i Formació del Professorat consisteixen en:

Programes d'acolliment educatiu*:* informació, orientació i acompanyament per a l'accés i la integració en el sistema educatiu espanyol.

El material de suport consisteix en carpetes editades en català i deu idiomes més (xinès, àrab, francès, anglès, polonès, romanès, alemany, búlgar, castellà, portuguès) per tal de facilitar a les famílies i l'alumnat immigrant informació sobre el sistema educatiu, la llengua catalana i els recursos educatius. Aquestes carpetes es distribueixen des de les oficines d'escolarització o des dels centres educatius públics i concertats de les Illes Balears que acullen alumnat d'integració tardana al sistema educatiu de les Illes Balears. El total de carpetes distribuïdes ha estat:

Palma: 114 carpetes distribuïdes a 95 centres.

altres municipis de Mallorca: 194 carpetes distribuïdes a 84 centres.

Menorca: 98 carpetes distribuïdes a 30 centres.

Eivissa i Formentera: 182 carpetes distribuïdes a 52 centres.

A part, totes les oficines d'escolarització disposen d'un programa de suport i acompanyament en el moment de la matriculació. Aquest programa (telefònic o presencial) s'adreça a les famílies d'origen immigrant que acudeixen a les oficines d'escolarització per tal d'obtenir una plaça escolar per als fills. Disposen d'aquest servei totes les oficines d'escolarització de les Illes Balears (Palma, Marratxí, Inca, Calvià, Manacor, Maó, Eivissa). Les oficines d'escolarització de Mallorca disposen d'un servei d'interlocució presencial (xinès, rus, àrab, búlgar, anglès, i francès) i, a la vegada, d'un servei d'interlocució telefònic (32 llengües més).

Programa de mediació educativa: programa dirigit a l'alumnat immigrant dels centres públics i/o concertats de les Illes Balears i famílies, a més de professorat, en general, i departaments d'orientació, així com oficina d'escolarització, per tal de detectar les necessitats de les famílies i poder prevenir situacions d'incomunicació originades per les interferències entre la cultura d'origen i l'autòctona.

El nombre total d'entrevistes, acompanyaments i assessoraments a les Illes Balears es distribueix de la manera següent:

entrevistes a famílies: 119 a Palma, 165 a altres municipis de Mallorca, 115 a Menorca i 191 a Eivissa.

acompanyaments de les famílies als centres educatius on han obtingut la plaça escolar per al seu fill: 104 a Palma, 146 a altres municipis de Mallorca, 63 a Menorca i 135 a Eivissa.

assessoraments: 26 a Palma, 95 a altres municipis de Mallorca, 15 a Menorca i 233 a Eivissa.

El **material didàctic (**Som i estam i Del món a les Illes**)** per a l'aprenentatge de la llengua i el coneixement de l'entorn s'adreça a alumnat immigrant d'entre 11 i

16 anys que s'incorpora a les aules dels centres d'educació secundària de les Illes Balears sense conèixer les llengües catalana i castellana.

Els programes de suport i de compensació educativa en els centres escolars es basen en l'aprenentatge de les llengües de la societat d'acolliment i suport del sistema d'ajudes a l'àmbit escolar. Alguns exemples són el Programa itinerant d'acolliment i suport lingüístic o el Programa de suport per al professorat d'atenció a la diversitat

Programa itinerant d'acolliment i suport lingüístic (ESADI) per a l'alumnat immigrant que s'incorpora tardanament al sistema educatiu de les Illes Balears. Amb aquest programa es pretén millorar els índexs d'èxit escolar i la integració social, en el grup i en el centre. Els centres docents que han sol·licitat aquesta intervenció de l'ESADI són els següents:

Palma: 55 centres, dels quals 28 són centres d'educació infantil i primària, 12 instituts d'ensenyament secundari i 15 col·legis concertats.

altres municipis de Mallorca: 84 centres, dels quals 51 són CEIP, 15 IES i 18 CC.

Menorca: 30 centres, dels quals 19 són CEIP, 7 IES i 4 CC.

Eivissa i Formentera: 52 centres, dels quals 36 són CEIP, 10 IES i 6 CC.

Programa de suport per al professorat d'atenció a la diversitat (AD) especialitzat en atenció a l'alumnat immigrant en els centres públics de primària. Per a l'alumnat immigrant que s'incorpora a les aules dels centres sostinguts amb fons públics de les Illes Balears i que no són competents ni en català ni en castellà s'ha comptat amb una dotació en plantilla de professorat de suport:

professorat d'atenció a la diversitat (AD) que forma part de l'equip de suport a les Illes Balears: 21.7.

professorat contractat específicament per a les aules d'acolliment en els centres educatius d'atenció primària: s'han contractat 12 professors tutors per a les aules d'acolliment.

aules d'acolliment en els centres d'educació primària i secundària: 12 aules d'acolliment a CEIP de Mallorca que acullen un total de 169 alumnes.

plans d'acolliment revisats i actualitzats: 12.

El **Programa de formació de professionals en atenció i gestió de la diversitat** a l'àmbit educatiu té com a finalitat impulsar la formació inicial dels equips de suport, departaments d'orientació en atenció a la diversitat des del punt de vista de l'escola inclusiva i el suport escolar integrat.

S'han duit a terme 6 cursos:

Mallorca: tres a Palma i un a Inca

Menorca: un curs: 74 sol·licituds, 74 admissions, 60 certificacions.

Eivissa i Formentera: un curs a Eivissa, 72 sol·licituds, 72 admissions, 42 certificacions.

Per a la promoció de **l'educació intercultural** es compta amb recursos materials i didàctics, així com pràctiques educatives que puguin propiciar la convivència intercultural i l'aprenentatge de les llengües i cultures d'origen. Destaquen les activitats següents:

Tallers interculturals: diferents tallers que s'ofereixen als centres educatius per tal d'apropar les diferents cultures.

S'han presentat 32 projectes (17 a Mallorca, 9 a Menorca, 8 a Eivissa i Formentera).

S'hi implicaren 543 professors (384 de Mallorca, 66 de Menorca, 93 d'Eivissa).

El nombre aproximat d'alumnes que hi participà és de 13.575 (9.600 de Mallorca, 1.650 de Menorca, 2.325 d'Eivissa).

El programa Entre Illes té com a objectiu fomentar el coneixement entre illes i afavorir el coneixement de la diversitat de l'entorn pròxim.

Es presentaren un total de set projectes (dos a Mallorca, dos a Menorca, tres a Eivissa).

Hi participaren 309 alumnes (224 de Mallorca, 43 de Menorca, 42 d'Eivissa).

El **Programa de llengua àrab i cultura marroquina (LACM)** és una iniciativa adreçada a l'alumnat marroquí escolaritzat en els centres públics de Mallorca fora de l'horari lectiu. Aquest programa forma part del conveni de cooperació cultural entre els Govern espanyol i el del Marroc, i està adreçat a l'alumnat marroquí escolaritzat en els centres educatius espanyols d'educació primària i secundària.

Els objectius d'aquest programa són l'ensenyament de llengua àrab i cultura marroquina a l'alumnat marroquí escolaritzat (així com a altre alumnat interessat), i proporciona una formació que els permet conservar la identitat i viure la seva cultura respectant la del país d'acollida, tenir confiança en ells mateixos i en el seu futur i evitar els aspectes negatius que poden generar els efectes de la immigració. És un programa intercultural que intenta afavorir la integració escolar i sociocultural d'aquest alumnat en el sistema educatiu i la societat. Durant el curs escolar 2011/2012 hi han participat set centres, 176 alumnes, amb una mitjana de dedicació de 44 hores setmanals.

El **Pla PROA** (programes de reforç, orientació i suport) és un projecte de col·laboració entre el Ministeri d'Educació i les comunitats autònomes i pretén abordar necessitats associades a l'entorn sociocultural de l'alumnat, mitjançant programes de suport als centres educatius i amb la finalitat de lluitar contra la desigualtat, atendre els col·lectius més vulnerables i fer prevenció de situacions d'exclusió social. S'hi persegueixen tres objectius estratègics: aconseguir l'accés a una educació de qualitat per a tots, enriquir l'entorn educatiu i implicar la comunitat local. Durant el curs 2011-12 hi han participat un total de 68 centres, 1.320 alumnes, 223 professors voluntaris i 440 tutors (*vegeu el quadre III-98*).

Dins el conjunt de **mesures d'atenció educativa dins l'àmbit sociosanitari** destaquen: el Servei d'Atenció Educativa Domiciliària (SAED), el Projecte Aula Hospitalària i la Unitat Terapèutica Educativa de Suport (UTES).

L'Aula Hospitalària de Son Espases proporciona atenció educativa a infants i joves de 3 a 16 anys, per tal d'evitar la desconnexió amb el món escolar que

pot comportar una llarga hospitalització, sempre que l'equip mèdic ho aconselli i la família hi estigui d'acord. El total d'alumnat atès durant el curs 2011-12 ha estat de 127, cinc més que en el curs anterior.

El Servei d'Atenció educativa domiciliària (SAED) rep els alumnes d'educació obligatòria dels centres educatius sostinguts amb fons públics amb necessitat educativa de suport associada a problemes de salut quan, per prescripció facultativa, han de romandre al domicili, sense poder assistir al centre educatiu en períodes superiors a trenta dies. L'alumnat atès els dos darrers cursos, d'acord amb les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats són:

curs 2010-2011: 34 alumnes (26 a través del SAD i 8 a través de l'ASPANOB).

curs 2011-2012: 20 alumnes.

La Unitat Terapèutica Educativa de Suport (UTES) està formada per un equip interdisciplinar que dóna una atenció integral i específica a la població escolar amb trastorns mentals greus. És una mesura d'atenció a la diversitat per a aquell alumnat en edat d'escolaritat obligatòria que presenta dificultats importants per mantenir l'escolarització a causa de trastorns mentals greus i problemàtica conductual associada. Els objectius que preveu, en primer lloc, són desenvolupar i aplicar programes d'intervenció coordinada entre professionals de la salut, professionals de l'educació i professionals de l'àmbit social per donar resposta integral, tant a l'alumnat de l'etapa obligatòria afectat de trastorns mentals greus i problemàtica conductual associada i a les seves famílies, com a la comunitat educativa a la qual pertanyen. En segon lloc, l'impuls de mesures integradores, directes o indirectes, d'acord amb les necessitats, els interessos i les expectatives de l'alumnat que s'ha d'atendre, en el sentit de facilitar el manteniment a la xarxa de recursos educatius, sanitaris i socials ordinaris. I que si temporalment s'han de prendre mesures extraordinàries es pugui garantir el retorn coordinat amb la xarxa.

L'alumne de la UTES continua matriculat al seu centre d'origen, sota la responsabilitat del seu referent de la UCSMIA i els diferents serveis implicats. Al mateix temps pot gaudir de tots els drets i deures inherents a aquesta situació. El curs 2011-12 hi han participat 60 alumnes.

Finalment, el Programa d'unitats volants d'atenció a la integració compta amb equips de professors itinerants que es desplacen als centres educatius de les Illes Balears sostinguts amb fons públics per atendre alumnat amb trastorn de l'espectre autista (el curs 2011-12 s'han atès 172 alumnes), discapacitat auditiva (47 alumnes) i discapacitat visual (139 alumnes).

5.5. ELS ESTUDIS UNIVERSITARIS

La Universitat de les Illes Balears, des de fa anys, està sofrint les retallades econòmiques dels diversos governs autonòmics, però les mesures que s'hi estan prenent actualment posen en qüestió tot l'avanç que fins ara s'havia aconseguit. Així, es pot afirmar que la UIB és, malgrat els problemes de joventut, de finançament, del tipus de plantilla, de l'organització interna o del suport empresarial i social, una universitat de qualitat pel que fa a la docència, la investigació i l'impacte socioeconòmic i cultural. Però, amb les mesures que s'han pres fins ara, podem constatar que la UIB és una de les universitats més mal finançades de l'Estat. I malgrat aquest fet incontestable cal assenyalar les aportacions de la UIB a la societat de les Illes Balears, amb més de 45.000 professionals que han sortit de les seves aules universitàries. Cal assenyalar-ne l'eficiència investigadora, l'aportació a la transferència de coneixement, la importància des de la perspectiva cultural i social, cal assenyalar les aportacions que ha fet a la millora del PIB i a la fiscalitat balear, etc. La UIB ha de fer les reformes pròpies, en el marc de la reforma universitària de la universitat espanyola, amb decisions pròpies i amb la col·laboració lleial i real de l'Administració autonòmica i de la pròpia societat. I tot això serà clau per aconseguir una universitat de més qualitat, més europea, més internacional, més incardinada i més visible dins la societat del coneixement, de la recerca i de la innovació.

5.5.1. CONTEXT

En el curs 2011-12, a les universitats presents a les Illes Balears, encara coexisteixen diferents estructures formatives: estudis de primer i segon cicle (derivats de l'estructura anterior a l'EEES), estudis de grau, màsters oficials i programes de doctorat. Els estudis de primer i segon cicle estan, des de fa

quatre cursos, en vies d'extinció. Per aquest motiu, el nombre d'estudiants matriculats s'està reduint dràsticament en aquests estudis.

Pel que fa al doctorat, actualment ja han finalitzat els programes de doctorat regulats pel Reial Decret 778/1998. Aquests doctorats estaven constituïts per una fase de formació i una altra d'investigació (desenvolupament de la tesi doctoral). Amb l'entrada en vigor del Reial Decret 56/2005 i posteriorment del Reial Decret 1393/2007, els estudiants, en general, estan cursant un màster oficial que és requisit d'accés al doctorat, i estan comptabilitzats com a estudiants de màster. Això explica que tots els estudiants que abans es computaven directament en el doctorat, encara que n'estiguessin cursant la part formativa, es distribueixen ara entre el màster (segon cicle) i el període d'investigació del doctorat (tercer cicle).

Al marge d'aquests canvis, aquest any acadèmic, com l'anterior, ha estat marcat profundament pel context de recessió en què es troba la dinàmica social i econòmica general, de reducció dels pressupostos, de reforma educativa intensa.

5.5.2. ALUMNAT UNIVERSITARI

Si es presta atenció al nombre d'alumnes, a les Illes Balears varen cursar estudis universitaris a la UIB i a les escoles i centres adscrits un total de 13.531 d'alumnes el curs 2011-2012, enfront dels 14.185 del curs anterior, cosa que suposa un descens d'un 4,61% del nombre d'alumnes, i el retorn a les dades d'alumnat del curs 2008-09. Si ho comparam amb el nivell d'alumnes dels cursos 2006-07, l'increment en els darrers cinc cursos acadèmics només representa un 1,34% (*vegeu el quadre III-99*).

A la UIB s'hi haurien d'incloure els alumnes de màster i postgrau, amb 1.886 alumnes més, un nivell en el qual sí que s'ha produït un important increment. L'alumnat que va seguir estudis a la UNED, amb 12.884 alumnes matriculats en aquest darrer curs, 1.725 més que l'any acadèmic anterior, a la UOC, amb un total de 2.149 persones, completen l'alumnat universitari resident a les Illes. Finalment, es poden considerar els 821 alumnes que estudien a altres

universitats de l'Estat. En total, 31.271 alumnes segueixen estudis universitaris, és a dir, hi ha hagut un increment de l'alumnat universitari molt considerable.

En tot cas, no hem d'oblidar que la població jove de les Illes ha augmentat també de forma molt rellevant en els darrers anys, fet que ha neutralitzat la importància dels increments quan es ponderen amb relació al nombre de població jove. Per aquest motiu la taxa neta d'escolarització en educació universitària, calculada només a partir de l'alumnat de les universitats presencials, encara és la més baixa de l'Estat, amb un 10,4, mentre que la mitjana estatal és d'un 26,4. Les altres comunitats amb les taxes més baixes són Castella-la Mancha (11,9) i La Rioja (14,0); mentre que les dues comunitats amb les taxes més elevades són Madrid (39,3) i Navarra (33,2). (MECD, 2012).

A continuació comentarem amb més detall aquestes dades. Per fer l'anàlisi ens centrarem de forma preferent en les dades de la UIB i els centres adscrits, però també s'analitzaran breument les dades de la UNED i de la UOC a les illes Balears.

La Universitat de les Illes Balears (UIB) imparteix en l'actualitat un total de 32 títols oficials de grau, 51 màsters i 31 doctorats. A més, continua oferint 33 estudis de pla antic que desapareixeran en els propers anys, però que encara s'ofereixen de forma residual (sense docència, però amb tutories i exàmens). La transformació de les titulacions, el procés d'adaptació a l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) pràcticament és completa.

Segons la branca de coneixement, no s'observen canvis significatius respecte dels cursos anteriors. Pel que fa a la demanda de nou ingrés dels diversos estudis, es pot comprovar que els tipus d'estudis no s'han modificat, i es dóna una estructura per a estudis concentrada en alguns títols i amb una oferta diversificada important entre moltes altres titulacions. Actualment, si es consideren els estudis en procés d'extinció i els graus, el 54,36% de l'alumnat es concentra en sis tipus d'estudis: els de **Mestre**, que en les ofertes de la UIB i de l'escola Alberta Giménez té 2.077 alumnes (15,35%); seguits dels estudis **d'Empresa i Economia**, els quals en les diverses modalitats tenen 2.069 alumnes (15,29%); i els estudis de **Dret**, 1.099 alumnes (8,12%). A continuació,

els estudis de **Turisme**, amb tres opcions (escola Felipe Moreno, Consell d'Eivissa i UIB), que disposen de 835 alumnes (6,17%); els estudis de **salut**, amb l'opció d**'Infermeria** i de Fisioteràpia arriben també a 763 alumnes (5,64%) i les diverses modalitats **d'enginyeries informàtiques,** amb 512 alumnes (3,78%) (*vegeu el quadre III-100*).

5.5.3. EVOLUCIÓ DE LA MATRICULA

Al llarg dels cursos que van del 2002 a 2005, la matrícula no havia deixat d'augmentar. Aquesta tendència es va invertir el curs 2005-06, i també va disminuir el curs 2006-07 una altra vegada de forma moderada.

Aquesta tendència havia canviat de forma clara els cursos 2009-10 i 2010-11, i es va arribar als nivells de matrícula dels anys amb més alumnes d'aquest segle, però aquest darrer curs s'ha tornat al nombre d'alumnat de 2008-09. Per donar només dues dades, el curs 2006-07 la UIB va comptar amb 3.698 alumnes de nou ingrés, l'any 2010-11 es va arribar als 4.357 alumnes de nou ingrés, però aquest darrer any acadèmic, 2011-12, s'ha tornat a 3.669 alumnes de nou ingrés (*vegeu el quadre III-101*).

Si es considera l'evolució de l'alumnat de la UNED I de la UOC, sense considerar l'alumnat de postgrau, s'hi pot observar una evolució similar a la de la UIB. Ha augmentant de manera sostinguda el nombre alumnes des de 2005-06, però sense reduccions en el darrer any acadèmic.

Les tendències en el conjunt de l'Estat han estat molt similars a les de la UIB, amb un descens moderat però sostingut respecte dels cursos de finals dels anys noranta fins als anys 2007-08, però amb una recuperació significativa en els darrers anys acadèmics. L'explicació més comuna entre els analistes ha estat la de la inversió en formació, en el temps d'espera dilatat per accedir al mercat de treball.

La distribució per sexe per al conjunt de la UIB, sobre la matrícula del curs 2011-12, és del 59,71% per a les dones i el 40,29% per als homes; es continua amb els percentatges de l'any 2010-11: 60,06% per a les dones i el 39,94% per als homes. El percentatge de dones a la UIB continua superant en quasi sis

punts la mitjana per al conjunt de les universitats espanyoles en aquest mateix curs (53,9%). Aquesta diferenciació per sexe superior a la de l'Estat pot estar relacionada amb l'estructura de l'oferta de la UIB, en la qual dominen estudis més feminitzats i amb un volum d'alumnat a les enginyeries relativament reduït. La diferenciació apreciable per sexe no és conjuntural, és molt estable en el període dels darrers anys, de fet no ha canviat gaire des del curs 2000-01, ja que llavors hi havia un 58,40% de dones, és a dir, ha augmentat la feminització un poc més d'un punt percentual. Si es calcula la taxa de masculinitat (TM) es pot comprovar que per cada 100 alumnes dones, només n'hi ha 67,46 que són homes (el curs 2003-04, 71,82).

Aquestes dades encara s'han equilibrat una mica entre l'alumnat de nou ingrés; la taxa de masculinitat ha passat d'un 65,46% el curs 2006-07 a un 73,97% el darrer any acadèmic, entre l'alumnat matriculat de nou ingrés. L'explicació més raonable està vinculada a les dificultats d'inserció en el mercat de treball dels joves, la qual cosa provoca una major inversió en formació de llarga durada.

A la UNED les dades mostren una major presència de les dones entre l'alumnat. Les dones en representen el 55,11%, amb una taxa de masculinitat de 81,44%. Mentre que a la UOC, l'equilibri és major, amb un 48,91% de dones i una taxa de masculinitat de 104,47%. La UNED participa de les característiques sociològiques de l'alumnat de la UIB, encara que la mitjana d'edat sigui més elevada. Per aquest motiu l'explicació de la diferenciació per gènere és molt similar a la de la UIB. Pel que fa a la UOC, la mitjana d'edat és molt més elevada que a les altres universitats presents a les Illes Balears; el 89% de l'alumnat té més de 25 anys, és a dir, es tracta d'una opció per completar estudis per part de la població que no ho ha pogut fer abans. En aquesta situació es troben molts més homes que varen accedir prest al mercat de treball.

Per branques d'ensenyament, aquesta distribució mostra resultats diversos: en les enginyeries i Arquitectura tècniques són majoritaris els homes (en algunes carreres, com Enginyeria informàtica, la TM és superior a 1.000 homes per cada 100 dones), resultat que es produeix en el sistema universitari espanyol, en un percentatge molt elevat. A l'extrem oposat, si només se citen les dades

de la UIB, s'hi situen una sèrie de branques: els estudis de grau d'Educació Infantil (TM: 4,32), grau de Pedagogia (TM: 14,68), grau d'Educació Social (TM: 20,83), grau de Treball Social (TM: 31,09), Infermeria (TM: 27,82), grau d'Estudis Anglesos (TM: 30,67), el conjunt de totes les carreres educatives i el conjunt de les filologies.

L'anàlisi d'aquest fenomen ens obliga a pensar en l'evolució de les marques de gènere que caracteritzen les carreres universitàries com a femenines o masculines. Malgrat que l'evolució ha estat cada vegada més igualitària entre els gèneres, moltes dones encara es resisteixen a elegir carreres, tradicionalment considerades com a masculines, i molts homes es resisteixen a elegir carreres considerades com a femenines.

Les dades estadístiques indiquen que des de 1975 es produeix un increment de les matriculacions femenines a la universitat i a totes les carreres. A les carreres tècniques també es produeix aquest increment, però encara estan molt lluny de l'equiparació per sexe. En general, les dones prefereixen carreres de ciències socials, humanes o biosanitàries, i els homes, carreres com Economia, Dret i les enginyeries.

5.5.4. LA UNED I LA UOC EN L'OFERTA I DEMANDA DE L'ALUMNAT DE LA CAIB

La UNED ha desenvolupat una transformació important en els darrers anys. Ha millorat l'adaptació a les tecnologies de la informació, així com les instal·lacions a la CAIB. La seva oferta es concreta en 26 titulacions de grau adaptades a l'EEES, seguides per un total de 8.180 alumnes. Hi domina la titulació de Dret (369 matriculats en el grau) i Psicologia (692 alumnes de grau), que ha augmentat de forma sostinguda en els darrers anys acadèmics. Les dades sobre l'evolució de la matriculació són cada vegada millors. Les dades ajustades, ofertes aquest any acadèmic per la seu de la UNED a les Illes milloren la fiabilitat de les dimensions de la matrícula. Els avantatges que ofereix, pel que fa a la flexibilitat, són importants, però encara no se'n poden conèixer les taxes d'èxit, punt més dèbil de les ofertes d'estudis superiors a distància (*vegeu els quadres III-102 i III-103*).

La Universitat Oberta de Catalunya (UOC) té una oferta d'estudis en procés d'ampliació, amb 20 titulacions de pla antic i 15 titulacions de grau adaptades a l'EEES, seguides per un total 2.149 alumnes. Hi dominen la titulació d'Administració d'Empreses (406 matriculats el curs 2011-12, en les diverses modalitats), de Dret (210) i Psicologia (175). Pel que fa als estudis de postgrau, la importància s'ha anat ampliant en els darrers anys, amb 129 alumnes matriculats en vuit màsters oficials, adaptats a l'EEES (*vegeu els quadres III-104 i III-105*).

5.5.5. ESTUDIS DE TERCER GRAU I INVESTIGACIÓ A LA UIB

En aquest darrer apartat, el dels estudis de postgrau, la UIB té l'oferta més estructurada, comparativament de més qualitat i amb millors resultats. La matrícula dels programes de doctorat, en el curs 2011-12 ha estat de 333 alumnes; s'ha seguit amb el procés de reforma d'aquest nivell. Part de la reforma significa una reducció en aquest darrer nivell. Cal recordar que l'any passat, 2010-11, el nombre era de 459 alumnes. El procés de reducció es compensa per la matriculació en màsters, i es passa de 596 alumnes el curs 2010-11 a 1.553 alumnes, només a la UIB (*vegeu els quadres III-106a i III-106b*).

Amb l'aparició del RD 56/2005, el RD 1393/2007 i el RD 99/2011, la concepció del doctorat base del tercer cicle d'estudis universitaris ha canviat. La regulació anterior (RD 778/1998), ja en extinció, determinava que el doctorat estava constituït per una fase de formació i una altra d'investigació (desenvolupament de la tesi doctoral). Amb l'entrada en vigor del RD 56/2005 i posteriorment del RD 1393/2007, els estudiants, en general, cursen un màster oficial que és requisit d'accés al doctorat, i estan comptabilitzats com estudiants de màster.

Des de la implantació d'aquest nivell de formació universitària, el nombre de màsters s'ha multiplicat per quatre i el nombre d'estudiants per 6,5. Aquest creixement important s'explica per diversos factors: d'una banda, el màster és entès com a formació al llarg de la vida, d'aquí l'alt percentatge d'estudiants amb més de 30 anys que realitzen un màster. Per altra banda, és el nivell formatiu que dóna accés al doctorat. Per aquest motiu tots els estudiants

procedents de grau que vulguin realitzar un doctorat han de cursar prèviament un màster que els proporcioni accés al doctorat, i finalment, ha de tenir-se en compte que en molts casos els màsters són especialitzacions professionals, fins i tot en qualque cas representen requisits per al desenvolupament de certes professions (per exemple: MFPR, Màster Universitari de Formació del Professorat, amb 263 alumnes el 2011-12).

Pel que fa als doctorats, segons la branca de coneixement, l'equilibri és notable. Malgrat això, els doctorats de caire humanístic –filologies, Història, Filosofia– (20,42%), Ciències de la Salut i Psicologia (25,83%) i Educació (18,62%) són els que concentren una major proporció d'estudiants, seguits pels de Dret i Economia i Ciències Experimentals. Si s'hi presta atenció de forma més detallada, especialitat per especialitat, la desigualtat per programes de doctorat és apreciable, amb doctorats amb més de 40 alumnes (Educació –Investigació i Innovació-, Ciències Mèdiques Bàsiques) i altres amb un nombre molt reduït d'alumnes (hi ha 13 programes amb menys de cinc alumnes).

No és tan important el volum d'alumnat com la qualitat d'aquests estudis, mesurada per les mencions de qualitat atorgades per l'ANECA i pel nombre de tesis aprovades. En aquest sentit, la UIB, amb 58 tesis llegides i aprovades en el curs acadèmic 2010-11 (darrer període amb dades de tot l'Estat), se situa entre les universitats menys productives de l'Estat, amb 3,82 tesis per cada 1.000 alumnes (la mitjana estatal és de 6,37 tesis); mentre que les altres dues universitats amb nivells més baixos són la d'Extremadura, amb 4,41 tesis per 1.000 alumnes i les universitats de les Canàries, amb 4,51. Les dues comunitats amb nivells més elevats són Navarra, amb 9,33 i Catalunya, amb un 8,93 tesis per 1.000 alumnes (MECD, 2012).

Si es consideren altres indicadors, es pot dir que la UIB està situada entre les millors de l'Estat pel que fa a la qualitat de la producció científica. L'edició de 2011 dels rànquings ISI de les universitats espanyoles per campus i disciplines científiques, elaborats pels investigadors dels grups de recerca d'Avaluació de la Ciència i de la Comunicació Científica (EC3) i de Soft Computing and

Intelligent Information Systems (SCI_2S) de la Universitat de Granada, que avaluen la qualitat i l'impacte de la recerca de totes les universitats de l'Estat.

Els rànquings s'han elaborat tenint en compte les dades dels documents indexats a la base de dades acadèmiques ISI Web of Knowledge (Thompson & Reuters), que inclou materials bàsics de la producció científica, com són els articles publicats en revistes d'impacte, el nombre de documents citables, el nombre de cites, la mitjana de citacions, el percentatge de documents altament citats, el nombre de patents i l'índex d'internacionalització dels programes de recerca, entre d'altres criteris.

Segons aquest darrer rànquing, que avalua el període 2006-2011, la UIB ocupa la primera posició en qualitat de la producció científica en les disciplines de Biologia Vegetal i Animal i en Geociències. A més, es troba posicionada entre les deu primeres de l'Estat pel que fa a la qualitat de la recerca. La UIB és la quarta en Psicologia, la cinquena en Informàtica, la sisena en Química, la vuitena en Genètica i Biologia Evolutiva i en Ciències dels Materials i la novena en Ecologia i Ciències Mediambientals.

La UIB també destaca en diversos camps científics, que inclouen diferents disciplines, fet que posiciona globalment la universitat com una de les millors espanyoles pel que fa a la qualitat de la producció científica. En aquest cas, és la tercera de l'Estat en Física, la quarta en Ciències de la Terra i Mediambientals i en Química i Enginyeria Química, la sisena en Ciències Biològiques i en Psicologia i Educació, la vuitena en Tecnologies de la Informació i la Comunicació i la novena en altres Ciències Socials.

Al rànquing elaborat a partir de les dades ISI Web of Knowledge, s'hi han d'afegir les d'un altre rànquing internacional, SCImago, que s'elabora a partir de la base de dades SCOPUS d'Elsevier, i que ja avaluà l'impacte de la recerca en el període 2003-2008 en un 30% per damunt de la mitjana ponderada d'un rànquing mundial que analitza 15.043 universitats i centres de recerca de tot el món, quant a publicacions fetes en revistes que se situen en el primer quartil (màxim nivell de valoració) i a l'impacte d'aquestes.

Les dades publicades el desembre de 2010, ja situaven la UIB en el sisè lloc entre les universitats espanyoles i en la segona posició quant a les publicacions fetes en col·laboració amb altres centres internacionals. A partir d'aquest informe es podia constatar que la transferència de coneixement feta des de la UIB era important. Amb un conjunt de 41 patents, a 18 de les quals s'havia concedit una llicència a empreses, la universitat comptava amb una mitjana de 22 investigadors per a cada patent, mentre que la mitjana espanyola era de 39 investigadors.

Les dades SCImago de 2010 també destacaven que la UIB ja era la segona universitat de l'Estat en col·laboracions internacionals en publicacions científiques. Segons l'estudi, gairebé la meitat dels articles produïts per la UIB (concretament, el 45,5%) es realitzaven en cooperació amb universitats o centres d'investigació de fora de l'Estat. El rànquing SCImago de 2011 posiciona la UIB com el centre 31 de l'Estat quantitativament en producció científica. La Universitat continua destacant en l'aspecte internacional i se situa en la setena posició en el rànquing de publicacions del primer quartil i en la quarta posició quant a impacte normalitzat.

Les dades dels dos índexs permeten afirmar que la producció científica de la UIB i la qualitat han anat millorant en els darrers anys fins a situar-se en posicions capdavanteres en diversos camps com demostra el darrer rànquing ISI Web of Knowledge.

5.5.6. PROFESSORAT DE LA UIB

En l'àmbit dels recursos i l'organització, la reforma de la LOU, aprovada per la Llei orgànica 4/2007, de 12 d'abril, preveu, entre d'altres qüestions, una nova configuració de la docència universitària. L'estructuració del personal docent universitari permanent en dos únics cossos: catedràtics d'universitat (CU) i professors titulars d'universitat (TU), així com la integració en aquests cossos del professorat catedràtic d'escola universitària i el professorat titular d'escola universitària. Segons el que estableix la Disposició addicional 2a de la Llei orgànica 4/2007, que modifica la LOU, podran accedir directament al cos de TU els professors TEU que tenguin el títol de doctor o que l'obtenguin

posteriorment i que estiguin acreditats d'acord amb els mecanismes previstos a la legislació. En aquest sentit, el Consell de Govern ha aprovat la promoció de la majoria de TEU doctors acreditats a TU al llarg dels dos darrers anys acadèmics. Entre 2007-08 i 2011-12 s'ha passat de 164 professors TEU a 73, és a dir, 91 professors han promocionant a TU; també han promocionat a TU 23 catedràtics d'escola universitària, en el mateix període (*vegeu el quadre III-107*).

El professorat permanent està format per 486 catedràtics i titulars (39,67%) i per 739 (60,33%) no permanents. Entre el professorat no permanent s'han de diferenciar dos tipus principals, amb 176 contractats (14,37%), el professorat col·laborador, contractats, doctors, ajudants, ajudants doctors, com a nova modalitat de contractació que té com a requisit una acreditació externa per part de l'AQUIB o ANECA. Aquesta modalitat ha anat augmentant en els darrers anys. La segona modalitat és la del professorat associat, amb 539 contractats (44,0%). Aquesta modalitat inclou associats de sis, quatre i tres hores. Com es pot observar al quadre III-31, el professorat no permanent es manté en nivells molt elevats, i augmenten en els darrers cinc cursos acadèmics. Passen de representar el 56,25% el curs 2007-08 a representar un 60,33% el curs 2011-12. La interpretació no pot ser positiva, la inestabilitat i el compromís docent limitat del professorat associat amb poques hores de dedicació i amb retribucions reduïdes, pot afectar la qualitat de la docència.

Les 1.225 places, en equivalents a jornada completa (EJC) —és a dir, equivalents a 37,5 h setmanals— representen 924 docents. Això significa que si només es considera aquest professorat teòric (EJC), s'ha produït un augment en el nombre de professors i (800 EJC el 2005 a 914 EJC actuals), però s'ha mantingut la ràtio d'alumnes per professor: amb 14,53 el curs 2011-12, quasi la mateixa ràtio que en el curs 2005-06.

És molt destacada la proporció de professors associats, ajudants i altres no permanents en alguns departaments, per exemple en els d'Infermeria i Fisioteràpia, Pedagogia i Didàctiques Específiques, Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació. S'ha de mantenir la valoració feta en informes anteriors, en el sentit que les reformes i la resposta als canvis s'han fet, en bona part, gràcies a la contractació de personal associat i altre professorat no

permanent, és a dir, s'ha produït un increment constant d'aquest tipus de personal, en contra dels criteris manifestats per la gran majoria de responsables universitaris.

És evident que la política de professorat de la UIB no depèn només dels canvis legals relatius a l'EEES. S'han de produir canvis també en el finançament de la UIB per tal d'afavorir la capacitat de millora de les dotacions de professors i investigadors permanents.

5.5.7. PERSONAL D'ADMINISTRACIÓ I SERVEIS

Pel que fa a les accions en matèria de personal d'administració i serveis, cal referir-se, fonamentalment a la dotació. Pel que fa a la dotació de personal d'administració i serveis (PAS), la UIB compta (segons pressuposts de 2011) amb 564 professionals funcionaris i contractats de nivells molt diferents, des d'auxiliars de suport administratiu, fins a tècnics superiors de diverses especialitats. Segons el quadre de quinze indicadors institucionals, inclòs al pressupost de la UIB, el PAS ha passat de 461 professionals el 2005 a 564 el 2012, i s'ha modificat la ràtio professors/PAS, que ha passat d'1,74 el 2005 a 1,65 el 2012. El PAS s'ha incrementat, però la dificultat d'interpretació d'aquesta ràtio és gran, ja que la variació podria indicar una reducció del suport a les tasques acadèmiques o una major eficiència d'aquest suport, potser per una certa economia d'escala a les organitzacions de suport (serveis diversos de la UIB).

5.5.8. PRESSUPOST

Dos dels grans principis que han de regir el finançament universitari són la suficiència i l'equitat, juntament amb una gestió eficaç i eficient dels recursos que s'hi destinen. Per suficiència s'entén un finançament adequat a les funcions encomanades a la Universitat: formació, recerca i desenvolupament social i econòmic. Un finançament que permeti una activitat acadèmica de qualitat, competitiva en el terreny europeu i internacional, que generi projectes i iniciatives singulars i complementàries en el si de la Universitat de les Illes Balears.

Pel que fa al pressupost de la UIB, vegeu els quadres III-108 i III-109.

Aquest any 2012 s'ha aprovat un pressupost de 88.221.578,30 euros és a dir, ha disminuït un 14,33% respecte del curs anterior (102.979.116,20 euros). Aquesta reducció ha representat un tall en un procés d'increment sostingut en els quatre pressupostos anteriors. La crisi ha afectat de forma molt intensa el procés de millora de la UIB, la reducció pressupostària afecta factors molt diversos, però entre els més destacats s'han de considerar tots els relatius a la reforma dels estudis universitaris (millora dels espais, internacionalització, reducció de la importància relativa del professorat associat, etc.).

Pel que fa als ingressos, les taxes públiques, tot i que han augmentat des de 2009 (11,44%), representen només un 15,54% del pressupost; mentre que el 62,67% són transferències corrents, majoritàriament provinents del Govern de les Illes Balears. Aquesta transferència representava el 67,9% el curs 2009, és a dir, s'ha produït una reducció considerable del pressupost de més de cinc punts percentuals. En termes absoluts s'ha reduït en 7.484.077,71 euros en un moment de reforma important dels estudis i de l'organització per manament legal.

Les despeses es distribueixen en un 66,25% de personal (el 2009 representava un 66,04%), despeses en béns corrents o serveis, 12,65% (el 2009 representava un 15,23%) i les inversions reals, 18,70% (el 2009 representava un 16,83%). Aquest darrer capítol s'ha reduït considerablement, sense possibilitat de comparar aquest pressupost amb el dels anys 2000 (29,44%), 2001 (33,99%) o 2011 (28,86%), anys de forta inversió en noves instal·lacions. La disminució en la transferència nominativa d'inversió ha passat de 625.488 euros a 100.000 euros, fet que dificulta el manteniment correcte dels edificis. Les necessitats d'inversió no s'han reduït, ja que, a més de les necessitats d'inversió per al manteniment, encara falten instal·lacions molt notables (biblioteca central, adaptació als requeriments espacials derivats del model d'ensenyament-aprenentatge de l'espai europeu, per ex.).

En els darrers anys s'havia produït una millora de la transferència nominativa, però amb la crisi de 2009-12 s'ha invertit la tendència. En un primer període

s'havia passat d'una transferència nominativa de 46,80 milions d'euros el 2005 a 61,14 milions d'euros el 2009, és a dir, d'una transferència nominativa per estudiant de 3.945 euros el 2005 a 4.962 euros el 2009, increments molt superiors als de l'IPC. En els darrers pressupostos la transferència ha passat a 54,16 milions d'euros. Així, la transferència nominativa per estudiant ha quedat en 3.891 euros, 1.071 euros menys per estudiant que el 2009. La interpretació que en fa la UIB és molt clara: "Els impactes de la crisi es deixen sentir amb força a l'economia espanyola de 2008 ençà. Impactes que han arribat amb un cert retard –però no amb menys virulència- a les diferents administracions públiques, entre les quals la UIB. Així, recordem que la primera davallada de les transferències nominatives de l'Autònoma cap a la UIB es produí al pressupost inicial 2010." (UIB, 2011:1)

Malgrat aquest escenari d'austeritat, la Universitat ha obtingut el segell de Campus d'Excel·lència Internacional amb el projecte e-MTA: Campus Euromediterrani del Turisme i de l'Aigua, que és, sens dubte, un reconeixement a la qualitat aconseguida amb l'esforç de tots. Això ha suposat una subvenció de 580.000 euros del programa d'enfortiment i de 1.700.000 euros per al seu desenvolupament, encara que aquesta darrera quantitat per ara no ha estat autoritzada pel Govern de l'Estat. Cal tenir present que el Govern de la Comunitat Autònoma ha autoritzat l'execució dels 5.000.000 d'euros del programa Innocampus, que permetrà a la UIB construir l'edifici de postgrau i impulsar la creació de noves patents.

L'any 2010 el Ministeri de Ciència i Innovació destinà 150 milions d'euros a 26 projectes d'I+D+i situats en Campus d'Excel·lència. En total hi participaren 38 universitats. La UIB es va presentar a la convocatòria del programa Innocampus després de superar la primera fase del programa Campus d'Excel·lència de l'any 2010. El projecte, classificat en el sisè lloc d'entre tots els presentats, rebé una subvenció de 5 milions d'euros en forma de crèdit, dels quals se'n destinaran 4.800.000 a la construcció del Centre d'Estudis de Postgrau i 200.000 al manteniment i creació de noves patents i llicències per a empreses.

Una vegada aprovat pel Consell de Govern de la Universitat, en Consell Social, a la sessió de desembre de 2011, acordà sol·licitar al Govern de les Illes Balears l'autorització de l'operació d'endeutament, que fou denegada. El 4 de gener de 2012, el Govern de les Illes Balears decidí autoritzar aquesta operació, que permetrà donar compliment al projecte de millora de la UIB, tot i que el context de finançament actual, en procés de precarització, fa perillar el procés de millora de la qualitat de la UIB.

5.6. CULTURA

La despesa total en cultura a les Illes Balears per a l'any 2010 va ser de 436,440 milions d'euros, la qual cosa equival a un 3,54% de la despesa total de les llars familiars de l'any 2010 (12.323,09 milions d'euros). Aquesta dada suposa una taxa de creixement del 17% respecte de 2009 i trenca, així, amb una tendència de decreixement en els quatre darrers anys. El 2009 la despesa en cultura suposava un 3,03%, el 2008 era d'un 3,11% i el 2007 es tractava d'un 3,21%, respecte del total de despeses de les llars (*vegeu el quadre III-110*).

Pel que fa al repartiment per àrees culturals, dels 436,4 milions d'euros destinats a cultura l'any 2010, l'àmbit que registra una despesa major és el tractament de la informació i Internet, amb 120,5 milions d'euros. Tot seguit hi ha els llibres i publicacions periòdiques (llibres no de text), amb una despesa de 79,4 milions d'euros. També registra una despesa elevada la partida d'altres serveis culturals, amb un cost de 69,8 milions. Aquells àmbits culturals que el 2010 generen menys despesa són els qualificats com a altres béns i serveis, que suposen un cost de 13,1 milions d'euros; seguits, amb diferència notable, pels béns de suport per al registre d'imatge, so i dades, amb una despesa de 17,2 milions d'euros.

La variació de despesa entre 2010 i 2009 de cada àrea cultural és, en la majoria dels casos, creixent. Els majors augments de despesa es produeixen en les dotacions dedicades a llibres i publicacions periòdiques, llibres no de text i la partida d'altres béns i serveis. En el primer cas l'augment és força accentuat, i es quadruplica la despesa de 2009. Només dues partides sofreixen una disminució en termes de despesa respecte de l'any anterior. Aquestes són les

publicacions periòdiques i el tractament d'informació i Internet, encara que aquesta continuï sent la partida amb la despesa més elevada.

Curiosament, algunes de les àrees que augmentaren més la despesa el 2010 respecte de 2009 varen ser les que majors disminucions pressupostàries varen experimentar el 2009 respecte de 2008, com les despeses en equipament de tractament de la informació i Internet i altres béns i serveis culturals (*vegeu el quadre III-111*).

Pel que fa a la despesa mitjana per llar, per persona i per unitat de consum al llarg del 2010 es registra una tendència semblant a la de la despesa total; és a dir, un augment de despesa el 2010. Es trenca, així, amb una dinàmica de decreixement d'anys anteriors. L'àmbit en què més es gasta és en el de tractament de la informació i Internet: la despesa mitjana anual per llar és de 289,2 euros, la despesa mitjana anual per persona és de 111,8 euros i la despesa mitjana anual per unitat de consum és de 168,7 euros. El segon camp en què més es gasta és en llibres no de text: s'hi gasten de mitjana anual 190,6 euros per llar, 73,7 euros per persona i 11,2 euros per unitat de consum.

L'àrea que registra menor despesa és la partida referent a altres béns i serveis, amb una despesa mitjana anual de 31,5 euros per llar, 12,2 euros per persona i 18,4 euros per unitat de consum. El segon àmbit en què menys es gasta és en suport per al registre d'imatges, so i dades, amb una depesa mitjana anual de 41,3 euros per llar, 16 euros per persona i 24,1 euros per unitat de consum.

5.6.1. ELS PRESSUPOSTS

El pressupost de 2011 de la Direcció General de Cultura del Govern de les Illes Balears ha estat prorrogat amb 11,69 milions d'euros (*vegeu el quadre III-112*).

L'any 2011 el pressupost de cultura del Consell Insular de Mallorca ha estat de 26,1 milions d'euros, de manera que tampoc no ha variat respecte de 2009. Per la seva banda, el Consell Insular de Menorca ha dedicat 2,4 milions d'euros a la cultura, la qual cosa suposa una reducció de més de 700.000 euros (-22%) respecte de l'any anterior. El pressupost de cultura de 2011 del Consell Insular d'Eivissa és d'1,58 milions d'euros, 540.000 euros més que el 2010. Finalment,

la quantitat que el Consell Insular de Formentera hi ha destinat l'any 2011 és de 888.447 euros, la qual cosa suposa una disminució d'un 10% respecte de l'any anterior (*vegeu el quadre III-113*).

5.6.2. LES DADES DEL MINISTERI DE CULTURA

L'Enquesta d'hàbits i pràctiques culturals realitzada pel Ministeri de Cultura, que pren com a referència els anys 2010-2011, indica que la majoria dels enquestats no havia assistit mai a cap exposició (41,8%) i tampoc no havia visitat cap galeria d'art (49,3%) o cap jaciment arqueològic (44,4%). La majoria dels que havien visitat un monument o un museu ho havien fet feia més d'un any (43% i 43,6%, respectivament). La minoria dels enquestats havia realitzat alguna d'aquestes activitats culturals durant els tres mesos de l'estudi (*vegeu el quadre III-114*).

L'any 2010 hi havia a les Illes Balears 62 museus i col·leccions museogràfiques, tres més que dos anys abans. Els fons museístics de 51 d'aquests museus ascendien a 977.061, que varen ser visitats per uns dos milions sis-centes mil persones. Es trencà, així, una tendència creixent des de l'any 2002. El 2008 va ser l'any amb major nombre de visitants, més de tres milions. El personal que treballava a la majoria de museus era bàsicament femení (57,5%), amb contracte permanent (79,1%) i amb una jornada a temps complet (70,1%) (*vegeu els quadres III-115, III-116 i III-117*).

Dels 62 museus, 30 eren de titularitat pública, la majoria dels quals (17) depenien de l'Administració local. Els museus privats eren 29, cinc dels quals pertanyien a l'Església. Els museus de titularitat mixta, pública i privada, eren tres. Del conjunt de museus i col·leccions museogràfiques, dotze estaven dedicats a l'art contemporani, onze eren cases museu, nou eren museus arqueològics, vuit eren de tipus general, i la resta, museus dedicats a les arts decoratives, les belles arts, la ciència i la història naturals, l'etnografia, l'antropologia i la història, entre d'altres (*vegeu els quadres III-118 i III-119*).

6. ELS SERVEIS SOCIALS

6.1. INTRODUCCIÓ

En aquest informe es pretén donar continuïtat a les sèries iniciades en períodes anteriors. Aquesta tasca s'ha vist molt dificultada per les greus mancances d'informació que el sistema de serveis socials presenta en aquests moments. Si el fet de la dispersió de la informació i la manca de criteris d'homogeneïtzació en la sistematització, recollida i explotació de les dades pròpies dels serveis socials ja eren una característica tradicional en el sistema, aquest fet s'ha vist agreujat durant aquest darrer any.

Així i tot, s'han pogut mantenir les principals sèries pel que fa a l'activitat dels serveis socials d'atenció primària.

No s'ha pogut abordar l'anàlisi de dos àmbits com ara són el de la protecció a la infància i el de la despesa en matèria de serveis socials. Els motius són diferents i esperam que conjunturals.

En el primer apartat “Serveis socials, condicions de vida i inclusió social. Les persones destinatàries dels serveis socials a les Illes Balears i la població beneficiària” s'aborda l'anàlisi de la intervenció en atenció primària des de l'activitat generada pels serveis socials d'atenció primària. A continuació, també s'analitzen les dades corresponents a l'atenció sobre les persones usuàries del sistema.

En l'apartat de prestacions econòmiques es fa un repàs a les principals prestacions econòmiques de les quals són proveïdores els serveis socials.

A l'apartat destinat a analitzar els recursos des de la dimensió sectorial, en aquesta edició s'aborda el tema de la pobresa infantil i de les mesures judicials aplicades a menors infractors. Pel que fa a la gent gran, l'anàlisi és més breu, mentre que pel que fa a la intervenció en el sector de l'atenció a la dona, l'anàlisi incorpora les principals dades d'activitat en aquest àmbit.

En l'edició anterior de la Memòria fèiem esment que el fet més destacable durant l'any 2010 era que aquest constituïa el primer any complet després que

l'any 1999 es promulgàs la segona Llei reguladora dels serveis socials que ha tengut la nostra comunitat autònoma: la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears.

L'any 2010 havia de ser el primer any de desplegament de la norma esmentada. El balanç, a final de l'any 2010, fou el d'un important desplegament normatiu dels diferents aspectes i sectors dels serveis socials a les Illes Balears. Aquesta tasca s'havia de concretar mitjançant la publicació i desplegament de la cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears, 2011-2014 i del projecte de Decret pel qual es regularien els principis generals i la coordinació dels serveis socials comunitaris bàsics, les titulacions i les ràtios, i la figura del professional de referència i la seva relació amb les persones usuàries. Ambdós projectes, a final de l'any 2010 estaven en fase de tramitació molt avançades.

Aquest desplegament normatiu havia de posar les bases per a la construcció d'un sistema de serveis socials modern, eficaç, racional i basat en criteris d'anàlisi de necessitats de la població, més que en altres factors de caire clientelar o oportunista.

L'any 2011 ha estat caracteritzat per diferents factors que han tengut com a conseqüència la pràctica aturada del desplegament de la llei i el que encara és més greu, de l'activitat de gran part dels recursos propis dels serveis socials. Aquesta frenada en sec ha afectat tant el sector públic com el privat. Consideram molt destacable el fet que en un moment en el qual les famílies i les persones travessen per moments d'extrema gravetat amb relació a la provisió de recursos i serveis d'ús quotidià i en ocasions, bàsics, constatam la reducció de l'activitat, l'atenció i les prestacions socials.

Entre els factors que han provocat aquest fet cal destacar, com els més importants, els següents:

En primer lloc, la dinàmica i accentuació de la crisi que, lluny d'alleugerir-se, ha seguit atacant els col·lectius més vulnerables de la població, que han vist incrementada notablement la situació de vulnerabilitat. Aquesta dinàmica s'està fent extensiva a sectors de població que tradicionalment formaven part de les capes mitjanes de la societat. Són destacables i preocupants els indicadors

sobre increment de la pobresa infantil a la nostra comunitat autònoma, ja avançats per Càritas[66] en el seu estudi sobre pobresa a Espanya.

D'altra banda, la dinàmica de retalls continuats engegada pel Govern ha afectat de ple entitats i serveis socials que han hagut de reduir fins a mínims l'activitat o, fins i tot, donar-la per finalitzada. Cal recordar que les institucions del tercer sector i dels serveis socials públics, atesa la seva naturalesa aliena al lucre, no poden regir-se per normes de lliure competència o de mercat. Cal recordar que els serveis socials, per definició, són i seran deficitaris perquè la seva raó de ser, la finalitat i els objectius, són uns altres. La construcció de quasimercats dins l'àmbit dels serveis socials n'implica la destrucció i la pèrdua d'eficàcia. Aquesta característica els fa especialment vulnerables a qualsevol variació a la baixa en les fonts de finançament. Aquesta regressió en les polítiques assistencials és un fet destacable i constatable, present en gairebé tots els indicadors assistencials d'aquest apartat.

Finalment, i com a tercer factor a esmentar, val a dir que l'any 2011 va ser també un any electoral, i sempre que això es produeix es generen canvis d'organització derivats de les diferents prioritats polítiques, que afecten de forma notable les dinàmiques dels serveis socials. Aquest factor ha estat molt important, atès que en l'ordre metodològic, aquest any, l'estructura d'aquest apartat s'ha vist condicionada per l'escassa informació disponible hores d'ara. No s'ha pogut disposar de les memòries dels consells insulars ni tampoc de les dels diferents departaments, àrees o negociats del Govern de les Illes Balears, que hores d'ara encara no han fet públiques les memòries d'activitat referides a l'exercici 2011. La reestructuració que, de fet, s'està produint a l'Administració pública de serveis socials, i que està lluny de clarificar-se, dificulta en gran mesura la racionalització de la informació i estam convençuts que també ho fa quant a la gestió dels serveis socials.

66 *Caritas- Foessa (2012). Exclusión y Desarrollo Social. Análisis y perspectivas 2012. Madrid: Caritas-Fundación Foessa*

6.2. SERVEIS SOCIALS, CONDICIONS DE VIDA I INCLUSIÓ SOCIAL: LES PERSONES DESTINATÀRIES DELS SERVEIS SOCIALS A LES ILLES BALEARS I LA POBLACIÓ BENEFICIÀRIA

A les Illes Balears, l'any 2011 hi havia 416.968 llars. La composició mitjana d'aquestes llars se situa, igual que l'any 2010, en 2,6 membres per llar. Cal destacar que la categoria de llar més freqüent és la de llars formades per dues persones (31,11%), seguida per la de les llars amb tres persones (25,19%) i una persona, respectivament (21,11%). En el 8,16% se situa la mitjana balear de llars unipersonals.

6.3. EL SISTEMA PÚBLIC I PRIVAT DE SERVEIS SOCIALS: ELS SERVEIS SOCIALS COMUNITARIS: RECURSOS ASSISTENCIALS I PRESTACIONS TÈCNIQUES I ECONÒMIQUES

La gestió dels serveis socials comunitaris, com a sustentadors dels serveis de major proximitat al ciutadà, corre a càrrec dels municipis amb el suport dels respectius consells insulars. Aquest primer factor genera la desagregació de les dades d'activitat dels serveis socials d'atenció primària. En aquest moment, igual que en anys anteriors, encara no es disposa d'un sistema de registre de l'activitat d'aquest nivell dels serveis socials que unifiqui tota la tasca realitzada pels diferents municipis. L'única base de dades que en permet una certa explotació global és la que es genera vinculada al Pla concertat de prestacions bàsiques (PPB), vigent des de l'any 1986 a la CAIB.

Segons el Pla concertat de prestacions bàsiques, a les Illes Balears es compta amb un total de 103 unitats de treball social, distribuïdes de la manera següent: 87 a Mallorca, vuit a Menorca, set a Eivissa i una a Formentera.

Els únics municipis que tenen registrat personal dedicat a tasques de direcció corresponen a Mallorca, mentre que a la resta d'illes no existeix aquesta figura. Atès que és indiscutible que a Menorca, Eivissa i Formentera, realment

existeixen treballadors que tenen com a funció assignada la de dirigir recursos socials, creim oportú considerar que alguna cosa cal millorar en el sistema de registre del personal destinat a aquesta finalitat (*vegeu el quadre III-120*).

En termes globals, és a dir, si integram el personal de plantilla i el de prestacions, els professionals que presenten el major desplegament són els auxiliars de treball familiar, més coneguts com a treballadors familiars, seguits pels treballadors socials, personal administratiu i educadors socials. Aquesta composició respon a la pròpia dinàmica del PPB i a la lògica interna de l'evolució dels serveis socials (*vegeu el quadre III-121*).

6.3.1. LES PERSONES BENEFICIÀRIES DELS SISTEMA DE SERVEIS SOCIALS

Durant l'any 2011, els serveis socials comunitaris varen atendre un total de 88.239 usuaris, 22.891 persones menys que l'any anterior. Caldria que aquest decrement espectacular fos analitzat amb més deteniment. És molt sorprenent considerar que l'aprofundiment en la situació de crisi generi menys demandes socials. A més, la possible reducció de demandes derivades de persones immigrades no guarda relació amb el seu descens demogràfic. Com a hipòtesi caldria, a més dels esmentats, considerar dos factors explicatius: la reducció de prestacions socials i la por d'efectuar demandes davant l'enduriment de les actuacions públiques de protecció social. En la primera de les possibilitats, és prou conegut com la reducció de l'oferta redueix inexorablement la demanda.

Es tramitaren 21.601 expedients en què la demanda no era individual, sinó familiar. Pel que fa als beneficiaris de prestacions segons col·lectiu, la informació es presenta desagregada per illes (*vegeu el quadre III-122*).

6.3.1.1. Mallorca

En el cas de Mallorca, el col·lectiu que major volum d'intervencions ha registrat és el que correspon a família, amb un 25,90% sobre el total d'intervencions realitzades a l'illa. A continuació, el col·lectiu de persones grans apareix en segon nivell, amb un 15,61% sobre el total de demandes, i en tercer lloc, amb

un 14,46% apareix el col·lectiu de persones immigrades. Cal destacar l'elevat nombre de beneficiàries que assoleix també el col·lectiu de la dona (9,65%).

6.3.1.2. Menorca

Pel que fa a Menorca, el major nombre d'intervencions s'ha generat amb relació al col·lectiu de la gent gran. Aquest suposa el 41,35% del total d'intervencions efectuades pels serveis socials d'atenció primària de l'illa.

Després, com a col·lectiu amb major nombre de beneficiaris, apareixen les famílies. Aquestes suposen el 19,42% del total dels beneficiaris, seguides molt de prop pel col·lectiu de les persones immigrades, que impliquen el 16,78% del total de beneficiaris de Menorca. Des d'una dimensió qualitativa també són destacables els valors assolits pels col·lectius de les persones amb discapacitat i pels infants. Aquests han estat 1.070 i 428 beneficiaris, respectivament, tot i que amb valors relatius només suposen el 8,84% i el 3,54% sobre el total de persones beneficiàries.

6.3.1.3. Eivissa

Pel que fa a Eivissa, a diferència de l'exercici anterior, el major nombre d'intervencions ha estat sobre persones grans, i han arribat als 25,91 sobre el total de persones beneficiàries de l'illa. A continuació, apareixen les famílies, amb un 20,58%. En tercer lloc, amb un 15,68%, apareix el col·lectiu de les persones immigrades. Les altres intervencions presenten ja valors molt més baixos, tot i que cal destacar, per la significació especial que té, el 9,53% que presenten les intervencions sobre infància (808 beneficiaris).

6.3.1.4. Formentera

En el cas de Formentera, observam com el col·lectiu que major nombre d'intervencions ha assolit és el de les persones immigrades (27,83%), amb uns valors de devers cinc punts més que en l'exercici anterior. Després apareix el col·lectiu de famílies, amb tres punts més que l'any 2010 (22,40%) i, finalment, pel que fa a valors d'una certa significació, apareixen els col·lectius d'infància (7,24%) i dona (8,82%).

6.4. PRESTACIONS ECONÒMIQUES

6.4.1. TRANSFERÈNCIES MONETÀRIES A FAMÍLIES I LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ (RMI)

6.4.1.1. Fons d'assistència social (FAS)

Prestació destinada a titulars de la pensió de l'antic fons d'assistència social, pensions atorgades per motius d'ancianitat o invalidesa. Aquestes prestacions estan derogades, però encara es paguen als antics titulars. A les Illes Balears hi ha un total de 16 persones que les perceben, 14 menys que l'any 2010.

6.4.1.2. Fons de la Llei d'integració social dels minusvàlids (LISMI)

Constitueixen pensions derivades de la Llei d'integració social dels minusvàlids. Van dirigides a persones discapacitades per sufragar despeses mèdiques i farmacèutiques dels no titulars o beneficiaris d'una targeta de contribuent, i també cobreixen despeses de transport. A les Illes Balears, es manté constant el nombre de perceptors de LISMI respecte de l'any anterior, que varen ser 304.

6.4.1.3. Targeta bàsica

Prestació no periòdica d'àmbit de la comunitat autònoma que complementa la pensió no contributiva destinada a persones majors de 65 anys o persones amb un grau de discapacitat igual o superior al 65%. Les darreres dades disponibles corresponen a l'any 2010, data en la qual hi havia 388 perceptors d'aquestes ajudes, fet que denota un increment important respecte dels anys anteriors 2009 (257), 2008 (262) i 2007 (284).

6.4.1.4. Ajudes al lloguer

En aquest cas les darreres dades disponibles també corresponen a l'any 2010. Es tracta d'un complement de pensió d'àmbit estatal que té per finalitat ajudar a sufragar una part de les despeses de lloguer a les persones perceptores de pensions no contributives. A les Illes Balears, 419 persones percebien aquesta pensió assistencial l'any 2010.

Si les posam en relació amb els beneficiaris potencials (els perceptors de pensions no contributives), aquestes persones suposaven el 5,81% d'aquests pensionistes, una proporció, que és molt més alta a Mallorca (6,64%) que a les altres illes (2,81% a Menorca, 1,60% a Eivissa i 0% a Formentera, on ningú no rep aquestes ajudes).

6.4.1.5. Renda mínima d'inserció (RMI) i prestacions econòmiques d'emergència social

La renda mínima d'inserció és una prestació atorgada a persones amb risc d'exclusió social, l'objectiu de la qual és la inserció social i laboral de les persones i obliga els beneficiaris a rebre formació per assegurar aquest objectiu.

La despesa de la nostra comunitat autònoma, fins a l'any 2007, ha mantingut uns valors de creixement moderat. A partir d'aquest any, la despesa no ha fet sinó créixer de forma molt notable (*vegeu el gràfic III-26*).

La despesa enguany és de 6,499.457,63 euros, la qual cosa suposa un creixement relatiu respecte de l'any 2010 del 19,8%. S'ha de matisar que part d'aquesta despesa ha estat assumida pels consells insulars (un total de 3,534.372,35 euros), i que en el cas de Mallorca suposa un 90,8 % del total de l'aportació dels consells, per a Menorca és del 7,6 %, per a Eivissa és de l'1,8% i per a Formentera del 0,1 % (*vegeu el quadre III-123*).

Del total de la despesa, Mallorca n'assoleix un 87,53%, Menorca un 7,73%, Eivissa un 4,62% i Formentera un 0,12%.

La major despesa per titular correspon a Mallorca, amb 2.905,41 euros, 49,38 euros més que l'any anterior, seguida d'Eivissa, amb una despesa de 2.887,90 euros, 647,09 euros més que l'any anterior. Menorca ha destinat la quantitat de 1.939,98 euros per titular, 794,17 euros més per titular i, finalment, a Formentera s'ha destinat la quantitat de 1311,16 euros per titular, 136,75 euros més per titular que l'any anterior (*vegeu el quadre III-124*).

Amb relació al nombre de beneficiaris (titulars) de la RMI, aquest ha sofert també una evolució ascendent que es concreta en 251 nous usuaris per a totes les illes (*vegeu el gràfic III-27*).

6.4.2. PRESTACIONS ECONÒMIQUES D'EMERGÈNCIA SOCIAL

La persistència en la conjuntura de crisi que s'està patint durant el període comentat, fa que l'anàlisi d'aquests ajuts segueixi essent especialment significativa. Aquests ajuts, de caire extraordinari i, per tant, de naturalesa no periòdica, van dirigits a persones i famílies que "abans de la crisi actual, amb els ingressos econòmics que tenien, podien cobrir les seves necessitats bàsiques, i que mai no s'havien vist en la necessitat d'acudir als serveis socials municipals o bé n'eren usuàries de manera molt ocasional"[67].

La durada de la prestació és d'un mínim d'una setmana i un màxim de 12 mesos.

Durant l'any 2011 les ajudes s'han subministrat a 15.464 beneficiaris, tot i que en aquest moment no disposam de les dades de Menorca.

Cal destacar que amb relació a l'exercici 2.010 s'ha produït una reducció de 2.084 persones beneficiàries dels ajuts d'emergència social. Tot i que, com ja s'ha esmentat, no es tenen dades de Menorca de l'any 2.010, en aquesta illa hi va haver 816 perceptors. Suposant que es mantengui constant el nombre d'ajudes, si afegim aquestes a les de l'any 2.011, encara resultaria que se n'han concedit 1.268 menys que l'any 2.010. Aquesta reducció és molt notable en el cas de Mallorca, on s'han concedit 1.544 ajudes menys que l'any 2010. A Eivissa i Formentera la tendència ha estat creixent, amb 267 i nou prestacions més que l'any anterior, respectivament (*vegeu el quadre III-125*).

67 Informe Govern de les Illes Balears (2009). Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració. Direcció General de Planificació i Formació de Serveis Socials

6.5. ELS SERVEIS SOCIALS ESPECIALITZATS: RECURSOS ASSISTENCIALS I PRESTACIONS

6.5.1. ATENCIÓ A LA INFÀNCIA I JOVES

6.5.1.1. Pobresa infantil i juvenil

La pobresa a les Illes Balears afecta de forma molt especial nins i joves. Segons UNICEF, el percentatge de pobresa infantil a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears l'any 2008 se situava en un 22,6%, la vuitena de les comunitats autònomes amb major índex de pobresa infantil[68]. L'any 2010, segons la mateixa institució[69], la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ja ocupa el pitjor cinquè lloc en risc de pobresa infantil (0-17 anys). Aquest risc se situa en un 32,4%, només per sota del que presenten les ciutats autònomes de Melilla (47,6%), Ceuta (46,2%), la Regió de Múrcia (33,6%) i la Comunitat Autònoma de La Rioja (32,9%).

Òbviament, atès el pes demogràfic de Palma sobre el conjunt de les Balears, és en aquesta ciutat on es concentra un gran nombre de situacions de pobresa infantil. L'estimació de la incidència de les situacions de pobresa infantil a Palma s'ha efectuat a partir de l'aplicació d'indicadors de referència provinents de l'estudi que sobre aquesta temàtica va publicar la Fundació Foessa l'any 2012[70]. Així, la taxa de pobresa infantil greu pujaria fins al 7%, xifra que correspon a 10.102 menors d'entre 0 i 18 anys. La taxa de pobresa infantil, ascendiria al 13,2%, que correspon a 19.048 menors d'entre o i 18 anys (*vegeu el quadre III-126*).

El tema de l'atenció a la infància en situació de pobresa ha estat abordat de forma específica durant l'any 2011 per la xarxa EAPN-Balears. Aquest està finançant en part pel Programa Caixaproinfància, mitjançant el seu model de promoció i desenvolupament integral de la infància en situació de pobresa i vulnerabilitat social. Aquest finançament és notable i important en un moment

68 *UNICEF (2010). La infancia en España 2010-2011. Madrid: UNICEF-España.*
69 *UNICEF (2012). La infancia en España 2012-2013. Madrid: UNICEF-España.*
70 *Caritas-FOESSA (2012). Análisis y perspectivas 2012: exclusión y desarrollo social. Madriz: Caritas –FOESSA.*

en el qual la intervenció del sistema públic no és suficient per tal de donar resposta a les situacions de necessitat i pobresa infantil evidenciades, cosa que comporta riscs importants. El més evident és el fet que aquestes ajudes no deriven d'un dret de ciutadania, és a dir, són graciables, atès que tant l'entitat finançadora com les entitats que administren i subministren aquestes prestacions són de caràcter privat. Cal plantejar-se què podria succeir si aquestes entitats decidissin o es vessin obligades a interrompre el programa.

El programa es defineix com a un programa que cerca "augmentar les oportunitats educatives" de la infància i adolescència (0-16 anys) en situació de pobresa relativa.

Les edats dels menors fills de famílies que reberen prestacions en forma de béns o serveis són molt primerenques. De fet, el col·lectiu que més ajudes va necessitar fou el de famílies amb nins i nines amb edats compreses entre els zero i els dos anys (*vegeu el gràfic III-28 i el quadre III-127*).

6.5.1.2. Protecció de menors i justícia juvenil

En aquesta ocasió, en el moment de tancar la redacció d'aquest informe, no es disposa de les dades corresponents a l'activitat dels serveis de protecció de menors que els consells respectius han de subministrar a la comunitat autònoma de forma periòdica.

Centrarem l'anàlisi en els menors en conflicte social. Així mateix, les dades de què disposam corresponen a l'any 2010. No es disposa de dades d'activitat de l'any 2011.

L'any 2010, es varen aplicar un total de 961 mesures. Pel que fa a les mesures diferents de l'internament, 111 varen ser notificades a dones i 850 a homes. La mesura que apareix amb major freqüència de notificació és la que correspon a la llibertat vigilada, amb un total de 335 execucions. A continuació trobam la mesura de prestació de serveis en benefici de la comunitat, amb 299 mesures executades. Per sota trobam notificacions corresponents a la notificació de tasques socioeducatives, amb 110 mesures executades.

Pel que fa a les mesures d'internament, aquestes assoliren un valor de 197 mesures. Destaca, sobre les altres, la mesura d'internament en règim semiobert. Sorprèn la dada que l'IBESTAT publica referida als internaments en règim tancat, que afirma que han estat set durant l'any 2010. Ens consta que aquesta dada és errònia i caldria revisar-la *(vegeu el quadre III-128).*

6.5.2. ATENCIÓ A LES PERSONES AMB DISCAPACITAT[71]

Durant l'any 2011 s'han produït un total de 7.835 reconeixements de discapacitat, dels quals 4.222 foren sol·licituds inicials i 3.613 varen ser sol·licituds de renovació (*vegeu el quadre III-129*).

Al Centre Base del Govern de les Illes Balears consta que, del total de població valorada, 79.555 persones presenten algun grau de limitació de l'activitat. Un 86,6% té la consideració de persona discapacitada, amb uns graus del 33% o més d'afectació, i un 13,3% dels sol·licitants valorats, atès que no han arribat a aquest mínim del 33%, no es poden considerar com a discapacitats, encara que presentin alguna limitació (*vegeu el quadre III-130*).

Pel que fa a la distribució de la discapacitat per edat i sexe observam com la franja 18-64 anys és la que concentra més efectius. Això sembla lògic, a causa de la gran amplitud de l'interval d'edat amb relació als altres intervals (*vegeu el quadre III-131*).

Una de les tasques importants vinculades al col·lectiu de les persones amb discapacitat és la de la detecció primerenca d'aquestes. Això té efectes importants sobre el tractament i estimulació dels nins afectats. Aquesta tasca és responsabilitat del Servei d'Atenció Primerenca del Govern de les Illes Balears. Durant l'any 2011 la seva activitat es recull en els quadres corresponents (*vegeu els quadres III-132 i III-133*).

En total, es va atendre un conjunt de 272 infants, 61 més que a l'exercici 2010, i varen rebre diferents tractaments (*vegeu el quadre III-134*).

---

71 Govern de les Illes Balears (2011). Memòria any 2011 del Centre Base. Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració. Palma. També es pot consultar l'apartat 7 d'aquest capítol per ampliar aquesta informació.

6.5.3. LA GENT GRAN

Cal destacar que durant l'any 2011 no s'han obert els centres de nit. Els recursos que ofereixen major nombre de places són els residencials, amb un total de 3.072 places a tota la comunitat autònoma. A continuació apareix l'oferta corresponent a centres de dia, amb 936 places (*vegeu el quadre III-135*).

Pel que fa a les dades referents al desplegament de les ajudes d'atenció a la dependència, el desembre de 2011 s'havien produït 155 baixes i el gener de 2012, 256 baixes. Només es produïren 23 altes el mateix mes de gener.

Fins al mes de juliol de l'any 2010 es concediren 5.831 ajudes, i fins al mes de juliol de l'any 2011 en foren concedides 6.887. No disposam de les dades parcials d'ajudes concedides durant el període juliol 2011-desembre 2011, però sí de les dades totals fins al mes de març de 2012. En aquesta data el nombre d'ajudes concedides era de 7.038, és a dir, 151 persones més .

6.5.4. LA DONA

Igual que hem fet amb el sector de gent gran, també en l'apartat de la dona analitzarem l'oferta existent amb relació a les necessitats a què caldria donar resposta (*vegeu els quadres III-136 i III-137*).

Veim com, en ocasions, l'oferta actual, igual que l'any 2010, està lleugerament sobredimensionada en algunes zones, mentre que en altres és deficitària. La proposta del Govern reequilibra la dotació de recursos i en fa una distribució més equilibrada pel que fa a la ubicació d'aquests recursos.

Quant als habitatges per a la reinserció social per a les dones víctimes de la violència de gènere, durant l'any 2011 se n'han concedit dos, destinats a dues dones i a dos infants. Aquesta dada és la menor des de l'any 2004, en què se'n concediren tres. L'any que major nombre d'habitatges per a la reinserció social de dones víctimes de violència de gènere es concediren va ser el 2008, en què varen ser 19 els habitatges concedits (*vegeu el quadre III-138*).

Amb relació als expedients oberts durant l'any 2011, aquests foren 119. L'entitat que més expedients va recollir va ser el SADIF (39) (*vegeu el quadre III-139*).

6.6. FINANÇAMENT DEL SISTEMA PÚBLIC DE SERVEIS SOCIALS

La desaparició de l'anterior òrgan gestor de les prestacions en matèria social, la Conselleria de Benestar Social, que es dilueix dins la Conselleria de Salut, Família i Benestar Social actual, impedeix establir una comparació amb la despesa efectuada l'any 2011 amb altres exercicis anteriors. No es disposa de les dades de liquidació que caldria analitzar, partida a partida, per tal de determinar quina ha estat la despesa real destinada a les mateixes finalitats en matèria social en exercicis anteriors.

7. EL SISTEMA D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA

7.1. INTRODUCCIÓ

La promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència han esdevingut un dret universal i subjectiu amb la Llei estatal 39/2006 de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, en endavant LAPAD, i l'aprovació durant el 2010 de tres decrets que regulen diferents aspectes de la llei de dependència a les Illes Balears.

L'atenció de les persones en situació de dependència i la promoció de la seva autonomia personal constitueix una de les principals prioritats en matèria de política social i de salut a les societats desenvolupades.

L'Enquesta de discapacitat, autonomia i dependència (EDAD, 2008), així com el treball de camp anterior: l'EDDES (1999), que va ésser la primera prospecció que va recollir la situació de la discapacitat amb dades globals d'Espanya i agregades per comunitats autònomes, i l'Enquesta modular d'hàbits socials (2010), que permet actualitzar les dades sobre dependència a les Balears, han generat un conjunt d'informacions estadístiques de caire sociodemogràfic que han permès establir un ventall ampli de sèries quantitatives amb relació a l'autonomia personal i l'atenció a la dependència.

Així mateix, i pel que fa a les Illes Balears, s'han duit a terme recerques específiques en aquest camp que han posat l'èmfasi en els aspectes següents: a) fer l'anàlisi de la situació de l'atenció a la dependència per territoris: municipi a municipi i per agregats; b) l'estudi dels subjectes receptors del nou dret que preveu la Llei 39/2006 de 14 de desembre, Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (LAPAD); c) el reconeixement de la realitat dels familiars cuidadors encarregats d'atendre'ls; d) el procés de desplegament del sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) i de les prestacions associades al dret i e) l'estudi dels factors de prevenció a través de l'observació i anàlisi dels programes comunitaris. Les dades obtingudes s'han publicat o incorporat a les xarxes en línia en documents de la Conselleria de Salut, Família i Benestar Social del

Govern de les Illes Balears, l'Anuari de l'envelliment de les Illes Balears i les pròpies memòries del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears (*veure les memòries corresponents entre els anys 2008 i 2010*).

També, l'any 2011 el Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat, va publicar el 4 de novembre de 2011 un informe sobre l'estat de la qüestió de la Llei 39/2006 amb informació detallada per comunitats autònomes sobre el desplegament de la llei[72].

A les Illes Balears hi ha un 10,6% de persones dependents, percentatge que es manté estable respecte d'anys anteriors. El col·lectiu de les persones majors de 65 anys segueix essent, amb diferència, el més nombrós, tant pel que fa a la discapacitat com a la dependència. Respecte del total de persones en situació de dependència, el grup de persones majors de 65 anys suposa un 58%. Pel que fa a les dades de persones amb discapacitat parlaríem de 78.552 persones.

En aquest apartat analitzam el calendari de desplegament de la Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD), el seu desenvolupament normatiu, l'evolució del nombre de persones amb manca d'autonomia personal, el desplegament del SAAD a les Illes Balears i les places de catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia personal.

7.1.1. CRITERIS MARC

Aquest apartat es pot consultar a la Memòria del CES 2010, pàgines 553 i 554.

7.1.2. CALENDARI DE DESPLEGAMENT

La posada en marxa a partir del 2007 de la LAPAD incloïa, per engegar el funcionament del sistema, la implantació d'un calendari d'actuació marcat en el període 2007-2014. Aquest calendari preveu l'aplicació progressiva de les ajudes i serveis de la dependència que fins al 2010 havia assolit les accions següents:

72 *Dades extretes de l'Informe de Govern per a l'avaluació de la Llei de promoció de l'autonomia personal i l''atenció a les persones en situació de dependència (4 de novembre, 2011). Vegeu pàgina web:* http://www.dependencia.imserso.es/ (*data de consulta 25-04-2012).*

2007: persones valorades en el grau III de gran dependència, nivells 2 i 1.

2008-2009: persones valorades en el grau II de dependència severa, nivell 2.

2009-2010: persones valorades en el grau II de dependència severa, nivell 1.

A partir del 2011 (i fins al 2014) estava prevista l'aplicació del dret als casos de dependència moderada (grau I), però a causa de qüestions pressupostàries ha quedat suspesa l'aplicació de les prestacions en aquest nivell. La modificació en l'aplicació de la Llei 39/2006 de dependència queda recollida en el Reial Decret Llei 20/2011 de 30 de desembre de mesures urgents en matèria pressupostària, tributària i financera per a la correcció del dèficit públic del BOE núm. 305 de 2011.

Al marge d'aquesta qüestió, a final de l'any 2011 es varen fer públics els resultats d'avaluació de la LAPAD elaborat pel Ministeri (MSPS). En el capítol de conclusions es reconeixen els avanços en el nombre de persones ateses, per bé que es considera que el SAAD no dóna resposta a totes les persones necessitades, ni tampoc no ho fa en el temps adequat. Es constata, a més, un certa estabilització en el nombre de perceptors que es deu en part al descens en els recursos destinats al sistema. Pel que fa a la governança, el capítol de conclusions reconeix que la implicació de les diferents administracions públiques ha estat molt important per bé que estableix la necessitat de complir la Llei i els acords, tant pel que fa a la cartera de serveis i als procediments administratius com pel que fa al finançament del sistema que hauria de ser estable. A pesar d'això, l'any 2012 el govern central ha anunciat, en els pressuposts de 2012, una retallada prevista de 283 milions en el finançament del Sistema d'atenció a la dependència.

Seria oportú, en aquest apartat, fer una referència breu a la renúncia del Govern central a la retallada de 283 milions en els pressuposts de l'any 2012 en el finançament del Sistema d'atenció a la dependència. Si és cert que és una mesura que afecta el desenvolpament del sistema al llarg de l'any en curs, també ho és que no es tracta només d'una minva de recursos, sinó que

aquesta quantitat en el seu conjunt correspon a l'aportació que l'Estat fa del nivell acordat de finançament, un dels tres nivells que configura el model de finançament d'aquest sistema de protecció. Aquest fet en concret suposarà que les Balears deixaran de percebre una quantitat que arriba als 5.215.497€. Implica la ruptura del model de finançament, la qual cosa, entre d'altres qüestions, suposa:

- L'incompliment del Govern central d'un compromís de finançament que li correspon per llei, ja que desapareix completament el nivell acordat de finançament.

- La renúncia del Govern a exigir el compromís de cofinançament de les CA, mitjançant els convenis corresponents que desenvolupen aquest nivell de finançament.

- La renúncia del Govern a fer transparents els compromisos anuals de finançament de les administracions, que al llarg d'aquests anys s'han conegut a través de la publicació oficial d'aquests convenis realitzats entre l'Administració general i les CA.

- L'abandonament del Govern del fet d'utilitzar els convenis com a instrument que permet orientar i comprometre la despesa de les CA, per garantir la suficiència de prestacions i l'exercici efectiu del dret subjectiu d'atenció a les persones en situació de dependència.

- També suposarà la desaparició de l'incentiu que actualment tenen les CA per incrementar el nombre de beneficiaris de les prestacions de dependència, ja que aquest fons es distribuïa únicament tenint en compte els beneficiaris efectivament atesos. Per tant, és probable que s'incrementi el nombre de persones que, encara que tenguin el dret de ser atesos, continuen en llistes d'espera per accedir a una prestació.

Aquesta desaparició del nivell acordat de finançament va tenir, lògicament, una incidència clara en el calendari d'aplicació del SAAD i, per tant, creim que, com a mínim, l'hem de mencionar.

7.1.3. DESENVOLUPAMENT NORMATIU[73]

Pel que fa a la normativa de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, durant el 2011 recollim:

Modificació de la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de dependència publicada al núm. 315 del BOE del 31 de desembre de 2011 en què s'estableix la nova redacció del primer apartat de la disposició final primera de la llei esmentada, la qual queda redactada en els termes següents:

«1. L'efectivitat del dret a les prestacions de dependència incloses en aquesta Llei s'exercitaran progressivament, de forma gradual, i es realitzaran d'acord amb el calendari següent a partir de dia 1 de gener de 2007:

El primer any (2007) a les persones que siguin valorades en el grau III de gran dependència, nivells 1 i 2.

El segon (2008) i tercer any (2009) a les persones que siguin valorades en el grau II de dependència severa, nivell 2.

El tercer (2009) i quart any (2010) a les persones valorades en el grau II de dependència severa, nivell 1.

El cinquè any, que finalitza el 31 de desembre de 2011, a les persones valorades en el grau I de dependència moderada, nivell 2.

A partir de l'1 de gener de 2013 es farà efectiu el dret a prestació de la resta de persones valorades en el grau I de dependència moderada, nivell 1."

RD 174/2011, d'11 de febrer, pel qual s'aprova el barem de valoració de la situació de dependència establert per la Llei 39/2006, de 14 de desembre de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència.

D'altra banda, l'Administració general de l'Estat no ha incorporat novetats significatives en el desenvolupament de la LAPAD, únicament s'hi han inclòs

73 *Vegeu: Memòria del CES 2010, pàgina 555.*

els reials decrets d'actualització del nivell mínim de protecció i de prestacions econòmiques.

Els canvis en el calendari d'aplicació de la LAPAD queden recollits a la Llei 9/2011, de 23 de desembre, de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2012. Els canvis introduïts fan referència a la disposició final tretzena que estableix la modificació del Decret 56/2011, del 20 de maig[74], per la qual s'aprova la cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears, la qual modifica el calendari per concedir les prestacions ja garantides als usuaris, segons el grau i nivell per la Llei 39/2006 de promoció de la dependència i l'autonomia personal.

Les prestacions garantides es concediran en les dates que s'indiquen a continuació:

Serveis de teleassistència no vinculats a la situació de dependència: 1 de gener de 2014.

Servei d'ajuda a domicili no vinculat a l'atenció a la dependència: 1 de gener de 2014.

Servei d'allotjament alternatiu: 1 de setembre de 2013.

Servei d'atenció a persones dependents incapacitades judicialment: 1 de setembre de 2013.

Servei de domiciliació i empadronament: 1 de juliol de 2013.

Ajudes per a la cobertura de les necessitats bàsiques: 1 de setembre de 2013.

Prestació de la renda mínima d'inserció: 1 de juliol de 2014.

Prestació econòmica per a dones víctimes de la violència de gènere: 1 de juliol de 2011.

74 Les dades de la Llei 9/2011 de pressuposts generals de la comunitat autònoma de les Illes Balears i de la modificació del Decret 56/2011 s'han consultat en el BOIB núm. 195 EXT del 30-12-2011, pàg. 98. Veure pàgina web: http://boib.caib.es/pdf/2011195/mp77.pdf (Data de consulta 23-04-2012).

Prestació econòmica per a persones que han estat tutelades per l'Administració: 1 d'octubre de 2013.

Aquesta modificació de dates en l'aplicació de les prestacions genera un retard d'un any i mig de mitjana respecte del calendari actualitzat en el Decret 56/2011 de 20 de maig.

7.1.4. CARACTERÍSTIQUES DEL TERRITORI I LES INSTITUCIONS

Aquest apartat es pot consultar a la Memòria del CES 2010, pàgines 556 i 557.

7.2. PERSONES AMB MANCA D'AUTONOMIA PERSONAL

Les persones en situació de dependència representen un 3,6% del total de població de les Balears i la població amb discapacitat un 7,1%. Aquestes dades percentuals per al 2011 són gairebé idèntiques a les registrades per a l'any 2010 (*vegeu el quadre III-140*).

La distribució de persones amb manca d'autonomia personal per edat presenta una distribució semblant a la de l'any anterior. El grup de persones majors de 65 anys és el col·lectiu amb manca d'autonomia personal més nombrós amb relació a la població total (14,3%). La població amb discapacitat representa un 7,1% respecte de la població total i la població de menys de cinc anys representa un 5,4% del total de població a les Balears, segons dades de l'EDAD 2008. D'altra banda, els diferents col·lectius amb manca d'autonomia personal respecte del total de persones del mateix grup d'edat representen un 16,2% en el cas de les persones dependents majors de 65 anys i un 1,4% en el cas dels menors de cinc anys. La distribució de la població major de 65 anys amb discapacitat i dependència, respecte del total de persones de cada col·lectiu amb manca d'autonomia, presenta una major concentració en el cas de majors de 65 anys dependents (63,5%) que en el de majors de 65 anys amb discapacitat (49,9%). Per tant, els col·lectius de més edat presenten de manera més nombrosa una situació de vulnerabilitat i de necessitat d'ajuda per viure amb autonomia.

7.2.1. L'ATENCIÓ A LES PERSONES GRANS

L'envelliment progressiu de la població provoca que el grup d'edat majoritari amb necessitats de cura personal sigui el de persones majors de 65 anys. Alhora, el tram d'edat que necessita més atenció és el de persones majors de 85 anys, en especial les dones. En termes generals, a Espanya l'any 2011 la població total arribà als 47.190.493 habitants, del quals 8.093.557 tenien més de 65 anys, cosa que suposa un augment de més de 160.000 persones en aquest tram d'edat (*vegeu el quadre III-141*).

La taxa d'envelliment a Espanya se situa en el 17%. A les Illes Balears la taxa d'envelliment és lleugerament inferior (14,3%) ja que dels 1.113.114 habitants de totes les Balears, 158.671 són majors de 65 anys. Aquesta diferència entre la taxa de tot l'Estat i la de les Illes Balears s'explica pel fort creixement de la població total a les Illes Balears durant els darrers deu anys. Igualment, el creixement constant del grup d'edat de persones d'edat avançada és fonamental. A les Illes Balears l'increment entre el 2010 i el 2011 de la població major de 65 anys es tradueix en 2.181 persones.

Un dels efectes de l'envelliment de la població és la importància creixent del sector de població de persones majors de 85 anys, que si bé percentualment és rellevant en els darrers cinc anys, s'ha mantingut constant. A les Balears aquest grup d'edat es manté des del 2006 en poc més del 6% respecte de la població total (6,5% el 2006 i 6,8% el 2011). A Espanya aquests percentatges són del 8,1% i 8,8%, respectivament.

Pel que fa a la distribució per sexes de les persones majors de 65 anys, es pot parlar de feminització de la vellesa. Aquest fet és evident en tenir present l'esperança de vida per a ambdós sexes. A Espanya els anys esperats de vida en néixer és de 78,7 anys per als homes i de 84,7 anys per a les dones. La distribució de persones majors de 65 anys per al 2011 indiquen que a Espanya hi ha més dones que homes, amb una diferència de més d'un milió de dones, respecte d'un total de poc més de vuit milions de majors de 65 anys. A les Balears aquesta diferència és de gairebé 20.000 dones més que homes, respecte d'un total de 158.671 majors de 65 anys. Aquestes diferències entre

els majors de 85 anys són més grans, ja que per a Espanya i les Balears les dones representen més del doble d'homes en aquest tram d'edat.

Aquestes diferències per sexes també es donen en l'anàlisi de la taxa d'envelliment per a les persones majors de 65 anys respecte del total de població. Aquesta taxa és superior a Espanya, on assoleix un valor de 19,4% per a les dones i 14,8% per als homes, i a les Balears la taxa de les dones és del 16% i la dels homes del 12,6%. En termes generals aquesta taxa sempre és superior en el cas de les dones. L'illa que presenta una taxa d'envelliment superior (especialment en les dones) és Mallorca, i la diferència més acusada entre homes i dones és la de Palma i la zona del Pla de Mallorca que registren cinc punts de diferència.

Amb referència a la taxa de sobre envelliment, que es refereix a la proporció de persones majors de 85 anys respecte de la població de 65 i més anys, cal dir que la taxa en dones és sempre superior a causa de la major esperança de vida entre aquestes. A Espanya la taxa de sobre envelliment de les dones és del 16,2%, i a les Balears les dones registren una taxa del 15,6%. La distribució concreta per illes i zones és semblant a la taxa d'envelliment. La zona que registra la taxa de sobre envelliment femení més elevada de totes les Balears és el Pla de Mallorca (18%).

7.2.2. PERSONES AMB DISCAPACITAT

La taxa de discapacitat a les Illes Balears es manté amb el 71%, per la qual cosa parlaríem de 79.019 persones amb discapacitat, cosa que representa un augment de 467 persones més que l'any anterior (*vegeu el quadre III-140*).

El col·lectiu més nombrós que presenta alguna discapacitat és el format per les persones majors de 65 anys, que sumen 39.391 amb un augment de 1.152 persones més que l'any anterior.

D'altra banda, el grup d'edat de persones entre 18 i 64 anys que tenen alguna discapacitat, representa gairebé la meitat del total de persones que tenen alguna discapacitat a les Balears amb un 48,9%.

7.2.3. MENORS DEPENDENTS: GRUP DE 0-5 ANYS

En la distribució per sexe dels infants de fins a cinc anys, així com en la resta de població d'infants i joves, és lleugerament superior la presència de nins. El padró de 2011 a les Balears registra un total de 30.810 nins menors en aquest grup d'edat, mentre que les nines arriben a 28.808. Les dades de nins per a Espanya són superiors que les de les nines, amb 1.273.539 de nins menors de cinc anys, i 1.197.021 nines en aquest mateix tram d'edat. Els menors, tant a les Balears com a Espanya han disminuït en nombre respecte de l'any 2010.

Amb relació al nombre de sol·licituds de dependència de menors de tres anys, durant el 2011 se n'han tramitades 179, cosa que suposa un 0,8% sobre el total de sol·licituds. Per al conjunt d'Espanya, aquest percentatge és del 0,4%.

7.2.4. FAMILIARS CUIDADORS

L'organització social de les llars a Espanya es fa, majoritàriament, sota l'estructura de la família nuclear. A més, si a aquest fet hi afegim la idea que hi ha una tendència demogràfica a la feminització de la vellesa (les dones viuen més anys), és senzill deduir que les dones seran estadísticament més nombroses en tant que cuidadores dels familiars en situació de dependència.

El fet que els homes visquin menys anys afavoreix el fet que les dones perdurin socialment com a cuidadores dels seus familiars. Ara bé, a banda dels factors demogràfics i la configuració de l'estructura familiar, els models socials tradicionalment transmesos i la divisió sexual del treball determinen en gran mesura que siguin les dones les que s'encarreguin de cuidar els familiars dependents, ja es tracti del cònjuge, els fills, pares o altres familiars propers de la dona. Cal tenir en compte, per tant, que la dona no només es trobarà més sovint com a cuidadora del cònjuge sinó que aquest, en morir abans, no exerceix de manera tan estesa el rol de cuidador de la dona.

D'altra banda, quant a la situació de salut de les dones, val a dir que aquestes viuen més anys amb alguna patologia i han de cercar el suport a la xarxa familiar, que de nou reclama les dones (filles, nores) de la família.

Les dades de població referides al col·lectiu de persones cuidadores, no mostren canvis substancials amb relació a les de l'any 2010. Així, com en anys anteriors, el potencial cuidador a les Illes Balears es concentra en el col·lectiu de dones cuidadores majors de 65 anys, ja que són dones que per la diferència d'edat amb els marits i l'esperança de vida inferior d'aquests, han de dur a terme majoritàriament la tasca de cuidar-los o de cuidar-se mútuament (parelles d'edat molt avançada). Concretament, les persones que formen part del conveni especial de cuidadors no professionals de persones en situació de dependència, el 2011 a les Balears arriba a un total de 1.274 persones (un 13,4% més que l'any passat). Per sexes, en el conjunt de l'Estat, la proporció de dones que fan de cuidadores és molt superior a la dels homes; les primeres suposen prop d'un 93% i els homes un 7%.

7.3. DESPLEGAMENT DEL SAAD A LES ILLES BALEARS: POBLACIÓ BENEFICIÀRIA DEL SAAD

L'any 2011 és el cinquè de vigència de la LAPAD i ha permès la incorporació de persones en situació de dependència de grau I (nivell 2). L'aplicació de la llei a Espanya fins l'abril de 2012 ha suposat la recepció per part de les administracions de 1.614.748 sol·licituds de valoració per optar a les prestacions del sistema, la qual cosa suposa un increment del 5% respecte l'any anterior.

Pel que fa a la distribució territorial de les sol·licituds per comunitats autònomes, fins al mes de gener de 2012 s'ha mantingut la mateixa que en anys anteriors, la qual cosa respon a la distribució de la població en els territoris de l'Estat espanyol.

En el cas de les Illes Balears existeixen dèficits de cobertura importants que situen aquesta comunitat autònoma per sota de la mitjana estatal. En els indicadors següents s'il·lustra la mancança de cobertura:

La quantitat de persones beneficiàries amb dret a prestació arriba a poc més d'un milió i mig en el conjunt de l'Estat, cosa que suposa el 93% del total de sol·licituds valorades. Aquesta taxa a les Illes Balears presenta un major

desajust, a causa del retard en la valoració de dependència d'aquelles sol·licituds presentades en data 31 de gener de 2012. Aquest retard també afecta el nombre de persones amb dret a prestació a les Balears (25.360), i és superior el nombre de sol·licituds registrades (24.402), a causa que aquestes persones tot i tenir el dictamen fet i el reconeixement de la prestació, estan a l'espera de poder accedir a la prestació, bé perquè estan pendents que algú causi baixa del sistema o perquè encara el sistema no recull l'existència de certes prestacions que es corresponen amb nivells i graus de dependència més baixos.

La mitjana a les Illes Balears pel que fa a la cobertura de protecció a la dependència és del 0,93% enfront d'una mitjana estatal de l'1,59%.

Segons el grau de valoració del nivell de dependència, les Balears se situen per sota de la mitjana del conjunt de l'Estat en els nivells de gran dependència (grau III) i de dependència moderada (grau I), però per sota en els nivells de dependència severa (grau II). A les Illes Balears un 30% de les persones valorades són de grau III, un 34,1% són de grau II i un 24,5% són de grau I (nivell 2). Per al conjunt de l'Estat els percentatges es distribueixen en un 37% en el grau III, un 31% en el grau II i un 26% de grau I (nivell 2).

El percentatge de persones amb dictamen a les Balears que dóna dret a prestació de servei en el SAP i que no té prescrit un servei o prestació (PIA) és del 38,8% enfront del 28,9% de la mitjana estatal.

Les Illes Balears és la comunitat autònoma que registra una xifra més allunyada de l'objectiu de la llei amb referència al tipus de prestacions per garantir la cobertura de les persones en situació de dependència. Les prestacions econòmiques es preveien en el plantejament de la llei com a una mesura excepcional, per tal de prioritzar els serveis d'atenció a la dependència dins i fora de la llar. Tot i així, a les Balears el percentatge de prestacions econòmiques respecte de la resta de prestacions és del 71% (molt per sobre del que es tenia previst) i la mitjana d'Espanya és d'un 45,4%. Aquestes dades demostren una cobertura baixa en la resta de serveis i una intensitat nul·la en els serveis d'ajuda a domicili, teleassistència i en la prevenció de la

dependència i la promoció de l'autonomia personal. Aquests darrers serveis, a diferència de la majoria de comunitats autònomes, encara no s'han incorporat al catàleg de serveis i prestacions del Sistema d'atenció a la dependència.

El total de persones beneficiàries del servei d'atenció residencial, s'adequa en gran mesura a les necessitats derivades de les situacions de dependència més elevades, per la qual cosa una anàlisi dels reconeixements d'aquesta prestació permet observar com a les Balears, el 18,50% de les persones amb dret a prestació són beneficiàries d'una plaça residencial. Per al conjunt d'Espanya aquesta distribució és del 13,35%. Resulta previsible que aquest servei es reconegui en menor mesura conforme s'incorporin al sistema els graus i nivells més baixos.

A causa del fet que durant el 2010 varen entrar al sistema les persones dependents de grau sever en el primer nivell, es va incrementar amb escreix la població atesa en aquell moment. Durant el 2011 estava prevista l'entrada de les persones en els dos nivells de dependència moderada (grau I), ara bé, a causa de la modificació de la Llei 39/2006 les persones que entren en aquest grau de dependència no obtindran la prestació fins a l'any 2013 o 2014 segons el cas (*vegeu l'apartat 7.1.3*).

Fins al 2011 les persones incorporades al sistema han arribat a les 21.956 persones a les Balears i poc més d'un milió i mig de persones a tot Espanya (1.610.283) (*vegeu els quadres III-142 i III-143*).

La previsió de població amb algun grau de dependència a les Illes Balears assenyala un col·lectiu de 40.524 persones, de les quals 25.713 tendrien més de 65 anys (v*egeu el quadre III-140*).

7.3.1. SOL·LICITUDS

El nombre de sol·licituds incorporades al sistema el 2011 ha arribat a les 6.135 persones. Per sexes les dones representen un 62% del total i els homes un 38%[75] (*vegeu el quadre III-144*).

La distribució de sol·licituds totals per illes presenta uns valors semblants a Menorca i a Mallorca, que marquen una proporció de 35,2% i de 35,9% respectivament per als homes i del 64,8% i del 64,1% respectivament per a les dones. A Formentera i a Eivissa la proporció és lleugerament superior per als homes, amb un 39,1% i un 39,5% respectivament i inferior en les dones, amb un 60,9% i un 60,5% respectivament.

Per illes, el 80,9% de sol·licituds s'han fet a Mallorca, un 9,7% a Menorca, un 8,9% a Eivissa i un 0,5% a Formentera (*vegeu el gràfic III-29*).

D'altra banda, la situació de dependència entre el nombre de sol·licituds registrades fins al 2011 i la població total a les Balears se situa en un 2,6%. En tots els casos i per illes, les dones registren un major percentatge de sol·licituds. Menorca registra el percentatge més elevat de sol·licituds, tant en dones com en homes (amb un 2,9% i un 1,6%, respectivament). Lleugerament per sota hi ha els percentatges de Mallorca, amb un 2,6% de sol·licituds per a dones i un 1,5% per a homes. Eivissa i Formentera registren percentatges de sol·licituds inferiors tant en homes com en dones, amb percentatges de l'1,1% i l'1,8%, respectivament a Eivissa, i del 0,8% i l'1,4%, respectivament a Formentera (*vegeu el gràfic III-30*).

Aquesta situació de dependència respecte de la resta de comunitats autònomes, ens indica que les Balears registren un percentatge de sol·licituds respecte del total de la població inferior a la resta de regions. Percentualment, només les Illes Canàries se situen per sota de les Illes Balears (*vegeu el gràfic III-31*).

75 *Els percentatges referents a les sol·licituds incorporades al sistema durant el 2011 per sexe, són una aproximació respecte de les dades de 2010.*

Al març del 2010 el pes percentual de les sol·licituds de les Illes Balears era de l'1,6%, mentre que al gener de 2012 ha passat a representar el 2,2%. Per tant, es veu un augment lleuger en les noves sol·licituds. Ara bé, serà quan el calendari de la llei estigui del tot executat (any 2014), que serà factible que els registres de noves sol·licituds disposin d'un creixement que podríem dir vegetatiu, és a dir, en funció del moviment de població que s'incorpora a la dependència.

Per edats, el grup de les persones majors de 65 anys registra, des de l'inici del desplegament de la llei, 16.491 sol·licituds, xifra que suposa un 75,1% del total de sol·licituds (21.956) en el període 2007-2011. Entre les persones majors de 65 anys, un 69,1% de les sol·licituds correspon a les persones del tram d'edat de 80 i més anys, per tant, les situacions de dependència es concentren a mesura que augmenta l'edat de les persones (*vegeu el quadre III-145*).

A Espanya les xifres també són reveladores pel que fa a l'edat dels sol·licitants: el 78,2% són majors de 65 anys. La resta de grups d'edat se situa en uns valors del 10,4% o inferior. El sector de menors de 18 anys representa el 3,5% del total, i el sector de menors de tres anys el 0,1%.

El valor total de situacions acumulades és de 36.429 i es manté la tendència en el nombre de sol·licituds anuals, la qual cosa ha de permetre al Sistema d'atenció a la dependència marcar els criteris de gestió necessaris per fer front a un volum de demanda quantitativament més estabilitzat amb relació al desplegament de la llei iniciat el 2007 (*vegeu el quadre III-146*).

7.3.2. VALORACIONS

Amb relació a les valoracions, durant el 2011 se n'han realitzades un total de 7.667. Per Illes, Mallorca en registra 6.267 (81,7%), Menorca 719 (9,4%), Eivissa 626 (8,2%) i Formentera 51 (0,7%) (*vegeu el quadre III-147 i el gràfic III-32*).

En xifres absolutes l'any 2011 es realitzaren gairebé 800 valoracions menys que l'any anterior, tot i així, percentualment es manté en el 2011 el mateix volum per cada territori.

7.3.3. DICTÀMENS

Els dictàmens emesos a partir de les valoracions i que es tradueixen administrativament en la resolució corresponent assoleixen la xifra de 19.688 (*vegeu el quadre III-143*).

La diferència amb relació al nombre de valoracions es deu a l'esforç en el procés de normalització i regularització de totes les sol·licituds. Això comporta les pendents, les resolucions de passarel·la amb dret i les revisions. Així mateix, cal tenir en compte la possibilitat que tenen els ciutadans de presentar la sol·licitud encara que, un cop s'ha realitzat la valoració, el dictamen i la resolució, aquesta pugui preveure un grau i nivell que encara no està dins el catàleg de prestacions a causa de l'aplicació progressiva del calendari (cas dels graus I, nivells 1 i 2, que es troben en aplicació progressiva des de l'any 2011).

Per illes, en totes ha augmentat el número de dictàmens, i s'hi ha seguit un creixement que es manté des dels inicis. Si tenim en compte l'estabilització del nombre de les sol·licituds, s'entén l'esforç que ha calgut per regularitzar la capacitat executiva del sistema en la tramitació. També pot veure's que els dictàmens realitzats durant els cinc primers anys d'aplicació de la llei arriben als 52.782, una quantitat molt apreciable (*vegeu el quadre III-148*).

Els dictàmens resolts incorporen la valoració del grau de dependència del sol·licitant. L'any 2011, respecte de l'any anterior, mostra unes xifres superiors en els graus I i II, però un descens en els dictàmens registrats en el grau III. Aquest canvi en la concentració de valoracions segons grau resulta lògica si tenim en compte que el calendari d'aplicació de la llei preveia les sol·licituds de les persones amb una situació de dependència severa durant els primers anys d'actuació. El total de persones beneficiàries amb dret a prestació per al conjunt de les Balears és de 16.801 persones. Si tenim en compte el total de persones valorades segons grau, les dades ens diuen que un 30% de les persones valorades són de grau III, un 34,1% de grau II i un 24,5% de grau I. La distribució per graus de valoració mostra que a mesura que passen els anys des de l'aplicació de la llei el 2007, les valoracions es concentren cada vegada

més a la categoria central, això és de grau II (*vegeu els quadres III-149 i III-150*).

7.3.4. PROGRAMES INDIVIDUALS D'ATENCIÓ (PIA). PRESTACIONS RECONEGUDES DURANT EL 2011

Durant el 2011 s'han plantejat un total de 7.742 resolucions amb prestació reconeguda, 35 més que l'any 2010. Per illes, a Mallorca en corresponen 6.412 (82,8%), a Menorca 673 (8,7%), a Eivissa 597 (7,7%) i a Formentera 55 (0,7%) (*vegeu el quadre III-151*).

D'altra banda, i des de la posada en marxa de la Llei de dependència, els beneficiaris d'actius amb prestació reconeguda a les Balears assoleix un nombre total de 12.856 persones receptores. Els serveis més comuns són els de les prestacions econòmiques per a cures en l'entorn familiar, amb 7.571 PIAS (58,9%); la segona prestació és la de serveis d'atenció residencial, amb 1.970 resolucions (15,3%); els serveis dels centres de dia i nit i les prestacions econòmiques vinculades a serveis mantenen percentatges del 5,7% i el 2,8%, respectivament. (*vegeu el quadre III-152*).

Per illes, Mallorca té 10.263 persones beneficiàries, que representen el 79,8% de les persones amb dret a prestació; a Formentera hi ha 88 persones beneficiàries amb dret a prestació; a Menorca, 1.362; i a Eivissa, 1.143.

En euros, les prestacions concedides en termes generals, és a dir, les nòmines mensuals per als beneficiaris sense especificar grau i nivell arriben als 32.129.052,14 euros anuals, xifra inferior als 40.307.742,45 euros de l'any anterior. La disminució en el cost de les nòmines mensuals resulta bastant considerable entre 2010 i 2011. El nombre total de nòmines va ser de 85.239, que corresponen a una mitjana de 7.103 beneficiaris cada mes. La mitjana de l'import de les nòmines mensuals és de 377,39 euros, 220,58 euros menys que la mitjana de l'any 2010. Aquest fet significa el segon any consecutiu de descens de la mitjana mensual de les nòmines de les persones que treballen en els programes individuals d'atenció (*vegeu els quadres III-153*).

7.3.5. EVOLUCIÓ DE LA DEPENDÈNCIA SEGONS GRAUS

És important quantificar els efectius de cada fase per observar l'eficàcia de la gestió de desplegament i també per saber com repercuteix en cada fase l'evolució de la demanda. El 2009, durant les tres primeres fases, hi va haver un augment de la tramitació. Aquest augment confirmava l'esforç de normalització del procediment administratiu, per tal d'agilitzar al màxim les respostes a cada fase i procurar reduir en un temps raonable la gestió de cada expedient. Precisament durant l'any 2009 s'aconseguí absorbir l'impacte de la demanda generada per la implantació de la llei, sobretot en el moment en el qual es començaren a fer més valoracions que no sol·licituds es registraven. Durant el 2010 la tendència es va mantenir amb aquesta distribució, major nombre de valoracions que de sol·licituds i augment dels dictàmens (sol·licituds, 6.990; valoracions, 8.829; dictàmens, 14.022). El 2011 la tendència es consolida ja que disminueixen les sol·licituds (6.135), les valoracions són superiors a les sol·licituds (7.667) i descendeixen respecte de l'any anterior, i les valoracions augmenten considerablement respecte del 2010 (16.801) (*vegeu el quadre III-154*).

Pel que fa a la situació de dependència segons grau, val a dir que el total de dictàmens recollits fins al 2011 assoleix un total de 16.801 casos. D'aquest total, un 84,4% dels dictàmens correspon al grau II de dependència severa (44,8%) i al grau III de gran dependència (39,6%). El 32,3% restant correspon als casos de dependència de grau I[76] o sense grau de dependència. Val a dir que el total de dictàmens en tràmit correspon al 90% de sol·licituds (que hem de recordar que arriba a una xifra de 21.956 persones sol·licitants) (*vegeu el quadre III-149*).

7.3.6. PERSONES CUIDADORES NO PROFESSIONALS DE PERSONES EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA

Aquest apartat es pot consultar a la Memòria del CES 2010, pàgines 564 i 565.

76 *Val a dir que els dictàmens amb grau I de dependència han començat a ser considerats durant l'any 2011 en el calendari de desplegament de la llei. Per tant, fins a l'any 2010 els dictàmens de grau I han estat considerats com a no dependents.*

7.4. PLACES DEL CATÀLEG DELS SERVEIS DE DEPENDÈNCIA I PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA.

El Govern Balear disposà durant el 2011 de 3.769 places de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència, que representen un augment de 1.841 places públiques amb relació al 2010. Aquesta variació en les dades il·lustra l'esforç dirigit a gestionar l'atenció a la dependència amb serveis que descarreguin la família i a diversificar les prestacions que, com s'ha vist, se centren en les prestacions econòmiques per a cures a l'entorn familiar. Aquestes places no són les totals existents, ja que hi ha serveis de cura a la dependència que es troben externalitzats dels serveis públics, ja sigui a través d'empreses privades de gestió de serveis de cura o a entitats del tercer sector. Precisament per la importància estratègica d'augmentar i consolidar les places de la xarxa pública i d'harmonitzar les dotacions amb relació a les indicacions de la llei de dependència, centrarem l'anàlisi principal en la situació d'aquestes places públiques.

Veurem ara amb més detall les xifres de les places públiques disponibles a la XPAD (*vegeu el quadre III-155*):

La relació de places per al conjunt de les Illes Balears és de 2.874.

Per illes, Mallorca acumula la major part de serveis (a causa de la major concentració de població respecte de la resta d'illes), i té una proporció del 25% places de centre de dia i del 75% de places de residència, amb un total de 2.103 places. A Menorca, en canvi, la relació és d'un 31% per a les de centre de dia i del 69% per a les residencials, amb un total de 308 places. Eivissa té una proporció més acusada amb un 9% per a les places de centre de dia i un 91% per a les de residència, amb un total de 403 places. Formentera té un total de 60 places en centre de dia.

El volum d'habitants de Mallorca comporta una anàlisi diferenciada entre els usuaris de la zona de Palma, Marratxí i Calvià i els usuaris de la resta de zones de l'illa.

Per equipaments, a la part forana de Mallorca[77] hi ha 431 places de centre de dia (60%) i 285 a Palma (40%). Les places de residència es distribueixen en 947 (45%) a Palma, Marratxí i Calvià i 1.156 (55%) a la part forana.

77 *Les dades de la part forana de Mallorca fan referència a la població resident a les zones del Raiguer, el Pla, la Tramuntana, el Sud, el Nord i el Llevant de Mallorca. Les zones de Marratxí i Calvià, tot i ser poblacions diferents de Palma, són comptabilitzades juntament amb la població de la capital, ja que són zones limítrofes i la major part de la població treballa o utilitza els serveis de la ciutat.*

8. JUSTÍCIA

8.1. INTRODUCCIÓ

La població reclusa a les Illes Balears era l'any 2010, última dada disponible, de 1.865 persones, entorn a un 3% menys que l'any anterior. L'any 2009 era de 1.937. Es continua així amb una tendència de decreixement del nombre de reclusos que s'inicia l'any 2008 (*vegeu el quadre III-156*).

L'illa de Mallorca agrupa quasi la totalitat de la població reclusa, un 91,7% i Eivissa la resta, 154 presos (8,3%). La població reclusa a Mallorca ha experimentat un fort creixement des de l'any 1998 fins al 2008, en què es produeix un canvi de tendència a la baixa que continua fins al 2010, segons les darreres dades disponibles. A Eivissa, el nombre de reclusos segueix el mateix comportament que a Mallorca, amb un creixement continu a la sèrie de 1998 fins a 2008 i un decreixement en els darrers dos anys.

La major part dels reclusos són homes; l'any 2010 representaven un 85,7% del total. Respecte del 2009, la taxa de creixement de dones recluses augmenta un 14%, mentre que la d'homes es redueix un 5%. En la sèrie 1998-2010 el creixement més significatiu es dóna en els reclusos homes a Mallorca. El nombre de reclusos (homes i dones) es manté gairebé constat a Eivissa durant tota la sèrie.

Amb referència a la situació penal dels reclusos, predominen, amb un 80% en el conjunt de les illes, els reclusos que es troben a presó enfront dels que es troben en situació preventiva (20%). La seqüència 1998-2010 presenta una tendència de creixement positiu amb un punt d'inflexió l'any 2008, en què el nombre de reclusos preventius i a la presó inicia una baixada que continua fins al 2010.

Quant als reclusos preventius, per illes, s'observa una tendència creixent a les dues illes, a Eivissa és produeix un augment molt més pausat que a Mallorca, que presenta puntes de creixement significatives, i arriba a tenir 405 reclusos preventius l'any 2008. El nombre de reclusos a presó es manté entre 60 i 80 persones a Eivissa entre els anys 1998 i 2010. En canvi, Mallorca presenta una

taxa de creixement positiva molt més acusada amb un canvi de tendència l'any 2008, en què el nombre de presos se situava en el màxim de 1.530. L'any 2010 aquesta xifra era de 1.438, gairebé un 2% menys que l'any anterior.

Per illes hi ha diferències significatives pel que fa als percentatges de preventius i reclusos a presó. A Eivissa, la població reclusa amb mesures preventives l'any 2010 (62%) és major que la que es troba en situació de presó (38%). Fins al 2008 l'escenari havia estat diferent, i el nombre de presos era major que el de reclusos preventius. En canvi, a Mallorca, en tota la sèrie de 1998 a 2010, la població reclusa a presó és major que la que compta amb mesures preventives, amb un fort creixement del nombre de presos fins a 2008.

Quant a la situació processal dels individus, no apareixen diferències en qüestió de sexe; així, tant en els reclusos en situació de presó com en els preventius, els nombre d'homes (90%) supera àmpliament el de dones (10%), tant a Mallorca com a Eivissa, i no apareixen diferències significatives respecte dels anys anteriors.

L'any 2010 no hi havia reclusos en situació d'arrests de cap de setmana ni a Mallorca ni a Eivissa, així com tampoc persones en situació d'impagament de multa i trànsits.

8.2. ESTAT DE LA JUSTÍCIA

Si haguéssim de donar una visió global de la justícia a la nostra comunitat, hauríem de dir que per primera vegada en molts d'anys es dóna un resultat favorable en tots els seus paràmetres:

Menys assumptes pendents (85.450, un 6,08% menys que l'any anterior).

Menys assumptes registrats: (223.038, un 1,90% menys que l'any anterior).

Més assumptes resolts (225.922, un 2,90 % més que el 2010).

Les dades expressades posen de manifest que davant una menor entrada d'assumptes, hi ha hagut un major sobreesforç resolutiu, que ha permès un índex de pendència proper al de fa dos anys.

No obstant això, la valoració detallada per jurisdiccions pel que fa al partit de Palma, ens permet arribar a altres conclusions:

A) Els jutjats mercantils, malgrat l'esforç resolutori, incrementen la pendència per una major entrada d'assumptes respecte de 2010. Es manté la necessitat de creació d'un nou jutjat amb relació a la càrrega de feina actual i el manteniment del reforç existent (en realitat es necessitarien dos nous jutjats), i l'adequació necessària de les plantilles de les oficines judicials a la d'un jutjat ordinari de primera instància.

B) Pel que fa als jutjats penals, cal dir que, malgrat l'esforç resolutori, l'increment d'entrada d'assumptes ha suposat un increment lleu de la pendència final. Amb referència al jutjat penal 8 (executòries), cal dir que la seva evolució és favorable, per les reformes organitzatives un pic establert un nou reforç. Davant un increment important en el nombre d'executòries registrades (fruit de la recuperació d'aquest tràmit de registre), les executòries pendents han minvat, ja que la nova organització va donant els primers resultats.

C) Pel que fa a jutjat contenciós administratiu, l'augment important del assumptes ingressats i la pendència important que s'arrossega d'anys anteriors ens donen un resultat final insatisfactori, malgrat el fet que l'esforç resolutori ha estat significatiu. És inqüestionable la necessitat de creació de, almanco, un nou jutjat.

D) En el mateix sentit, els jutjats socials segueixen una tònica d'evolució desfavorable i, fins i tot, preocupant quant a la pendència, causada per un descens de la capacitat resolutòria una vegada finalitzats els plans de reforç i l'augment en el nombre d'assumptes ingressats, no tan important com l'any passat. Són necessaris tres jutjats de social més a Palma, si es vol regularitzar aquesta jurisdicció.

E) Pel que fa a la justícia civil, cal dir que els jutjats de primera instància ordinaris segueixen una tònica favorable pel que fa a la pendència, ja que s'hi han ingressat un 12% menys d'assumptes, i se n'ha resolt un 2,69% més que l'any passat. Malgrat això, l'esforç resolutori dels jutges de primera instància és

important, i segueix essent necessària la creació de nous òrgans. Pel que fa als jutjats de família, un petit increment en el nombre de nous assumptes es veu neutralitzat per un increment important de l'esforç resolutori, la qual cosa es tradueix en una disminució lleu de la pendència.

F) Amb referència als jutjats d'instrucció, una menor capacitat resolutòria s'ha vist compensada per un menor nombre de nous assumptes, la qual cosa permet mantenir una tendència favorable a la disminució de la pendència.

Pel que fa als jutjats de violència de gènere, l'increment d'assumptes registrat s'ha vist compensat per l'esforç resolutori, la qual cosa s'ha traduït en una disminució significativa de la pendència final. No obstant això, en l'àmbit civil, mantenint l'esforç resolutori, l'increment d'assumptes ha suposat una tendència a l'acumulació de pendència final.

Finalment, val a dir que la greu situació econòmica d'Espanya està suposant que enguany no s'hagin convocat oposicions a jutge, i que els plantejaments per als anys vinents no condueixen a l'optimisme, a més de dirigir-se cap a l'adopció de mesures de resolució extrajudicial de conflictes, i d'aplicació de taxes al servei de justícia.